حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

سەرۆکایەتی زانکۆی سلێمانی

فاکەڵتی زمان و زانستە مرۆڤایەتیەکان. سکوڵی زانستە مرۆڤایەتیەکان. بەشی کۆمەڵناسی -کاری کۆمەڵایەتی-

خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزانی کوردیدا

توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری هەڵەبجە

مـروان مـظـهـر جـافـر

پێشکەشی ئەنجومەنی سکوڵی زانستە مرۆڤایەتییەکانی زانکۆی سلێمانی کردووە، وەك بەشێك لە پێویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە کۆمەڵناسی –کاری کۆمەڵایەتی– دا

بە سەرپەرشتی

پرۆفیسۆر: دکتۆر. رشدي علي ميرزة الجاف

کوردی □□□□ زایینی □□□□ کۆچی □□□

حكومة اقليم كردستان

وزراة التعليم العالي والبحث العلمي

رئاسة جامعة السليمانية

فاكلتي اللغات والعلوم الانسانية.

سكول العلوم الانسانية. قسم علم الاجتماع – الخدمة الاجتماعية –

التوافق الزواجي في العائلة الكوردية

دراسة ميدانية فى مدينة حلبجة

رسالة ماجستير مقدمة الى مجلس كلية العلوم الانسانية في جامعة السليمانية كجزء من متطلبات نيل درجة الماجستير في علم الاجتماع – الخدمة الاجتماعية–

من

مروان مظهر جافر

بإشراف

الاستاذ الدكتور. رشدي علي ميرزة الجاف

□□□□ كردي   □□□□ ميلادي   □□□ هجري

Kurdistan Regional Government

Ministry of High Education and Scientific Research

Presidency of Sulaimani University

Faculty of languages and humanities

School of humanities - Sociology department

-Social Work -

Marital Adjustment In Kurdish Family

A Field Study In Halabjah City

Submitted to the council of the “School of Humanities “in Sulaimani University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master in Sociology - social work.

By

Marwan Mazhar Jafr

Under The Supervision Of

Professor Dr. Rushdi Ali Mirza Jaf

2715 K 2015 D 1437 H

بڕیاری سەرپەرشتیار

ئەم نامەیە بە سەرپەرشتی و لە ژێر چاودێری من لە بەشی کۆمەڵناسی زانکۆی سلێمانی ئامادە کراوە، بەشێکە لە پێویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە بواری کۆمەڵناسی – کاری کۆمەلایەتی –

واژۆ :

ناوی سەرپەرشتیار: پ. د. روشدی علی میرزە جاف

بەروار : / [illegible]/[illegible]

بڕیاری سەرۆکی بەشی کۆمەڵناسی

بە پێی ئەو پیشنیارە، ئەم نامەیە پێشکەش بە لیژنەی تاوتویکردن وهەڵسەنگاندن دەکەم .

واژۆ :

پ.ی.د. عزت فتاح حەمەصاڵح

سەرۆکی بەشی کۆمەڵناسی

بەروار : / [illegible]/[illegible]

بڕیاری لیژنەی گفتوگۆ

ئێمە وەك ئەندامانی لێژنەی گفتوگۆو هەڵسەنگاندن، ئەم نامەیەمان خوێندەوە بە ناونیشانی **"خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزانی کوردیدا، توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری هەڵەبجە"** لە گەڵ خوێندکار **" مروان مظهر جافر "** گفتوگۆی پێویستمان لە بارەی ناوەرۆکی نامەکەوە کرد، بڕیارماندا بە پلەی ( ) بڕوانامەی ماستەری لە کۆمەڵناسی– کاری کۆمەڵایەتی– پێبدرێت.

سەرۆکی لیژنە:
واژوو:
ناو : د. کریم شریف قەرەچەتانی
پلەی زانستی: پڕۆفیسۆر
شوێنی کار: زانکۆی سلێمانی
بەروار : / /

ئەندام:
واژوو:
ناو: د. عزت فتاح حەمەصاڵح
پلەی زانستی: پڕۆفیسۆری یاریدەدەر
شوێنی کار: زانکۆی سلێمانی
بەروار: / /

ئەندام
واژوو:
ناو : د. کوردستان عومەر محەمەد
پلەی زانستی: مامۆستا
شوێنی کار: زانکۆی سلێمانی
بەروار : / /

ئەندام و سەرپەرشتیار
واژوو:
ناو: د. رشدي علي میرزة الجاف
پلەی زانستی: پڕۆفیسۆر
شوێنی کار: زانکۆی سلێمانی
بەروار : / /

لە لایەن ئەنجومەنی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکانەوە پەسەند کرا .

واژوو:

ناو : پ.د. جەزا تۆفیق تالیب

سەرۆکی سکوڵی زانستە مرۆڤایەتییەکان / زانکۆی سلێمانی

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

صدق الله العظيم

سورة الروم - اية (21)

ئەم نامەیە پێشکەشە بە

- باوکم ، نموونەی باوکێکی خەمخۆر و بەخشندە و فیداکار

- ئەستێرە ، دایکێکی میهرەبان و دڵسۆز و لەخۆبووردە.

- خوشکە ئازیزەکەم و برا خۆشەویستەکانم.

- هۆزان ، هاوژینێك پڕ لە سۆز و پاکی و سادەیی.

توێژەر

سوپاس و پێزانین

- سوپاس بۆ خوای گەورە، کە تەندروستی و ئارامی و توانای پێبەخشیم.
- سوپاسی بێ پایان بۆ خەمخۆر و دڵسۆزم، بەڕێز **(پ. د. روشدی علی میرزە جاف)**، کە ئەرکی سەرپەرشتی توێژینەوەکەمی لە ئەستۆ گرت ، بەو پەڕی تواناوە هاوکار و یارمەتیدەرم بوو، جێگە دەستی لە زانستی بوونی نامەکەدا دیارە، نزای لەشساغی و سەرفرازی بۆ دەکەم.
- بۆ سەرۆکایەتی زانکۆی سلێمانی، زانکۆی هەڵەبجە، فاکەڵتی زمان و زانستە مرۆڤایەتیەکان، فاکەڵتی پەروەردە و زانستە مرۆڤایەتیەکان، سەرۆکایەتی بەشی کۆمەڵناسی و کاری کۆمەلأیەتی و هەموو مامۆستا بەڕێزەکانی ئەو دوو بەشە، کە بە درێژایی ماوەی خوێندنم هاوکارم بوون.
- بۆ ئەو مامۆستا بەڕێزانەی، کە لە قۆناغی بەکالۆریوس و ماستەردا وانەیان پێگووتم.
- بۆ ئەو مامۆستا بەرێزانەی، کە فۆرمی پێوانەکەیان بۆ هەڵسەنگاندم.
- سوپاسی تایبەتم بۆ بەرێزان (پ.د. کریم شریف قەرەچەتانی، پ.ی.د. عزت فتاح حەمەصاڵح ، د. عالیە فەرەج مستەفا، د. کوردستان عومەر محەمەد).
- بۆ کارمەندانی (کتێبخانەی سکوڵی زانستە مرۆڤایەتییەکان، کتێ بخانەی ناوەندی زانکۆ، کتێبخانەی سکوڵی پەروەردەی بنەڕەت).
- بۆ فەرمانگەی (ئاماری سلێمانی، دادگای سلێمانی، دادگای هەڵەبجە، بەشی ئاماری قائیمقامیەتی هەڵەبجە).
- بۆ ئەو بەڕێوبەر و فەرمانبەرانەی فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکەیان بۆ پڕکردمەوە.
- بۆ هەموو ئەو بەڕێزانەی لە ماوەی توێژینەوەکەمدا هاوکاریان کردووم، بە تایبەت مامۆستایان (سورێن ئەبوبکر، هاودین کامیل، زانا ناجی، شەماڵ علی،مظفرجبار، پەیام جافر، سەرتیپ عزیز)

توێژەر

پێڕستی بابەتەکان

ژمارەی لاپەرە	بابەتەکان
ا	قورئانی پیرۆز
ب	پێشکەشە بە
ت	سوپاس و پێزانین
پ- خ	پێڕستی بابەتەکان
د	پێڕستی خشتەکان
ژ	پێڕستی شێوەکان
ژ	پێڕستی پاشکۆکان
[illegible]	پوختەی توێژینەوەکە بە زمانی کوردی
[illegible]	**بەشی یەکەم: چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە**
[illegible]	یەکەم: کێشەی توێژینەوەکە
[illegible]	دووەم: گرنگیی توێژینەوەکە
[illegible]	سێیەم: ئامانجەکانی توێژینەوەکە
[illegible]	چوارەم: سنووری توێژینەوەکە
[illegible]	پێنجەم: دیاریکردنی زاراوەکان
[illegible]	[illegible] خۆگونجاندن (Adjustment)

هاوسەری (Mariage)	[illegible]
خێزان (Family)	[illegible]
خۆگونجاندنی هاوسەری (Marital Adjustment)	[illegible]
بەشی دووەم: چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەکە	[illegible]
یەکەم : تەوەری تایبەت بە خۆگونجاندن	[illegible]
واتای خۆگونجاندن	[illegible]
خۆگونجاندن و ڕاهاتن	[illegible]
ڕەهەندەکانی خۆگونجاندن	[illegible]
پێوەرەکانی خۆگونجاندن	[illegible]
تایبەتمەندیەکانی خۆگونجاندن	[illegible]
دووەم : تەوەری تایبەت بە خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
کورتەیەك دەربارەی هاوسەری	[illegible]
خۆگونجاندنی هاوسەری و پەیوەندی لەگەڵ هەندێك لە چەمکەکاندا	[illegible]
سیماکانی خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
هۆکارە کاریگەرەکان لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
سێیەم : ئەو تیۆرانەی ڕاڤەی خۆگونجاندن و خوگونجاندنی هاوسەری دەکەن	[illegible]
گۆشەنیگای سایکۆدینامی	[illegible]
گۆشەنیگای مرۆیی	[illegible]

□ گۆشەنیگای ڕەفتاری	□□-□□
□ گۆشەنیگای مەعریفی	□□-□□
□ گۆشەنیگای بوونگەرایی	□□-□□
□ گۆشەنیگای کۆمەڵایەتی	□□-□□
گفتوگۆکردنی تیۆرەکان	□□-□□
چوارەم : توێژینەوەکانی پێشوو و گفتوگۆکردنیان	□□-□□
□ توێژینەوە ناوخۆییەکان	□□-□□
□ توێژینەوە عەرەبیەکان	□□-□□
□ توێژینەوە بیانیەکان	□□-□□
گفتوگۆکردنی توێژینەوەکان	□□-□□
بەشی سێیەم: ڕێکارییەکانی توێژینەوەکە	□□-□□
یەکەم : میتۆدی توێژینەوەکە	□□
دووەم : کۆمەڵگای توێژینەوەکە	□□
سێیەم : نموونەی توێژینەوەکە	□□-□□
چوارەم: ئامرازەکانی توێژینەوەکە	□□
□ فۆرمی ڕاپرسی سەرەتایی	□□
□ فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری	□□-□□
قۆناغە جێبەجێکراوەکان لەسەر فۆرمی پێوانەکە	□□

گونجاوی بڕگەکان	[illegible]
پێدانی نمرەی پێوانەکە	[illegible]-[illegible]
ڕێکارییەکانی شیکردنەوەی بڕگەکان	[illegible]
ڕاستگۆیی و جێگیری پێوانەکە	[illegible]
پێنجەم : کەرەستە ئامارییەکان	[illegible]
بەشی چوارەم: ئاکام و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە وگفتوگۆکردنیان	[illegible]-[illegible]
یەکەم: خستنەڕووی زانیارییە گشتیەکانی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە	[illegible]-[illegible]
دووەم: ئاکام و ئەنجامەکان و گفتوگۆکردنیان	[illegible]-[illegible]
سێیەم : ڕاسپاردەکان	[illegible]-[illegible]
چوارەم : پێشنیارەکان	[illegible]

سەرچاوەکان	[illegible]-[illegible]
پاشکۆکان	[illegible]-[illegible]
پوختەی توێژینەوەکە بە زمانی عەرەبی	ا–ب
پوختەی توێژینەوەکە بە زمانی ئینگلیزی	A-B-C

پێرستی خشتەکان

ژ	ناونیشانی خشتە	ژمارەی لاپەڕە
[illegible]	دابەشبوونی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بە پێی ڕەگەز	[illegible]
[illegible]	دابەشبوونی ئەندامانی نموونەی فۆڕمی ڕاپرسی سەرەتایی	[illegible]
[illegible]	بەهای بڕگەکان و هەڵبژاردنی وەڵامەکان	[illegible]
[illegible]	دابەشبوونی سروشتی بۆ پلەکانی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	خەسڵەتە گشتیەکانی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە	[illegible] - [illegible]
[illegible]	تاقیکردنەوەی (ت) بۆ زانینی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	ئەنجامی جیاوازی سێیی (Three - Way ANOVA) بۆ زانینی جیاوازی لە نێوان گۆڕاوەکاندا	[illegible]
[illegible]	جیاوازی لە خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز	[illegible]
[illegible]	ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ماوەی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	ئەنجامی شیکردنەوەی بەراوردی فرەیی (Multiple Comparisons)	[illegible]
[illegible]	جیاوازی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی ڕەگەز و ماوەی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ماوەی هاوسەری و باری ئابووری	[illegible]

پێڕستی شێوەکان

ژمارەی لاپەڕە	ناونیشانی شێوە	ژ
[illegible]	چەماوەی دابەشبوونی سروشتی بۆ پلەکانی خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	شێوازی کارلێککردن لە نێوان گۆڕاوی ڕەگەز و ماوەی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	شێوازی کارلێککردن لە نێوان باری ئابووری و ماوەی هاوسەری	[illegible]

پێڕستی پاشکۆکان

ژمارەی لاپەڕە	ناونیشانی پاشکۆ	ژ
[illegible]	فۆڕمی ڕاپرسی سەرەتایی (استطلاعي)	[illegible]
[illegible]–[illegible]	فۆڕمی سەرەتایی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	ناوی شارەزایان و پسپۆران بە مەبەستی هەڵسەنگاندنی فۆرمی توێژینەوە	[illegible]
[illegible]–[illegible]	ڕێژەی پەسەندی بڕگەکان بە پێی ڕای شارەزا و پسپۆران	[illegible]
[illegible]–[illegible]	فۆرمی کۆتایی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]
[illegible]	پشتگیری ئاڕاستەکراو بۆ فەرمانگەکان	[illegible]

پوختەی توێژینەوەکە

یەکێك لە ڕەهەندە سەرەکیەکانی خۆگونجاندن لە ژیانی هەر تاکێکدا خۆگونجاندنی هاوسەرییە، پرۆسەیەکە یا خود هێزێکە زامنی بەختەوەری و ئاسودە ی ژیانی نێوان هاوسەران و سەقامگیربوونی خێزان دەکات، بەشێکی زۆری بوارەکانی ژیانی هاوبەشی نێوان هاوسەران دەگرێتەوە و جۆرێك لە هاوسەنگی و ڕێکخستن بە پەیوەندیە هاوسەری و خێزانیەکان دەبەخشێت.

زۆرێك لە توێژینەوە زانستیەکان ئاماژە بە کاریگەرییە نەرێ نیەکانی خۆنەگونجاندنی هاوسەری و ئەو کێشە خێزانیانە دەکەن، کە لە دەرئەنجامی خۆنەگونجاندنی هاوسەرییەوە سەرهەڵدەدەن، ئەمەش دەرخەری ئەو ڕاستیەیە، کە لەم سەردەمەدا زیاتر لە هەموو کات پەیوەندیە هاوسەرییەکان پێویستیان بە پێداچوونەوە و ڕێکخستن هەیە، بە هـ ۆی ئەو گۆڕانەی بە سەر بونیاد و ئەرکی خێزاندا هاتووە . سەبارەت بە کۆمەڵگای توێژینەوەکەش، کە شاری هەڵەبجەیە ، ئامارەکانی تایبەت بە جیابوونەوەی نێوان ژن و مێرد لە دادگاکاندا ئاماژە بە بەرزبوونەوەی ڕێژەی تەلاق و جیابوونەوە دەکەن، کە زەنگێکی مەترسیدارە بۆ ئایندەی خێزان و کۆمەڵگاش، ئەمەش بە ڕادەیەکی زۆر پاشەکشێکردنی بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری ڕونتر دەکاتەوە، هەروەها ڕێخۆشکەرە بۆ هاتنەکایەی بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری، ئەم هۆکارانە بوونە هۆی ئەوەی پرسیاریك لە لای توێژەر دروست بێت، سەبارەت بە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە کۆمەڵگای شاری هەڵەبجە، کە وەڵامەکەی گرنگیەکی تایبەتی بۆ کۆمەڵێك دام و دەزگا و ڕێکخراو هەیە لەوانەش : (وەزارەتی داد بە تایبەت دادگاکان و وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی و وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی و ڕێکخراو و سەنتە رەکانی بواری خێزان و ژنان ....هتد).

هەروەها ئامانجەکانی توێژینەوەکەش خۆی لەم خاڵانەدا دەبینێتەوە :-

- بونیادنانی پێوانەکارییەك بۆ پێوانەکردنی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومیەکانی شاری هەڵەبجە.
- زانینی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومیەکانی شاری هەڵەبجە.
- زانینی ئاستی جیاوازی لە خۆگونجاندنی هاوسەر ی بە پێی گۆڕاوەکانی (ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی ژیانی هاوسەری و باری ئابووری).

سنووری ئەم توێژینەوەیە بریتیە لە سەنتەری شاری هەڵەبجە، کە کۆی ژمارەی خێزانەکانی دەگاتە (□□□□□) خێزان و کۆی ژمارەی دانیشتوانی دەگاتە (□□□□□) کەس، هەموو ئەو ژن و پیاوانەی ، کە ژیانی هاوسەرییان پێك هێناوە و بەردەوامن لە سەر ژیانی خێزانیان، بە مەرجێك دانیشتوی شاری هەڵەبجە بن و فەرمانبەری فەرمانگە حکومیەکانی سەنتەری ئەو شارە بن بۆ ساڵی □□□□، دەبنە ئەندامی نموونەی توێژینەوەکەمان ، کە کۆی هەموو

فەرمانگەکان (□□) فەرمانگەیە و کۆی گشتی فەرمانبەرانیش (□□□□) فەرمانبەرە لە هەردوو ڕەگەز و بە (هەمیشەیی و گرێبەست)ەوە.

بۆ گەشتن بە ئامانجەکانی توێژینەوەکە، توێژەر پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری دروستکرد، کە لە (□) گۆڕاوی گشتی و (□□) بڕگەی تایبەت پێکهاتبوو، بە سەر (□) بواردا دابەشکرابوو، ئەوانیش بوارەکانی (ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتی کۆمەڵایەتی، دەروونی، ئابووری، سۆز و خۆشەویستی، تەکنۆلۆجیا). پاشان ئەم پێوانەیە بە سەر ژمارەیەك لە فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومیەکانی شاری هەڵەبجەدا دابەشکر ا، کە ژمارەیان (□□□) ئەندام بوو، کە دەکاتە ڕێژەی (□□٪) فەرمانبەرانی هەڵەبجە ، دواتر بە هەر دوو ڕێگەی کۆمەڵەی هەردوو جەمسەر و پەیوەندی پلەی بڕگە بە کۆی پلەکانەوە شیکردنەوە بۆ بڕگەکان کراوە، و تەنها (□) بڕگە دەلالەتی نەبوو، جێگیری و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە لە سە ر ئەو (□□) بڕگەیە جێبەجێکرا . لە کۆتایی توێژین ەوەکەدا گەشتوین بەو ئەنجامانەی، کە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لای ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بەرزە، هەروەها ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لای ڕەگەزی (نێر) بەرزترە بە بەراورد بە ڕەگەزی (مێ)، سەبارەت بە کاریگەر یی گۆڕاوەکانی ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری و باری ئابو وری لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری گەشتین بەو ئەنجامەی، کە هەر دوو گۆڕاوی ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری کاریگەرییان لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە، بەڵام باری ئابووری کاریگەر یی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری نیە، سەبارەت بە کارلێککردنی نێوان گوڕاوەکانیش بۆمان دەرکەوت، کە گۆڕاوی (ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری) و گۆڕاوی (باری ئابووری و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری) توانای کارلێککردنیان هەبووە.

لە ژێر ڕۆشنایی ئاکام و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، توێژەر کۆمەڵێك ڕاسپاردەی خستووەتەڕوو، کە دەشێ بە سود بن بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری، هەروەها کۆمەڵێك پێشنیاری پێشکەش کردووە، کە خۆی لە ناونیشانی هەندێك توێژینەوەدا دەبینێتەوە، کە دەتوانرێت لە ئایندەدا کاری لەسەر بکرێت، لە کۆتایی توێژینەوەکەشدا بە دانانی لیستی سەرچاوەکان و دانانی پاشکۆکان کۆتایی بە توێژینەوەکە هاتووە .

بەشی یەکەم

چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە

یەکەم : کێشەی توێژینەوەکە

دووەم : گرنگیی توێژینەوەکە

سێیەم : ئامانجەکانی توێژینەوەکە

چوارەم : سنووری توێژینەوەکە

پێنجەم : دیاریکردنی زاراوەکان

- : خۆگونجاندن
- : هاوسەری
- : خێزان
- : خۆگونجاندنی هاوسەری

یەکەم: کێشەی تۆێژینەوەکە: The Problem of the Research

خۆگونجاندنی هاوسەری پێکهێنەری سەرەکی بەردەوامبوونی ژیانی ئاسایی نیوان ژن و مێردە، زامنی پێکهێنانی خێزانێکی تەندروستە، بەڵام کاتێك ئەم پرۆسەیە لە نێو هاوسەراندا دەستەبەر نەکرێت و گرنگی پێ نەدرێت، ئەوا بێگومان خێزان ڕووبەڕووی چەندین گرفتی کۆمەلایەتی و دەروونی دەبێتەوە و کاریگەری نەرێنی لە سەر ژیانی هاوسەران و ئەندامانی خێزان و کۆمەڵگاش جێدەهێلێت، لەم سەردەمەدا زیاتر لە هەموو کات پەیوەندیە هاوسەرییەکان پێویستیان بە پێداچوونەوە هەیە ، بە هۆی ئەو گۆڕانکارییانەی بەسەر بونیاد و ئەرکی خێزاندا هاتووە، وای کردووە کەمتر بایەخ بە پەیوەندیە خێزانییەکان بدرێت و پەیوەندیە سۆزداری و مەعنەویەکان تا ڕادەیەك پشتگوێ خراون، لایەنی مادی باڵا دەستی خۆی نواندووە بەسەر لایەنی مەعنەویدا، هەر ئەمەش وای کردووە پەیوەندیەکانی نیوان ژن و مێرد جۆرێك لە گۆڕانکاری بەخۆوە ببینێت و تا ڕادەیەکیش سەخت و دژوار بێت، بۆ نموونە لە ئێستادا خێزانەکان هەر چەندە لایەنە مادییەکانی ژیانیان دەستەبەر کردووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانن بە ئاسودەیی و بەختەوەری بژین (القصیر و احمد،□□□□،ل□□-□□).

زۆرێك لە توێژینەوە زانستیەکان ئاماژە بە کاریگەریە نەرێنیەکانی خۆنەگونجاندن هاوسەری و ئەو کێشە خێزانیانە دەکەن،کە لە دەرئەنجامی خۆنەگونجاندنی هاوسەرییەوە سەرهەڵدەدەن، لەوانەش کێشەی جیابوونەوەی نێوان ژن و مێرد، دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (الحراسیس،□□□□) ئاماژە بەوە دەکات ، کە لە (□□□٪) ی ئەو ژنانەی، کە جیابوونەتەوە لە مێردەکانیان هۆکارەکەی بۆ خۆنەگونجاندنی نێوانیان دەگەرێنەوە ، بە تایبەت خۆنەگونجاندن لە بواری ئابووریدا (فریزە،□□□□،ص□□).[1] هەروەها دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (ابوعمرة،□□□□) ئاماژە بە کاریگەری خۆگونجاندنی هاوسەری لە سەر پێگەیاندنی ئاکاریی دەکات، لە لای ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەی، کە خوێندکارانی ناوەندین، گەشتووەتە ئەو دەرئەنجامەی ، کە خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران کاریگەری لەسەر لایەنی ئاکاریی و دەروونی و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەی هەیە (ابوعمرة،□□□□،ص□□-□□).

دەرئەنجامی توێژینەوەکانی (فرجانی،□□□□ و المغربی،□□□□ و الصمدي،□□□ و خدایاری فرد،□□□□ و محمود،□□□□ Goel&al,2013 و Nema,2013) هەر یەکەیان بە شێوازێك ئاماژە بە پەیوەندی گۆڕاوێك

---

[1] توێژینەوەی (الحراسیس،□□□□) بە ناونیشانی : کێشەکانی جیابوونەوە لە تێڕوانینی ژناندا لە وڵاتی ئەردەن، نموونەی توێژینەوەکەی (□□□) ژنە کە لە مێردەکانیان جیابوونەتەوە، تێدا لە (□□□٪) ئەو ژنانە نەگونجانیان لەگەڵ مێردا بە هۆکاری سەرەکی جیابوونەوە داناوە.

دەکات لەگەڵ خۆگونجاندنی هاوسەرییدا و ئەو کێشانەی ، کە لە دەرئەنجامی خۆنەگونجاندنەوە ڕ ووبەڕووی هاوسەران و خێزان دەبێتەوە.

لە سەر ئاستی کۆمەڵگا ی کوردیش دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (طاهر، □□□□)، کە لە پارێزگای هەولێر ئەنجامدراوە، ئاماژە بە نزمی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەران دە کات لە لای ئەو هاوس ەرانەی، کە لەیەکتر جیابوونەتەوە، دەرکەوتووە لە(□□٪)ی ئەو هاوسەرانەی لەیەکتر جیابوونەتەوە کێشەی خۆنەگونجاندنیان هەبووە ، ئەمەش بەرزترین ڕێژەیە لە نێو کێشەکانی دیکەی پەیوەندیدار بە جیابوونەوە ، کۆمەڵگای کوردیش بە هۆی ئەو قەیران و دۆخە ناهەموارانەی، کە بەردەوام ڕووبەڕووی دەبێتەوە بووەتە هۆی ئەوەی سیستەمەکانی کۆمەڵگاکەی لە ژێر مەترسیدابن، لە سەروو هەمووشیانەوە سیستمی خێزان ، کە لە ژێر هەڕ ەشەی داب و نەریتی کۆمەڵایەتی و شۆرشی تەکنۆلۆجیا و خراپی باری ئابووری و ململانێ سیاسی ...هتد دایە، هەموو ئەمانە ئاماژەن بۆ پێویستی هاتنەکایەی پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری و پاراستنی خێزان لە مەترسی هەڵوەشانەوە (طاهر، □□□□، لا □□).[1]

سەبارەت بە کۆمەڵگای توێژینەوەکەش ، کە شاری هەڵەبجەیە ، ئامارەکانی تایبەت بە جیابوونەوەی نێوان ژن و مێرد لە دادگاکاندا ئاماژە بە زۆربوونی کێشە خێزانیەکان و بەرزبوونەوەی ڕێژەی تەڵاق و جیابوونەوە دەکەن، کە زەنگێکی مەترسیدارە بۆ ئایندەی خێزان و کۆمەڵگاش، ئەمەش بە ڕادەیەکی زۆر پاشەکشێکردنی بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری ڕوونتر دەکاتەوە، هەروەها ڕ ێخۆشکەرە بۆ هاتنەکایەی بابەتی خۆگونجاندن و سازانی هاوسەری لە نێو خێزانەکاندا[2]. هەموو ئەم هۆکارانە بوونە هۆی ئەوەی، پرسیارێک لە لای توێژەر دروست بێت و هەڵوێستەی لەسەر بکات و بیکات بە کێشەی توێژینەوەکەی، کە بریتیە لە خۆگونجاندنی هاوسەری لە کۆمەڵگای شاری هەڵەبجە.

---

[1] توێژینەوەی (طاهر، □□□□). لە ژێر ناونیشانی جیابوونەوەی ژن و مێرد، هۆکار و ئەنجامەکانی . لێکۆڵینەوەیەکی مەیدانییە لە پارێزگای هەولێر. سەبارەت بە وەرگرتنی بۆچوونی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەی بۆ پرسیاری گرنگترین هۆکاری جیابوونەوە؟ □□٪ ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەی نەگونجانیان لەگەڵ یەکتر بە هۆکاری سەرەکی جیابوونەوە دەزانن، ئەمەش بە پلەی یەکەم بەرزترین ڕێژەی تۆمار کردووە لە نێو هەموو هۆکارەکانی دیکەی جیابوونەوە.

[2] بە پشت بەستن بە ئاماری تایبەت بە هاوسەرگیری و تەڵا ق و جیابوونەوەی دادگای بەرا یی سلێمانی و هەڵەبجە ، کە ئاماژە بە زیادبوونی ڕێژەی تەڵاق و جیابوونەوە دەکات بەم شێوەیە:

سالی □□□□ ژمارەی هاوسەری □□□□ ڕێژەی تەڵاق وجیابوونەوە □□□□٪

سالی □□□□ ژمارەی هاوسەری □□□□ ڕێژەی تەڵاق وجیابوونەوە □□□□٪

سالی □□□□ ژمارەی هاوسەری □□□□ ڕێژەی تەڵاق و جیابوونەوە □□□□٪

سالی □□□□ ژمارەی هاوسەری □□□ ڕێژەی تەڵاق و جیابوونەوە □□□□٪

دووەم: گرنگیی توێژینەوەکە: The Importance of the Research

گرنگیی ئەم تۆێژینەوەیە لە هەر دوو بواری تیۆری و مەیدانی بەم شێوەیە دەخەینە روو:-

لە ڕووی تیۆ رییەوە ئەم توێژینەوەیە بە پشت بەستن بە کۆمەڵە سەرچاوەیەکی زانستی بەشدارە لە بونیادنانی بناغەیەکی پڕ لە زانیاری لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری و گرنگیەکەی لە ژیانی هاوسەراندا، وەك پرۆسەیەك، کە زامنی بەختەوەری و ئاسودەیی نێوان هاوسەرانە دەیناسێنێت، بە دەستەبەرکردنیشی خێزانێك بونیاد دەنرێ، کە خۆشگوزەران و تەندروست بێت، هەر لەو چوارچێوەیەدا سودمان لە کۆمەڵێك سەرچاوە و توێژینەوەی زانستی وەرگرتووە، کە گرنگیەکی تەواویان بە پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری داوە و لە ڕوانگەی تایبەتەوە خوێندنەوەیان بۆ کردووە ، ئەمەش دووپاتی گرنگیی ئەم توێژینەوەیە دەکاتەوە، هەروەها دەرئەنجامی توێژینەوەکانی (دسوقي، و العمودي، و فلاتة، و الشهري، و فريزة، و ونوغي، Kalpana & al 2013 و Shariati & al 2014). بە جۆرێك لە جۆرەکان باس لە گرنگی بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری لە ژیانی هاوسەراندا و کاریگەریەکانی لەسەر ئایندەی خێزان و منداڵەکان دەکەن.

بەڵام لە ڕووی مەیدانیەوە دەتوانین گرنگیەکەی لەم خاڵانەدا روون بکەینەوە :-

- ئەم توێژینەوەیە ئاماژەی مەیدانی سەبارەت بە ئاستی خۆگونجاندنی هاو سەریی پێشکەش دەکات، پێوانە کارییەك بۆ خۆگونجاندنی هاوسەریی لە ناو خێزانەکانی شاری هەڵەبجەدا بونیاد دەنێ، هەروەها کۆمەڵێك داتا و زانیاریی نوێ سەبارەت بە خێزان لە کۆمەڵگای کوردیدا دەخاتەڕوو، کە هەڵقولاوی لایەنی مەیدانی توێژینەوەکەن، چاوەڕوان دەکرێت لە ئایندەدا توێژەران بتوانن سودی لێ وەربگرن و ببێتە دەستپێکی گونجاو بۆ زیاتر ئاشنا بوون بە بابەتە خێزانیەکان و پەیوەندیە هاوسەرییەکان و پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری.

- ئاکام و ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە بۆ ئەم وەزارەت و دام و دەزگا و ڕێکخراوانە سودبەخش دەبێت:

أ. وەزارەتی داد بە تایبەت (دادگاکان): کە دواتر بتوانن لە ڕێگەی توێژەرانیانەوە کار لە سەر ئەم جۆرە بابەتانە بکەن و توێژینەوە ئەنجام بدەن لە سەر بابەتی خێزانی و پەیوەندیە خێزانیەکان و کێشە خێزانیەکان، هەروەها لە ڕێگەی بەستنی کۆڕ و سیمینار و وۆرک شۆپ.......هتد، کار بکەن بۆ هوشیار کردنەوەی خێزانەکان و زیاتر ئاشناکردنیان بە بابەتە پەیوەندیدارەکان بە خێزانەوە.

ب. وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی : بە تایبەت بەڕێوبەرایەتیەکانی چاودێر ی کۆمەڵایەتی و خێزانی و سەنتەرەکانی تایبەت بە ڕاوێژکاری خێزانی، کە بتوانن لەسەر ئاستی خێزان زیاتر کار بکەن و ئاشنا بن بە بابەتە خێزانیەکان، لە رێگە ی ئەنجامدانی توێژینەوە و ڕاپرسی و بەرنامەی تایبەت بە خێزان بتوانن واقعی ژیانی خێزانەکان بخەنە ڕوو هەوڵبدەن بۆ کەمکردنەوەی کێشە خێزانیەکان.

ت. وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی: بەتایبەت مامۆستایانی ئایینی، دەتوانن سود لەم توێژینەوەیە وەربگرن و ئاگاداری رەوشی خێزان بن، لە چوارچێوەی وتار و ئامۆژگارییەکانیاندا کاریگەریی ئەرێنی لە سەر پەیوەندیەکانی نێوان ژن و مێرد و خێزان دروست بکەن.

پ. کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و ئەو ڕێکخراو و سەنتەرانەی ، کە لە بواری خێ زانی و بواری ژناندا چالاکی ئەنج ام دەدەن، لە ڕێگەی بەرنامەی تایبەت بە خێزان و هوشیار کردنەوەی خێزانەکان و ئەنجامدانی کۆڕ و سیمینار بتوانن زیاتر خزمەت بە خێزانەکان بکەن.

ج. ئەو توێژەرانەی لە بوارەکانی زانستی (کۆمەڵناسی و دەروونناسی و کاری کۆمەڵایەتی)دا سەرقاڵی کاری زانستین، دەتوانن سود لەم توێژینەوەیە وەربگرن و ببێتە ڕێگە خۆشکەرێك بۆ بەرەو پێشچوونی کارەکەیان.

سێیەم: ئامانجەکانی توێژینەوەکە: The Purposes of the ReSearch

- بونیادنانی پێوانەکارییەك بۆ پێوانەکردنی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومیەکانی شاری هەڵەبجە.
- زانینی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومیەکانی شاری هەڵەبجە.
- زانینی ئاستی جیاوازی لە خۆگونجاندنی هاوسەریی بە پێی ئەم گۆڕاوانەی خوارەوە:

أ. ڕەگەز (نێر، مێ)

ب. ماوەی پێکهێنانی ژیانی هاوسەری.

ت. باری ئابووری خێزان.

چوارەم: سنووری توێژینەوەکە:

سنوری ئەم توێژینەوەیە بریتی دەبێت ، لە سەنتەری شاری هەڵەبجە، کە کۆی ژمارەی خێزانەکانی دەگاتە ([illegible]) خێزان و کۆی ژمارەی دانیشتوانی دەگاتە ([illegible]) کەس[1]، تێکڕای ناوەندە ژمێرەیی ئەندامانی خێزانیش دەگاتە ([illegible]) کەس بۆ هەر خێزانێك، هەموو ئەو ژن و پیاوانەی، کە ژیانی هاوسەرییان پێك هێناوە و بەردەوامن لە سەر ژیانی خێزانیان، بە مەرجێك دانیشتوی شاری هەڵەبجە بن و فەرمانبەری فەرمانگە حکومیەکانی ناوەندی ئەو شارە بن بۆ ساڵی [illegible]، دەبنە ئەندامی نموونەی توێژینەوەکە ، کە کۆی هەموو فەرمانگەکان ([illegible]) فەرمانگەیە و کۆی گشتی فەرمانبەرانیش ([illegible]) فەرمانبەرە لە هەردوو ڕەگەز و بە (هەمیشەیی و گرێبەست)ەوە[2].

---

[1] بە پشت بەستن بە ئاماری تایبەت بە ژمارەی دانیشتوانی شاری هەڵەبجە . خشتەی تایبەت بە ژمارەی دانیشتوان و ژمارەی خ ێزان. لە بەشی ئاماری شاری هەڵەبجە، بەرواری سەردان [illegible]

[2] بە پشت بەستن بە ئاماری تایبەت بە ژمارەی فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومییەکانی ناو شاری هەڵەبجە بۆ ساڵی [illegible]. لە بەڕیوبەرایەتی ئاماری سلێمانی. بەرواری سەردان [illegible]

پێنجەم: دیاریکردنی زاراوەکان :–

 خۆگونجاندن (Adjustment):

پێناسەی سلیم□□□□ :

" ئەو دۆخەیە تیٚدا بوونەوەر یان ئەندام یا خود تاك دەتوانێت پرۆسەیەك بە ئەنجام بگەیەنێت، کە لە پەیوەندی گونجان و هاوسەنگی خۆی دەبینێتەوە، هەستکردنی تاکە بە ڕەزامەندی لە بارەی ئەو ڕۆلا نەی لە کۆمەلگادا پیٚ هەلدەستێت و ئەو پێگە کۆمەلأیەتی ەی، کە نوێنەرایەتی دە ئات، ئەمە سەرباری ئەوەی هەلسوکەوتەکەی بە شێوازیك بێت لە گەڵ دەوروبەریدا بگونجێت "(سلیم،□□□□،ص□□).

پێناسەی السید□□□□ :

" بە چەمکێکی دەروونی دادەنرێت زیاتر لەوەی کومەلأیەتی بێت، ئام اژە بەو پرۆسەیە دەکات لە ڕێگە یەوە تاك دەچێتە ناو پەیوەندی گەلێکی هاوڕێك لە گەڵ ژینگەکەیدا (کۆمەلأیەتی یان سروشتی)، ئەم چەمکە لە زانستی کۆمەلناسیدا بە کاردێت بۆ ئاماژەدان بە توانای گروپ یا ن دامەزراوە لەسەر هێنانەدی گونجاندن و چوونە ناو پەیوەندیەکی هاوڕێك لەگەل ژینگەکەیدا "(السید،□□□□،ص□□).

پێناسەی طه□□□□ :

" هەموو رەفتارێك یا چالاکیەك، مرۆڤ یان بوونەوەری زیندوو بە ئامانجی هیٚنایەکایەی خۆگونجاندن پیٚ هەلدەستێت، هەروەها بە مانای سەرکەوتنی تاك لە هەلویٚستەکانی ژیانی و سود وەرگرتن لێیان دێت، ئەگەر شکستی هێنا لە خۆگونجاندا ئیدی ئەو کات بە لادان و نەخۆشی دەروونی ناوی دەبرێت"(طه،□□□□،ص□□□).

پێناسەی حسیب□□□□ :

" پرۆسەیەکی بەردەوامە، تاك پێی هەلدەستێت بە مەبەستی گۆرینی رەفتاری، تاوەکو بگونجێت لەگەل ئەو بارودۆخە گۆڕاوەی، کە لە ژینگەی سروشتی و کۆمەلأیەتی و دەروونیدا هەیە، ئەمە سەرباری گۆرینی ئەو ژینگە سروشتی و کۆمەلأیەتیەی گەمارۆی تاکی داوە، بە شێوەیەك ئەو ژینگەیە توانای پڕکردنەوەی پێداویستیە جیا جیاکانی هەبێت" (حسیب،□□□□،ص□□).

پێناسەی القیسی□□□□:

" چەمکێکی دەروونییە و لەلایەن دەروونناسانەوە بۆ پیاهەڵدانی پڕ ۆسەی رەفتاری بە کاردێت، تیایدا مرۆڤ رێکخستن و هاوسەنگی دەکات لە نێوان پێداویستیە تایبەتەکان و ئەو ڕ ێگریانەی، کە ڕووبەڕووی دەبنەوە، ئەم خۆگونجاندنەش لەو ساتەوە دەستپێدەکات، کە مرۆڤ هەست بە جۆرە پێداویستیەك بکات و ئەو کاتەش کۆتایی دێت ئەو پێداویستیە پڕ بکرێتەوە " (القیسی،□□□□،ص□□□).

دەتوانین بڵێین، کە سەرجەم پێناسە و بۆچوونەکان لە سەر ئەوە کۆکن ، کە خۆگونجاندن پرۆسەیەکی بەردەوام و گشتگیر و هەمەلایەنی (دەروونی و کۆمەڵایەتیە)، مرۆڤ تیایدا سەنتەرە و پێویستییەکی سەرەکی ژیانی هەموو تاکێکە، جۆرێکە لە تەواوکار ی و پێکەوەیی و سازان، لەو ڕ ێگەیەوە تاك دەچێتە ناو کۆمەڵێك پەیوەندی گونجاو لە گەڵ دەوروبەردا، دوای ئەوەی رەفتار ی گۆڕی و خۆی گونجاند لە گەڵ ئەو بارودوخە کۆمەڵایەتی و دەروونییەی تێدا دەژیت، بە فاکتەرێکی سەرەکی بۆ لەیەك گەشتن و نزیك بوونەوەی هزر و بۆچوونەکان دادەنرێت.

□ هاوسەری (Marriage):

پێناسەی ئالان (Allan)□□□□ :

" پێکەوە بوونیکی کۆمەڵایەتیە لە نێوان دوو کەسدا هیچ لایەنیٚ کیان نایەوێت ئەوی تریان کۆنترۆڵ بکات، بەڵکو پێکەوە هەوڵ دەدەن بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەکانیان لەگەڵ بوونی ئەو هاوکارییەی پێویستە لە نێوانیاندا هەبێت، لە پێناو دروستکردنی خێزانێکی تەندروست "(Allan,1994,p78).

پێناسەی محسنی□□□□ :

" واتە پەسەند کردنی پێگەیەکی نویٚ، کە لەگەڵ کۆمەڵێك ئەرك و ڕ ۆڵی نوێدا گونجاو بێت، لە هەمان کاتدا ڕازیبوون بەم پێگە نوییەش، ڕ ێوڕەسمی هاوسەرگرتن و ئەو نەریتانەی پێوەی بەستراون ئەم گۆڕانی ڕۆڵانە ئاشکرا دەکات "(محسنی،□□□□،ص□□□).

پێناسەی الفار□□□□ :

" گرێبەستێکی مارەکردنە (النکاح) لە نێوان ڕەگەزی نێر و میٚ دا بەو شێوازەی، کە یاسای کۆمەڵگا و داب و نەریت دانی پێدا ناوە ، کە چەندین ئەرك و ماف لە خۆ دەگرێت لە نێوان هاوسەراندا دوابەدوای مارەکردنەکە " (الفار،□□□□،ص□□□).

پێناسەی الخوری([illegible]):

" دیاردەیەکی کۆمەڵایەتیە، پەیوەندیەکی ڕێکخراو و تاڕادەیەك هەمیشەیە لە نێوان ژن و پیاودا بە ئامانجی پڕکردنەوەی پێویستیە کۆمەڵایەتی و دەروونی و بایۆلۆجیەکان، لەو ڕێگەیەوە خێزان پێکدەهێنرێت و ئەرك و ماف و بەرپرسیاریەتی نوێ لە ژیانی هاوبەشیاندا وەردەگرن "(الخوری، [illegible]،ص [illegible]).

پێناسەی سکوت (Scoot) [illegible] :

" نموونەیەکی ڕ ێکخراوە لەو هاوبەشە ڕ ەگەزیەی نێوان ژن و پیاو، یا ن دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتیە، پەیوەندییەکانی نێوان ئەو دوو هاوبەشەی خێزانی لێ دەبێتەوە ڕ ێکدەخات، هاوکات تەواوی ئەو ماف و ئەرکانەی، کە هەیانە بەسەر یەکەوە دیاری دەکات " (سکوت، [illegible]،ص [illegible]).

پێناسەی سکوت و مارشاڵ (Scott And Marshall) [illegible] :

" پەیوەندیەکی یاسایی نێوان ژن و پیاوی پێگەشتووە، ئەرك و مافیان بەشێوازیکی دیاریکراو رێکخراوە " (سکوت و مارشاڵ، [illegible]،ص [illegible]).

لە پێناسەی زانایاندا ئەو ڕاستیەمان لا گەڵاڵە دەبێت، کە هاوسەری پڕۆسەیەکی دوو لایەنەی نێوان (نێر و مێ) یە، لە لایەن یاسا و ئایین و داب ونەریتی کۆمەڵگاوە ڕێگەپێدراوە، بە مەبەستی پڕکردنەوەی پێویستیە دەروونی و کۆمەڵایەتی و بایۆلۆجیەکان، هەروەها چەندین ئەرك و ماف لە خۆدەگرێت و ئامانجی سەرەکیش دروستکردنی خێزانێکی بەختەوەر و خۆشگوزەرانە، هەروەها خستنەوەی منداڵ و بەردەوامی دانە بە ژیانی مرۆڤ.

خێزان (Family):

پێناسەی دۆرکهایم (Durkheim):

" ئەو کۆبوونەوە سروشتیە نیە ، کە لە نێوان دایك و باوك و ئەو مندالأنەشی کە دەیخەنەوە دێتە کایەوە، بەڵکو دامەزراوەیەکی کۆمەلأیەتیە و بۆ چەند فاکتەرێکی کۆمەلأیەتی دروست بووە ، سەرجەم ئەندامەکانی لە رووی ئەرك و ماف و خورەوشتەوە پەیوەندیان پێکەوە هەیە" (القصیر، ، ص).

پێناسەی برجس و لۆك (Burgess And Locke):

" گروپێکن لە تاکەکان چەند بەستەرەوەیەکی بەهێز بە یەکەوەیان دەبەستێت، لە پەیوەندیەکانی هاوسەری و خوێن و هەلگرتنەوە سەرچاوەی گرتووە، دەشێت ئەم گروپە لە یەك خانوودا بژین و ئەندامەکانی لە (دایك و باوك یان لەگەلٚ منداڵەکان) پێکدێن، پەیوەندیەکی کۆمەلأیەتی بەهێزیان هەیە، لەسەر بنەمای بەرژەوەندی و ئامانجی هاوبەش بنیادنراوە"(میشل، ، ص).

پێناسەی ئوگبرن و نیمکوف (Ogburn And Nimkoff):

" گوزارشتە بۆ ڕێکخراوێکی تاڕادەیەك بەردەوام و هەمیشەیی لە ژن و مێرد و منداڵ یا ن بێ منداڵ پێکدێت، پەیوەندیی گەلێکی بەهێز پێکەوەیان دەبەستێت ، کە پشت ئەستورە بە بەستەرەوەی خوێن و هاوسەری و هەلگرتنەوە و چارەسەری هاوبەش"(الحسن، ، ص).

پێناسەی ویلسن (wilson):

" گروپیکە لە خەلك لە ڕێگە ی خوێن یا ن لە ڕێگەی یاساوە پێکەوە پەیوەست دەبن ، بۆ مەبەست و ئامانجیکی هاوبەش دەژین و ئەم مەبەستەش بۆ دەستکەوتنی خۆراك و شوێن و منداڵە"(wilson,1991,p2) .

پێناسەی دورون و پارو:

" گروپێکە لە تاکی پێکەوە بەستراو (یەکگرتوو)، تایبەتمەندی و ئامانجی هاوبەش پێکەوە گرێیان دەدات، توانای تێپەڕاندن و زیادکردنی نەوەکانیان هەیە، هاوکات لە ڕ ووی ڕەگەزە سەرەکییەکانی ژیانەوە پەیوەندیان پێکەوە دەبێت" (دورون و پارو، ، ص).

پێناسەی کارتێر و گۆلدریك (Carter And Goldrick):

" گروپێکی ڕێکخراون، لە کۆمەلێك تاك پێکدێن، کە مێژوویەکی هاوبەشیان هەیە و بە یەکگرتوویش هەوڵ بۆ ئایندەیەکی گەش دەدەن، لە ڕێگەی خوێنەوە پێکەوە بەستراون و پەیوەندیەکی یاسایی و مێژوویی پێکەوە کۆیان

دەكاتەوە، سستمی خێزانیش بە كۆمەڵێك تایبەتمەندی دەناسرێتەوە لەوانەش تەواوكاری و بوونی سۆز و خۆشەویستی لە نێوان ئەندامان و بەردەوام بوون تا ماوەیەكی درێژخایەن" (سلیمان واخرون، [illegible]، ص[illegible]).

پێناسەی سیلامي [illegible]:

" لە كۆمەڵە كەسانێك پێكدێن سەرجەمیان لە خانوویەكدا دەژین بە شێوەیەكی سەرەكیش لە ژن و پیاو و منداڵ پێكدێن، پەیوەندی هاوسەرگیری و خوێن پێكەوە گرێی داون و هەریەكەیان خاوەن ڕۆڵ و پێگەی خۆیانن" (سیلامي، [illegible]، ص[illegible]).

پێناسەی گیدنز (Gednz) [illegible]:

" گروپێكە لە تاكەكان پەیوەندیەكی ڕ استەوخۆ پێكەوەیان دەبەستێتەوە، لە كۆمەڵێك تاك پێكهاتوون هەر یەكەیان خاوەن ڕۆڵ و ئەركی تایبەتی خۆیانن، بەڵام بەرپرسیاریەتی و بایەخ پێدان لە ئەستۆی دایك و باوكدایە، هەر ئەوانیش بەرپرسن لە دابینكردنی پێویستیەكانی ئەندامانی دیكەی خێزان"(Gednz,2002,p173).

كۆی پێناسەكان جەخت لەوە دەكەنەوە ، كە خێزان دامەزراوەیەكی كۆمەڵایەتیە، یا ن بچوكترین یەكەی كۆمەڵایەتیە و ئامرازێكی نارەسمیە بۆ كۆنترۆڵكردنی تاكەكانی، لە ژن و پیاوێك یان لەگەڵ منداڵەكانیان پێكدێت، كە لە رووی داب ونەریتی كۆمەڵگا و یاسا و ئاینەوە دانپێدانراوە، پەیوەندیەكی تاڕادەیەك هەمیشەیی پێكەوە كۆیان دەكاتەوە.

توێژەر تێبینی ئەوەی كردووە بە هۆی ئەو گۆڕانە بەردەوامانەی ، كە بە سەر پێكهاتە و ئەركی خێزاندا دێت، وای كردووە پێناسەكان و بۆچوونەكان سەبارەت بەم زاراوەیە جیاوازیەكی ئەوتۆ بە خۆوە ببینێت، كە ڕنگە پێناسەیەك بۆ قۆناغێك درووست بێت بەڵام لە قۆناغێكی دیكەدا ئەو مانا دروستە لە دەست بدات. ئەمە جگە لەوەی ئەو پێناسانەی كە زانایانی كۆمەڵناسی بۆ ئەم زاراوەی دەك ەن، جیاوازە لەو پێناسەی ، كە لە ڕوانگەی زانایانی زانستەكانی دیكەوە بۆ ئەم زاراوەیە دەخرێتە ڕوو . ئێمە لەم توێژینەوەیەدا زاراوەی خێزان لە بەرامبەر زاراوەی (العائلة)دا بەكار دەهێنین، كە یەكەیەكی ژمارەییە بۆ زیاد بوونی تاك بە كۆمەڵگا، هەروەها ڕ ەوایەتی سێكسی پێدراوە لەلایەن ئایین و یاسا و داب ونەریتی كۆمەڵگاوە، پێویستیەكی حەتمیە بۆ مانەوەی نەژادی مرۆڤ و دەتوانرێت كۆمەڵگای لەسەر پێكبهێنرێت.

خۆگونجاندنی هاوسەرییی (Marital Adjustment)

پێناسەی ڕۆجرز (Rogers□□□□) :

" توانای هەریەك لە هاوسەرانە لەسەر بەردەوام چارەسەرکردنی ململانێکان ی نێوانیان ، گەر هاتوو ئەو ململانێیانە فەراموش بکرێ پرۆسەی هاوسەریەتی بەرەو هەڵوەشاندنەوە دەچێت"(فریزة،□□□□،ص□□).

پێناسەی دسوقي□□□□:

" ئامادەگییە بۆ ژیانی ژن و مێردایەتی و خۆشەویستی ئاڵوگۆڕکراو، هاوکات تێرکردنی ئارەزووە سێکسیەکان و لە ئەستۆگرتنی بەرپرسیاریەتی ژیانی هاوسەریەتی،   توانای چارەسەرکردنی کێشەکان و بەردەوام بوونی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان، هەروەها سازانی هەر یەکە لە هاوسەران لەسەر چۆنیەتی ڕووبەڕووبوونەوەی سەرجەم کێشە مادی و کۆمەڵایەتی و تەندروستیەکان" (دسوقي،□□□□،ص□□).

پێناسەی الخولي□□□□:

" ڕێکەوتنێکی ڕێژەیی نێوان ژن و پیاوە لەسەر ئەو بابەتە زیندووانەی پەیوەندیدارن بە ژیانی هاوبەشیانەوە، هەروەها بەشداریکردنە لە کار وچالاکیە هاوبەشەکان و هاوکات ئاڵوگۆڕکردنی سۆز و خۆشەویستیە لە نێوانیاندا " (الخولي،□□□□، ص□□□).

پێناسەی الحنطي□□□□:

" وەڵامگۆیەکی ڕ ەفتاری دوانییە، کە لە هەڵبژاردنی هاوسەرەوە دەستپێدەکات و   هاوکات ئامادەگی بەرپرسیاریەتی هاوسەرگیری دەگرێتەوە، هەروەها وەڵامگۆی ئەو لەیەکچوونەیە ، کە لە بەها و ڕێزی ئاڵوگۆڕکراو و دەربڕینی هەست و تێرکردنی ئارەزووە سێکسیەکان و هەروەها ڕێکەوتن لەسەر کۆی کاروبار و شێوازی پەروەردە کردنی منداڵ خۆی دەبینێتەوە "(الخطیب،□□□□،ص□□□).

پێناسەی بطرس□□□□:

" خۆگونجاندنی هاوسەری بەختەوەری و ڕەزامەندی نێوان هاوسەران دەگرێتەوە   لە سەر بابەتە پەیوەندیدارەکان بە ژیانیانەوە، هەر لە هەڵبژاردنی هاوسەرەوە تا   وەکو توانای بە سەربردنی ژیانی هاوبەش و بوونی سۆز و خۆشەویستی و پڕکردنەوەی پێویستیە سێکسیەکان و هەڵگرتنی بەرپرسیاریەتی و تو انای چارەسەر کردنی کۆسپ و کێشەکان و پێکهێنانی خێزانێکی جێگیر" (بطرس،□□□□،ص□□□).

دەتوانین پوختەی بۆچوونەکان کورتبکەینەوە لەم پێناسەیەدا ، کە خۆگونجاندنی هاوسەر ی ڕێکەوتن و سازانی نێوان هاوسەرانە ، لە سەر بابەتە زیندوو و هەستیارەکانی پەیوەندیدار بە ژیانی تایبەتی خۆیانەوە، بوونی سۆز و خۆشەویستی و لەیەك تێگەشتن و ڕێز گرتن و متمانە بەیەکتر، هەروەها چارەسەرکردنی ململانێ و کێشەکانی نێوانیان بەو جۆرەی، کە لە بەرژەوەندی خۆیان و منداڵ و خێزانەکەیان بێت، هەموو ئەمانەش لە پێناو بەردەوامی دان بە ژیانی هاوسەری و گەشتنە بە ڕەزامەندی هاوسەری.

پێناسەی توێژەر: "پرۆسەیەکی بەردەوام و گۆڕاو و ڕێژەیی نێوان هاوسەرانە لەسەر بابەتە پەیوەندیدارەکان بە ژیانی هاوبەشیانەوە، لەو چوارچێوەیەدا ململانێ و ناکۆکی و بەرژەوندی تایبەت وەلا دەنرێت، سۆز و خۆشەویستی و ڕێز گرتن و هەستکردن بە ئاسودەیی دەستەبەر دەکرێت، هەروەها گونجاوییەکی تەواو لە ڕووی هەڵسوکەوت و بەڕێبردنی کاروبار و وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی لە ئاست ڕۆڵ و پێگەکەیدا و ڕێز گرتن لە هەست و کەسایەتی یەکتر بەدی دەکرێت"

لەم توێژینەوەیەدا پێوانە دەکرێت بەپێی " کۆی ئەو نمرەیە (پلە)یە، کە وەڵامدەر وەری دەگرێت بە پێی وەڵامدانەوەی برگەکانی ئەو پێوانەیە، کە توێژەر بۆ ئەو مەبەستە دروستی کردووە "

بەشی دووەم : چوارچێوەی تێوری توێژینەوەکە

یەکەم : تەوەری تایبەت بە خۆگونجاندن

دووەم : تەوەری تایبەت بە خۆگونجاندنیهاوسەری

سێیەم : ئەو تێورانەی ڕاڤەی خۆگونجاندن و خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەن

- گۆشەنیگای سایکۆدینامی
- گۆشەنیگای مرۆیی
- گۆشەنیگای رەفتاری
- گۆشەنیگای مەعریفی
- گۆشەنیگای بوونگەرایی
- گۆشەنیگای کۆمەڵایەتی

گفتوگۆکردنی تێورەکان

چوارەم : توێژینەوەکانی پێشوو و گفتوگۆکردنیان

- توێژینەوە ناوخۆییەکان
- توێژینەوە عەرەبیەکان
- توێژینەوە بیانیەکان

گفتوگۆکردنی توێژینەوەکان

یەکەم : تەوەری تایبەت بە خۆگونجاندن

□ واتای خۆگونجاندن و پەیوەندی لەگەڵ هەندێك لە زانستەکاندا:

بۆ گەڕان بە دوای ئەم چەمکەدا پێویستە بگەڕێینەوە بۆلای هەندێك لە زانستەکانی وەك : (دەروونناسی و کۆمەڵناسی و تەندروستی دەروونی)، کۆمەڵێك لە توێژەران پێیان وایە خۆگونجاندن چەمکێکە سەنتەرەکەی لە ناو زانستی دەرونناسیدایە، لە پێناسەکردنیشدا جەخت لە سەر بوارە دەروونیەکەی چەمکەکە دەکەنەوە، پێیان وایە دەروونناسی ئەو زانستەیە هەڵسەنگاندن بۆ ڕەفتاری مرۆڤ و چۆنیەتی خۆگونجاندنی مرۆڤ لەگەڵ خۆی و ژینگەکەشیدا دەکات (دسوقي،□□□□،ص□□). بەپێی ئەم تێروانینە خۆگونجاندن دۆخێکە مرۆڤ لە چوارچێوەی گۆڕینی ڕەفتاریدا پێیدەگات، لە ڕێگەی پڕکردنەوەی پێویستیە جیاوازیەکانی و هەستکردن بە حەسانەوەی دەروونی، دوای گەشتنی بە ئامانجەکەی و ڕزگاربوونی لە دڵەڕاوکی و شڵەژان (العناني،□□□□،ص□□–□□).

هەندێك لە توێژەرانیش لەو باوەڕەدان دەتوانین لەناو زانستی کۆمەڵناسیدا بەدوای ئەم چەمکەدا بگەڕێین، کۆمەڵناسان وەك پرۆسەیەکی کۆمەڵایەتی لەم چەمکە دەڕوانن و پێیان وایە خۆگونجاندن بریتیە لە پرۆسەیەکی کۆمەڵایەتی یان جۆرێك لە کاری هەماهەنگی و پێکەوەیە لەپێناو بەردەوامبوونی ئەندامەکانی کۆمەڵگا لە کار و چالاکیەکانیاندا، لەو ڕێگەیەوە لایەنە ناکۆکەکان بگەنە ئەنجام و بۆچوونەکان لەیەکەوە نزیك بکەنەوە و جۆرێك لە کۆکبوون و ڕێکەوتن بهێننە ئاراوە (لطفي،□□□□،ص□□□).

هەندێکی دیکە لە توێژەران پێیان وایە چەمکی خۆگونجاندن بناغەی سەرەکی تەندروستی دەروونیە و پەیوەندیەکەیان هێندە بەهێزە دەگاتە ئاستی هاوواتایی لە کاتی بەکارهێناندا، تەنانەت بەو ڕادەیەش ، پێناسەی تەندروستی دەروونی بەو جۆرە دەکەن، کە بریتیە لە بەرزترین ئاستی خۆگونجاندن (سفيان،□□□□،ص□□□). هۆکاری ئەم پەیوەندیەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە ئەو کەسانەی خۆیان لە گەڵ ژینگەدا دەگونجێنن و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانیان ئەرێنی و بەهێزە، ئەوە خاوەن تەندروستی دەروونین و توانای ڕووبەڕووبوونەوە و چارەسەر کردنی ململانێکانی ژیانیان هەیە ، هەروەها پێناسەی خۆگونجاندن بەو شێوەیە کراوە ، کە بریتیە لە پرۆسەیەك بوونەوەری زیندوو یان تاك دەچێتە ناو کۆمەڵە پەیوەندیەکی هاوسەنگ و ڕێکخراو لەگەڵ ژینگەکەیدا دوای زاڵبوون بەسەر گۆڕاوە جیاوازەکاندا (سفيان،□□□□،ص□□–□□). سەرکەوتن لەم پرۆسەیدا مانای تەندروستی دەروونی تاکە، بەڵام هەر جۆرە ململانێ و کێشەیەك لەم پرۆسەیدا هەبێت نیشانەی نەگونجانی تاکە و ئاماژەیە بۆ نەبوونی تەندروستی دەروونی، چونکە هەندێك لە زانایان توانای خۆگونجاندنی تاك بە یەکێك لە نیشانەکانی تەندروستی دەروونی دادەنێن.

خۆگونجاندن یەکێکە لەو چەمکانەی سنورێکی فراوانی هەیە و تاڕادەیەك ئاڵۆزی و تێکەڵی پێوە دیارە، بە هۆی بوونی ئەو پەیوەندیە بەهێزەی لەگەڵ هەندێك زانست و چەمکی دیکەدا هەیەتی، هەروەها بوونی چەندین قۆناغی جیاواز لە خۆگونجاندن، کە پێویستە هەموویان بە سەرکەوتوو یی تێپەڕێنێت، ئەمە جگە لەوەی لە ژیانی تاك و کۆمەڵگادا گرنگیەکی زۆری هەیە ، ئەو کەسەی زۆرترین پشکی خۆگونجاندنی بەردەکەوێت زیاتر هەست بە ئارامی و ئاسایش لەگەڵ خۆی و ژینگە کۆمەلأیەتیەکەیدا دەکات (دسوقي،□□□□،ص□□).

کۆی ئەو پێناسانەی بۆ چەمکی خۆگونجاندن کراون، دەتوانرێت لە سیَ ئاراستەی سەرەکیدا کۆبکرێنەوە:-

أ. **ئاڕاستەی تاکیەتی:** ئەم ئاراستەیە وای دەبینێت خۆگونجاندن پرۆسەیەکی تاکەکەسیە، خاڵی دەستپێك و کۆتایی لە لای تاکە، خۆگونجاندن پڕکردنەوەی پێویستیە (بایۆلۆژی و دەروونی و کۆمەلأیەتی) یەکانە، لە پێناو پاراستنی ژیانی تاکدا (فروجة،□□□□،ص□□).

ب. **ئاڕاستەی کۆمەلأیەتی:** ئەم ئاراستەیە خۆگونجاندن وەك پرۆسەیەکی کۆمەلأیەتی سەیر دەکات، کە تاك بە چاوپۆشیکردن لە هەندێك بەرژەوەندیی خۆی لە چوارچێوەی کۆمەڵگادا ئەنجامی دەدات، واتە خۆگونجاندن لە ڕێگەی وەرگرتنی ڕەزامەندی کۆمەڵگاوە دەبێت (الجموعي،□□□□،ص□□).

ت. **ئاڕاستەی تەواوکاری:** بە پێی بۆچوونی ئەم ئاڕ استەیە خۆگونجاندن بریتیە لە جۆرێك تەواوکاری و یەکتر تەواوکردن لە نێوان پێویستی تاك و داواکاری ژینگەی کۆمەلأیەتی، واتە پرۆسەیەکی گشتگیرە لە نێوان تاك و کۆمەڵگادا (عبداللطيف،□□□□،ص□□).

دەتوانرێت لە هەر سیَ ئاڕاستەکەوە خوێندنەوە بۆ چەمکی خۆگونجاندن بکرێت، بەو پێیەی، کە چەمکێکی پەیوەندیدارە بە لایەنی دەروونی و کۆمەلأیەتی مرۆڤەوە، لە هەر ئاڕاستەیەکەوە لیَ بڕوانین بەشێك لە گرنگی خۆگونجاندن لە ژیانی تاکدا دەبینین، هەر بۆیە پێمان وایە ئەو سیَ ئاڕ استەیە هەرچەندە لە رووی پێناسەوە بۆ چەمکەکە تێڕوانینیان جیاوازە و تەنها گرنگیی بە لایەنیَەك دەدەن، بەلأم لە هەمان کاتدا تەواوکەری یەکترن و پێکەوە تەواوکارییەك بە چەمکی خۆگونجاندن دەبەخشن، دەکرێت بلێین مرۆڤی سەرکەوتوو ئەو کەسەیە هەر سیَ ئاڕاستەکە لە ژیانی ڕۆژانەیدا ڕەنگ بداتەوە و گرنگی بە هەر سیَ ئاراستەکە بدات.

خۆگونجاندن و ڕاهاتن (Adjustment And Adaptation) :

پەیوەندیەکی نزیك و تێکەڵاو لە نێوان هەردوو چەمکی (خۆگونجاندن و ڕاهاتن)دا هەیە، هەندێك لە سەرچاوەکان وەك یەك چەمك لێ دەڕوانن و هەندێکی دیکەش بە پێچەوانەوە لێکی دەدەنەوە، بەڵام لە ڕاستیدا ئەم دوو چەمکە لە ناوەڕۆکدا جیاوازن، سەرەتاکانی دەرکەوتنی چەمکی (ڕاهاتن) بۆ زانستی بایۆلۆجی دەگەڕێتەوە، لە سەر بنەمای تیۆرەکەی تشارلز داروین (Charles Darwin) لە ساڵی (□□□□) لە کتێبی (بنەچەی جۆرەکان– أصل الانواع) باسی لێوە کردووە و ئاماژە بە ڕاهاتنی (بایۆلۆجی و فسیۆلۆجی) دەکات، بەپێی ئەم تێو رەش هەموو بوونەوەرە زیندووەکان لە ململانێی بەردەوامی ڕاهاتندان لەگەڵ ژینگەکانیاندا لەپێناو مانەوەیان (البقاء للاصلح– مانەوە بۆ بەهێزەکانە)(فهمي، □□□□، ص□□). هەر لە سەر بنەمای ئەم تیۆرە زانایانی بوارەکە پێیان وایە (ڕاهاتن) چەمکێکی گشتگیرترە و پەیوەندی بە هەموو بوونەوەرێکی زیندووی وەك: (مرۆڤ و ئاژەڵ و ڕووەك) ەوە هەیە، بەرامبەر ئەو ژینگەیەی تێدا دەژی، تایبەتە بە لایەنی جەستەیی و بایۆلۆجیەوە، بەڵام (خۆگونجاندن) ڕێژەیەکی کەمتری بەردەکەوێت تەنها مرۆڤ سەنتەرە تێدا، تایبەتە بە لایەنی دەروونی و کۆمەڵایەتیەوە و ئاماژەیە بۆ شێوازێك لە ڕەفتاری تاك، کە لە گەڵ بارودۆخی نوێدا بگونجێت، وەك خۆگونجاندنی دەروونی و کۆمەڵایەتی و پیشەیی و هاوسەری و خێزانی (کفافي، □□□□، ص□□–□□). دەتوانین بڵێین خۆگونجاندن هەستکردنی تاکە بە ئاسودەیی و ئارامی لەگەڵ خۆی، دوای ئەوەی رەفتاری گۆڕی و تواناکانی خستەگەڕ بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی داواکاریە مادی و مەعنەویەکانی، هەروەها پڕکردنەوەی پێویستیەکانی و تێرکردنی پاڵنەرەکانی بەشێوەیەکی تەواو، بەڵام (ڕاهاتن) توانای تاکە لە چوونە نێو کۆمەڵی پەیوەندی نوێ لەگەڵ ئەو ژینگە (مادی و مەعنەوی)یەی، کە جیاوازە لە ژینگەکەی پێشووی و ڕاهاتنی لەگەڵ ئەو ژینگە نوێیە، بە واتایەکی دیکە (ڕاهاتن) قۆناغێکی لە پێشتر و گشتگیرترە و (خۆگونجاندن)ی لێ بەرهەم دێت.

ڕەهەندەکانی خۆگونجاندن:

ڕێکەوتنێکی تەواو لە سەر ڕەهەندەکانی خۆگونجاندن نیە، هەندێك لە توێژەران بۆ سێ ڕەهەند و هەندێکی دیکە بۆ پێنج ڕەهەند دابەشی دەکەن، ئەمە سەرەڕای ئەوەی لە دابەشکردنەکەشدا جۆری خۆگونجاندنەکان جیاوازن، بەڵام لە زۆربەی بۆچوونەکاندا هەردوو ڕەهەندی (خودی و کۆمەڵایەتی) جێگیرە و هەمووان لەسەری کۆکن، هەر بۆیە ئێمەش تەنها تیشك دەخەینە سەر ئەو دوو ڕەهەندە، کە پەیوەندیدارن بە توێژینەوەکەمانەوە :–

أ. خۆگونجاندنی خودی (دەروونی) (Psychological Adjustment):

مەبەست لەم خۆگونجاندنە توانای تاکە لە دروستکردنی ڕێکخستن و هاوسەنگی لە نێوان پاڵنەرە جیاوازەکاندا چارەسەرکردنی ململانێ و قەیرانە دەروونیەکانە بە شێوەیەکی ئەرێنی، واتە هاوسەنگیە لە نێوان (دەروون و تاکدا) (فهمي،□□□□،ص□□). لەم جۆرە خۆگونجاندنەدا تاك پەنا بۆ پڕکردنەوەی دوو جۆر پێویستی دەبات بۆ ئەوەی کۆتایی بەو ململانێی ناوخۆییە بێنێت، کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە ئەوانیش پێویستیە سەرەتاییەکانی وەك: (برسیەتی و تینویەتی و خەو و شوێنی حەوانەوە......هتد)، هەروەها پێویستیە ناوەندییەکانی وەك: (هەستکردن بە ئاسایش و خۆشەویستی و ئینتیماء و ڕێز گرتن......هتد)(العناني،□□□□،ص□□–□□). ئەگەر هاتوو تاك سەرکەوتوو بوو لە ڕێکخستن و بەدیهێنانی ئەو پێویستیانەدا ئەوا هەست بە ڕ ەزامەندی و ئارامی دەروونی و سەربەخۆیی دەکات، متمانە بە خۆبوونی لا دروست دەبێت و لە هەر جۆرە گۆشەگیری و دابڕانێك لە کۆمەڵگادا بە دوور دەبێت (حسيب،□□□□،ص□□).

خۆگونجاندنی خودی کۆمەڵێك بواردەگرێتەوە گرنگترینیان ئەمانەن:–

- **خۆگونجاندنی عەقڵی:** ئاستی فێربوون و زیرەکی و بیرکردنەوە دەگرێتەوە، بە جۆرێك لە جۆرەکان کاریگەری لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە.
- **خۆگونجاندنی سێکسی:** بوارێکی گرنگی خۆگونجاندنی خودییە، تاك لە ڕێگەی پێکهێنانی هاوسەرییەوە هەوڵی پڕکردنەوەی دەدات، زانینی گرنگی و ئامانج و بوونی ڕۆشنبیری تاك لەم بوارەدا هۆکارێکە بۆ سەرکەوتن و خۆگونجاندن و دواجار هۆکاری یارمەتیدەرە بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری (بطرس،□□□□،ص□□□).
- **خۆگونجاندنی ویژدانی:** ئەم جۆرەش خۆگونجاندنی سۆزداری و خۆگونجاندنی هەڵچوونی دەگرێتەوە، توانای تاکە لە دەربرینی سۆزو خۆشەویستی، هەروەها چارەسەرکردنی کێشە هەڵچوونیەکان و چۆنیەتی کۆنترۆڵ کردنی رەفتار و دەربڕینە هەڵچوونیەکان، ئەم جۆرە خۆگونجاندنە ی ارمەتیدەرە بۆ پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری، ئەو تاکانەی سەرکەوتوون لە خۆگونجاندنی ویژدانیدا دەتوانن لە ئاستێکی بەرزدا خۆ گونجاندنی هاوسەری بەدەست بێنن (سفيان،□□□□،ص□□)
- **خۆگونجاندنی کات بە سەربردن:** چۆنیەتی خۆگونجاندنە لەگەڵ کاتی بەتاڵی و ڕ ێکخستنی کاروباری ڕۆژانە و بوونی بەرنامە و پلان و ئامانج دەگرێتەوە، بەشێك لە ژیانی ڕ ۆژانەی هاوسەران لە چوارچێوەی ئەم خۆگونجاندنەدایە.

❖ **خۆگونجاندنی تەندروستی:** دوور بوونە لە نەخۆشی دەروونی و جەستەیی و عەقڵی، هەروەها خۆگونجاندنە لە گەڵیاندا، بەشێکی گرنگی ژیانی هاوسەرانە و بنەمایەکی گرنگە بۆخۆگونجاندنی هاوسەری (سفیان، □□□□، ص□□).

ئەگەر هاتوو تاك توانی بە باشی لەگەڵ ئەم بوارانەدا خۆی بگونجێنێت و سەرکەوتوو بوو، ئەوا هەستی متمانە بە خۆبوون و هەستکردن بە بەهای خود و هەستکردن بە ئازادی و سەربەخۆیی لا دروست دەبێت، خۆگونجاندنی خودی پەیوەندیەکی بەهێزی لەگەڵ خۆگونجاندنی هاوسەریدا هەیە، ئەو تاکەی ئاستی خۆگونجاندنی خودیی بەرزە، لە رووی پەیوەندی هاوسەری و خۆگونجاندنی هاوسەرییەوە زیاتر گونجاوترە.

ب. خۆگونجاندنی کۆمەڵایەتی (Social Adjustment):

ئەم ڕەهەندە، خۆگونجاندنی تاکە لەگەڵ کۆمەڵگا یا ن ژینگەی دەرەکی، واتە خۆگونجاندنی تاك لە گەڵ داب و نەریت و بیروباوەڕ و پەیوەندنی کۆمەڵایەتی و سیستمی سیاسی و ئابووری ...... هتد دەگرێتەوە (السفاسفه و عربیات، □□□□، ص□□ – □□). خۆگونجاندنی کۆمەڵایەتی دەرئەنجامی خۆگونجاندنی بایۆلۆجی و دەروونیە، توانای تاکە بۆ بەشداریکردن لە چالاکی و هەست بە بەرپرسیاریەتیکردن و پابەندبوون بە بەها و داب و نەریت و یاساکانی کۆمەڵگا (ربیع، □□□□، ص□□). هەروها توانای ڕێکخستن و بەستنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و بوون بە ئەندام لە گروپ و هەڵسوکەوت کردن لە گەڵ کەسانی دەوروبەری وەك: هاوسەر و هاوری و ئەندامانی خێزان، هەموو ئەمانە لە پێناو دەسکەوتنی ئاسودەیی و هەست بە ئاسایشکردن لە کۆمەڵگادا (راشد، □□□□، ص□□□).

ئەم ڕەهەندەی خۆگونجاندنەش بۆ چەندین بواری دیکە دابەشدەکرێت وەك :–

❖ **خۆگونجاندنی هاوسەری:** ئەم بوارە خۆی دەبینێ تەوە لە بوونی پەیوەندی و کارلێکێکی ئەرێنی نێوان هاوسەران، کە بەختەوەری نێوانیان و متمانە و سۆز و خۆشەویستی و هەستکردن بە بەرپرسیاریەتی و لێك نزیکی بیروبۆچوون و ڕێزگرتنی دولایەنە ...هتد دەگرێتەوە، لە ژێر کاریگەری کۆمەڵە فاکتە رێکی دەروونی و کۆمەڵایەتیدایە، لەو چوارچێوەیەدا خێزانێکی تەندروست پێکدەهێنرێت (الجموعی، □□□□، ص□□).

❖ **خۆگونجاندنی خێزانی:** پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی نێوان هەموو ئەندامانی خێزان دەگرێتەوە (دایك و باوك و منداڵەکان) ئەم پەیوەندیانە گرنگیەکی زۆری لە پێکهاتەی کەسیەتی و تەندروستی دەروونی تاکدا هەیە، ڕێکخستنی کاروباری خێزان و پەیوەندیەکانی لەگەڵ دەوروبەردا و جێگیری و هاوبەندی کۆمەڵایەتی خێزان لە سیما دیارەکانی خۆگونجاندنی خێزانیە، خۆگونجاندنی هاوسەری بنەمای سەرەکی خۆگونجاندنی خێزانیە.

❖ **خۆگونجاندنی ئایینی:** بواری ئایینی بەشێکە لە پێکهاتەی دەروونی تاك، لە چوارچێوەی ئاییندا تاك لە هەندێك ڕەفتار دور دەکەوێتەوە و هەندێکی دیکەش جێبەجێ دەکات، هەست بە ئارامی دەروون و بەهێزبوونی لایەنی مەعنەوی دەکات و ڕەنگدانەوەی لە سەر ژیانی دەبێت، ئەم بوارە زۆر جار دەبێتە هۆی خۆگونجاندنی هاوسەری ئەگەر هاتوو هەردوو هاوسەر لە ڕووی جێبەجێکردنی ئەرکی ئایینیەوە گونجاو بن، بەلاَم هەند ێك کاتیش دەبێتە کێشەی نێوان هاوسەران ئەگەر هاتوو لە ڕووی بیرکردنەوە و ڕادەی جێبەجێکردنی ئەرکە ئایینیەوە جیاواز بن (ونوغي، □□□□، ص□□□).

❖ **خۆگونجاندنی پیشەیی:** هەڵبژاردنی پیشە و ڕەزامەندبوونی تاکە لە پیشەکەی و توانای ئەنجامدانی کار و دەستکەوت دەگرێتەوە، هەروەها هەستکردنی تاك بە سەرکەوتن لە پیشەکەیدا و بوونی پەیوەندیەکی گونجاو لەگەڵ هاوپیشە کاندا، خۆگونجاندنی پیشەیی بنەمایەکی سەرەکیە بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری ئەو کەسەی بتوانی خۆگونجاندنی پیشەیی دەستەبەر بکات تا ڕادەیەکی زۆریش دەتوانێ لە خۆگونجاندنی هاوسەریشدا سەرکەوتوو بێت، نزیکی پیشەی هاوسەران و کات و شوێنی پیشە ڕ ۆڵێکی سەرەکی لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا هەیە (جودة، □□□□، ص□□).

جگە لەم بوارانەش خۆگونجاندنی کۆمەڵایەتی چەندین بواری دیکەشی هەیە وەك بواری (خوێندن و ڕۆشنبیری و ئابووری و سیاسی....هتد)، کە هەموویان ئاماژەن بۆ ڕادەی خۆگونجاندنی تاك لە گەڵ کۆمەڵگادا و کاریگەرییان لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە.

□ پێوەرەکانی خۆگونجاندن (Adjustment Norms):

هەرچەندە ژمارەیەکی زۆر پێوەر هەیە، کە بڕیاڕ لە سەر گونجاوی و نەگونجاوی تاك دەدەن، بەلاَم هەریەك لەو پێوەرانە دەکرێت ڕێژەیەك ی زۆر لە ڕاستی و زانستی بوونیان تیدا بیت، لە هەمان کاتیشدا بێ کەموکورتی نین، چونکە زۆربەیان تەنها جەخت لە سەر بوارێك یان لایەنێکی تایبەتی دەکەنەوە بۆ هەڵسەنگاندنی تاکی گونجاو و نەگونجاو، لێرەدا گرنگترین ئەو پێوەرانە، کە بڕیار لە سەر گونجاوی و نەگونجاوی تاك دەدەن دەخەینە روو:-

أ. پێوەری کۆمەلاَیەتی (Social Norm):

پێوەری کۆمەلایەتی بنەمای سەرەکیە بۆ جیاکردنەوەی تاکەکان، کۆمەڵگا خاوەن کۆمەڵێك (بەها و یاسا و داب ونەریت....هتد)ە، کە پێوەرن بۆ هەڵسەنگاندن و نرخ پێدان، تاکی گونجاو ئەو تاکەیە بتوانێت ئەو پێوەرانە بە باشی جێبەجێ بکات و لێیان لانەدات (الجموعي، □□□□، ص□□). بەلاَم ئەگەر تاك توانای جێبەجیکردنی نەبوو ، ئەوا بە تاکێکی نەگونجاو و لادەر لە قەڵەم دەدرێ ت، ئەم پێوەرە تەنها گرنگی بە یەك لایەن داوە دەکرێت

جێبەجێکردنی ئاسان نەبێت بە هۆی جیاوازی نێوان کۆمەڵگاکان و زۆری پێوەرەکانی کۆمەڵگا و بوونی هەندێك کەموکورتی لەو پێوەرانەدا، هەر ئەمەش وای کردووە ڕووبەڕووی ڕەخنە ببێتەوە(الخالدي و العلمي،□□□□،ص□□□–□□□).

ب. پێوەری کلینیکی (Pathological Norm):

بنەمای سەرەکی جیاکردنەوەی کەسی گونجاو و نەگونجاو لە لای ئەم پێوەرە بریتیە لە بوون و نەبوونی نەخۆشی، کەسی نەگونجاو ئەو کەسەیە بە دەست نەخۆشیەکانی وەك: (دڵەڕاوکێ و خەمۆکی....هتد) دەناڵێنێت، کە پێویستە لە کۆمەڵگا دور بخرێنەوە و لە شوێنی تایبەتی چارەسەر وەربگرێت، بەڵام کەسی گونجاو ئەو کەسەیە کە هەست بە هیچ جۆرە نەخۆشیەك ناکات و چالاکی ڕۆژانەی بە باشی ئەنجام دەدات (راجح،□□□□،ص□□□).

ت. پێوەری ئاماری (Statistical Norm):

ئەم پێوەرە بۆ جیاکردنەوەی تاکی گونجاو و نەگونجاو لە یەکتر دابەشکردنێکی ئاماری هەیە، لە ڕێگەی چەماوەیەکەوە، کە دابەشکراوە بە سەر سێ بەشدا، بەشی ناوەڕاست لە (□□٪) ی بەردەکەوێت، دوو بەشەکەی تر، کە دەکەونە لای ڕاست و لای چەپ هەریەکەیان لە (□□٪) ی بەردەکەوێت. بە پێی ئەم پێوەرە بێت ، ئەو کەسانەی دەکەونە لای چەپی چەماوەکە، کە ڕێژەیان (□□٪)یە کۆمەڵە کەسانێکن گیرۆدەی دەستی نەخۆشی و دواکەوتووین و دەبنە گرفت بۆ خۆیان و خێزان و کۆمەڵگاش، ئەو کەسانەشی، کە دەکەونە لای راستی چەماوەکە، کە ئەوانیش (□□٪)ن جیاوازترن و خاوەنی ڕەفتاری بەرز و ئاستێکی باش لە فێربوون و وەرگرتنن، بەڵام ئەو کەسانەی دەکەونە ناوەندی چەماوەکەوە، کە ڕێژەی(□□٪) ن، کۆمەڵە کەسانێکی ئاسایین لە ژیاندا و دەتوانن کار و چالاکی رۆژانەیان بە باشی ئەنجام بدەن (عویضة،□□□□،ص□□).

پ. پێوەری خودی (Self Norm):

ئەم پێوەرە لە سەر بنەمای خودی مرۆڤ کار دەکات و پێی وایە، کە مرۆڤ خۆی پێوەری هەموو شتەکانە، بۆ دەست نیشانکردنی کەسی گونجاو و کەسی نەگونجاو دەبێت مرۆڤ خۆی بکرێتە پێوەر و بۆچوونی کەسەکە لە سەر ئەو رەفتارەی ئەنجامی داوە وەربگیرێت، ئایا ئەو ڕەفتارە لەگەڵ بۆچوون و ئامانجی کەسەکەدا دەگونجێت یان ناگونجێت، وەرگرتنی بۆچوونی کەسەکان لە سەر خۆیان و ڕادەی ڕەزامەندی نواندن لەسەر کار و رەفتارەکانی ژیانی رۆژانەیان ئاستی گونجاوی و نەگونجاویان دەردەخات (الداهري و الكبيسي،□□□□،ص□□□).

ج. پێوەری نموونەیی (Ideal Norm):

ئەم پێوەرە لایەنگری ئاڕاستەی ئەرێنی دەکات بۆ دەست نیشانکردنی کەسی گونجاو، کەسی ئاسایی و گونجاو لە لای ئەم پێوەرە دەبێت رەفتار و هەڵ سوکەوتی لەگەڵ نموونەی باڵادا بگونجێنێت، بتوانێت لە خۆی تێبگات و لە ژیاندا کەسێکی واقعی بێت و توانای ڕووبەڕوبوونەوەی کێشە و ململانێکانی هەبێت ، گەشە بە تواناکانی بدات و هەوڵی بەدیهێنانی خود بدات، بە پێچەوانەشەوە کەسی نەگونجاو ناتوانی لە خۆی تێبگات و ڕەفتار و هەڵسوکەوتی ڕۆژانەی لەگەڵ نموونەی باڵادا ناگونجێت و کەسێکی تاڕادەیەك خەیاڵیە و بە ئەستەم توانای چارەسەر کردنی کێشەکانی هەیە و توانای گەشەدان بەخودی نیە(رضوان،□□□□،ص□□).

ح. پێوەری پێگەشتن و گەشەکردنی کەسیەتی (Individual Development Norm):

ئەم پێوەرە گرنگیەکی تەواو بە رەفتاری تاك دەدات، بنەمای سەرەکی جیاکردنەوەی کەسی گونجاو و کەسی نەگونجاو بریتیە لە رەفتارەکانی، کەسی گونجاو ئەو کەسەیە رەفتار و هەڵسوکەوتی رۆژانەی گونجاو بێت لە گەڵ تەمەن و کەسیەتی و پیشە و ئاستیدا، بتوانێت لە هەموو بوارەکانی (جەستەیی و دەروونی و عەقڵی و کۆمەڵایەتی و ئایینی و ئاکاری....هتد) گەشە بە کەسیەتی بدات، بەڵام کەسی نەگونجاو ئەو توانایەی نیە و هەندێك جار ڕەفتارێك دەنوێنێت، کە لە گەڵ کەسیەتی و تەمەنیدا یەك ناگرێتەوە(غانم،□□□□،ص□□).

هەموو ئەو پێوارانەی، کە بڕیار لە سەر گونجاوی یان نەگونجاوی تاك دەدەن، تەنها جەخت لە سەر لایەنێك یان بوارێکی ژیانی تاك دەك ەنەوە، هەر ئەمەش وای کردووە ، کە هەموو پێوەرەکان نەتوانن خۆیان بە دوور بگرن لەو ڕەخنانەی، کە ئاراستەیان دەکرێت، هەر بۆیە پشت بەستن بە تەنها پێوەرێك بۆ هەڵسەنگاندنی تاك ، ناکرێت ببێتە بنەمایەکی درووست بۆ دەستنیشانکردنی کەسی گونجاو یان نەگونجاو.

تایبەتمەندیەکانی خۆگونجاندن:

بوونی کۆمەڵێك خەسڵەت وتایبەتمەندی لە پرۆسەی خۆگونجاندندا وای کردووە جیاوازبێت لە چەمکە هاوشێوەکانی، دەتوانین لە چوارچێوەی ئەم خ ەسڵەت و تایبەتمەندیانەدا لە خۆگونجاندن تێبگەین :–

أ. **پرۆسەیەکی گشتگیرە:** بەو واتایەی پێویستی هەموو تاکێکە لە ژیاندا بۆ دروستکردنی پەیوەندی ئەرێنی لەگەڵ ژینگەکەیدا، تایبەت نیە بە کۆمەڵێکی دیاریکراوەوە، بەڵکو کارلێکردنی هەموو تاکێکە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی ئەو ژینگە کۆمەڵایەتیەی تێدا دەژیت، بە واتایەکی دیکە خۆگونجاندن پێویستیەکی هەموو تاکەکانە و هەموو لایەنەکانی ژیانیش دەگرێتەوە.

ب. **پرۆسەیەکی ڕێژەییە:** خۆگونجاندن بابەتێکی ڕێژەیی و پێوانەیە، بەپێی کات و شوێن و بارودۆخ گۆڕانی بەسەر دێت، نەرمونیانی تێدایە و ڕەچاوی شوێن و کات و باردۆخی تایبەت دەکات ، و هەر ئەمەش وای کردووە لە خەسڵەتی (ڕەهایی و چەق بەستووی) بە دووربێت (ابوموسی،□□□□،ص□□).

ت. **پرۆسەیەکی جوڵاوە (دینامیە):** لە تایبەتمەندیە سەرەکیەکانی خۆگونجاندن بوونی بەردەوامی و جوڵاوییە، بەو واتایەی ئەم پرۆسەیە بۆ تەنها جارێك نیە و کۆتایی بێت ، بەڵکو پرۆسەیەکی بەردەوامە، ژیانی مرۆڤ لە زنجیرەیەکی بەردەوام لە پێویستی و حەز و ئارەزوو پێكدێت، کە هەمیشە لە هەوڵی پڕکردنەوەیاندایە و لە ڕێگەی خۆگونجاندنەوە هەوڵی چارەسەرکردنی ئەو ململانێیە دەدات ، کە لە نێوان خود و بابەتەکەدا دروست دەبێت، واتە ژیانی تاك پرۆسەیەکی بەردەوامی خۆگونجاندنە بۆ ئەوەی بتوانێ لە ژیان بەردەوام بێت، هەتا وەکو پێویستی و حەزی تاك بوونی هەبێت پڕ ۆسەی خۆگونجاندنیش بەردەوام دەبێت (عوسمان،□□□□،ل□□–□□).

پ. **پرۆسەیەکی پەیدابووی گەشەکردووی سەرکەوتنە (نشوء تطورية ارتقائية):** واتە خۆگونجاندن لەگەڵ بوونی پێویستی تاك پەیدا دەبێت و بە پێی قۆناغەکان گەشە دەکات و تاك بەرەو سەرکەوتن ئاراستە دەکات، لە چەندین قۆناغ پێك دێت و هەر قۆناغێك تایبەتمەندی و ئەرکی خۆی هەیە، لە قۆناغی یەکەمدا خۆگونجاندن بە بوونی پاڵنەرێکی ناوخۆیی یان دەرەکی دەست پێدەکات، کە تاك ئاراستە دەکات بۆ پڕکردنەوەی پێویستیەك وەك پاڵنەری : (برسیەتی و تینویەتی و پەیوەندی کۆمەڵایەتی و هاوڕێیەتی.......هتد)(الخطیب و الزبادي □□□□،ص□□). لە قۆناغی دوو ەمدا هەندێ جار بوونی ڕێگریەك یان گرفتێك لە بەردەم ئەم پاڵنەرەدا سەرهەڵدەدات و هەوڵ دەدات ئەم پێویستە پڕنەکرێتەوە، بەڵام لە قۆناغی سێهەمدا هەوڵ و تێکۆشانی تاك بۆ زاڵبوون بەسەر ئەو گرفتەی ، کە هاتووەتە بەردەم پاڵنەرەکە دەستپێدەکات بۆ ئەوەی بتوانی بە ئاسانی

پاڵنەرەکەی پڕ بکاتەوە و ئامانجەکەی بەدەست بێنێت (العناني،□□□□،ص□□). کۆتا قۆناغیش قۆناغی چارەسەرکردنی گرفتەکەیە و لە ناوبردنی لەمپەری بەردەم پڕکردنەوەی پاڵنەرەکە و گەشتن بە ئامانج، ئەگەر هاتوو تاك توانی ئەم قۆناغە بە باشی تێپەڕێنێت ، ئەوا لە پرکردنەوەی پاڵنەرەکەی سەرکەوتوو دەبێت و هەست بە ئارامی وئاسودەیی دەکات، بەڵام هەندێك کات دوای چەندین جار هەوڵدان تاك سەرکەوتوو نابێت و ناتوانی قۆناغەکان بە باشی تێپەڕێنێت، دواجار دەرکەوتنی نەخۆشی دڵەڕاوکی و خەمۆکی.....هتد، ئەگەرێکی چاوەڕوانکراوە یان پەنابردنی تاك بۆ کۆمەڵی میکانیزمی فێڵی بەرگری (فهمي،□□□□،ص□□-□□).

ج. **پرۆسەیەکی ئەرکییە (وظيفية):** بەو واتایەی ئەرکی خۆگونجاندن دووبارە ڕێکخستن و هاوسەنگی کردنە لە نێوان پێویستیەکانی تاك و ئەو بەربەستانەی ، کە دێنە ڕێگەی، یان کەمکردنەوەی دڵەڕاوکی و ململانی نێوان خۆی و بابەتەکە، هەموو ئەمانەش لە پێناو پڕکردنەوەی پیویستیەکان و بەدیهێنانی بەهای خود (ابوموسی،□□□□،ص□□).

لە ڕوانگەی ئەم تایبەتمەندیانەوە دەتوانین بڵێین خۆگونجاندن پرۆسەیەکە خاوەن کۆمەڵێك خەسڵەتی وەك گشتیگری و ڕێژەیی بوون و دینامیەت و بەردەوامیە، ئەرکی سەرەکی دووبارە ڕێکخستنەوە و هاوسەنگ کردنی پەیوەندی و پێویستیەکانی تاکە لە ژیانی ئاساییدا، لەم ڕێگەیەوە تاك بە ئامانج و خواستی تایبەتی دەگات بە ڕەچاو کردنی بەرژەوەندیی دوولایەنە و ئەو بەربەستانەی، کە دێتە ڕێگەی.

دووەم : تەوەری تایبەت بە خۆگونجاندنی هاوسەری

[illegible] کورتەیەك دەربارەی هاوسەری :

هاوسەری یان هاوسەرگیری پێشکەوتووترین میکانیزمی کۆنترۆڵکردنە، عەقڵی مرۆڤ بۆ بە مرۆییکردنی غەریزەیی سێکسی دایهێناوە، بە ڕێکنەخستن ولە قاڵبنەدانی ژیانی مرۆڤ وەکو ژیانی ئاژەڵی لێدەهات، دیاردەیەکی کۆمەڵایەتیە و لە هەموو کۆمەڵگا سەرەتایی و پێشکەوتووەکاندا بە دی دەکرێت، لەڕووی ناوەڕۆکەوە تا ڕادەیەك لە هەموو کۆمەڵگەکان وەك یەکە، بەڵام لە ڕووی ڕواڵەت و شێوازی ئەنجامدانی بۆنە و داب و نەریتەوە لە کۆمەڵگایەکەوە بۆ کۆمەڵگایەکی تر جیاوازە (عمر، [illegible]، ص[illegible]). پێکهێنانی هاوسەریش یەکێکە لەو سێ ڕووداوە گرنگەی ژیانی زۆربەی تاکەکان، دوای لە دایك بوون و مردن بە سێهەم ڕووداوی گرنگی ژیان هەژمار دەکرێت، زۆربەی جار تاك خۆی سەربەستانە و ئارەزوومەندانە بڕیاری لە سەر دەدات و هەر خۆشی بەرپرس دەبێت لە ئایندەی ژیانی ، بە پێچەوانەی دوو ڕووداوەکەی تر ، کە ویست و ئارەزووی تاك هی چ ڕۆڵێکی تێ دا نیە (بیابانگرد، [illegible]، ص[illegible]). هاوسەری چەمکێکە دەتوانرێت لە ڕوانگەی ئایین و یاسا و زانستەکانی وەك کۆمەڵناسی و دەروونناسی و کاری کۆمەڵایەتی و ئەنثروپۆلۆجیەوە لێکدانەوە و پێناسەی بۆ بکرێت، هەموو ئەو لێکدانەوە و پێناسانەش لە سێ پێوەری سەرەکیدا کۆ دەکرێتەوە ئەوانیش بریتین لە :—

أ. **پێوەری کارکردن:** بە پێی ئەم پێوەرە هاوسەری بنەمایەکە بۆ بە ئەنجام گەیاندنی ئەرکی خێزان، ئەرکی سەرەکی هاوسەری لەم پێوەرەدا بریتیە لە خستنەوەی منداڵ و پەروەردەکردنی و ئاشناکردنی بە کەلتوور و داب و نەریتی کۆمەڵگاکەی، ئامرازێکیشە بۆ بەدیهێنانی ڕێکخستن لە پەیوەندی نێوان تاکەکانی ناو خێزان و دابینکردنی دایك و باوکێکی یاسای و شەرعی بۆ منداڵ (کوثان، [illegible]، ص[illegible]).

ب. **پێوەری پەیوەندی:** لە ڕوانگەی ئەم پێوەرەوە هاوسەری هۆکارێکە بۆ ڕێکخستنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و کۆبوونەوەی نێوان تاکەکانی خێزان و پەیوەندی لەگەڵ دەوروبەریاندا، لەم ڕوانگەوە هاوسەری ڕێخۆشکەرە بۆ ژیانی کۆمەڵایەتی تاك و ڕێکخستنی پەیوەندیە کۆمەڵایەتی و دەروونی و بایولۆجیەکانی نێوان هاوسەران و دەستەبەرکردنی شوناسێکی کۆمەڵایەتی بۆمنداڵەکانیان، ئەم پێوەرە گرنگی بە هاوکاری و پاڵپشتی کردنی نێوان هاوسەران دەدات (تقوی، [illegible]، ص[illegible]).

ت. **پێوەری ڕۆڵی کۆمەڵایەتی:** بە پێی ئەم پێوەرە هاوسەری بریتیە لە پەیوەندیەکی ئەرێنی نێوان دوو تاك لە دوو ڕەگەزی جیاواز، لە نێوانیاندا کۆمەڵێك بۆنەی کۆمەڵایەتی ئەنجام دەدرێت، لە نێو سیستمێکی کۆمەڵایەتیدا کار دەکات و ڕۆڵێکی بەرچاوی لە ڕێکخستنی سیستەمەکەدا هەیە، هەروەها پرۆسەی هاوسەری ئەرك و ڕۆڵی نوێ بۆ

هاوسەران دەستەبەر دەکات و هەر دوولا دەکەونە ژێر کاریگەری ڕۆڵی کۆمەلآیەتی و بەرپرسیاریەتی کۆمەلآیەتیەوە (تقوی،□□□□،ص□□□).

به له بەرچاو گرتنی کۆی پێوەرەکان و پشت بەستن به بیروڕای زانایانی ئەم بوارە، پێناسەی هاوسەری بەو جۆرە دەخرێتە ڕوو، که بریتیه له دیاردەیەکی کۆمەلآیەتی، هەموو پێوەرەکانی کارکردن و پەیوەندی و ڕۆڵی کۆمەلآیەتی له خۆ دەگرێت، بەشێکه له سیستمی کۆمەلآیەتی و پێکهێنەری خێزانه، پەیوەندیەکی تا ڕادەیەك هەمیشەییه له نێوان ژن و پیاودا، به مەبەستی ڕێکخستنی پەیوەندی مرۆڤایەتی و پڕکردنەوەی پێویستیه سێکسیەکان به ڕێگەیەکی ڕێپێدراو، هەروها ئامرازیکیشه بۆ دیاریکردنی بەرپرسیاریەتی و ئەرك و مافی هاوسەران و بۆماوە و وەچە خستنەوە، ئەمه سەرەڕای ئەوەی لەلایەن سەرجەم ئایینه ئاسمانیەکان و یاسا و داب ونەریتی کۆمەلگاوە پشتگیری لێی دەکرێت (نخبة من المتخصصین،□□□□،ص□□).

هاوسەریەتی فرە جۆر و فرە چەشنه، بەلآم به شێوەیەکی گشتی دوو جۆری سەرەکی زیاتر بەرچاو دەکەوێت، که ئەوانیش بریتین له (هاوسەریەتی ناوخۆیی Endogamy Marriage و هاوسەریەتی دەرەکی Exogamy Marriage)، وە به پێی تیپەڕبوونی کات و سەردەم هاوسەریەتی چەندین قۆناغی جیاوازی به خۆوە بینیوه لەوانەش (تێکەڵ Promisquity و بەکۆمەڵ Group و فرە پیاوی Polyandry و فرە ژنی Polygamy و تاك ژن و تاك پیاوی Monogam) (حەمەسالح،□□□□،ل□□).

هاوسەریەتی له کۆمەڵگای کوردیدا بناغەیەکه پەیوەندیه هاوسەرییەکانی له سەر وەستاوە و خێزانی لەسەر پێکهاتووە و خێزانیش به بنەمای سەرەکی کۆمەڵگای کوردی دادەنرێت، بریتیه له دامەزراوەیەکی کۆمەلآیەتی له لایەن پیاو یان ژنەوە یاخود هەردووکیانەوە سەرپەرشتی دەکرێت و بەڕێوە دەبرێت، پەیوەندیەکی کۆمەلآیەتیی پیرۆز پێکەوەیان دەبەستێت و پێکدێت له دایك و باوك بەتەنها یان لەگەڵ منداڵەکانیان، خاوەن داب و نەریت و کلتوری تایبەت به خۆیان و پارێزگاریشی لێدەکەن (شریف،□□□□،ص□). دەتوانین بڵێین خێزانی کۆمەڵگای کوردیش دوای تێپەربوونی چەندین قۆناغی مێژوویی و کۆمەلآیەتی و سیاسی...هتد به سەر بونیاد و پێکهاتەیدا به دوور نەبووە له وەرگرتنی کۆمەڵێك خەسڵەتی تایبەتی لەم جۆرە هاوسەریەتیانەدا، هاوشێوە ی خێزانی کۆمەڵگاکانی دیکه هەر دوو جۆر له هاوسەریەتی ناوخۆیی (Endogamy Marriage) و هاوسەریەتی دەرەکی (Exogamy Marriage)، تێدا بەدی دەکرێ، هەرچەندە له ناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی دیکه دەگۆڕێت، بەلآم به شێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین هاوسەریەتی دەرەکی پەسەندتر و باوترە به تایبەت له شارە گەورەکاندا به بەراورد لەگەڵ گوند وناحیەکاندا، هەر وەها له ئێستادا دوو جۆر له شێوازی هاوسەریەتی له خێزانی کوردیدا بەدی دەکرێ، که ئەوانیش تاك هاوسەری (Monogamous Marriage)، که زۆر باوە و له زۆربەی

ناوچەکاندا پەیرەو دەکر یّت، لە گەڵ فرە هاوسەری (Polygynous Marriage)، کە هەندی کات بەهۆی بارودۆخی تایبەتەوە پەیرەو دەکرێت، یان بە هۆی مردنی یەکێکیان یان جیابوونەوەی ژن و پیاو لە یەکتر دەتوانن دووبارە هاوسەرگیری بکەنەوە.

لە کۆمەڵگای کوردیدا سەرچاوەی سەرە کی پێکهینانی خێزان بۆ ئەو داب و نەریت و بەها کۆمەڵایەتیانە دەگەڕێتەوە، کە پرۆسەی هاوسەری و پێکهێنانی خێزان دیاریدەکەن، پابەندبوون بە داب و نەریتەوە یەکێك بووە لەو هۆکارانەی، کە خێزانی کوردی دورخستووەتەوە لە قۆناغی بێ سەروبەری و فەوزای سێکسی، کە فریدریك ئەنگلز (□□□□–□□□□) لە تیۆرەکانی خێزاندا ئاماژەی پێ کردووە، بە پێچەوانەوە خێزانی کوردی بە چەند سیفەتیکی تایبەت دەناسرێت وەك پەیوەندی کۆمەڵایەتی بەهێز و بوونی سۆز و خۆشەویستی و ڕێز و وفا و گوێرایەڵی و هاوکاریکردنی نێوان هاوسەران (حسین،□□□□،لا□□).

کۆمەڵێك ئامانج و پاڵنەر لە پشت ئەنجامدانی پڕۆسەی هاوسەریەتیەوە هەیە لەوانەش:–

- گەیشتن بە پلە وپایەکی بەرزی کۆمەڵایەتی، هەروەها هەست بە خود کردن و متمانە بەخۆبوون و وەرگرتنی ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتی.
- خستنەوەی منداڵ و درێژەدان بە ژیانی مرۆڤ (مرسي،□□□□،ص□□).
- ڕێکخستنی ڕەمەکی سێکسی بە شێوەیەکی ڕێگەپێدراو لە لایەن ئایین و یاسا و داب ونەریتی کۆمەڵگاوە.
- پێکهێنانی خێزان وسەربەخۆبوون لە کاروباری ژیان و هێنانەدی حەزو خولیا تایبەتەکان (بلمیهوب،□□□□–،ص□–□□).
- بوونی سۆز و خۆشەویستی لەنێوان هەر دوو ڕ ەگەزدا، فاکتەرێکە بۆ پێکهێنانی ژیانی هاوسەریەتی (ربیع،□□□□،ص□□□).
- ئەنجامدانی ئەرکێکی ئایینە، ئایینەکان پرۆسەی هاوسەریەتی بە پیرۆز سەیر دەکەن و پاڵنەرێکی بەهێزی هاندانی تاکە بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی هاوسەگیری و پێکهێنانی خێزان و خستنەوەی وەچە(الضبع،□□□□،ص□□).
- داب و نەریتی کۆمەڵگا پاڵنەرێکی بەهێزە بۆ چوونە ناو پڕ ۆسەی هاوسەری، کۆمەڵگا هەمیشە بە چاوێکی ڕ یّز و گەورەییەوە لەو کەسانە دەڕوانێت ئەم پرۆسەیان ئەنجام داوە، پێکهێنانی هاوسەری گرنگیەکی کۆمەڵایەتی هەیە، هەرچەندە بابەتێکی تایبەتە، بەڵام لە چوارچێوەی کۆمەڵگادا ئەنجام دەدرێت و لە ژێر کاریگەری داب و نەریتی کۆمەڵگادا دەبێت، لەو ڕ ێگەیەوە خێزانی نوێ پێکدەهێنرێت و بەردەوامی بە بنەماڵە دەدرێت (القائمي،□□□□،ص□□).

خۆگونجاندنی هاوسەری و پەیوەندی لەگەڵ هەندێك لە چەمكەكاندا :

خۆگونجاندنی هاوسەری یەكێكە لەو بابەتە گرنگ و هەستیارانەی ، كە یارمەتی هاوسەران دەدات بۆ پێكهێنانی خێزانێكی تەندروست و گەشتن بە ژیانێكی ئاسودە و ئارام، هەست بە كاریگەری و ئاسەوارەكانیشی لە سەر هاوسەران و منداڵ و كۆمەڵگاش دەكرێت، پرۆسەیەكی گشتگیر و ڕێژەییە، گشتگیرە بەو پێیەی لە هەموو قۆناغەكانی ژیانی هاوسەریدا ڕۆڵێكی گرنگی هەیە، هەر لە قۆناغی پێش چوونە ناو پرۆسەی هاوسەرییەوە تا وەكو قۆناغی دەستگیرانی و پاشان چوونە ناو ژیانی خێزانی و خستنەوەی منداڵ ....هتد، هەروەها ڕێژەییە بەو مانایەی لە هاوسەرێكەوە بۆ هاوسەرێكی دیكە دەگۆرێت بە پێی تێڕوانینیان بۆ فەلسەفەی ژیان و هاوسەریەتی و ئامانجیان لە هاوسەری، هەروەها سروشتی پەیوەندیان و بارودۆخی كۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری و ئابووریان (الشامسي،[illegible]،ص[illegible]).

خۆگونجاندنی هاوسەری نزیكایەتی و تێكەڵاوییەكی لەگەڵ كۆمەڵێك چەمكی دیكەدا هەیە، كە تەواوكەری یەكترن، زۆر كات دەگاتە ئەو ڕادەیەی جیاكردنەوەیان لە یەكتر ئەستەم بێت، گرنگترین ئەو چەمكانەش ئەمانەن :-

أ. **پەیوەندی هاوسەری (التواصل الزواجي او العلاقة الزواجية) Marital Communication**: یەكەم قۆناغی دەستپێكردنی ژیانی هاوبەشی نێوان هاوسەرانە، بەشداری دوو لایەنەی هاوسەرانە لە زۆربەی ئیش و كارەكانی ژیانیاندا لەگەڵ بوونی پەیوەندیەكی بەهێز لە هەموو بوارەكانی ژیانی هاوسەریدا (الكندري،[illegible]،ص[illegible]).

ب. **كارلێكی هاوسەری (التفاعل الزواجي) Marital Interaction**: پرۆسەیەكی دوولایەنی نێوان هاوسەرانە، كاریگەری ڕەفتار و هەڵسوكەتە لە سەر یەكتری، تێبینی كردن و درك پێكردن و ئاڕاستەكردن و وەڵامدانەوە دەگرێتەوە، دوو جۆری سەرەكی كارلێك هەیە ئەوانیش (كارلێكی ئەرێنی و كارلێكی نەرێنی)، كارلێكی هاوسەری قۆناغێكی لە پێشترە لە خۆگونجاندنی هاوسەری.

ت. **بەختەوەری هاوسەری (السعادة الزواجي) Marital Happiness**: ڕازیبوون و قەناعەتكردنی هەردوو هاوسەرە بەو ژیانەی پێكەوە بە سەری دەبن، ڕێكخستن و جێگیری بواری دەروونی و كۆمەڵایەتی و سێكسی و ئابووری نێوان هاوسەرانە (شوێنی نیشتەجێ بوون و هەستكردن بە ئارامی و ئاسایش لە سایەی یەكتردا، گونجان و كارلێككردنی تەندروست و بوونی سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران) لە بنەما سەرەكیەكانی بەختەوەری نێوان هاوسەرانە و قۆناغێكە لە دوای خۆگونجاندنی هاوسەرییەوە دەستپێدەكات، هاوسەران دوای ئەوەی خۆگونجاندنیان دەستەبەر كرد دەتوانن بە شوێن بەختەوەریدا بگەڕێن (حسن،[illegible]،ص[illegible]-[illegible]).

پ. **سەرکەوتنی هاوسەری (النجاح الزواجي) Marital Successful**: ئاماژەیە بۆ بەدیهێنانی ئامانجێك یان زیاتر لە ئامانجێك، کە هاوسەران بەدەستیان هێناوە لەو ماوەیەی ، کە پێکەوە دەژین، (بەردەوام بوون و هاوسۆزی و پڕکردنەوەی پێویستیەکان و بەدیهێنانی ئامانجەکانی کۆمەڵگا) لە سیما دیارەکانی سەرکەوتنی هاوسەرییە، لە دوای قۆناغی بەختەوەری هاوسەرییەوە دەتوانرێت ئەم چەمکە دەستەبەر بکرێت.

ج. **ڕەزامەندی هاوسەری (الرضا الزواجي) Marital Satisfaction**: زۆرێك لە توێژەران پێیان وایە ، ڕەزامەندی هاوسەری گشتگیرتر و فراونترە و لە دوای خۆگونجاندنی هاوسەر یەوە دەتوانین بڕ یاری لە سەر بدرێت ، بەڵام هەندێکی دیکە لەو باوەڕەدان تەنها حالەتێکی دەروونی و ویژدانی دەگرێتەوە و ڕادەی هەستکردنی هاوسەرانە بە خۆشبەختی و ئاسودەیی، بەرهەمی هزر و سۆز و رەفتارەکانە (الهنائية، [illegible]، ص[illegible]).

دەتوانین بڵێین خۆگونجاندنی هاوسەری پەیوەندیەکی تەواوکاری لە گەڵ ئەو چەمکانەدا هەیە، هەرچەندە لە رووی ماناوە لە یەك جیاوازن، بەڵام هەموویان پەیوەندی دارن پێکەوە و بە شێوەیەکی زنجیرەیی یەکتر تەواو دەکەن، بە پەیوەندی هاوسەری دەست پێدەکات و بە ڕەزامەندی هاوسەری کۆتایی دێت، خۆگونجاندنی هاوسەری ئەو پرۆسەیە دەکەوێتە نێوان کارلێك ی هاوسەر ی و بەختەوەری هاوسەر ی، ئەگەر لە ژیانی هاوبەشی نێوان هاوسەراندا بەرجەستە بکرێت ، ئەوا قۆناغەکانی دواتر بە سەرکەوتوویی دەگوزەرێنن و بەختەوەری هاوسەری دەستەبەر دەکەن.

سیماکانی خۆگونجاندنی هاوسەری:

بۆچوونەکان جیاوازن لە سەر دیاریکردنی گرنگترین سیماکانی خۆگونجاندنی هاوسەری ئەمەش بۆ ڕێژەیی بوونی چەمکەکە و جیاوازی لە نێوان هاوسەراندا دەگەرێتەوە، بە شێوەیەکی گشتی دەتوانین لە سێ گۆشەنیگاوە بڕیار لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری بدەین :-

أ. **گۆشەنیگای مێرد**: ڕەفتاری مێرد و شێوازی پەیوەندی و کارلێککردنی لەگەڵ ژنەکەیدا، چۆنیەتی مامەڵە و هەلسوکەوتکردنی دەگرێتەوە لە ژیانی هاوسەریدا.

ب. **گۆشەنیگای ژن**: ڕەفتار و پەیوەندیەکانی لە گەڵ مێرددا، ڕادەی جێبەجێکردنی ئەرکی خێزانی دەگرێتەوە.

ت. **گۆشەنیگای هاوسەری**: ئەم گۆشە نیگایە ڕادەی بەدیهێنانی ئامانجەکانی هاوسەرییە لە ژێر کاریگەریی بەها و پێوەری کۆمەڵگادا (ونوغي، [illegible]، ص[illegible]).

ئەدەبیاتە پێشووەکانی ئەم بوارە کۆمەڵێک سیما و تایبەتمەندیان داناوە ، کە ئاماژە بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەن، لێرەدا بە کورتی جەخت دەکەینە سەر گرنگترین ئەم نیشانانە :–

- ❖ بوونی پەیوەندیەکی ئەرێنی و بەردەوام و راستەوخۆ لە نێوان هاوسەران و دەوروبەریاندا (الضبع،□□□□،ص□□).
- ❖ رێزگرتن و قەبوولکردنی یەکتر و پاڵپشتی کردن و هاوکاری کردنی یەکتر لە کاروباری ژیاندا.
- ❖ ڕەفتار و هەڵسوکەوتی گونجاوی هەردوو لا بەرامبەر بە یەکتر.
- ❖ هەریەک لە هاوسەران ئەرک و ڕۆڵیان لە ژیانی هاوبەشیاندا بە باشی بگێڕن.
- ❖ هەستکردنی هاوسەران بە بەختەوەری و ئاسودەیی لە ژیانی هاوسەریەتیدا (نبیل،□□□□،ص□–□).
- ❖ هەستکردنی منداڵەکان بە ئارامی و ئاسایشی دەروونی و پڕکردنەوەی پێویستیەکانی (برنارد،□□□□،ص□□).
- ❖ لە ڕووی ئابووریەوە بوونی سەرچاوەیەکی ئابووری و پیشەیەکی گونجاو و جێگیر.
- ❖ گونجاوی هاوسەران لە ڕووی کۆمەڵایەتی و دەروونی و سیاسی و ئایینی .....هتد
- ❖ هاوسەنگیی سۆزداری و خۆشەویستی و گونجاوی سێکسی نێوان هاوسەران(القصیر و احمد،□□□□،لا□□).
- ❖ چارەسەرکردنی کێشەکانیان لە ڕێگەی گفتوگۆ و ڕێگەنەدان بە دەستێوەردانی دەرکی لە کاتی کێشەکاندا.
- ❖ تایبەتمەندیی کەسیەتی هاوسەران فاکتەرێکی گرنگە بۆ دەستنیشانکردنی ڕادەی خۆگونجاندنیان، تایبەتمەندیی دەروونی وعەقڵی و جەستەیی و شێوازی ڕەفتارکردنی هاوسەران لە ڕووی هەڵچوون و توانای ڕووبەڕووبوونەوەی کێشەکان، نەبوونی رەفتاری نەرێنی وەک گۆشەگیری و خۆپەرستی و هەستنەکردن بە بەرپرسیاریەتی و هەموو ئەمانە کاریگەری جێدەهێڵن لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری (الشامسي،□□□□،ص□□).

سەرەڕای هەموو ئەو نیشانانە زانا جێسی برنارد (Jessie Bernard) لە کتێبی (The Adjustment Of Married Mates) ساڵی(□□□□) سێ پێوەری داناوە بۆ تێگەیشتن لە خۆگونجاندنی هاوسەری ئەوانیش:

- ❖ **ڕادەی سروشتی جیاوازی نێوان هاوسەران :** جیاوازی و ناکۆکی نێوان هاوسەران دەگرێتەوە لە سەر بابەتەکانی ژیانی خێزانی و ڕادەی جیاوازی و لەیەکچوونیان لە بڕیاردان و گەشتن بە ڕێکەوتن، ئەم پێوەرە ئەو خاڵانە دەخاتە ڕوو کە هاوسەران بیروبۆچوونیان جیاوازە لە سەری و ڕادەی ئەو جیاوازییە و چونیەتی گەشتن بە ڕێکەوتن لە سەر بابەتەکانی ژیانیان شیدەکاتەوە.
- ❖ **ڕادەی سروشتی گۆرینەوەی راوبۆچوون و هزری نێوان هاوسەران:** توانای گفتوگۆ کردن و لەیەک تێگەشتنی نێوان هاوسەرانە، واتە تا چەند هاوسەران دەتوانن بۆچوونی یەکتر قەبووڵ بکەن و ڕێز لە بیروڕای یەکتر بگرن.

- **جۆری ئەو پەیوەندییەی لە نێوان هاوسەراندا دروست بووە:** بنەمای سەرەکی پەیوەندیەکە دیاری بکرێت لەگەڵ جۆری پەیوەندیەکە (ئەرێنیە یان نەرێنیە)، بێگومان پەیوەندی نەرێنی ڕادەی خۆگونجاندن کەم دەکات دوە و هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندی هاوسەری و خێزانی لێدەکەوێتەوە، بە پێچەوانەوە پەیوەندی ئەرێنی خۆگونجاندنی هاوسەری بەهێز دەکات و بەردەوامی بە پەیوەندی هاوسەری و سەقامگیری خێزانی دەدەات (الخولي،□□□□، ص□□□).

هەروەها زانایان برجس و لۆك و تۆمیس (Ernest Burgess) (Harvey j.Look) (Mary Thomes) لەساڵی (□□□□) لە کتێبی (The Family: From Traditional To Conpanionship)، ئاماژە بە هەندێك هۆکار دەکەن، کە کاریگەری لە سەر خۆگونجاندنیهاوسەری هەیە ئەوانیش :ــ

- هەڵبژاردنی هاوسەر: پیویستە ڕێز لە ویست و ئارەزووی تاك لە هەڵبژاردنی هاوسەری ئایندەی بگیرێت.
- بە شێوەیەکی گشتی هاوسەران لە زۆربەی بوارەکانی ژیاندا توانای خۆگونجاندنیان هەبێت.
- تەمەنیان بۆ هاوسەری گونجاو بێت: لە ڕووی عقلی و دەروونی و کۆمەلأیەتی ....هتد پێگەشتووبن.
- جیاوازی تەمەن: یان هاوتەمەن بن یان بە چەند ساڵێکی کەم تەمەنی مێرد لە تەمەنی ژن زیاتر بێت.
- لە ناو خێزانی خۆیاندا پەیوەندیان لەگەڵ باوك و دایکیاندا بەهێز بێت و پەیوەندی کۆمەلأیەتیان پتەوبێت.
- ئاستی خوێندن و ڕۆشنبیری: نزیکایەتی لە ئاستی خوێندن و ئاستی رۆشنبیری هەر دوولا هەبێت.
- دۆخی ناوخۆی خێزانەکانیان و ڕادەی خۆگونجاندنی نێوان باوك و دایکیان لەگەڵ یەکتر و ڕادەی بەختەوەر بوونی کەسەکە لە ناو خێزاندا (دسوقي،□□□□،ص□□-□□).
- هەبوونی منداڵ: بوونی حەز و ئارەزووی هاوسەران لە سەر خستنەوەی منداڵ.
- بوونی پیشەیەکی دیاریکراو و سەرچاوەیەکی ئابووری جێگیر و سەربەخۆ.
- یەکسانی نێوان هاوسەران، دورکەوتنەوە لە بە بچووك سەیر کردنی بەرامبەر و بە گەورە زانینی خود و خێزان.
- لە ڕووی هزری و بیروباوەر و تیڕوانینان بۆ ژیان هاوبۆچوون و هاوڕا بن.
- پەیوەندی ئەرێنی نێوان هاوسەران، خۆبەدورگرتن لە دەستێوەردانی دەرەکی.
- بوونی سۆز و خۆشەویستی و گونجاوی تەواو لە پەیوەندی سێکسی و ڕێزگرتنی دوولایەنە.
- هاوکاریکردن و پاڵپشتی کردنی یەکتر، متمانە بە یەکتر بوون (الخولي،□□□□،ص□□).

گرنگترین هۆکارە کاریگەرەکان لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری:

ئەگەر دەستنیشانکردن و هەڵبژاردنی هاوسەری ژیان بە پێی چەند مەرج و پێوەرێکی عەقڵانی نەبێت، ڕەنگە دواتر خۆنەگونجاندنی هاوسەری لێبکەوێتەوە و دەرئەنجامەکەشی بە جیابوونەوەی نێوان هاوسەران کۆتایی بێت، مەبەستی سەرەکیش لە خۆگونجاندنی هاوسەری نزیکی و هاوسەنگی نێوان هاوسەرانە لە رووی ئاستی کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری و خوێندن و تەمەن و ئابووری و ئایینی و جوانی و بیروبۆچوون ...هتد (قەرەچەتانی، □□□□،لا□□). هەرچەندەش هەریەك لە هاوسەران لە ژینگەیەکی خێزانی تایبەت بە خۆیان گەشەدەکەن و ڕەنگدانەوەی پەروەردەی خێزانەکەیانن، ئەمەش وا دەکات تاڕادیەك لە رووی داب ونەریت و کەسیەتی و ڕەفتارەوە جیاواز بن، بەڵام ئەم جیاوازیانە مەترسیەکی ئەوتۆ لەسەر ژیانی هاوبەشی هاوسەری دروست ناکات، بە مەرجێك لە سەر بنەمایەکی دروست پەیوەندی هاوسەری پێکبهێنن، هەر بۆیە خۆگونجاندن بایەخێکی زۆری لە پەیوەندی هاوسەری و کەمکردنەوەی مەودای جیاوازی نێوانیان دەبێت، خۆگونجاندنی هاوسەری پرۆسەیەکی زۆر گرنگە بۆ سەر لەنوێ دارشتنەوە و پێکهێنانی پەیوەندیە هاوسەرییەکان، چونکە کۆتایی بە ناکۆکی و ناتەبایی نێوانیان دێنێت و هاوسەران ئاراستە دەکات بەرەو پەیوەندیەکی درێژخایەنی ئەرێنی ، و کەسیەتی هەردوو لایان بەرەو کامڵبوون دەڕوات (القصیر واحمد،□□□□،لا□□).

ژیانی هاوبەشی هاوسەران و خۆگونجاندنی نێوانیان لە ژێر کاریگەری کۆمەڵێك هۆکاردایە بەپێی کات و شوێن و بارودۆخی کۆمەڵگا گۆڕانی بە سەردا دێت، گرنگترین ئەو هۆکارانەی کاریگەریی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە ئەمانەن:-

أ. **هەڵبژاردنی هاوسەر:** یەکەم هەنگاوی گرنگی پێکهێنانی ژیانی هاوسەری سەرکەوتوو هەڵبژاردنی هاوسەرە، سەرکەوتن لە دەستنیشانکردن و هەڵبژاردنی هاوسەردا تا ڕادەیەکی زۆر یارمەتیدەرە بۆ خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران و بونیادنانی خێزانێکی تەندروست (لبیبی،□□□□،ص□□□). گرتنەبەری هەر شێوازێك بۆ هەڵبژاردنی هاوسەر بە بێ ڕەچاو کردنی پلە وپایەی کۆمەڵایەتی و تەمەن و جیاوازی چینایەتی و باری ئابووری و ئایین......هتد، زۆر جار لە ئایندەدا کێشەی خۆنەگونجاندن بە شوێن خۆیدا دەهێنێت، قۆناغێکی هەستیارە و هەر جۆرە کەمو وکورتیەك هەبێت، مەودای خۆگونجاندن دورتر دەخاتەوە و ڕەنگدانەوەی نەرێنی لەسەر داهاتووی ژیانی هاوسەران و منداڵەکان و خێزانیش دەبێت (الهنائیة،□□□□،ص□□).

ب. **سۆز و خۆشەویستی:** لە بنەما سەرەکیەکانی ژیانی هاوسەرییە و هۆکارێکی کاریگەرە لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری، بە مەرجێك دوو لایەنە بێت و ڕەنگدانەوەی لەسەر ژیانی هاوبەشیان هەبێت، بوونی سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران زامنی پێکهێنانی خێزانێکی تەندروستە و تاڕادەیەکی زۆریش دەتوانێت ، کاریگەری هۆکارە

نەرێنیەکانی دیکە لەسەر ژیانی هاوسەری کەمبکاتەوە(القائمي،□□□□،ص□□□). ئەم هۆکارە لە سەرتای هەڵبژاردنی هاوسەری ژیانەوە دەستپێدەکات و لە هەموو قۆناغەکانی ژیان ی هاوسەراندا بەردەوامی هەیە، لەم ڕوانگەیەوە هاوسەران سۆزو خۆشەویستیەکی دوولایەنە یان بۆ یەکتر هەیە و ڕ ێگە نادەن هیچ هۆکارێکی نەرێنی کاریگەر یی لە سەر سۆز و خۆشەویستی نێوانیان دروست بکات، سروشت ئەو خ ەسڵەتەی بە مرۆڤ بەخشیوە ئارەزوو بکات لە لایەن دەوروبەروە خۆشەویست بێت، لە چوارچیوەی ئەم لایەنەدا هاوسەران ڕ ێزی یەکتر دەگرن و سۆز و خۆشەیستی بۆ یەکتر دەردەبڕن ، و ئامادەن بۆ زاڵبوون بەسەر کۆسپ و تەگەرەکانی بەردەم بەختەوەر یی ژیانیاندا، زۆرێك لە کێشە و ناکۆکیەکانیان لە پێناو ئەم هۆکارەدا وەلاوە دەنێن و خۆگونجاندن بەرەو ئاراستەی دروست دەڕوات (Hammod,2010,p62-63). خۆشەویستی نێوان هاوسەران گرنگترین هێزی چارەسەر یی کێشەکانی خێزانە و داواکاری سەرەکی خۆگونجاندنە، هەرکات دۆخی خۆشەویستی لەباربێت و فەزای بۆ رەخسابێت بێگومان خۆگونجاندنی هاوسەریش لە لوتکەدا بووە و ژیانی خێزانیش ئارام و ئاسوودە بووە، بەڵام لەگەڵ دەرکەوتنی بچووکترین مەترسی لە سەر ئەو بوارە و هەستکردن بەکەمبوونەوە یا ن لە دەستدانی ئەوا لە یەکەمین کاریگەرییدا خۆگونجاندنی هاوسەری بەرەو کەمبوونەوە هەنگاو دەنێت، و چارەنوسی هاوسەران و منداڵ و خێزانەکەش دەکەوێتە بەر مەترسی جیابوونەوە و هەڵوەشانەوەی خێزان (فریزة،□□□□،ص□□).

هەر لە چوارچێوەی ئەم بوارەدا دەتوانر ێت ئاماژە بە پەیوەند یی سێکسیی نێوان هاوسەراندا بدرێت ، کە بەهێزترین پەیوەندی نێوان هاوسەرانە، مرۆڤ بە سروشت خاوەنی کۆمەڵێك ڕەمەك (غەریزە)یە و پێویستیە لە پیناو مانەوەی لەژیاندا بە باشی پڕیان بکاتەوە (القائمي،□□□□،ص□□□). خۆگونجاندنی سێکسیی نێوان هاوسەران ئاماژەیەکی ئەرێنیە بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری، بەڵام هەر جۆرە ناتەبایی و پشتگوی خستن و شکست هێنانێکی هاوسەران لەم پەیوەندیەدا هۆکارێك دەبێت بۆ سەرهەڵدانی چەندین کێشەی تر لەوانەش ناپاکی هاوسەری، کە مەترسیدارترین کێشەیە ڕ ووبەرووی هاوسەران دەبێتەوە، کاریگەر یی نەرێنی لە سەر بوارەکانی دیکەی ژیانی هاوسەران بەجێدەهێڵێت (Olson And Defrain,2006,p180-181). سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران زامنی ژیانێکی پڕ لە خۆگونجاندن و یەکتر قەبوولکردن دەکات و زۆرێك لە کێشە خێزانیەکانیش دەکرێتە قوربانی ئەم هۆکارە، بەڵام لەگەڵ سەرهەڵدانی هەر جۆرە گرفتێك لەم بوارەدا مەترسی سەرەکی لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەران دروست دەبێت و داهاتووی هاوسەران بەرەو لێواری جیابوونەوەو هەڵوەشاندنەوە دەڕوات.

ت. **هۆکاری کۆمەڵایەتی:** گومانی تێدا نیە ئەو ژینگە کۆمەڵایەتیەی هاوسەران ژیانی خێزانی تێدا بەسەر دەبن کاریگەریی راستەوخۆی لە سەر خۆگونجاندنی نێوانیان دەبێت، لە گرنگترین هۆکاری کۆمەڵایەتیش جیاوازی پلەو پایەی کۆمەڵایەتی خێزانی هەردوولا و ڕادەی دەستێوەردانی خێزان و خزم و کەسوکار لە ژیانی خێزانی هاوسەران،

که دەبێتە هۆی سەرهەڵدانی ململانی و دواجار خۆنەگونجاندنی هاوسەری دێتە ئاراوە (عبدالله،□□□□،لا□□□).

هەروەها بوونی منداڵ و شێوازی پەروەدەکردن و پێگەیاندنی لەو لایەنە گرنگانەیە کاریگەری دروست دەکات لە سەر لێك نزیکبوونەوە و بەهێزتربوونی پەیوەندی نێوان هاوسەران، لەم قۆناغەدا گۆڕان بە سەر رۆڵی ژن و پیاودا دێت بۆ ڕۆڵی دایکایەتی و باوکایەتی و یارمەتیدەر دەبێت بۆ زیاتر رەنگدانەوەی پرۆسەی خۆگونجاندن لە نێوان هاوسەراندا، بەڵام هەندێك کات نەبوونی منداڵ دەبێتە فاکتەرێك بۆ سەرهەڵدانی خۆنەگونجاندن و هەنگاونانی خێزان بەرەو لێواری جیابوونەوە (Kroehler And Hughes,2005,p340). هەرچی دەستێوەردانی دەرەکیشە لە کاروباری ژیانی هاوسەراندا یەکێکی ترە لەو هۆکارانەی رێخۆشکەرە بۆ سەرهەڵدانی خۆنەگونجاندن ئەم هۆکارە لە کۆمەڵگای کوردیدا بەڕ وونی هەستی پێدەکرێت و ئاسەوارە نەرێنیەکانیشی رۆژانە دەبینین، لە یەکەم هەنگاوی هەڵبژاردنی هاوسەرەوە دەستپێدەکات و بە درێژایی ماوەی دەستگیرانی و چوونە ناو پرۆسەی هاوسەرییەوە بەردەوام دەبێت و هەندێ جار دەگاتە ئەو قۆناغەی خۆنەگونجاندن سەرهەڵبدەدات و بە جیابوونەوەش کۆتایی بە ژیانی ئەو دوو هاوسەرە بهێنێت، ئەم هۆکارە چارەسەرکردنی ك ێشەکان ئاڵۆزتر دەکات و بیروبۆچوونی جیاواز تێکەڵاوی یەکتردەبن، لەبەر ئەوە پێویستە هاوسەران کەسیەتی و ژیانێکی سەربەخۆیان هەبێت لە رووی شوێنی نیشتەجێ بوون و شێوازی پێگەیاندنی منداڵ و هەر خۆیان خاوەنی دەسەڵاتی بریاردان بن لە خێزاندا و هەوڵ بدەن خۆیان چارەسەری کێشەکانیان بکەن و نەهێڵن نهێنیەکانی ژیانیان بکەوێتە ژێر دەستی کەسانی دیکە (قەرەچەتانی،□□□□،لا□□□–□□□).

پ. **هۆکاری ئابووری:** لەو هۆکارە گرنگانەیە، کە کاریگەری راستەوخۆ لەسەر ژیانی هاوسەران جێدەهێڵێت، لەیەکەم هەنگاودا جیاوازی چینایەتی خێزانی هاوسەران دەشێ ببێتە فاکتەرێك بۆ خۆگونجاندن یا ن خۆنەگونجاندنی نێوان ئەو دوو هاوسەرە، ئەگەر هاتوو جیاوازی چینایەتیان هەبوو دور نیە لە ئایندەدا هاوسەران دووچاری کێشەی خۆنەگونجاندن ببنەوە (Midmer,1997,p45). لە هۆکارە ئابووریە کانی پەیوەندیدار بە ژیانی هاوسەرانەوە دەتوانرێت ئاماژە بە (شوێنی نیشتەجێبوون و داهاتی خێزان و پیشەیەکی گونجاو) بدرێت، لە ڕ ووی شوێنی نیشتەجێبونەوە سەربەخۆبوونی هاوسەران لە شوێنێکی گونجاودا تاڕادەیەك زامنی خۆگونجاندنی هاوسەری دەکات، هەروەها لە رووی داهاتەوە بوونی داهاتێك کە پێویستیەکانی خێزان پڕبکاتەوە و شێوازی بەکارهێنانی داهات و چونیەتی پاشەکەوت و خەرجکردن و هاوسەنگی ڕاگرتن، هەموو ئەمانە پیویستیان بە رێکەوتن و خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە (محمد،□□□□،ص□□–□□). هەروەها بوونی پیشەیەکی دیاریکراو و گونجاو لەرووی کات و شوێنەوە تاڕادەیەك خۆگونجاندنی هاوسەری ئاسانتر دەکات، هەرچەندە هۆکاری ئابووری ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لەسەر ژیانی هاوسەری، بەڵام نابێت بکرێتە بنەمایەکی سەرەکی بۆ ژیانی هاوسەری (ابوعمرة،□□□□،ص□□).

ج. **هۆکاری دەروونی:** ئەم هۆکارە تایبەتە بە کەسیەتی و دەروونی خودی هاوسەرانەوە، ڕادەی هەست بە ئارامی و ئاسودەیی کردنی هاوسەران نیشاندەدات لەسایەی یەکتردا، هەروەها گونجاوی لە رووی حەز و ئارەزوو و ریزگرتن و هەستکردن بە بەرپرسیاریەتی، لە گرنگترین هۆکارە دەروونیەکانی پەیوەندیدار بەخۆگونجاندنی هاوسەرییەوە دەتوانین ئاماژە بە (نەخۆشی دەروونی و جۆری کەسیەتی) بکەین(احمد،□□□□،ص□□). بوونی هەر جۆرە نەخۆشیەکی دەروونی مەترسی لەسەر خۆگونجاندن دروست دەکات بەتایبەت دڵپیسی نێوان هاوسەران ، کە هەڕەشەیەکی مەترسیدارە لەسەر ژیانی هاوسەران، لەیەکەم کاردانەوەدا خۆگونجاندن دەخاتە ژێر پرسیارەوە و لە قۆناغەکانی دیکەدا ژیانی هاوسەران بەرەو هەڵوەشاندنەوە دەبات، هەروەها خۆگونجاندنی هاوسەری لە ژێر کاریگەری کەسیەتی هاوسەراندایە و تایبەتمەندی جەستەیی و عەقڵی و دەروونی دەگرێتەوە، هەندێ لایەنی کەسیەتیەش لە ڕێگەی خێزانەوە دروست دەبێت و دواتر دەرئەنجامەکانی ڕەنگدانەوەی لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری دەبێت (الرواجبة،□□□□،ص□□-□□). خۆگونجاندنی هاوسەری پەیوەندیەکی ئەرێنی لە گەڵ متمانە بەخۆبوون و هەستکردن بە بەرپرسیاریەتی، و ئازادی ڕادەربڕین و لەیەك تێگەشتن و گفتوگۆکردنەوە هەیە، بەڵام پەیوەندیەکی نەرێنی لەگەڵ توڕەبوون و سەپاندنی خود و توندوتیژی و گۆشەگیری و گومانکردن و خۆپەرستیەوە هەیە، زۆریك لەم تایبەتمەندیانە لە ڕێگەی خێزانەوە دەگوازرێتەوە بۆ منداڵ و لە داهاتوودا کێشەی خۆنەگونجاندنی هاوسەری بۆ دروست دەکات (فلاتة،□□□□،ص□□).

ح. **هۆکاری رۆشنبیری:** هەریەکە لە هاوسەران خاوەن ژینگەیەکی ڕ ۆشنبیری و کەلتوری تایبەت بە خۆیانن ، کە لە چوارچێوەی خێزانەوە وەریانگرتووە، هەروەها پابەندیشن بە داب ونەریت و بەهای کۆمەڵگاکەشیانەوە، هۆکاری رۆشنبیری دەبێتە بەربەستی خۆگونجاندن، ئەگەر هاتوو هاوسەران نەتوانن خۆیان بگونجێنن لەگەڵ ئەو جیاوازیە رۆشنبیریەی لە نێوانیاندا بوونی هەیە، لە هۆکاری ڕ ۆشنبیریدا دەتوانین جەخت بکەینە سەر جیاوازی ئاستی خوێندن و جیاوازیی تەمەن و ولێك تێنەگەشتنی نێوان هاوسەران و هاوسەرگیری پێش وەخت، هەموو ئەمانە هۆکارن بۆ جیاوازیی بۆچوون و بیرکردنەوە و تێنەگەشتن لەیەکتر(ساروخانی،□□□□،ص□□-□□). ئەو شارەزایی و لێهاتوویی و ئەزموونەی تاك وەریگرتووە پشت بە تەمەن و ئاستی رۆشنبیری دەبەستێت، ئەگەر لەو بوارانەدا جیاوازی زۆر لە نێوان هاوسەراندا هەبوو، جیاوازی لە حەزو ئارەزووەکاندا دەبێت و دواجار دەبێتە هۆی رێکنەوتن و خۆنەگونجاندنی نێوان هاوسەران، جیاوازیی ئاستی خوێندن هۆکارێکە بۆ جیاواز بیرکردنەوە و جیاواز ڕوانین لە فەلسەفەی هاوسەری و ژیان، ئەو هاوسەرانەی ئاستی خوێندنیان نزیکە تاڕادەیەکی زۆر خۆگونجاندن ئاسانترە بە بەراورد بەو هاوسەرانەی ئاستی خوێندنیان جیاوازە، هەروەها جیاوازیی تەمەنی نێوان هاوسەران کاریگەری لەسەر خۆگونجاندنیان هەیە، ئەو هاوسەرانەی جیاوازیی تەمەنیان زۆرترە زیاتر ڕووبەڕوی خۆنەگونجاندن دەبنەوە بە

بەراورد بەو هاوسەرانەی تەمەنیان لەیەکەوە نزیکە (احمد، ، ص). هەروەها کێشەی لەیەك تێنەگەشتن یەکێکە لە هۆکارەکانی خۆنەگونجاندن هاوسەری ئەوەی ئەم تێنەگەشتنەش زیاتر دەکات بوونی جۆرێك لە کەسایەتی وەك کەللەڕەقی وحەزکردن لە ڕکابەری و ململانێکردن و خۆسەپاندن وکۆنترۆڵکردن و پەلەکردن لە بڕیاردن و هەڵچوون، هەموو ئەمانە هۆکارن بۆ لەیەك تێنەگەشتن و لە کۆتاییشدا خۆنەگونجاندن سەرهەڵدەدات (طاهر، ، ل -). هاوسەرگیری پێش وەختیش هەندێ کات دەبێتە هۆی خۆنەگونجاندنی نێوان هاوسەران بە هۆی ئەو بەرپرسیاریەتی و ئەرکەی، کە لە کاتی پێکهێنانی ژیانی هاوسەریدا ڕووبەڕووی هاوسەران دەبێتەوە (ربیع، ، ص).

خ. **هۆکاری تەکنۆلۆجیا:** لەم سەردەمەدا ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا کاریگەریەکی ئاش کرای کردووەتە سەر ژیانی خێزانی و پەیوەندیە هاوسەریەکان، ئەو شۆرشەی تەکنۆلۆجیا بەرپای کردووە، گۆرانێکی زۆری بەسەر جومگەکانی ژیانی هەموو تاکێکدا هێناوە، گەشتووەتە ئەو ڕادەیەی پەیوەندیە کۆمەلآیەتیەکانی نێوان هاوسەرانی لاواز کردووە و تەنانەت بووەتە هۆی پشتگوی خستن و سەرقاڵبوون و کەمبوونەوەی ئاستی متمانەی نێوان هاوسەران، هەندێك لە هاوسەران پەیوەندیان لەگەڵ ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیادا هێندە بەهێزە ، گەشتووەتە ئاستی خوپێوەگرتن و نەخۆشی (محمد، ، ص -). ئەوەندە سەرقاڵی تەکنۆلۆجیایە ئەوەندە لەخەمی هاوسەر و منداڵەکانیدا نیە، ئەو کێشانەی تەکنۆلۆجیا بە شوێن خویدا دەهێنێت هیچ دەرفەتێك بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری ناهێڵێت، ئەو کێشانەش بریتین لە: کێشەی کەمبوونەوەی متمانەی نێوان هاوسەران و کێشەی دڵ پیسی و ناپاکی هاوسەری......هتد، زۆربەی ئەو هاوسەرانەی دەکەونە داوی ئەم کێشانەوە بە جیابوونەوە کۆتایی بە کێشەکەیان دێنێن (بیابانگرد، ، ص -). سەرەڕای هەموو ئەو لایەنە ئەرێنیانەی تەکنۆلۆجیا ، بەلآم بووەتە سەرچاوەی هەندێك لە کێشە و ناکۆکی نێوان هاوسەران ، هۆشیاری هاوسەران لە چۆنیەتی بەکارهێنان و سود وەرگرتن لێی تاکە ڕێگەی پاراستنی خێزانە لە هەڵوەشاندنەوە.

دەتوانین بڵێین جگە لەم هۆکارانەش چەندین هۆکاری دیکەش هەن کاریگەریی ئەرێنی یان نەرێنی لە سەر پەیوەندیەکانی نێوان هاوسەران جیدەهێڵن ، بەپێ کات و شوێن هۆکارەکان گۆڕانی بەسەردا دێت، بەلآم ئەو هۆکارانە دیارترین هۆکاربوون ، کە کار دەکەنە سەر پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری، پێویستە هاوسەران هۆشیارانە مامەڵە لەگەڵ ئەو هۆکارانەدا بکەن، بۆئەوەی بتوانن خێزانێکی تەندروست وئاسوودە بونیاد بنێن، هەم هاوسەران بەختەوەر بن و هەم منداڵەکانیشیان بەرەو لێواری خۆشبەختی هەنگاو بنێن.

سێیەم : ئەو تیۆرانەی ڕاڤەی خۆگونجاندن و خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەن

یەکەم : گۆشەنیگای سایکۆدینامی :

- سیگمۆند فرۆید (Sigmund Freud) (□□□□-□□□□) :

فرۆید بە یەکێك لە کەسایەتییە دیارەکانی ئەم گۆشەنیگایە دادەنرێت، لە چوارچێوەی تیۆرەکەیدا باسی پێکهاتەی سەرەکی کەسیەتی مرۆڤ دەکات و دابەشی دەکات بۆ (ئەو Id، من Ego، منی بالاَ Supper Ego) (اشلی،□□□□،ص□□□). (ئەو) کۆنترین بەشی پێکهاتەی کەسیەتیە و مەبەستی لێی غەریزەکانی مرۆڤە ، لە سەر بنەمای چێژ (Pleasure Principle) کار دەکات بێ گوێدانە (عقل و واقع و بەها و ئاکار)، بەلاَم (من) بەشێکی دیکەی کەسیەتی مرۆڤە و ئەرکی هاوسەنگ کردن و ڕێکخستنی نێوان (ئەو و منی بالاَ)یە، لە سەر بنەمای واقع (Reality Principle) کاردەکات، هەرچی (منی بالاَ)شە ئەو بەشەی کەسیەتیە لە سەر بنەمای کاملَبوون (Perfection Principle) کاردەکات، تەواو پێچەوانەی (ئەو)ە (فرۆید،□□□□،ص□□).

هەروەها فرۆید ئاستەکانی هوشیاربوونەوە دابەشدەکات بۆ (هەست Conscious و پێش هەست Prenconscious و نەست Unconscious)، پێی وایە خۆگونجاندن ئەو پرۆسەیەیە پەیوەندی بە نەستی مرۆڤەوە هەیە و بریتیە لە جۆرێك هاوسەنگی و ڕێکخستن لە نیوان (ئەو و منی بالاَ)دا، ئەرکی سەرەکی لە ئەستۆی (من)دایە و هەر جۆرە کەمتەرخەمی و لاوازیك لە (من)دا ڕوودات، تاك بەرەو ئاراستەی خۆنەگونجاندن و نەخۆشی دەروونی هەنگاو دەنێت، کەسی گونجاو ئەو کەسەیە پێویستی و ڕەمەکی (ئەو) پڕدەکاتەوە، بە شێوەیەك، کە بگونجێت لە گەلَ ئەو واقعەدا ، کە (منی بالاَ) بانگەشەی بۆ دەکات، گرنگترین سیما تایبەتەکانی کەسیەتی گونجاو بریتیە لە بەهێزی من و توانای کارکردن و توانای خۆشەویستی (عبداللطیف،□□□□،ص□□).

فرۆید تەندروستی دەروونی لە سێ ئەرکدا دەبینێتەوە ئەوانیش بریتین لە(داهێنان و بەرهەم و کات بەسەر بردنی بە چێژ) مەبەستی لە داهێنان دەربڕینە بۆ بەکارهێنانی وزەکان لە ژیانیکی دروستکەردا ، و مەبەستی لە بەرهەم توانای خۆشەویستی و پەیوەندی هاوسەریەتی و سوزداریە، هەرچی کات بەسەربردنیشە چێژ وەرگرتنە لە خۆشی و نوێکردنەوەی وزەکانی ژیان، شلەژانی دەروونی لە ئەنجامی تێکچوونی یەکێك لەم سێ ئەرکەدا سەر هەلَدەدات (رضا،□□□□،ص□□).

ئەوەی پەیوەندی بە خۆگونجاندنی هاوسەرییەوە بێت لە تیۆرەکەی فرۆیدا باسکردنیەتی لە بابەتی هاوسەنگ راگرتن و ڕێکخستن، پێی وایە سیستمی دەروونی مرۆڤەکان پێویستی بە هاوسەنگی هەیە، دەبێ ت ئەم هاوسەنگی و ڕێکخستنە لە ژیاندا ڕەنگ بداتەوە بە تایبەت لە بواری دەروونی و پەیوەندیە کۆمەلاَیەتیەکان و

پەیوەندییە خێزانیەکاندا، ژیانی هاوسەری و دابەشکردنی کارەکان و دەسەڵاتی بڕیاردان هەموو ئەمانە پێویستیان بە ڕێکخستنی پێشوەخت هەیە و فاکتەری سەرەکین بۆخۆگونجاندنی هاوسەری (ونوغي، □□□□، ص□□□). هەروەها باسکردنی لایەنی سێکسی تەوەرێکی سەرەکییە لە تیۆرەکەی فرۆییدا، بوارێکی گرنگی ژیانی نێوان هاوسەرانە و خۆگونجاندنی نیوان هاوسەرانی لە سەر بەندە، لێرەشدا جەخت دەکاتە سەر هاوسەنگ ڕ اگرتنی ئەم پرۆسەیە و خۆگونجاندن لەوەدا دەبینیتەوە تاك توانای دەربڕینی هەستی خۆشەویستی هەبێت، ئەمەش پێ ویستیەکی گرنگی نێوانی هاوسەرانە و بێ بوونی سۆز و خۆشەویستی پەیوەندی نێوان هاوسەران بەرد ەوام نابێت، پەیوەندیە هاوسەری و سۆزداریەکان هەردەم فاکتەری زیندوون لە نێوان هاوسەراندا بۆ ئەوەی خۆگونجاندنی هاوسەریی دەستە بەر بکەن (عبدالحميد، □□□□، ص□□□).

□ ئەلفرید ئادلەر (Alfred Adler) (□□□□–□□□□):

بۆ تێگەشتن لە تیۆرەکەی ئادلەر پێویستە ئەم دوو بنەما سەرەکییە لە تیۆرەکەی روون بکەینەوە:

أ. هەست بە کەمی کردن (هەستی خۆ بەکەمزانی) (Feeling Of Inferiority): بە پێی ئەم بنەمایە مرۆڤ لە تەمەنێکی منداڵیدا (هەستی خۆ بە کەمزانی) لا دروست دەبێت، سەرچاوەکەشی دەگەڕێتە وە بۆ ئەوەی لەو قۆناغەدا ناتوانێت پشت بە خۆی ببەستێ و بوونەوەرێکی لاواز و بێ دەسەڵات ە، ناچار پشت بە گەورەکان و دەورووبەری دەبەستێت، لەبەر ئەوەی مرۆڤ بوونەوەرێکی هەستەوەرە و درك بە کەمووکورتیەکانی دەکات، خۆی بە گەورەکان بەراورد دەکات و ناتوانی هاوشێوەی ئەوان بێت، هەر بۆیە هەوڵ دەدات قەرەبووی ئەم هەست بە کەمی کردنە بکاتەوە و ببێتە هان دەرێکیش بەرەو پێشکەوتن و سەرکەوتن (المنصور، □□□□، ص□□□–□□□). لێرەدا ئاراستەی ژیانی تاك دیاری دەکرێت، ئەگەر تاك نەیتوانی بە باشی قەرەبوی ئەم هەست بە کەمییە بکاتەوە ، ئەوا تاکێکی شڵەژاو و نەگونجاو دروستدەبێت و خاوەن ئامانجی خەیاڵیە و خۆپەرستی و دەمارگیری لە کەسیەتیدا ڕ ەنگ دەداتەوە، بەڵام ئەگەر تاك توانی بە شێوەیەکی تەندروست قەرەبووی ئەم هەست بەکەمییە بکاتەوە، ئەوا کەسیە تیەکی دەروون دروست و گونجاو و خاوەن ئامانجی واقعی بۆ دروست دەبێت، لە مانای هاوکاریکردن و بەرژەوەندی هاوبەش لە چوارچێوەی کۆمەڵگا تێدەگات، و گونجانێك دروستدەکات لە نێوان گرنگی خود و هاوکاری کۆمەڵایەتی (تایلور و اخرون، □□□□، ص□□□).

ئادلەر پێی وایە مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتیە نەك بایۆلۆژی ، گرنگیی بە پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی لە خێزاندا دەدات ، جەخت دەکاتە سەر بواری پەروەردە و لەو باوەڕەدایە بۆ ئەوەی بگەین بە پلەیەکی بەرز لە خۆگونجاندن پێویستمان بە هاوکاری کۆمەڵایەتی و کلتوری دەبێت (زیعور، □□□، ص□□□). هەموو ئەمانەش لە

ڕێگەی پەروەردەوە دەست دەکەوێت لە باخچەی ساوایانەوە تاوەکو قوتابخانە و شوێنی کار و تا دەگاتە ژیانی هاوسەری، پەروەردەی تەندروست هۆکاریکی یارمەتیدەرە بۆ ڕووانەوەی هەست بە کەمی کردن لای تاک، بەڵام هەر جۆرە نازپێدان و جیاوازیکردن و پشتگوێ خستن و شێوازی مامەلەی ناتەندروست، دەبێتە هۆی هەست بە کەمی (السفاسفە و عربیات، □□□□، ص□□).

ب. شێوازی ژیان (Life Style): ئادلەر پێی وایە سەرکەوتن ئامانجێکی گشتیە، هەموو تاکێك لە ژیاندا لە هەوڵی ئەوەدایە سەرکەوتوو بێت و دەسکەوتی هەبێت، پاڵنەرێکی بەهێز زیشە بۆ پێکهێنانی کەسیەتی خۆی، لەو ڕێگەیەوە هەموو تاکێك ئاراستەیەکی تایبەت بە ژیان وەردەگرێت، بە بەکارهێنانی لێهاتووی هزری و خستنەگەڕی تەواوی وزەی جەستەیی، شێوازی ژیان لە ساڵانی تەمەنی منداڵیدا دەردەکەوێت بە تایبەت پێنج ساڵی یەکەم، لە دوای ئەم تەمەنەوە شێوازی ژیان بە شێوەیەکی ڕێژەیی دەگۆڕێت (جابر، □□□□، ص□□).

لێرەدا تاك بۆ گەیشتن بە سەرکەوتن دوو ڕێگە دەگرێتە بەر:-

- حەز و ئارەزووی بەهێز بوون و سەپاندنی دەسەلات بەسەر کەسانی دیکەدا: ئەمە ڕێگەیەکی ناتەندروستە ئەو کەسانەی ئەم جۆرە لە حەز و ئارەزوویان هەیە کەسی نەگونجاون.
- هەستی کۆمەڵایەتی و هاوکاری: ئەمە جۆریکی گونجاوە، بەدەستهێنانی سەرکەوتن و کامەرانی بۆ خود و ئەوانی دیکەش (الزبیدی، □□□□، ص□□-□□).

دەتوانین بڵێین کەسی گونجاو و دەروون دروست لای ئادلەر ئەو کەسەیە لەم بوارانەی ژیاندا سەرکەوتوو بێت (بواری خۆشەویستی و بواری کار و پیشە و بواری کۆمەڵایەتی، کە مەبەست هاوسەری و خێزانە...هتد) (عوسمان، □□□□، ل□□-□□). بۆ گشتاندنی ئەم تیۆرە بە سەر خۆگونجاندنی هاوسەرییدا ئاماژە بە چەند خاڵێك دەکەین :-

- بە بۆچوونی ئادلەر پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی لە خێزاندا هۆکارێکی گرنگە بۆ ڕزگاربوونی تاك لە هەست بە کەمی کردن، بۆ ئەوەی خێزانێك پێکبهێنن خاوەنی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی تەندروست بێت پێویستە سەرەتا خۆگونجاندن لە نێوان هاوسەراندا ڕەنگ بداتەوە و پاشان کاریگەری لە سەر ژیانی کۆمەڵایەتی و دەروونی منداڵ هەبێت.
- کەسی گونجاو و دەروون دروست لای ئادلەر ئەو کەسەیە بتوانێت لە بواری خۆشەویستیدا سەرکەوتوو بێت، ئەمەش بوارێکی گرنگی خۆگونجاندنی هاوسەرییە، بۆ ئەوەی خێزانێکی بەختەوەر دروستبکرێت پێویستە هاوسەران گرنگی بە بواری مەعنەویەکان و بە تایبەت سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران بدەن.
- بوونی پیشە و توانای کارکردن بوارێکی دیکەی خۆگونجاندنە لای ئادلەر، هەروەها بابەتێکی گرنگە بۆ پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری بە تایبەت جۆری پیشە و جیاوازی پیشە و کات و شوینی پیشە.

) بواری کۆمەڵایەتی و پەیوەندیی کۆمەڵایەتی یەکێکی ترە لەو بوارانەی ئاماژەن بۆ خۆگونجاندن لای   ئادلەر، خۆگونجاندنی هاوسەری دەچێتە ناو ئەم چوارچێوەیەوە، پێویستە لە بابەتی خۆگونجاندا جەخت بکرێتە سەر ئەم لایەنە و بواری کۆمەڵایەتی و   پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان فەرامۆش نەکرێن، ئادلەریش پێی وایە   ، مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتیە و   بۆ پڕکردنەوەی پێو یستیە مادی و مەعنەوییەکانی ژیانی ئارەزووی بەستنی پەیوەندیی کۆمەڵایەتی دەکات.

کارڵ یۆنگ (Carl Jung) (–   ) :

تیۆرەکەی یونگ یەکێکە لە تیۆرە گرنگەکان، جیاواز لە تیۆرەکانی دیکە باسی کەسیەتی دەکات و پێی وایە دوو شێوازی سەرەکی کەسیەتی هەیە، هەریەکەیان تایبەتمەندی خۆی هەیە(الخطیب و الزبیدی،   ،ص).

أ. کەسیەتی کراوە (Extravert): گرنگی بە جیهانی دەرەوە دەدات.

ب. کەسیەتی گۆشەگیر (Introvert): گرنگی بە وزەی   زیندووی دەروون دە دات (نایت و نایت،   ، ص   ).

بە بڕوای یۆنگ چوار پرۆسە یان چوار چالاکی لە مرۆڤدا بوونی هەیە ، کە بریتین لە (بیرکردنەوە Thinking، سۆز Feeling، هەستکردن Sensation، ژیری(الحدس) Intuition)، بە بۆچوونی یونگ خۆگونجاندن لای هەندی تاک داخوازی بیرکردنەوەیە و چالاکیەکی مەعریفیە، لە لای هەندێکی دیکە داواکاری سۆز و   هەستە، و لای بەشێکی تریش ژیری یا ن هەستکردنێکی بەڵگە نەویستە، تاک لەم کاتەدا دەکەوێتە بارودۆخێکی تایبەتەوە، ئەگە ر بە باشی داواکاریەکانی جێبەجیٚ کرد، ئەوا بەرەو ئاراستەی خۆگونجاندن دەڕوات، بەڵام ئەگەر هاتوو سەرکەوتوو نەبوو ئەوا لە یەکەم نیشانەدا تاک تووشی گەڕ   انەوە(نکوص)(Regression)دەبێت، واتە لە ڕ   ەفتار و هەڵسوکەوتیدا بۆ قۆناغی پێشووتر دەگەڕێتەوە بۆ نموونە: ڕەفتار کردنی گەنجێك وەکو منداڵ ، یان ڕەفتارکردنی پیرەمێردێك وەکو گەنجێك .....هتد (داکو،   ،ص). لە بەشێکی تری تیۆرەکەیدا یۆنگ ئاماژە بە پەیوەندی نێوان هاوسەران و ژیانی خێزانیان دەدات، باوەڕی تەواوی بە پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی هەیە ، کە کاریگەری ئەرێنی لەسەر قۆناغەکانی ژیانی منداڵ بەجێدەهێڵێت، بوونی هەر جۆرە ناکۆکی و   نەگونجانێك لە نێوان هاوسەراندا، ڕاستەوخۆ کاریگەری دەروونی لە   سەر منداڵ دروست دەکات و لە یەکەم دەرکەوتنی نیشانەی کاریگەرییەکەش تووش بوونیەتی بە شڵەژان و دڵەڕاوکێ، هەروەها پێی وایە دایك وباوك ڕ   ۆڵییان لە پێگەیاندنی لایەنی عەقڵی و کەسیەتی منداڵدا هەیە(الکفافی،   ، ص –). کلیلی خۆگونجاندنی دروست لای یونگ بریتیە لە بەردەوام بوونی گەشەی کەسیەتی و دۆزینەوەی خود.

کارین هۆرنی (Karen Horny) ([illegible]) :

هۆرنی به یەکێك له زانایانی شیکاری دەروونی نوێ دادەنرێت و له پەیرەوانی (فرۆید) بوو، بەلأم له هەندێك بۆچووندا جیاواز له (فرۆید) تێڕوانینی خۆی خستووەتەڕوو، به تایبەت بابەتی دیاریکردنی پاڵنەری سەرەکی ڕەفتاری مرۆڤ، که لای (فرۆید) بریتیه له غەریزەی سێکسی، بەلأم لای هۆرنی بریتیه له پێویستی مرۆڤ بۆ ئاسایش و دلنیایی، پێی وایه ئەم پیویستیه پاڵنەری سەرەکی بوونی مرۆڤه (الريماوي، [illegible]، ص[illegible]). هۆرنی کۆمەلێك پێویستی بۆ مرۆڤ دیاری کردووه ، لەوانەش: (پێویستی بۆ خۆشەویستی و قبوڵکراوی و پیویستی بۆ هاوسەری ژیان و پێویستی بۆ هێز و پێویستی بۆ شوێن و پایه بەرزی و پێویستی بۆ سەربەخۆبوون)، له ژێر کاریگەری ئەم پێویستیانەدا هۆرنی کەسی نەگونجاو و گونجاو لەیەك جیا دەکاتەوه، پێی وایه کەسی نەگونجا و ئەو کەسەیه ناتوانیت تەواوکارییەك له نێوان ئەو پێویستیانەدا بکات، بەلا م کەسی گونجاو ئەو کەسەیه دەتوانێت تەواوکاری له نێوان پێویستیەکانیدا بکات و چارەسەری ململأنی ناوخۆییەکانیشی بکات، هۆرنی باس له ژینگەی خێزان و پێکهاتەی کۆمەلأیەتی و پێگەیاندنی کۆمەلأیەتی دەکات(محمد، [illegible]، [illegible]). جەخت دەکاتە سەر کاریگەری هۆکاری کۆمەلأیەتی و کەلتوری لەسەر کەسیەتی مرۆڤ و پێی وایه گەشەکردنی کەسیەتی بەرهەمی پەیوەندیه کۆمەلأیەتیەکانه(انجلر، [illegible]، ص[illegible]). به تایبەت پەیوەندی نیٚوان دایك و باوك و منداڵ و چۆنیەتی خۆ ئامادەکردنی دایك و باوك بۆ پڕکردنەوەی پێویستیەکانی منداڵ، پێویسته پەیوەندیەکانی نێوان تاك و کۆمەڵگا ئاسایی بێت و پەیوەندیی منداڵ لەگەڵ دایك و باوکیدا له سەر بنەمای دڵئارامی و هەستکردن به ئاسایش و دڵنیایی بێت (شاملو، [illegible]). دەتوانین لەم تیۆره سودمەندبین بۆ بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری لەم خالأنەدا:-

أ. هۆرنی له باسکردنی پێویستیەکانی مرۆڤدا جەختدەکاته سەر پێویستی بۆ هاوسەری ژیان و بوونی خۆشەویستی و قبولکراوی نێوانیان، وای دەبینێت چوونه ناو پڕۆسەی هاوسەری له پێویستیه سەرەکیەکانی مرۆڤه، لەو قۆناغەشدا بوونی خۆشەویستی و یەکتر قبولکردنی نێوان هاوسەران زامنی خۆگونجاندنیان دەکات له ژیانی هاوبەشی خێزانیدا.

ب. ئەو پێی وایه ئەو بنەمایەی ڕ ەفتاری مرۆڤ دیاریدەکات بریتیه له پێویستی بۆ ئاسایش و دڵنیایی، به پاڵنەری سەرەکی ڕەفتاری مرۆڤیشی دادەنێت، ئەم پێویستیانه دەبێت ڕەنگدانەوەی ئەرێنی له خێزانەکاندا هەبێت، به پلەی یەکەم ئەرکی سەرشانی هاوسەرانه له ڕێگەی خۆگونجاندنەوه بتوانن کەشێکی ئارام و خێزانیکی دوور له کێشه پێکبهێنن.

ت. هۆرنی لەو باوەڕەدایە هۆکاری کۆمەڵایەتی و کەلتوری کاریگەری لە سەر ئایندەی کەسیەتی منداڵ هەیە، وای دەبینێت ئەگەر دایك و باوك لە نێوان خۆیاندا تەباو گونجاوبن و پێویستیەکانی منداڵ پڕبکەنەوە ، ئەوا منداڵەکەش کەسیەتیەکی گونجاوی دەبێت و بە دورە لە هەر جۆرە دڵەڕاوکی و شڵەژانێکی دەرونی.

[illegible] هاری ستاك سولیفان(Harry Stack Sullivan)([illegible]-[illegible]):

تیۆرەکەی سولیفان زیاتر لە ت یۆرێکی کۆمەڵناسیانە دەچێت، لەبەر ئەوەی گرنگیەکی ت ەواو بە پرۆسە کۆمەڵایەتیەکانی وەك: (پەیوەندی و کارلێك و پێگەیاندنی) کۆمەڵایەتی دەدات (عباس و العنبكي،[illegible]،ص[illegible]). سولیفان ئاماژە بە پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان دەکات و گرنگی بەکارلێکی دوو لایەنەی نێوان تاکەکان دەدات، پێی وایە کەسیەتی بەرهەم و دەرئەنجامی کارلێك و پەیوەندیی ئاڵوگۆرکراوی نێوان تاکەکانە، هەر لەچوارچێوەی خێزان و لە ڕێگەی پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتیەوە کەسیەتی بۆ تاك دروست دەبێت (الخالدي،[illegible]،ص[illegible]). هەروەها سولیفان پێی وایە ، کەسیەتی سیستمێکە لە وزە و توانا، گرنگترین ئەرکی بریتیە لە چالاکی و کەمکردنەوەی هەستی بێزاری و دڵەڕاوکێ، بۆ ئەوەی کەسیەتی تاك سەرکەوتوو بێت و ڕەفتارێکی گونجاوی هەبێت، دەبێت پێویستیە دەروونیەکانی وەك (هەست بە ئارامی و ئاسایش...هتد) لەگەڵ پێویستیە جەستەییەکانی وەك (خواردن و خەو و سێکس .....هتد)ی بۆ پڕبکرێتەوە تاڕادەیەکی زۆریش ئەرکی سەرەکی پڕکردنەوەی ئەم پێویستیانەش لە ئەستۆی خێزانە (عوسمان،[illegible]،لا[illegible]).

دەتوانین تیۆرەکەی سولیڤان بە سەر بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریدا بگشتێنین بە گەڕانەوەمان بۆ چوارچێوەی خێزان لە ڕێگەی پرۆسە کۆمەڵایەتیەکانی وەك پێگەیاندن و کارلێك و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی ناو خێزان، کە زامنی دروست بوونی کەسیەتیەکی گونجاون بۆ ئەندامەکانی، ئەرکی سەرەکی ئەم کارەش لە ئەستۆی هاوسەران خۆیانە ، سەرەتا خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران و پاشان ڕەنگدانەوەی لەسەر ژیانی تاك، ئەویش لە ڕێگەی پڕکردنەوەی پێویستیە کۆمەڵایەتی و دەروونیەکانی یەکتر، بەڵام ئەگەر هاتوو پرۆسەکە سەرکەوتوو نەبوو ، ئەوا ژیانی خێزانی بەرەو ئاراستەی کێشە و هەڵوەشانەوە هەنگاو دەنێت، تاك ڕەفتارێکی لادەرانەی دەبێت و توانای خۆگونجاندنیشی لاوازە.

□ ئەریك فرۆم (Erick Fromm) (□□□□ - □□□□):

بنەمای سەرەکی تیۆرەکەی تایبەتە بە قەیرانی مرۆڤی سەردەم (عباس والعنبكي، □□□□، ص□□□). فرۆم پێی وایە، هەرچەندە مرۆڤ بە سروشت کۆمەڵایەتیە، بەڵام مرۆڤی ئێستا لەسروشتی خۆی لای داوە و هەستی تەنیایی و گۆشەگیری لا دروست بووە (منسي و اخرون، □□□□، ص□□). لەو باوەڕەدایە مرۆڤ چەند پێویستی بە پڕکردنەوەی پێویستیە جەستەییەکانی هەیە، هێندەش پێویستی بە پڕکردنەوەی پێویستیە کۆمەڵایەتی و مەعنەویەکانی وەك (سۆز و خۆشەویستی و عشق......هتد) هەیە، گرنگی بە ڕۆڵی خێزان و پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی داوە لە پڕکردنەوەی ئەم جۆرە پێویستانەدا(صبحي، □□□□، ص□□□). فرۆم پێنج پێویستی بۆ مرۆڤ دادەنێت، کە ئەمانەن:

أ. پێویستی بۆ ئینتماء (Belongingness): پەیوندییەکانی مرۆڤ لە سەر بنەمای خۆشەویستی و ئاکار دەگرێتەوە.

ب. پێویستی بۆ گەشەکردن و خۆتێپەراندن (Transcendence): تایبەتە بە سەرکەوتن و دەسکەوتی مرۆڤ.

ت. پێویستی بۆ ناسنامە (Identity): هەستکردنە بە شوناس و کەسیەتی و ڕێز گرتنی خود.

پ. پێویستی بۆ پەیوەست بوون (Rootedenec): دروستکردنی پەیوەندی سروشتی و خۆشەویستی لەگەڵ هاوسەر و هاوریی...هتد، لە سەر بنەمای خۆشەویستی و بەرپرسیاریەتی و ڕ استگۆی و ڕ ێزگرتن دروست دەبێت.

ج. پێویستی بۆ چوارچێوەی ئاراستەکار (Fram Of Orientation): ئەم پێویستیە سەرچاوە و ڕێگەیەکی جێگیر بۆ ئاراستەکردنی مرۆڤ و تێگەشتن لە جیهان و درككردن بە شتەکان دەگرێتەوە (الزبيدي، □□□□، ص□□).

بە بڕوای فرۆم ئەم پێویستیانە تایبەتن بە مرۆڤ، کەسی گونجاو ئەو کەسەیە ڕ ێکخستنێك لە نێوان ئەم پێویستیانەدا بکات و بە شێوەیەکی تەواو پڕیان بکاتەوە، بۆ ئەوەی دواتر بتوانێت ئەندامێکی چالاکی کۆمەڵگا بێت و توانای داهێنانی هەبێت و هەست بە ئازادی و سەربەخۆبوونیش بکات، بەڵام ئەگەر مرۆڤ نەیتوانی ئەم پێویستیانە دابین بکات، ئەوا کەسیەتیەکی نەگونجاو بەرهەم دێت، گۆشەگیر و دابڕاوە لە کۆمەڵگا و توانای خۆگونجاندنی لە گەڵ بارودۆخی ناو کۆمەڵگادا نیە (السفاسفە و عربيات، □□□□، ص□□). لەم خاڵانەدا تیۆرەکەی بە سەر خۆگونجاندنی هاوسەریدا دەگشتێنین :-

□ فرۆم باسی مرۆڤی ئەم سەردەمە دەکات و پێی وایە لە قەیراندایە بە هۆی لە دەستدانی سروشتی خۆی و پشتگوێ خستنی لایەنە مەعنەویەکانی ژیان، ئەم بۆچوونەی فرۆم بۆ ژیانی خێزانیش گونجاوە، هاوسەران لەم سەردەمەدا هێندەی گرنگی بە لایەنی مادی ژیان دەدەن هێندە لە خەمی لایەن مەعنەویەکانی وەك (سۆز و

خۆشەویستی و ڕێزگرتن) نین، بۆ ئەوەی ژیانی هاوسەران بەرەو ئاسودەیی بڕ وات، پێویستمان بە گەڕانەوەیە بۆ ئەو سروشتەی فرۆم باسی دەکات.

- پیویستی بۆ گەشەکردن : دەتوانین بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری سود لەم پێویستیەش وەربگرین لە ڕێگە ی پاڵپشتی و هاوکاریکردنی نێوان هاوسەران و یارمەتیدانی یەکتر لە پێناو گەشتن بە ئامانج.
- لە پێویستی بۆ ناسنامە فرۆ م باسی هەستکردن بە شوناس و کەسیەتی خود دەکات، پێویستە هاوسەران لە سایەی یەکتردا کەسیەتیان پارێزراو بێت و هەست بە بوونی خۆیان بکەن و شوناسێك بۆ خۆیان فەراهەم بکەن.
- پێویستی بۆ پەیوەست بوون یەکێکە لە پێویسیتە گرنگەکان بۆ ژیانی هاوسەری، بەرجەستە بوونی ئاماژەیە بۆ پێکهێنانی خێزانێك لەسەر بنەمای خۆشەویستی و ڕاستگۆی و ڕێزگرتن، پێویستە خێزان سروشتی ئاسایی خۆی وەربگرێت، دواتر خۆگونجاندنی هاوسەریی ، و لە کۆتاییدا پێگەیاندنی نەوەیەکی تەندروست و خێزانێکی بەختەوەر بۆ کۆمەڵگا.

دووەم : گۆشەنیگای مرۆیی (ئینسانی) (Humanistic Approach)

- **تیۆری خود: (کارل ڕۆجرز) (Carl Rogers)(–) :**

ڕۆجرز بە دامەزرێنەری تیۆری خود دادەنرێت ، کە یەکێکە لە تیۆرە گرنگ و کاریگەرەکانی بواری دەروونناسی و کەسیەتی، چەمکی خود گرنگترین دیاردە و توخمی بنەماییە لە تیۆرەکەی ڕ ۆجرزدا وا پێناسەی دەکات، کە بریتیە لە نموویەکی ڕێکخراو لە پەی بردنەکان، مرۆڤ بەهایەك ی زۆرییان پێدەدات باشترین ڕێگەش بۆ گەشتن بە خود کارلێککردنە (شاملو، ، ص). پێی وایە کەسیەتی بەرهەمی کارلێکی بەردەوامی نێوان خود و ژینگەی کۆمەڵایەتی و مادییە، هەمیشە لە گۆڕان و بەردەوامی دایە، سێ بنەمای سەرەکیشی بۆ کەسیەتی داناوە ، کە ئەمانەن.

أ. بوونەوەری زیندوو (Organism): کە هەموو تاکێك دەگرێتەوە.

ب. بواری دیاردەیی (Phenomenal): هەموو ئەو ئەزموونانە دەگرێتەوە، کە مرۆڤ لە ژیانیدا پێی دەگات.

ت. خود (Self): بەشێکە لە بواری دیاردەیی و تێروانینی مرۆڤە لەسەر خۆی (السید واخرون، ، ص –). خود جەوهەری سەرەکی تیۆرەکەی ڕ ۆجرزە و ئەرکی سەرەکیشی ڕ ێکخستن و تەواوکارییە لە ژیانی تاکدا و سێ جۆر خود دیاری دەکات، هەریەکەیان خاوەن تایبەتمەندی خۆیەتی کە ئەمانەن:

- خودی درکپێکراو (Percieved Self): تێڕوانین وبۆچوونی تاکە لەسەر خودی خۆی، چۆن خۆی دەبینێت و چۆن وەسفی خۆی دەکات و چۆن لە خۆی تێدەگات.

- خودی کۆمەڵایەتی (Social Self): ئەم جۆرە خودە لە ڕێگەی کارلێك و پەیوەندی کۆمەڵایەتییەوە دروست دەبێت، ئەو وێنەیەی تاك لای خۆی دروستی دەکات لە کاتی کارلێککردن لە گەڵ ئەوانی دیکە، ئەو وێنەیەشی، کە ئەوان بۆی دەکێشن.
- خودی نموونەیی (Ideal Self) ئەم جۆرەیان حەز و ئارەزووی تاکە، خۆی بۆ خۆی دای دەنێت و تاك دەیەوێت بەو جۆرە بێت، کە ویستی هەیە(محەمەد،□□□□،لا□□).

لێرەدا دێینە سەر باسی خۆگونجاندن لای ڕۆجرز، کە پێی وایە هەر کات مرۆڤەکان توانیان گونجاندن و هاوسەنگی لە نێوان ئەو سێ جۆرە لە خوددا بکەن ، ئەوە مرۆڤێکی گونجاون و خاوەن خودی جێگیرن، هەروەها دەبنە خاوەن کومەلێك خ ەسلەتی تایبەتیش وەك : (ساتەکانی ژیانیان بە خۆشی بەسەر دەبن و داهێنانکارن و متمانەیان بە خۆیان هەیە، هەست بە ئازادی دەکەن و لە کاتی ڕوودانی گۆرانگاری ژینگەیدا کەسیەتی ەکی گونجاون) (الداهري و الكبيسي،□□□□ ،ص□□-□□).

ڕۆجرز تێڕوانینێکی ئەرێنی و گەشبینانەی بۆ مرۆڤ هەیە، و پێی وایە مرۆڤ بوونەوەرێکی هوشیارە و ناتوانرێت بێ متمانەیی و ململانێ لەگەڵ دەروونی خۆی و کۆمەڵگادا بەسەریدا بسەپێنرێت، لەم چوارچێوەدا سێ پێوەر بۆ خۆگونجاندن دادەنێت ئەوانیش : هەستکردن بە ئازادی و کرانەوە بەرەو ڕووی ئەزموونەکان و متمانەبوون بە هەستی خود(جولد،□□□□،ص□□). لە بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریشدا ڕۆجرز لەو بڕوایەدایە دەبێت هەر یەکە لە هاوسەران توانای هاوسەنگکردن و گونجاندنیان لە نێوان جۆرەکانی خوددا هەبێت، هەروەها توانای چارەسەرکردنی ئەو ململا نی و کێشانەیان هەبێت، کە ڕووبەڕوویان دەبنەوە، ڕۆجرز لە پێناسەکردنی خۆگونجاندنی هاوسەریدا جەخت دەکاتە سەر توانای هەریەکە لە هاوسەران لە بەردەوام چارەسەرکردنی ململانێکانی نێوانیان، بە فاکتەری هەڵوەشاندنەوەی خێزانی دا دەنێت گەر هاتوو فەرامۆش بکرێت (فریزة،□□□□،ص□□). لە ڕوانگەی تیۆرەکەی ڕۆجرزەوە دەگەینە ئەو بڕوایەی بوونی ململانی نێوان هاوسەران لە سەر بابەتەکانی ژیانی خێزانیان، هۆکارێکە بۆ نەگونجاندنی هاوسەران، بۆ ئەوەی هاوسەرانیش بتوانن بەردەوامی بدەن بە ژیانی هاوبەشیان دەبێت ئەو ململانی و ناکۆکیانەی هەیانە فەرامۆشی نەکەن و بەردەوام هەوڵی چارەسەرکردنیان بدەن.

- **تیۆری پێویستیەکان: ئەبراهام ماسلۆ(Abraham Maslow)(□□□□-□□□□) :**

ماسلۆ یەکێکە لە دیارترین کەسایەتیە کاریگەریەکانی دەروونناسی مرویی، بیروبۆچوونی تایبەتی لەسەر مرۆڤ هەیە و ڕەخنە لە تیۆری دەرونشیکاری و ڕەفتارگەرایی دەگرێت، پێی وایە لە ئاراستەکردنی کەسیەتی مرۆڤدا پێنەگەشتوون و ڕەشبینانە لێکدانەوەیان بۆ کردووە ، و لایەنە ئەرینیەکانی مرۆڤیان پشتگوی خستووە (Brennan,2003,p292). ئەو لەو باوەڕەدایە مرۆڤ هەمیشە لە هەوڵی هێنانەدی خودی خۆیدایە و بۆ ئەوەی

بگات بە لوتکەی خود پێویستی بە پڕ کردنەوە و دەستەبەرکردنی پێویستیەکانی هەیە (الطویل، □□□□، ص□□□–□□□). ماسلۆ تیۆرە دەروونزاسیەکەی خۆی بۆ یەکەم جار لە ساڵی (□□□□) لە ژێر ناونیشانی تیۆری هاندانی مرۆڤ (تحفیز الانسان) بلاوکردەوە، پاشان پەرەی بە تیۆرەکەیدا لە ساڵی (□□□□) لە کتێبێکدا بە ناونیشانی هاندان و کەسیەتی (التحفیز والشخصیە) بلاوکردەوە، تەواوی بۆچوونەکانی خۆی لەو کتێبەدا لە هەرەمێکی حەوت قۆناغیدا کۆکردەوە، ئەم هەرەمە لە خوارەوە بۆ سەرەوە دەست پێدەکات، هەر قۆناغێك کۆمەڵێك پێویستی مرۆڤی تیدا بەرجەستە دەبێت و دوای پڕکردنەوەی پێویستی هەر قۆناغێك مرۆڤەکە دەچێتە ناو قۆناغێکی نوێ و تا دەگاتە لوتکەی هەرەمەکە، بەڵام ئەگەر لە یەکێك لە قۆناغەکاندا پێویستەیەکی م رۆڤ تێر نەکرا، ئامانجی قۆناغی دوای خۆی بەدی نایەت(السروجی، □□□□،ص□□□). کورتەی هەرەمەکەش بەم جۆرەیە:

أ. پێویستیە سەرەتاییەکان (فسیۆلۆجییەکان) (Physiological Needs): ئەم جۆرە پێویستیانە بەردەوامی ژیانی مرۆڤەکانی لە سەر بەندە، دەکەوێتە بنکی هەرەمەکەوە و پێویستە بە شێوازێکی باش و تەندروست پڕ بکرێتەوە، نموونەی ئەم جۆرە لە پێویستی بریتیە لە (خواردن و خواردنەوە و نوستن و سێکس و هەوا....هتد) (سفیان، □□□□،ص□□□).

ب. پێویستی بە ئاسایش و دڵنیایی (Safety Needs): ئەم قۆناغە خۆی لە پڕکردنەوەی پێویستی ئاسایش و دڵنیایدا دەبینێتەوە، پێویستە دۆخێك بۆ مرۆڤ دەستەبەر بکرێت، کە هەست بە ئارامی دەروونی بکات، دور بێت لە هەر جۆرە شڵەژانێکی دەروونی و دڵەڕاوکێ و هەموو ئەو دۆخە ناهەموارانەی، کە ژیان و دەروونی تاك دەخەنە مەترسیەوە، لەم قۆناغەدا دابینکردنی ئاسایشی کۆمەڵایەتی و ئابووری و خێزانی.....هتد. بۆ تاك جێبەجی دەکرێت (ابوحویج و ابومغلی، □□□□،ص□□□).

ت. پێویستی بۆ ئینتیماء (Belongingness Needs): خۆی دەبینێتەوە لە پێویستی مرۆڤ بە بوونی خۆشەویستی و بوون بە ئەندام، پێویستیەکی دوو لایەنەیە لەسەر بنەمای وەرگرتن و بەخشین پڕدەکرێتەوە، لە ڕێگە ی خێزان و هاوسەریەتی و هاوری ...هتد دابین دەکرێت، هەر جۆرە کەمتەرخەمی و گرفتێك لەم قۆناغەدا ڕوو بدات، مرۆڤ بەرەو ئاڕاستەی دلەڕاوکی و شڵەژان دەبات و ژیانی ئایندەی بەشیوەی سروشتی بە سەر نابات (عدس، □□□□،ص□□□).

پ. پێویستی بە ڕێزگرتن و پێزانین (Esteem Needs): لەم قۆناغەدا م رۆڤ پلە و پایەی کۆمەلایەتی پێدەبەخشرێت و لە لایەن دەورووبەرەوە هەست بە ڕێز گرتن دەکات و متمانە بە خۆبوونی لا دروست دەبێت، بەڵام ئەگەر بە باشی پیٚویستی ئەم قۆناغە دابین نەکرێت ، ئەوا مرۆڤ لە ژیانیدا هەست بە لاوازی کەسیەتی دەکات (جابر، □□□□،ص□□□).

ج. پێویستی بۆ مەعریفە وتێگەشتن (Knowledge Needs): ئەم جۆرە لە پێویستی حەز و ئارەزووی بەردەوامی مرۆڤە بۆ تێگەشتن و گەڕان بە دوای ڕاستیەکاندا، چالاکی و دۆزەرەوەکانی دەگرێتەوە، نیشانەی زیندوویی و لێهاتووی مرۆڤ لەم قۆناغەدا ئاشکرا دەبێت (العتوم،،ص).

ح. پێویستی بە هونەری و جوانییەکان (Aesthetical Needs): ئەم قۆناغە لە هەرەمەکە ڕێکخستن و هاوسەنگی نێوان کاروباری ژیان دەگرێتەوە لە چوارچێوەی هەست و حەزی مرۆڤدا، خەسڵەتەکانی ئەم قۆناغە ڕەنگدانەوەی لە سەر ژیان و کاریگەری لە سەر تەندروستی دەروونی مرۆڤ هەیە.

خ. بەدیهێنانی خود (Self- Actualization Needs): کۆتا قۆناغی هەرەمەکەیە و مرۆڤ بۆ سەلماندنی خود و خستنەگەڕی توانا و لێهاتوویەکانی ئامادە دەبێت، ئەو کەسانەی بە باشی دەگەنە ئەم قۆناغە خاوەن تەندروستی دەروونی تایبەت بە خۆیانن و کۆمەلێك خەسڵەتی تایبەتیان بۆ دروست دەبێت وەك: (پەی بردنی دروست بەراستیەکان و قبولکردنی خود و ئەوانی دیکەش، سادەیی لە رەفتار و چێژ وەرگرتن لە ساتەکانی ژیان و بوونی پەیوەندی کۆمەلآیەتی ئەرێنی و بوونی ئامانج و پلان بۆ ژیان.......هتد)(محمد،،ص).

ماسلۆ پێی وایە کەسی گونجاو ئەو کەسەیە بە باشی دەگاتە کۆتایی هەرەمەکە و قۆناغەکان بە سەرکەوتوویی تێدەپەڕێنێت، لە کۆتاییدا دەبێتە کەسێکی دەروون دروست و گونجاو لەگەڵ خۆی و ئەوانی دیکەش، لەچەند خاڵێکدا سود لەم تیۆرە بۆ بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری وەردەگرین :-

- ماسلۆ پێویستی سێکسی بە یەکێك لە پێویستیە سەرەكیەکانی مرۆڤ دادەنێت و لە بنکی هەرەمەکەدا دایناوە و ژیانی مرۆڤی لەسەر بەندە، بوارێکی گرنگی ژیانی نێوان هاوسەرانەو دەبێت وەك پیویستیەکی سەرەکی لێی بڕوانن و هاوسەران لە مەسەلەی خۆگونجاندندا جەختی لە سەر بکەنەوە.
- بابەتی ئاسایش و دڵنیایی، کە ماسلۆ جەختی لە سەر کردوەتەوە بابەتێکی گرنگە لە ژیانی هاوسەراندا، زامنی دروستکردنی خێزانێکی تەندروست و پەروەردەکردنی منداڵێکی دەروون دروستە لە ئایندەدا.
- لە مەسەلەی پێویستی بۆ ئینتماء: ماسلۆ باس لە بوونی خۆشەویستی لە نێوان ئەندامانی خێزاندا دەکات، بوونی خۆشەویستی لە نێوان هاوسەران ، یەکەم هەنگاوە بۆ دروستکردنی خێزانیکی بەختەوەر، بەرجەستە بوونی چەمکی خۆشەویستی لە نێوان هاوسەراندا مانای خۆگونجاندنیانە لە زۆربەی کاروبارەکانی ژیانیان.
- ماسلۆ لە قۆناغی چوارەمی تیۆرەکەیدا باس لە بابەتی ڕێزگرتن دەکات وەك پێویستیەك بۆ خۆگونجاندن و سەلماندنی خود، پێویستە لە بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریشدا گرنگیەگی زۆر بە چەمکی ڕێزگرتن بدرێت، هاوسەران لە نێوان خۆیاندا هەوڵی بەرجەستەکردنی بدەن و ڕێز لە هەست و بۆچوونەکانی یەکتر بگرن.

سێهەم: گۆشەنیگای ڕەفتاری (Behavioral Approach)

ئیڤان پاڤلۆڤ (Evan Pavlov) (□□□□–□□□□):

بەیەکێك لە دامەزرێنەرانی ئەم گۆشەنیگایە دادەنرێت، گرنگی بە بواری فێربوون و ڕەفتارەکانی مرۆڤ دەدات و پێی وایە مرۆڤ بریتیە لەڕەفتارەکانی، بنەمای تیۆرەکەی بریتیە لە (مەرجداربوونی کلاسیکی Classical Conditioning)، واتە مرۆڤ وەڵامی وروژێنەرەکانی بەرەفتارێکی تایبەت دەداتەوە (العیسوي، □□□□، ص□□–□□). پاڤلۆڤ لەو باوەڕەدایە مرۆڤ لە ژێر کاریگەری ژینگەکەیدایە و لە سەر بنەمای وروژێنەر و وەڵامدانەوە کاردەکات، واتە مرۆڤ لە ڕێگەی ژینگەکەیەوە ڕادەهێنرێت و فێردەبێت و ڕەفتارێکی دیاریکراوی بۆ دروست دەبێت، پاشان وەڵامی وروژێنەرەکانی دەداتەوە و ڕەفتارەکانی خۆی دەنوێنێت ، کەسی گونجاو لای پاڤلۆڤ ئەو کەسەیە پرۆسەی راهێنانی رەفتاری پەسەند وەردەگرێت و پێویستیەکانی خۆی پڕدەکاتەوە و ڕەزامەندی کۆمەڵگاش وەردەگرێت، کەسی نەگونجاویش ئەو کەسەیە لە پرۆسەی ڕاهێناندا ڕووبەڕووی هەڵە بووەتەوە و ڕەفتارەکانی جێی داخوازی کۆمەڵگا نین ، ناتوانێت لەگەڵ دۆخە کۆمەڵایەتی و دەروونیەکاندا خۆی بگونجێنێت (یحیی، □□□□، ص□□–□□).

جۆن واتسن (John B. Watson) (□□□□–□□□□):

واتسن لەساڵی (□□□□)دا بۆچوونەکانی لە کتێبی ڕەفتارگەرایی (Behaviorsm)دا بڵاوکردەوە، تێدا گرنگی بە لایەنی ڕەفتاری مرۆڤ دەدات، هەموو پرۆسێسەکانی ناوەوەی مرۆڤ فەرامۆش دەکات و کەسیەتیش بە دەرەوی مرۆڤ پابەند دەکات، خۆی بە دوور دەگرێت لە جیهانی ناوەوە، پێی وایە مرۆڤ لە ڕێگەی فێربوونەوە شێوازەکانی ڕەفتار وەردەگرێت، واتە ڕەفتار زنجیرەیەك ڕووداوی وەرگیراو و بۆماوەیی نیە، بەڵکو تاك لە ماوەی گەشەکردنی ژیانیدا لە ڕێگەی ژینگە و خێزانەوە بە پشت بەستن بە پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتیەوە وەریدەگرێت (طه، □□□□، ص□□). واتسن پێناسەی کەسیەتی بەو شێوەیە دەکات بریتیە لە "سەرجەم ئەو چالاکییانەی کە دەتوانرێت بزانرێت و پەی پێ ببرێت لە ڕێگەی تێبینیکردنی راستەقینەی ڕەفتارەوە بۆماوەیەکی گونجاو و باش، تا بتوانرێت کۆمەڵێك زانیاری باوەڕپێکراو بەدەستەوە بدات" (قەرەچەتانی، □□□□، □□). کەسی گونجاو ئەو کەسەیە ژینگەیەکی لەباری هەبێت و پرۆسەی پێگەیاندن و فێربوون بە شێوازێکی دروست لە ڕێگەی خێزان و دەوروبەرەوە پێی بگات.

• بی. اف. سکینر (B.F.Skinner) ([illegible]–[illegible]):

سکینر پێی وایە ڕەفتارەکانی مرۆڤ بە زۆری لە سەر بنەمای فێربوون دروست دەبێت و بە هۆی فێربوونەوە دەگۆڕێت، لە ژێر کاریگەری هۆکارەکانی دەوروبەردایە، هەروەها لەو باوەڕەدایە، ئەگەر منداڵ بە جۆرێك پەروەردە بکەین ر ەفتارە تەندروستەکانی بە شێوەیەکی ئەرێنی بەهێز بن ، ئەوا دەتوانرێت دواتر لە بارودۆخی جیاوازدا گشتگیری بکات و ببێتە مرۆڤێکی تەندروست (Brennan,2003,p 261-262) واتە ژینگە بەرپرسی یەکەمە لە دروستکردنی کەسی گونجاو و نەگونجاو، بەم جۆرە بۆچوونی ئەم زانایا نە دەگشتێنین بە سەر بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریدا:–

أ. کۆمەڵگا دروستکەری تاکە، لە چوارچێوەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتیدا لەناو (خێزان و قوتابخانە.....هتد) بەها و داب ونەریت و ڕەفتاری کۆمەڵایەتی وەردەگرێت، ئەگەر تاکەکەس ڕەفتاری پەسەند و قەبووڵکراوی کۆمەڵایەتی وەربگرێت، دەبێتە کەسێکی گونجاو لەگەڵ خۆی و جێگەی ڕەزامەندی کۆمەڵگاش دەبێت، بەپێچەوانەشەوە ئەگەر ڕەفتاری نەرێنی وەربگرێ دەبێتە تاکێکی نەگونجاو و کاریگەری لەسەر ژیانی دەبێت.

ب. خۆگونجاندن و خۆنەگونجاندن ڕەفتارگەلێکی فێرکراو و وەرگیراون لە چوارچێوەی ئەزموون و بەردەوامی تاك لە ژیان، کەسی گونجاو ئەو کەسەیە هاوسەنگی لە نێوان کارتێکەرە هەستیەکان و وەڵامدەرەوە جەستەیی و عەقڵی و هەڵچوونە کۆمەڵایەتیەکاندا بکات.

ت. بۆچوونەکانی ئەم تیۆرەیە ئاماژە بە پەیوەندی نێوان هاوسەران دەدەن و گرنگی بە ڕەفتار و لێهاتوویی نێوانیان دەدەن ، بوونی پەیوەندیەیەکی تەندروست لە نێوان هاوسەراندا بە بنەمای سەرەکی دروستکردنی خێزانێکی گونجاو و بەختەوەر دادەنێن (عبدالحمید، [illegible]، ص[illegible]).

پ. لە تێڕوانینەکانیاندا دەگەینە ئەو ڕاستیەی کۆمەڵێك هۆکار کار لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەن لەوانەش (ژینگەی دەوروبەر و فێرکردنی هەڵە) مەبەست لە ژینگەی دوروبەر ژینگە کۆمەڵایەتی و دەروونیە، کە کاریگەریان لەسەر ژیانی هاوسەران هەیە وەك: دەستێوەردانی دەوروبەر و گۆڕینی ژینگە .....هتد. فێرکردنی هەڵەش ئەو فێرکردنەیە تاك لە دەوروبەروە وەری دەگرێت، بەڵام لە لایەن کۆمەڵگاوە پەسەند نیە دەبێتە هۆی نەگونجانیان.

ج. کێشە خێزانیەکان پەیوەندیدارن بە دۆخی ئێستاوە و ڕ ەگ و ریشەی مێژوویان نیە، بەڵکو دۆخێکی ڕ ەفتارییە و لە چوارچێوەی ئەزموون و فێربوونەوە لەگەڵ ئەوانی دیکەدا دروست دەبەن (فریزة، [illegible]، ص[illegible]).

چوارەم: گۆشەنیگای مەعریفی (Cognative Approach):

□ تیۆری چارەسەری عەقڵی و هەڵچوونیئەلبرت ئەلیس (Albert Ellis)(□□□□–□□□□)

بنەمای سەرەکی تیۆرەکەی ئەلیس بریتیە لە قسەکردن لە سەر دوو پرۆسەی تێکەڵ بەیەك ئەوانیش (بیرکردنەوە و هەڵچوونە)، بیرکردنەوە ڕەگەزێکی ناخودیە و دروستکەری ژیانی مرۆڤە، لە چوارچێوەی پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی و لە ڕێگەی خێزان و قوتابخانە و ژینگەی رۆشنبیری .....هتد وەردەگیرێت (سفیان،□□□□،ص□□□). بەشێوەکی گشتی دوو جۆر بیرکردنەوەمان هەیە (عەقلانی و ناعەقلانی)، ئەلیس پێی وایە ڕەفتاری تاك لە دۆخێکی دیاریکراودا تێکەڵەیەکە لە بیرکردنەوەی (عەقلانی و ناعەقلانی) هەرچی ڕەفتاری هەڵچوونیشە پرۆسەیەکی خودیە و بنەمای سەرەکیش بۆ دەرکەوتنی بریتیە لە گفتوگۆی ناوخۆیی مرۆڤ (غانم،□□□□،ص□□□). بەشێوەیەکی گشتی ڕەفتاری هەڵچوونیش دوو جۆرە:

أ. هەڵچوونی ئەرێنی: (خۆشەویستی و ڕێز و لێبوردەیی.....هتد) دەگرێتەوە، بەرهەمی بیرکردنەوەی عەقلانیە، تاك لەم جۆرە هەڵچوونەدا هەست بە بەرپرسیاریەتی و بەختەوری و بیرکردنەوەی لۆژیکی دەکات، گرنگی بە خۆی دەدات، دەتوانێت بە ئاسانی لەگەڵ خۆی و دەوروبەریدا خۆی بگونجێنیت (سری،□□□□،ص□□□).

ب. هەڵچوونی نەرێنی: (تورەیی و خەمۆکی و دڵەڕاوکێ....هتد) دەگرێتەوە، بەرهەمی بیرکردنەوەی ناعەقلانیە، ئەم جۆرە هەڵچوونە تاك تووشی شڵەژانی دەروونی دەکات و جۆرێك لە بیرکردنەوەی نالۆژیکی و ناواقعی لای تاك دروست دەکات و ڕێگر دەبێت لە بەردەم پرۆسەی خۆگونجاندنیدا، سەرچاوەی سەرەکی خۆگونجاندن لای ئەلیس بریتیە لە بیرکردنەوەی تاك، بیرکردنەوەی عەقلانی ، هەڵچوونی ئەرێنی بەرهەم دەهێنیت و تاکێکی گونجاو دروست دەکات، بەڵام بیرکردنەوەی ناعەقلانی هەڵچوونی نەرێنی بەرهەم دەهێنیت و تاکێکی نەگونجاو دروست دەبێت (الخولي،□□□□،ص□□).

□ ئاروون بێك (Aron Beck)(□□□□–):

ئاروون بێك یەکێکە لە پێشەنگەکانی ئەم گۆشەنیگایە، کورتەی تیۆریەکەی جەخت کردنە لەسەر کۆمەڵێك چەمك، کە کاریگەرییان لەسەر ڕەفتار و هەڵچوونەکانی تاك هەیە، ئەوانیش (دەربڕینی خۆی و پێشبینی بۆ خۆی و تێڕوانین بۆ خۆی و متمانە بەخۆی....هتد)(الهادي،□□□□،ص□) بێك دەڵێت: "دەربڕینەکانی خۆی و پێشبینیەکانی رۆڵێکی گەورەیان لەسەر ڕەفتار و هەڵچوونی تاك هەیە"(عوسمان،□□□□،لا□□). پێی وایە ئەم کۆمەڵە چەمکانە ئاڕاستەی ڕەفتار و هەڵچوونی تاك دیاری دەکەن، کەسی گونجاو و تەندروست ئەو کەسەیە بتوانی بە باشی ئەو

چەمکەمانە دەرببڕێت و لە ژیانیدا بەرجەستەی بکات، بۆ ئەوەی بتوانێت ڕەفتارێکی گونجاوی هەبێت و ئارامی و ئاسودەیی بە دەست بێنیت و بە ئامانجەکانی ژیانی بگات، بەڵام ئەگەر تاك نەیتوانی بە باشی دەریان ببڕیت، خۆنەگونجاندن و خەموکی و دڵەراوکی ئەگەرێکی سەرەکییە بۆ تووشبوون بەم تاکە، کەسی تەندروست و گونجاو لای بیك ئەو کەسەیە بتوانێت بە شێوەیەکی ئەرێنی دەربرینەکانی بخاتەروو و پێشبینی واقعی بۆ ژیان هەبێت و متمانەی بە خۆی هەبێت، کەسی نەگونجاویش ئەو کەسەیە ، نالۆژیکی و ناواقعیە لەژیاندا، دەربرینی خۆی لاوازە و متمانەی بەخۆی نیە و لە وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی خۆی بەدوور دەگرێت، هەر بۆیە دەبینین تووشی شڵەژانی هەڵچوونی دەبێت و ناتوانێت لەگەڵ دەوروبەریدا خۆی بگونجێنێت (حسين، [illegible]، ص[illegible]–[illegible]).

دەتوانین سود لە تێورەکانی ئەم گۆشەنیگایە وەربگرین بۆ بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری، ئەویش بە گرنگیدانی هاوسەران بە پرۆسەی بیرکردنەوە ، کە بنەمای سەرەکی ئەم تیۆرەیە ، رەفتار و هەڵچوونیشی لێ بەرهەم دێت، بیرکردنەوەی دروست لە نێوان هاوسەراندا هەنگاوێکی سەرەکیە بۆ گەشتن بە خۆگونجاندن لە نێوانیاناندا، بەڵام بیرکردنەوەی هەڵە فاکتەرێکە بۆ تێکچوونی پەیوەندی نێوان هاوسەران و هەڵوەشاندنەوەی خێزان (گومانی خراپ و دڵپیسی ...هتد) کۆمەڵە بیرکردنەوەیەکی هەڵەن، کە هاوسەران بەرەو لێواری جیابوونەوە دەبات و زۆرێك لە کێشە و ناکۆکیەکانی نێوان هاوسەران لەم سەردەمەدا هۆکارەکەی بۆ بیرکردنەوەی هەڵە دەگەڕێتەوە (ابوعمرة، [illegible]، ص[illegible]).

پێنجەم: گۆشەنیگای بوونگەرایی (وجودی) (Existential Approach):

[illegible] ڕولو می (Rollo May) ([illegible]–[illegible]):

ڕولو می باوەڕی بە هۆشیاری خود هەیە وەك نیشانەیەکی دیار بۆ بوونەوەری زیندوو، بە سەرچاوەی سەرەکیشی دادەنێت بۆ تایبەتمەندی بەرز و کەسیەتی سەرکەوتوو، هەر لەم چوارچێوەیەدا چوار قۆناغ بۆ هۆشیاری خود دادەنێت:

أ. قۆناغی بێ تاوانی و پاکیەتی (البراءة والطهارة): ئەم قۆناغە پێش لە دایك بوونی مرۆڤەوە سەرهەڵدەدات ، و هوشیاری خود لەم قۆناغەدا نموونەیەکی واقعیە و تایبەتە بە منداڵی شیرەخۆر (خانزادی، [illegible]، ص[illegible])

ب. قۆناغی لاساری (العصيان): لەم قۆناغەدا منداڵ یان هەرزەکار هەوڵدەدات هێزی ناوەکیان تەواو بکەن و دڵنیا بن لە مافی تایبەتی خۆیان (لادان و دوژمنایەتی و شەڕکردن) دیارترین تایبەتمەندی ئەم قۆناغەن.

ت. قۆناغی هوشیاری سروشتی بە خود: لەم قۆناغەدا کەسیەتی تەندروست و ناتەندروست دەردەکەوێت.

پ. قۆناغی هوشیاری داهێنانکاری : تێدا مرۆڤ هەوڵی داهێنان و بەدیهێنانی خود د ەدات(انجلز،□□□□،ص□□□–□□□). کەسی گونجاو بەپێی ئەم قۆناغانە دەبێت بتوانێت هەموو قۆناغەکان بەباشی تێپەڕێنێت و توانای داهێنان و بەدیهێنانی خودی هەبێت، هەروەها ڕ ولو می باوەڕی وایە : تاکەکان لەگەڵ سێ جۆر نموونە لە جیهان رەفتار دەکەن:

- جیهانی تایبەتی یاخود جیهانی بابەتە ناوخۆیی و دەرەکیەکان، کە ژینگەی دەروونی پێکدەهێنن.
- جیهانی کۆمەڵگا یان جیهانی کۆمەڵایەتی لە گەڵ ئەوانی دیکەدا.
- جیهانی سایکۆلۆجی: پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ خۆیدا (محمود،□□□□،ص□□).

کەسی گونجاو ئەو کەسەیە بە شێوەیەکی دروست مامەڵە لەگەڵ هەریەك لە و جیهانانەدا بکات، بەڵام کەسی نەگونجاو ناتوانی بە ئاسانی خۆی لەگە ڵ ئەم جۆرە جیهانانەدا بگونجێنێت ، بە مەبەستی چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی ڕووبەڕووی تاك دەبنەوە لە هەموو قۆناغەکاندا ، ڕولو می پێی وایە : دەبێت تاك لە خ ۆی تێبگات و بوونی خۆی بسەلمێنێت، وشەی (من هەم) مەرجی سەرەکیە بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشانە .

□ ڤیکتۆر فرانکڵ (Victor Frankl)(□□□□–□□□□):

فرانکڵ گرنگی بە واتای ژیان دەدات و پێی وایە هەموو تاکێك لە ژیاندا پێویستی بە ئامانجی تایبەت و بەدیهێنانی خ ۆی و ڕێز گرتن هەیە، ئەگەر نەیتوانی دەستەبەریان بکات، ئەوا توانای خۆگونجاندنی نابێت، بەڵام ئەگەر بە باشی لە مانای ژیان تێگەشت ، ئەوا کەسێکی گونجاو و تەندروست دەبێت، فرانکڵ پێی وایە زۆربەی شڵەژانەکانی مرۆڤ شڵەژانی مانان و هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ بۆشایی بوونی (الفراغ الوجودي) و ونکردنی واتا، هەروەها لەو باوەڕەدایە، ژیانی مرۆڤ ڕووبەڕووبونەوەیە لەگەڵ هەردوو چەمکی (بوون و نەبوون)، یەکەمیان جەخت دەکاتە سەر کارلێك و پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ جیهانی دەرەوەدا، و هەوڵدانی بەردەوامی مرۆڤە بۆ ژیان و هەست بە خودکردن، بەڵام دووەمیان دەرئەنجامی ئامادەنەبوونی هوشیاری خودە و دواجار سەرهەڵدانی نەخۆشی و دڵەراوکێ و خەمۆکی (علي،□□□□،ص□□–□□).

□ ڤان دی برگ (V.D.Berg)(□□□□–□□□□) :

تێڕوانینێکی سەردەمیانە و کۆمەڵناسیانەی بۆ پرۆسەی خۆگونجاندن هەیە، لە چوارچێوەی بیرو و بۆچوونەکانیدا جەخت دەکاتە سەر بنەمای یەکبوونی نێوان عەقڵی تاك و ژینگە و بنەمای بوون لە جیهاندا، گرنگیەکی تەواو بە کاریگەری کۆمەڵگا و شارستانیەت لە سەر تاك دەدات و پێی وایە لەم سەردەمەدا گۆڕانکارییەکی خێرا لە پەیوەندی نێوان تاك و کۆمەڵگا ڕوویداوە، کە سەرەتایەکی ترسناکە بۆ زۆربوونی نەخۆشی

دەروونی و كێشە كۆمەڵایەتی و خێزانیەكان، ڤان دی برگ باس لە كۆمەڵگای رۆژئاوایی دەكات، كە بەرەو ئاراستەی فرە پیشەیی و تاكگەرایی هەنگاو دەنێت، جۆرێك لە (نامۆبوون و گۆشەگیری و دابڕان و لاوازی پەیوەندی نێوان تاكەكان و كۆمەڵگاش) بە ڕوونی هەستی پێدەكرێت، كە كاریگەری نەرێنی لەسەر دەروونی تاكەكانی ئەم سەردەمە هەیە، هەر جۆرە دابڕان و لاوازیك لە پەیوەندیی نێوان تاك و كۆمەڵگا هەبێت ، ئەوا تاك بەرەو ئارستەی خۆنەگونجاندن و شلەژانی دەرونی هەنگاو دەنێت(محمود، □□□□،ص□□).

ئەم گۆشەنیگایە گرنگی بە بوون دەدەن و جەخت دەكەنە سەر مانای ژیان و هوشیاری خود وەك هۆكارێك بۆ خۆگونجاندن، هەروەها جەختكردنە سەر ڕۆڵی كۆمەڵگاش لەم پرۆسەیەدا، پێیان وایە، كاریگەری ڕاستەوخۆی لە سەر ڕەفتاری ئاسایی و نائاسایی لای تاكەكان هەیە، لە مەسە لەی هاوسەریشدا پێویستمان بە تێگەشتنە لە مانای هاوسەریەتی و مانای ژیانی هاوبەش ، هەروەها هوشیاربوونمان بە پرۆسەكە، بەپێی تێڕوانینی بیریارانی ئەم گۆشەنیگایە بێت پرۆسەی هاوسەریەتی فاكتەرێكە بۆ ڕزگاركردنی مرۆڤی ئەم سەردەمە لە نامۆبوون و گۆشەگیری، بەو پێیەی هاوسەریەتی پەیوەندیی نێوان دوو تاك و دوو خێزان بەهێز دەكات، خۆگونجاندنی هاوسەریەتیش كاتێك بەرجەستە دەبێت هاوسەران لە مانای هاوسەریەتی و خێزانداری تێبگەن و پەیوەندیی نێوانیان بەهێزبكەن و بتوانن خۆیان بگونجێنن.

شەشەم: گۆشەنیگای كۆمەلایەتی (Social Approach):

□ ئوگست كۆنت (August Comt) (□□□□-□□□□):

كۆنت بە دامەزرێنەری زانستی كۆمەڵناسی دادەنرێت ، لە چوارچێوەی تیۆری بونیادی ئەركیە تیدا (البناء الوظيفي) بۆچوونەكانی خستووەتەڕوو، خاوەن بۆچوونی تایبەتە لەسەر هاوسەری و خێزان، پێی وایە هاوسەری یەكگرتنێكی لە خۆوەكی نێوان هەردوو رەگەزە لە سەر بنەمای سۆزو خۆشەویستی و تاكایەتی نێوانیان دادەمەزرێت (عبدالرحمن، □□□□،ص□□□). بەلام خێزان گرنگترین یەكەی كۆمەلایەتیە و تاكەكەس تێدا گەشە دەكات، بەرپرسیاریەتی پرۆسەی پێگەیاندنی كۆمەلایەتی لە ئەستۆ دەگرێت و سروشتێكی ئاكاریی هەیە، چونكە ژن و مێرد ئارەزوویەكی هاوبەشیان بۆ یەكتری هەیە، وای دەبینێت، كە لە نێو خێزاندا پێویستە گرنگی بە بواری ئاكاریی و بواری پەروەردەیی و بواری ئایینی بدرێت، هەروەها كۆنت پێی وایە خێزان كۆمەڵە ئەركێكی قورسی بۆ جێبەجێكردن هەیە لەوانەش:-

أ. به كۆمەڵایەتیكردنی تاك و گۆرینی بۆ بوونەوەرێكی كۆمەڵایەتی و پاشان پەروەردەكردنی تاك لە رووی ئاكاریەوە.

ب. بەهێزكردنی پەیوەندیە كۆمەڵایەتیەكان و سۆز و خۆشەویستی و هاوكاریكردنی نێوان ئەندامانی خێزان.

ت. گۆڕینی خۆپەرستی تاك بۆ خۆشەویستی گروپ ئەركێكی دیكەی خێزانە، واتە تاك فێری ئەوە دەكرێت ، بەرژەوندیی گروپ و كۆمەڵگا لە بەرچاو بگریت و خۆی بە بەشێك لە خێزان و كۆمەڵگا بزانێت (رشوان، [illegible]، ص[illegible]). كۆنت جەخت دەكاتە سەر لایەنی سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران و پێی وایە ژنان لە رووی سۆز و خۆشەویستی و ویژدانەوە لە پیاوان باشتر و ناسكترن، بەڵام دەبێت ملكەچی پیاوە كانیان بن لە كاروباری خێزانیدا. كۆنت جیابوونەوەی نێوان هاوسەران بە فاكتەری هەڵوەشاندنەوەی خێزان و لە یەكترازانی كۆمەڵگا دادەنێت و دژی جیابوونەوەی نێوان هاوسەرانە، بە هەموو شێوازێك پشتگیری لە خۆگونجاندن و رێكەوتنی نێوان هاوسەران دەكات، كە دەبێتە هۆی جێگیربوونی كۆمەڵگا (الرواجبة، [illegible]، ص[illegible]).

ئەوەی پەیوەندی بە بابەتی توێژینەوەكە هەیە ، گرنگیدانی كۆنتە بە بواری سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران بە رادەیەك، كە بە هەنگاوی یەكەمی سەركەوتن و بەختەوەری نێوان هاوسەرانی دادەنێت، هەروەها بە هەموو جۆرێك دژی جیابوونەوەی نێوان هاوسەرانە و پێی وایە كاریگەر یی نەرێنی لەسەر خێزان و كۆمەڵگا جێدەهێڵێت، هانی هاوسەران دەدات بۆ خۆگونجاندن و تەبایی نێوانیان و پاراستنی خێزان و كۆمەڵگاش.

[illegible] ولیام گراهام سمنر (W.G.Sumner) ([illegible]) :

خاڵی جەوهەری لە بۆچوونەكانی سمنر بریتیە لە گرنگیدانی بە هاوسەرگیری دەرەكی لە نێوان نەتەوە و ئایین و رەگەزە جیاوازەكاندا، پێی وایە هاوسەر ی پرۆسەیەكە لە دەرئەنجامی بوونی سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەرانەوە دادەمەزرێت، پەیوەندیەكی دوو لایەنەی نێوان ژن و مێردە لە گەڵ بوونی جۆرێك لە هاوكاری و یارمەتیدان، لە پێناو بەردەوامی و پاراستنی بونیادی خێزان و خستنەوەی وەچە و دابینكردنی پیویستیەكانی ژیان (عرابي والعبدالله، [illegible]، ص[illegible]). بەڵام خێزان وێنەیەكی بچوككراوەی كۆمەڵگایە، گروپێكە ئەندامەكانی لە كاروبار و چالاكی و خواردن و پركردنەوەی پێویستیە مادی و مەعنەوییەكانی ژیان پێكەوە دەبەستێتەوە، سمنر بانگەشەی بۆ هاوسەری تاك ژن و مێردی كردووە و پێی وایە باشترین ئەزموونە بۆ خۆنەویستی و خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران، بە هەموو جۆرێك دژی جیابوونەوەی نێوان هاوسەرانە و بە هۆكارێك دای دەنێت بۆ هەڵوەشاندنەوەی خێزان و كۆمەڵگاش(عبدالله، [illegible]).

□. لستروارد (L.F.Ward) (□□□□–□□□□):

یەکێکە لە کۆمەڵناسە دیارەکان و دامەزرێنەری یەکیەتی کۆمەڵناسانی ئەمریکایە، لە چوارچێوەی تیۆری خۆشەویستیدا گرنگی بە لێکۆلینەوەی هەست و سۆزە مرۆییەکان دەدات، باس لە "خۆشەویستی سروشتی" دەکات وەك بنەمایەکی سەرەکی بۆ مانەوە و بەردەوامیدان بە ڕەگەزی مرۆیی، لستروارد پێکهێنانی هاوسەری و دروستکردنی خێزانێکی تەندروست لە بوونی سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەراندا دەبێنیتەوە (الخطیب، □□□□، ص□□–□□). گرنگیەکی زۆر بە چەمکی خۆشەویستی دەدات و پێی وایە لە سەرەتای سەرهەڵدانی مرۆڤایەتیەوە بوونی هەبووە و چەندین جۆری جیاوازی خۆشەویستی دیاری کردووە ، وەك: خۆشەویستی نێوان هاوسەران و خۆشەویستی نێوان باوك و دایك و منداڵەکان و خزم و هاوری...هتد، بەلاَم گرنگترین جۆری بریتیە لە خۆشەویستی نێوان هاوسەران، کە لە ژێر کاریگەری دوو فاکتەردایە(القریشي، □□□□، ص□).

أ. نایەکسانی نێوان ژن و پیاو، پشت بەستنی ژن بە پیاو، لە زۆر گرنگە پێش هاوسەری بوونی هەبێت.
ب. کەوتنە داوی خۆشەویستی بەلگەیە لەسەربوونی کەموکوڕی هەستپێنەکراو لە هەندێ بوار و تایبەتمەندی لە ژن و پیاودا، لەو ڕێگەیەوە پڕی دەکەنەوە، پێویستە دەرفەت بۆ گەشەکردنی دیاردەی خۆشەویستی لە نێو کۆمەڵگادا برەخسێنرێت تا ئەو ڕادەیەی کۆمەڵگا ڕێپێداوە، چونکە خۆشەویستی هەنگاوی یەکەمی پێکهێنانی هاوسەرییە و کلیلی ژیانێکی ئاسودە و بەختەوەرانەی نێوان هاوسەرانە، پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەران زیاد دەکات و دواتر دەگۆڕێت بۆ سۆزی هاوسەری، کە سەقامگیر و جێگیرترە و دورە لەو هەڵچوونەی، کە خۆشەویستی و سۆزداری دەیوروژێنێت (عبدالله، □□□□، لا□□–□□).

□. ماکس ڤێبر (Max Weber) (□□□□–□□□□) :

بۆ تێگەشتن لە هزری ڤێبر پێویستە بە وردی بڕوانینە ئەو چەمکانەی بەکاریهێناون، گرنگترینیان چەمکی کردەی کۆمەلاَیەتیە (Social Action)، پێناسەی کۆمەڵناسی بەو جۆرە دەکات، کە بریتیە لە " ئەو زانستەی لە کردەی کۆمەلاَیەتی دەکۆلێتەوە " مەبەستی لە کردەی کۆمەلاَیەتیش ئەو ڕەفتار و چالاکیانەیە تاك ئەنجامی دەدات، بە مەرجێك پەیوەندیدار و گونجاو بێت لەگەڵ تاکەکانی تری کۆمەڵگادا (القریشي، □□□□، ص□□□). ڤێبر و زۆرێك لە کۆمەڵناسانی ئەم بوارە باسیان لە پەیوەندیی نێوان ڕەفتاری تاك و ڕۆڵی کۆمەلاَیەتی کردووە، پێیان وایە ڕەفتاری تاك پشت بە رۆڵ ی ان ڕۆڵی کۆمەلاَیەتی دەبەستێت ، کە لە کۆمەڵگادا دەیگێڕێت بەو پێیەی تاك تەنها خاوەن یەك رۆڵ نیە ، بەلکو چەندین ڕۆڵ دەبینێت، ڕۆڵی کۆمەلاَیەتی ئەرك و ماف دەگرێتەوە ، کە دەبێت یەکسان بن، هەر لەم چوارچێوەیەدا ڤێبر باس لە سێ جۆر لە کردە یان رەفتار دەکات.

أ. كردەی هەڵچوونی: ڕەفتارێکی کتوپڕ و خێرایە، ئامانجێکی ناعەقڵانی هەیە بۆنموونە: (دەمەقاڵێ و تورەبوون و توندوتیژی و کوشتن......هتد).

ب. کردەی عەقڵانی: ئەم جۆرە کردەیە ئامانج و مەبەستی دیاریکراوە، جۆرێك لە عەقڵانیەت و بیرکردنەوە لە پشت ئەم جۆرە کردەیەوەیە(الحسن،□□□□،ص□□□).

ت. کردەی نەریتی: سەرچاوەی ئەم جۆرە کردەیە گونجاوە لەگەڵ داب ونەریتی کۆمەڵگادا وەك : (پرۆسەی هاوسەگیری و ڕێزگرتن لە دەسەلأتی باوك و خستنەوەی منداڵ.....هتد) (زێباری و شوانی،□□□□،ل□□).

بە پێی ئەم جۆرانەی کردە بێت ، خۆگونجاندنی هاوسەری کردەیەکی نەریتی و عەقڵانیە، بەو پێیەی ئەم پرۆسەیە گونجاوە لەگەڵ داب ونەریتی کۆمەڵگادا، هەروەها پێویستە بە شێوەیەکی عەقڵانی بڕیار لەسەر هەڵبژاردنی هاوسەر بدرێت و ڕەچاوی کۆمەڵێك بواری هاوبەش لە نێوان هەردوو لادا بکرێت بۆ ئەوەی لە داهاتوو بتوانن ژیانێکی هاوبەش دوور لە کێشەی خێزانی پێکبهێنن، بە هیچ جۆرێك نابێت هاوسەران پەنا ببەنە بەر ئەنجامدانی کردەی هەڵچوونی ، چونکە سەرەتایەکی ترسناکی بۆ سەرهەڵدانی کێشەی خێزانی و هەڵوەشاندنەوەی خێزان هەیە، تاکی گونجاو بە شێوەیەکی سەرکەوتوو سەرجەم ئەو ڕۆڵانە دەبینێت ، کە لە ژیانی ڕ ۆژانەیدا ڕووبەڕووی دەبێتەوە، هەرچی خۆگونجاندنی هاوسەریشە بە پەیوەندی نێوان هاوسەران و ڕادەی بینینی ڕۆڵەکانیانەوە بەستراوە، هەر جۆرە جیاوازیەك لە ڕۆڵەکاندا کاریگەری لەسەر خۆگونجاندن دروستدەکات، بەم پێیە هەموو ژن و پیاوێك خاوەن ڕۆڵ و ئەرکی تایبەت بە خۆیانن، پێویستە لە چوارچێوەی خێزاندا مافیان دابین بکرێت و بە ئەرکی سەرەکی خۆشیان هەستن ، و ڕۆڵەکانیان بەباشی جێبەجێ بکەن، بۆنموونە : ئەگەر ئەرکی پیاو بریتی بێت لە دیاریکردنی پەیوەندیەکانی خێزان بە کۆمەڵگاوە و جێبەجێکردنی کاروباری دەرەوەی خێزان، ئەرکی ژنیش بریتی دەبێت لە بەرهەمهێنان و بەخێوکردنی منداڵ و جێگیرکردنی بارودۆخی خێزان، سەرەڕای چەندین ڕۆڵی دیکە، کە لە ژیانی خێزانیدا دەیبینین، بوونی هەر جۆرە ململا نی و کەمتەرخەمییەك کاریگەری لە سەر ئەرك و مافی هاوسەران دەبێت و دواجار خۆنەگونجاندنی هاوسەری سەرهەڵدەدات.

وليم ئۆگبرن (William Ogburn) (□□□□-□□□□):

ئۆگبرن بۆچوونەکانی خۆی لە تیۆری دواکەوتنی ڕۆشنبیری (Cultural Lag) خستووەتەڕوو، جەختدەکاتە سەر بواری پێشکەوتنی تەکنۆلۆجیا و کاریگەرە نەرێنیەکانی لەسەر سروشتی ژیانی هاوسەران و بونیادی خێزان، پێی وایە ئەو کێشانەی ڕووبەڕووی هاوسەران و خێزان دەبنەوە دەرئەنجامی پێشکەوتنی تەکنۆلۆجیایە، لەو باوەڕەدایە کۆمەڵگا یان خێزان لە دوو لایەن پێكدێت ئەوانیش لایەنی (ماددی و مەعنەوی)یە، لایەنی ماددی خۆی

له بوونی ئامێر و ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا و کارگە..هتد دەبینرێتەوە، کە بە شێوەیەکی خێرا گۆڕانی بەسەردا دێت و پێشدەکەوێت، هەرچی لە لایەنی مەعنەویشە بریتیی دەبێت لە بەها و ئاکار و داب ونەریت و عورف...هتد، کە بە شێوەیەکی لەسەرخۆ و هێواش گۆڕانی بەسەردا دێت(Schaefer,2005,p.327). ئۆگبرن پێی وایە هەموو ئەو گۆارنکاری و پێشکەوتنە تەکنۆلۆجیانەی دێنە ناو چوارچێوەی کۆمەڵگا و خێزانەوە کار لەسەر ئەم دوو لایەنە (ماددی ومەعنەوی)یە دەکات، بەڵام بە ڕێژەی جیاواز چونکە لایەنی ماددی زووتر ئەو گۆڕانکارییانە وەردەگرێت و بە بەردەوامی دەگۆڕێت، بەڵام لایەنی مەعنەوی درنگتر و لە سەرخۆتر وەری دەگرێت و بە هێواشی گۆڕانی بەسەردا دێت، لەم کاتەدا دواکەوتنی ڕۆشنبیری (فجوة الثقافة) سەرهەڵدەدات و چەندین کێشە و گرفتی هاوسەری و خێزانی بەشوێن خۆیدا دەهێنێت(مقدم،□□□□،ص□□□). خێزان لە ئەرکی سەرەکی خۆی دوردەکەێتەوە ، کە بریتیی بووە لە وەچەخستنەوە و پەروەردەکردن و ئابوری و دەروونی و کۆمەڵایەتی (ترکیە،□□□□،ص□□).

ئۆگبرن پێی وایە خۆگونجاندنی هاوسەری و کەمی ڕێژەی تەڵاق و بوونی هاوبەندی کۆمەڵایەتی لە سیما دیارەکانی کۆمەڵگای پێش پیشەسازییە، چونکە پێشکەوتنی تەکنۆلۆجیا کاری نەکردبووە سەر لایەنی ماددی و مەعنەوی خێزان و جۆرێك لە هاوسەنگی لە نێوان ئەو دوو لایەنەدا بەدیکراوە، بەڵام لە کۆمەڵگای پیشەسازی و پیشکەوتوودا بە هۆی ئەو دواکەوتنەی لایەنی مەعنەوی بە خۆیەوە دیویەتی لە بەرامبەر لایەنی ماددیدا دەبینین بە بەردەوامی دەناڵێنن بە دەست کێشەی خێزان و نەگونجاندنی هاوسەری و جیابوونەوە و هەڵوەشاندنەوەی خێزان و لاوازبوونی پەیوەندی نێوان هاوسەران و زۆربوونی ناپاکی هاوسەری.....هتد(اعزازی،□□□□،ص□□). ئۆگبرن ئاماژە بە بو ارێکی گرنگی خۆگونجاندنی هاوسەر ی دەکات لەم سەردەمەدا ئەویش بواری تەکنۆلۆجیایە، پێی وایە کاریگەریەکی نەرێنی کردووەتە سەر پێکهاتەی خێزان و بەتایبەتیش بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری و پەیوەندیە کۆمەڵایەتی و دەروونی و سۆزدارییەکانی نێوان هاوسەران.

□ **تالکۆت پارسۆنز(Talcott Parsons)(□□□□-□□□□)**

پارسۆنز یەکێکە لەکۆمەڵناسە دیارەکانی تیۆری بونیادی ئەرکیەتی (البناء الوظيفي)، پێی وایە هاوسەری بناغەی سیستمی خێزانە و بە جێهێشتنی خێزانێکی ئاراستەکراوە بەرەو خێزانیکی بەرهەمهێنەر، هەموو تاکێك پەیوەستە بە خێزانەکەیەوە و گرنگیی بە پەیوەندی نێوان هاوسەران و ئەندامانی خێزان دەدات(Macionis & Plummer,2005,p.465). هەروەها گرنگیی بەسیستمی کۆمەڵایەتی دەدات و لەسەر بنەمای (بونیاد و ئەرك) شیکردنەوەی بۆ دەکات، پارسۆنز لەکتێبی س یستمی کۆمەڵایەتیدا دەڵێت "هیچ بونیادێك نیە بە بێ ئەرکی کۆمەڵایەتی، هیچ ئەرکێکیش نیە بە بێ بونیادی کۆمەڵایەتی" (حسن،□□□□،ص□□). پێ وایە کۆمەڵگا لە کۆمەڵێك

سیستەمی وەك: (خێزان و ئابووری و ئایینی و پەروەردە......هتد) پێکهاتووە هەر یەکەیان بونیاد و ئەرکی تایبەتی خۆی هەیە و پەیوەندیان پێکەوە هەیە، بوونی هەر جۆرە کێشەیەك لە نێو هەریەکە لەو سیستمانەدا کارێگەری لە سەر ئەوانی دیکەش دەبێت(Donnell,1992,p.498). بۆ نموونە خێزان بونیادی خۆی هەیە و هەر کێشەیەك روبدات لە بونیادیدا ، کاریگەری دەبێت لەسەر سیستمەکانی دیکە و لە سەر بەش و لایەنەکانی دیکەی خێزانیش، هەر بۆیە بوونی کێشەی خێزان و هۆکاری هەڵوشاندنەوەی دەگێڕێتەوە بۆ تێکچوونی بونیادی خێزان، پارسۆنز پێی وایە هەموو سیستمێك چوار ئەرکی هەیە (صيام، [illegible]، ص[illegible])، کە بریتین لە:(ڕاهاتن Adaption و ئامانج Goal و تەواوکاری Integrition و پارێزگاری لە مانەوەی شێوازەکە Pattern Maintence)، ئەرکی ڕ اهاتن ڕێکخستنی پەیوەندی سیستمەکەیە بە ژینگەی دەرەوە، بەڵام ئەرکی تەواوکاری ڕ ێکخستنی پەیوەندیە نێو خۆییەکانی سیستمەکەیە، هەرچی ئامانجیشە ئەرکی ڕ ێکخستن و هەوڵدانە بۆ گەشتن بە مەبەست، ئەرکی پارێزگاریش ڕێکخستی دۆخەکەیە لەگەڵ سیستمەکەدا (الخولي، [illegible]، ص[illegible]).

پراکتیزە کردنی ئەو بۆچوونانە بەسەر بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریدا لەوەوە سەرچاوە دەگرێت ، کە خێزانیش لە چەندین بەش پێکهاتووە و بونیاد و ئەرکی خۆی هەیە، هەر گۆرانێك لە هەر بەشێکدا رووبدات کاریگەری لەسەر بەشەکانی دیکە دەبێت، بۆ ئەوەی خوگونجاندنی هاوسەری بەرجەستە بێت، پێویستە بونیادی خێزان لە کێشە و گرفت بە دور بێت، هەر جۆرە کێشەیەك لە نێوان بەشەکاندا کاریگەری نەرێنی لە سەر بەشەکانی دیکەی خێزان دەبێت، پێوەری خۆگونجاندن بریتیە لە وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی و پشتگوێ نەخستنی کاروباری ژیانی هاوسەری، بەو پێیەی ژیانی هاوسەران لە چەندین بواری (کۆمەڵایەتی و دەروونی و ئابووری و پیشەیی و سێکسی) پێکهاتووە، کە تەواوکەری یەکترن و بوونی هەر کێشەیەك لە بوارێکدا کاریگەری لەسەر بوارەکانی دیکەی ژیان دەبێت، هەروەها لە ژێر ڕ ۆشنایی ئەرکەکانی سیستم دا دەتوانین بلێین، خێزانیش ئەو چوار ئەرکەی هەیە بریتیە لە (ڕاهاتن و تەواوکاری و ئامانج و پارێزگاری لەمانەوە)، ئەرکی ڕ اهاتن ڕێکخستنی پەیوەندی ئەندامانی خێزانە لەگەڵ ژینگەی دەرەوەدا، دەشێ بلێین لە ئەستۆی هاوسەراندایە بە تایبەت پیاو، ئەرکی تەواوکاری ڕێکخستنی پەیوەندیە ناوخۆییەکانی خێزانە بە پلەی یەکەم لە ئەستۆی ژندایە، ئەرکی ئامانج ڕ ێکخستنی کاروبارەکانی ژیانە بەجۆرێك خزمەت بە سیستمی خێزان بکات، پارێزگاری لە مانەوەش ڕێکخستنە لە نێوان دۆخی خێزان لەگەڵ سیستمە سەرەکیەکە، ئەم چوار ئەرکە یارمەتیدەرن بۆ شیکردنەوەی سیستمی خێزان و گەشتن بە خۆگونجاندنی هاوسەری.

- جۆرج هۆمانز (George Homans) (-):

هۆمانز یەکێکە لە بیریارانی تێوری ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی لەسەر ئەو بنەمایە کار دەکات، کە ژیانی کۆمەڵایەتی بریتیە لە پرۆسەی کارلێکی ئاڵوگۆڕکراو، واتە هەر دوو لایەن یا هەردوو کەس یان هەردوو گروپ دەبەخشن و وەردەگرن لە یەکتری، بە مەرجێك لە کاتی بەخشین و وەرگرتندا ڕەچاوی بنەمای هاوسەنگی بك رێت، چونکە بەردەوام بوون و بەهێزبوونی پەیوەندیەکانی لە سەر بەندە، ئەو کەسەی دەبەخشێت ئەرکی سەرشانی جێبەجێ کردووە و ئەو کەسەش وەری دەگرێت مافی خۆی وەرگرتووە (ریتزر، ، ص -). ئەو جەخت لە سەر شێوازی ڕەفتار و بواری سۆزو خۆشەویستی و هاوکاری‌کردنی یەکتر دەکاتەوە لە کاتی دروست‌بوونی پەیوەندی کۆمەڵایەتی لە نێوان دوولایەندا، بە بنەمای سەرەکی بەردەوام بوونی پەیوەندیەکانی دادەنێت (Eshleman,2003,p.25).

دەتوانین ئەم تیۆرە بە سەر بابەتی خۆگونجاندن و خۆگونجاندنی هاوسەریدا پراکتیزە بکەین، بەو جۆرەی کەسی گونجاو ئەو کەسەیە پرۆسەی بەخشین و وەرگرتن بە شێوازیکی ئەرێنی لەگەڵ دەوروبەریدا ئەنجام دەدات، خۆگونجاندنی هاوسەریش بە پێی ئەم بۆچوونە بریتیە لە پرۆسەی بەخشین و وەرگرتنی سۆز وخۆشەویستی و هاوکاری و لێبوردەیی.......هتد لە نێوان هاوسەراند ا بە مەرجێك هاوسەنگی پاریزراو بێت و هەر دوولا ئەرکی بەخشین و مافی وەرگرتنیان هەبێت، ئەگەر لایەنێکیان زۆر ببەخشی و کەم وەربگرێت، ئەوا پەیوەندی نێوانیان لاواز دەبێت و بەرەو ئاراستەی خۆنەگونجاندن هەنگاو دەنێت(حسن، ، ص).

گفتوگۆی تیۆرەکـان :-

پاش خستنەڕووی بۆچوونی کۆمەڵێك زانا و بیریار لە چوارچێوەی هەندێك گۆشەنیگای جیاوازەوە، سەبارەت بە پرۆسەی خۆگونجاندن و خۆگونجاندنی هاوسەری، توێژەر لە ڕووی زانستیەوە سودی زۆری لەو تیۆریانە وەرگرت، ڕێنیشاندەر بوون بۆ دەسکەوتنی هەند ێك زانیاریی نوێ لەسەر پرۆسەکە و دەرکەوتنی هەندێك بواری دیکەی خۆگونجاندنی هاوسەری، کە دەشێ پێشتر توێژەر درکی پێنەکردبێ ت، لە کاتی دروستکردنی پێوانە ی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە دەتوانێت سودی لێوەربگرێت.

هەندێك لە زانایان جەختیان لە سەر فاکتەرە دەروونیەکان دەکردەوە لە پرۆسەی خۆگونجاندندا، بە تایبەت لایەنگرانی گۆشەنیگای سایکۆدینامی، لەنێو زانایانی ئەم گۆشەنیگایەشەوە بیروبۆچوونەکان جیاوازبوون هەندێکیان

گرنگی تەواویان بە لایەنی دەروونی دەدا بە تایبەت فرۆید ، کە جەختی لەسەر کۆمەڵە چەمکێک ی دەروونی دەکردەوە وەك: (هەست و پێش هەست و نەست)(ئەو و من و منی باڵآ)، لەگەڵ ئەوەشدا ڕەمەکی سێکسی بە پاڵنەری سەرەکی ڕ ەفتاری مرۆڤەکان دادەنا، بەڵام هۆرنی پێویستی مرۆڤ بۆ ئاسایش و دڵنیایی بە پاڵنەری سەرەکی بوونی مرۆڤ دادەنا، هەرچی لە (فرۆم و سولیڤان و ئادلەر)ە جەختیان لە بواری پێگەیاندنی کۆمەڵآیەتی و پەیوەندی کۆمەڵآیەتی دەکردەوە، هەرچەندە گۆشەنیگای سایکۆدینامی تەواوی ئەم زانایانەی پێکەوە کۆکردبوویەوە، بەڵآم بۆچوون و تێروانینی جیاوازیان هەبوو لە سەر بابەتەکان بە تایبەت پرۆسەی خۆگونجاندن.

هەرچی بیریارانی گۆشەنیگای مرۆییە گرنگیان بە پرۆسەی کارلێکی بەردەوام لە نێوان لایەنی دەروونی و لایەنی ژینگەیی دەدا، لەو باوەڕەدا بوون خۆگونجاندن پرۆسەیەکی گشتگیر و بەردەوامە، بەندە لەسەر سروشتی پەیوەندی و کارلێکی نێوان تاکەکان، هەروەها گرنگیان دەدا بە بەدیهێنانی خود لە ژیانی تاکدا ، و کۆمەڵێك ڕێۆ شوێنی جیاوازیان خستووەتە ڕوو بۆ گەشتن بەو جۆرە خودەی، کە مەبەستیانە، ئەو خودەی ڕۆجرز بانگەشەی بۆ دەکرد جیاواز بوو لەوەی، کە ماسلۆ باسی لێوە دەکرد ، کە لە زنجیرەیەك پرۆسەی بەردەوام پێك دێت و لە هەرەمیًدا خستبوویە ڕوو.

لایەنگرانی گۆشەنیگای ڕ ەفتاری تیۆرەکەیان لە سەر بنەمای بابەتی بوون و دەرەکی بوون بونیاد نابوو، بایەخی تەواویان بە ژینگەی تاك دەدا، پێیان وابوو تاك بەرهەمی ژینگەکەیەتی و کۆمەڵگا دروستکەری تاکە، گرنگیەکی تەواویان بە ڕۆڵی (خێزان و قوتابخانە و هاوری..... هتد) دەدا، لە دروست بوونی کەسیەتی تاك و ڕادەی خۆگونجاندنی لە کۆمەڵگادا، ئەم گۆشەنیگایە بە تەواوی لایەنی دەرونی تاك فەرامۆش دەکەن و بۆچوونەکانیان تەواو پێچەوانەی گۆشە نیگای سایکۆدینامیە.

هەروەها بیریارانی گۆشەنیگای مەعریفی جەخت لەسەر بیرکردنەوە و پرۆسە هزریەکان دەکەن وەك هۆکارێك بۆ خۆگونجاندن، زۆربەی کێشە خێزانیەکان دەرئەنجامی بیرکردنەوەی هەڵەی نێوان هاوسەرانە.

بەڵآم زانایانی گۆشەنیگای بوونگەرایی(وجودی) تەواو پێچەوانەی گۆشەنیگاکانی تر بیریان دەکردەوەو گرنگی تەواویان بە تێگەشتن لە مانای ژیان و هوشیاری تاك بە خود دەدا، باسیان لە تاکی تەندروست و گونجاو دەکرد و گرنگیەکی ئەوتۆیان نەداوە بەدەستنیشانکردنی تایبەتمەندی تاکی نەگونجاو، هوشیار بوونی تاك بەخ ۆی خاڵی جیاکرنەوەی مرۆڤی تەندروست و ناتەندروستە،

لەکۆتاییشدا جەختمان کردووەتەوە لەسەر تێڕوانینی بیریارانی گۆشەنیگای کۆمەلایەتی ، کە لە کۆمەڵە زانا و بیرمەندێك پێکهاتبوون لە چوارچێوە یەکی کۆمەڵآیەتی و کۆمەڵناسیانە دا بۆچوونیان خستبویەڕوو، ئەوانیش بە جۆرێکی دیکە شیکردنەوە بۆ بابەتی خێزان و خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەن، تیۆری بو نیادی ئەرکیەتی گرنگی

به بوونیاد و ئەرکی خێزان دەدات و پێویستە بونیاد بە دور بێت لە کێشە بۆ ئەوەی خێزانیش پارێزراو بێت لە هەڵوەشاندنەوە، هەرچەندە (کۆنت و پارسۆنز) لایەنگری ئەم تیۆرەن، بەڵام لە بابەتی هاوسەری و خێزاندا جیاواز لە یەکتر بۆچوونیان خستووەتەڕوو، لایەنگرانی تیۆری ڕۆڵ بە تایبەت (ڤێبر) جەختدەکەنە سەر ئەوەی ئەندامانی خێزان ڕووبەڕووی چەندین ڕۆڵی جیاواز دەبنەوە پێویستە بە باشی ئەنجامی بدەن، پێویستە هاوسەران ڕۆڵیان دیاریکراو بێت و بتوانن بە باشی بێنوێ نن، بۆ ئەوەی خێزان بە دور بێت لە کێشە، هەروەها بیریارانی تیۆری ئاڵۆگۆری کۆمەڵایەتی لە نێویشیاندا (هۆمانز) جەختدەکاتە سەر پرۆسەی وەرگرتن و بەخشین لەگەڵ ئەرك و ماف لە ژیانی خێزانیدا، پێویستە لە خێزاندا ئەم پرۆسانە بە هاوسەنگی ڕێکبخرین و هەر یەك لە هاوسەران ئەرك و مافی خۆیان بزانن و سۆز و خۆشەویستی و هاوکای لە نێو خۆیاندا ئاڵوگۆر پێبکەن، هەر دوولا بتوانن پێکەوە ژیانێکی بەختەوەر بۆ خۆیان و منداڵەکانیان فەراهەم بکەن، هەرچی لە (لستروارد و سمنر)یشە جەختیان کردووەتەوە سەر بواری سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەران، بە یەکەم هەنگاوی سەرکەوتنی هاوسەرگیری و بوونیادنانی خێزانێکی بەختەوەر دایان ناوە.

(ئۆگبرن) باس لە بوارێکی نو یٚ دەکات و کاریگەرە نەرێنیەکانی لەسەر هاوسەران و خێزان و کۆمەڵگا دەخاتەروو، کە ئەویش بواری پێشکەوتنی تەکنۆلۆجیایە، لەم سەردەمەدا بە ڕوونی هەست بە کاریگەرییەکانی دەکرێت، و بە هۆی ئەو پێشکەوتنە بێسنورەی لە بواری مادیدا سەریهەڵداوە وای کردووە لایەنی مەعنەویەکانی ژیان فەرامۆش بکرێن و دواجار کۆمەلێك کێشە و گرفتی هاوسەری و خێزانی سەرهەڵبدات، هەر ئەم پێشکەوتنەی تەکنۆلۆجیایەش تاڕادەیەك بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری و هاوبەندی خێزانی خستووەتە قەیرانەوە، کاریگەریی نەرێنی لە سەر پەیوەندیە هاوسەری و خێزانیەکان جێهێشتووە.

توێژەر پێی وایە بۆچوونی هەموو ئەو زانایانەی لەم بوارەدا خراوەتە ڕوو بەشێکی زۆر لە ڕاستی و زانستی بوونیان تێدایە، چ اوپۆشی لەو کەموکورتیانەش ناکرێت ، کە هەستی پێدەکرێت لەو بۆچوونانەدا، بە تایبەت پشتگۆیخستنی هەندێ لایەن و جەخت کردنەوەیان لەسەر بوارێکی تایبەت لە نێو تیۆرەکەیاندا، بەڵام ئێ مە لەم توێژینەوەیدا هەموو ئەو بۆچوون و تیۆرانە بە هەند وەردەگرین و پێمان وایە دەتوانین سود لە هەموویان وەربگرین بە پێی پێویستی و گرنگیان بۆ بواری توێژینەوەکە، ئەمە سەرەڕای ئەوەی لەو بڕوایەداین هەموویان پێکەوە تەواوکەری یەکن و پێکەوە دەتوانن کەموکورتی نێوانیان چارەسەر بکەن، بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریش لەو بابەتانەیە دەتوانرێ لەزۆر ڕوانگە و ئاڕاستەوە کاری لەسەر بکرێت، ناتوانین تەنها جەخت بکەینە سەر زانایەك یان گۆشەنیگایەك، بۆیە ئیمە لەم توێژینەوەیدا سود لە هەموو ئەو تیۆر و بۆچوونانە وەردەگرین بە پیێ گونجانیان لەگەڵ بابەتەکەدا.

چوارەم : توێژینەوەكانی پێشوو و گفتوگۆكردنیان

□. توێژینەوە ناوخۆییەكان

أ. توێژینەوە كوردییەكان

❖ **توێژینەوەی (حسین، □□□□): بە ناونیشانی "هاوبەندی كۆمەڵایەتی لە خێزانی كوردیدا، توێژینەوەیەكی مەیدانییە لەشاری سلێمانی"**

ئامانجی سەرەكی توێژینەوەكەی زانینی ئاستی هاوبەندی كۆمەڵایەتیە لەخێزانی كوردیدا، بە هۆی دیاریكردنی كاریگەری دوولایەنەی كۆمەڵایەتی و ئابووری و تەكنۆلۆجیا....هتد لە سەر خێزان، كۆمەڵگای توێژینەوەكەی بریتیە لە شاری سلێمانی، ئەو ژن و پیاوانەی پرۆسەی هاوسەرییان پێكهێناوە، نموونەی توێژینەوەكەشی بەشێوەی چینایەتی هەڕەمەكی (Random Stratified Sample)دیاریكردووە، تێدا توێژەر هەموو گەڕەكەكانی شاری سلێمانی دابەشكردووە بە سەر (دەوڵەمەند و مامناوەند و هەژار) نشینەكاندا، لە هەریەك لەو گەڕەكانە ژمارەیەك خێزانی وەرگرتووە، كە ژمارەیان (□□) خێزانە لە هەموو شاری سلێمانی، پشتی بە كۆمەڵێك ئامراز بەستووە بۆ كۆكردنەوەی زانیاری لەوانەش (تێبینیكردن و چاوپێكەوتن و دروستكردنی فۆرمی كۆكردنەوەی زانیاری). لە كۆتاییشدا توێژەر گەشتووتە ئەو ئەنجامەی (□□٪) ئەندامانی نموونەی توێژینەوەكە قۆناغی یەكترناسین پێش هاوسەری بە هۆكارێكی گرنگ دەزانن لە هاوبەندی كۆمەڵایەتی لە خێزاندا، لە (□□٪) ئەندامانی نموونەكە ئاستی متمانە و دڵنیایان زۆر باشە بەیەكتر، لە (□□٪) ئەندامان بۆ چارەسەركردنی كێشەكانیان باوەڕیان بە زمانی گفتوگۆ هەیە، هەروەها لە (□□□□٪)ی ئەندامان پێیان وایە ، خراپی باری ئابووری كاریگەریی نەرێنی لە سەر هاوبەندی كۆمەڵایەتی هەیە، لە (□□٪) ئەندامان پێیان وایە ئامرازەكانی تەكنۆلۆجیا كاریگەری نەرێنی لە سەر هاوبەندی كۆمەڵایەتی هەیە(حسین، □□□□،لا □□□–□□□).

❖ **توێژینەوەی (مصطفی، □□□□): بە ناونیشانی "دەسەڵاتی بڕیاردان لە خێزانی كوردیدا، توێژینەوەیەكی مەیدانییە لە شاری سلێمانی"**

توێژەر بە ئامانجی زانینی ڕۆڵی گۆڕاوی ڕەگەز (نێر– مێ)، هەروەها زانینی ڕۆڵی گۆڕاوی ئاستی خوێندن و پیشە و ئابووری لە دەسەڵاتی بڕیاردان لە خێزانی كوردیدا، توێژینەوەكەی ئەنجامداوە، كۆمەڵگای توێژینەوەكەی بریتیە لە شاری سلێمانی و نموونەی توێژینەوەكەشی بە شێوەی هێشوویی (Cluster Sampling) دیاریكردوە.

هەر لەو چوارچێوەیدا توێژەر هەموو گەڕەکەکانی شاری سلێمانی بە سەر سێ ناوچە دا دابەشکردووە ، کە بریتین لە ناوچە (هەژارەکان و مامناوەندەکان و دەوڵەمەندەکان). دواتر هەر ناوچەیەکی بۆ چوار گەڕەك و هەر گەڕەکێکیشی بۆ چەند کۆڵانێك و هەر کۆڵانێکیشی بۆ چەند ماڵێك دابەشکردووە، بە شێوەی هەڕەمەکیش ئەندامی ماڵەکانی وەرگرتووە، قەبارەی نموونەکەی (□□□) خێزانە. توێژەر بۆ کۆکردنەوەی زانیاری پشتی بە کۆمەڵێك ئامراز بەستووە لەوانەش (فۆرمی ڕاپرسی سەرەتایی و چاوپێکەوتن و فۆرمی ڕاپرسی کۆکردنەوەی زانیاری) لە کۆتاییشدا گەشتووەتە ئەو ئەنجامانەی، کە لە (□□٪) هاوسەران پێکەوە بڕیار لە سەر شێوازی پێگەیاندنی منداڵ و ئایندەی منداڵ و کۆنترۆلکردنی وەچەخستنەوە دەدەن، هەروەها لە (□□٪) ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەی، ژنان بڕیار لە سەر دابەشکردنی کاروباری ناوماڵ دەدەن، و لە (□□٪) هاوسەران پێکەوە بڕیار لەسەر خەرجی مانگانە و کڕینی پێویستی ناوماڵ دەدەن (مصطفى، □□□، لا □□□–□□□□–□□□).

ب: توێژینەوە عەرەبیە عێراقیەکان

توێژینەوەی (الناصری، □□□): بە ناونیشانی " الاسس المفضلة في الاختيار الطرف الاخر لتحقيق التوافق الزواجي لدى الذكور والاناث غير المتزوجين"

توێژەر لە توێژینەوەکەدا کۆمەڵێك ئامانجی سەرەکی خستووەتەڕ وو، لەوانەش زانینی گرنگترین بنەما پەسەندکراوەکان لە لایەن کوڕان و کچانەوە لە کاتی هەڵبژاردنی هاوسەری ژیانیاندا، بە تایبەت جەختکردنە سەر بنەمای ئاکاری و جوانی ڕووخسار و ئاستی خوێندن و ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابووری، هەروەها زانینی گرنگترین ئەو هۆکارانەی، کە یارمەتیدەرن لە خۆگونجاندنی هاوسەریدا، و زانینی ئەو شێوازە تایبەتانەی لە کاتی هاوسەریدا بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانیان دەیگرنەبە ر، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی شاری بەغدادی پایتەختی عێراقە، هەموو ئەو کوڕ و کچانەی، کە تەمەنیان گونجاوە بۆ هاوسەرگیری و ئەو پرۆسەیان ئەنجام نەداوە، نموونەی توێژینەوەکەی لە (□□□) ئەندام پێکهاتووە (□□) کچ و (□□) کوڕ، کە بەم شێوەیە دابەشکراون، (□□) ئەندامی نموونەکەی خوێندکاری زانکۆن، (□) ئەندامی نموونەکەی مامۆستای زانکۆن، (□)ئەندامی نموونەی توێژینەوەکەشی هاوڵاتی ئاساین، توێژەر بە شێوەی هەڕەمەکی ئەندامەکانی وەرگرتووە و بۆ کۆکردنەوەی زانیاریش پشتی بە فۆرمی ڕاپرسی بەستووە، تێدا (□□) پرسیاری ئاڕاستەی ئەنداما نی نموونەی توێژینەوەکە کردووە، لە کۆتایی توێژینەوەکەدا توێژەر گەشتوتە ئەو ئەنجامەی ، کە بابەتی هەڵبژاردنی هاوسەر بابەتگەلێکی ئاڵۆز ودژ وارە لە لایەن کوڕان و کچانەوە و هەردوو لا جەخت لە سەر بوونی متمانە و لەیەك تێگەشتن لە نێوان هاوسەراندا دەکەنەوە، زۆربەی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بنەمای بەرزی ئاکار و خوو ڕەوشتی بەرامبەر بە پەسەندترین

بنەما دادەنێن لە کاتی هاوسەریدا و هەروەها بوونی سۆز و خۆشەویستی و نزیکی ئاستی کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری و ئابووری بە هۆکارێکی سەرەکی دادەنێنن لە خۆگونجاندنی نێوان هاوسەراندا (الناصری، □□□□، ص□□□ - □□□).

⃞ توێژینەوە عەرەبیەکان

أ. توێژینەوەی (بیومی، □□□□): بە ناونیشانی " الذكاء الوجداني وعلاقتة بالتوافق الزواجي "

ئامانجە سەرەکیەکانی توێژینەوەکە بریتین لە زانینی سروشتی پەیوەندی نێوان زیرەکی ویژدانی و ڕەهەندەکانی لە گەڵ خۆگونجاندنی هاوسەری و ڕەهەندەکانی، هەروەها زانینی جیاوازی ئاستی زیرەکی ویژدانی و جیاوازی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەر ی بە پێی گۆڕاوی ڕ ەگەز (نێر، مێ)، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی پارێزگای شەرقیەیە لە ولاتی میسر، ئەو هاوسەرانەی تەمەنیان لە نێوان (□□-□□) ساڵ بێت و لە ژیانی هاوسەری بەردەوام بن، جیاوازی تەمەنیان (□) ساڵ کەمتر بێت و ماوەی پێکهێنانی هاوسەرییان لە (□-□) ساڵ بێت، نموونەی توێژینەوەکەشی مەبەستدارە، و لە (□□□) کەس پێکهاتووە، (□□□) پیاو و (□□□) ژن.

توێژەر سێ جۆر فۆرمی بەکارهێناوە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری تەواو لە سەر ئەندامانی نم وونەی توێژینەوەکەی لە سەرەتادا بۆ ئەوەی ئاستی (کۆمەلایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیری) ئەندامان هەڵبسەنگێنی فۆرمی پێوانەی تایبەت بەو بوارانەی بەکارهێناوە، دواتر بۆ هەڵسەگاندنی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری، فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری بەکارهێناوە، هەروەها بۆ ئەوەی زیرەکی ویژدانی دیاری بکات ، فۆرمی ڕاپرسی (إستبیان) بەکارهێناوە، لە ئەنجامە گرنگەکانی توێژینەوەکەش بوونی پەیوەندی ئەرێنیە لە نێوان زیرەکی ویژدانی و خۆگونجاندنی هاوسەری، هەروەها نەبوونی جیاوازی لە خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی گۆڕاوی ڕ ەگەز (نێر- مێ)، هەروەها پەیوەندی نێوان هاوسەران لە بواری سۆز و خۆشەویستی پەیوەندیەکی ئەرێنیە ، و گیانی هاوکاریکردن و پاڵپشتی کردنی یەکتر لە ئاستێکی باشدایە (بیومي، □□□□، ص□□-□□).

ب. توێژینەوەی (الشهری، □□□□): بە ناونیشانی: " التوافق الزواجي وعلاقتة ببعض سمات الشخصية لدى عينة من المعلمين المتزوجين بمحافظة جدة"

ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکەی زانینی سروشتی پەیوەندی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری و هەندێك تایبەتمەندی کەسیەتیە، هەروەها دۆزینەوەی جیاوازیە لە نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری لەگەڵ هەندێك تایبەتمەندی کەسیەتی لە ژێر رۆشنایی هەندێ گۆڕاوی وەك : ئاستی خوێندن و ژمارەی منداڵ و ماوەی هاوسەری و تەمەنی هاوسەران لە کاتی هاوسەریدا، توێژەر لە توێژینەوەکەیدا ڕێگای وەسفی و میتۆدی ڕێگەی بەراوردی بە

کارهێناوە، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی مامۆستایانی ناوەندی و ئامادەیی قوتابخانە حکومییەکانی پارێزگای جدەیە لە وڵاتی سعودیە ، کە کۆی هەموویان (□□□□) مامۆستایە، نموونەی توێژینەوەکەی پێکهاتوو لە(□□) مامۆستای قوتابخانە ناوەندی و ئامادەییەکان، بە مەرجێك تەمەنیان لە نێوان (□□-□□) ساڵیدا بێت، کە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی لە (□□) قوتابخانەدا لە پارێزگای جدە وەرگیراون. توێژەر بە مەبەستی کۆکردنەوەی زانیاری ، فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری لەسەر شێوازی پێنج خشتەکی لیگرت بەکارهێناوە، کە پێشتر لە لایەن (فرج و عبدالله،□□□□) ئامادەکرابوو، فۆرمەکە لە (□□) پرسیار پێکهاتووە و کۆمەڵێك بواری لە خۆگرتووە ، لەوانەش: بوارەکانی ویژدانی و هەماهەنگی هزری و بەهایی و نزیکی داب ونەریت و پەیوەندیی سێکسی و بوونی متمانە و بەرپرسیاریەتی و کاروباری ماڵەوە و پەروەردەکردنی منداڵ و پەیوەندیەکانیان لەگەڵ خزم و کەسوکار و دەوروبەردا، توێژەر گەشتووتە ئەو ئەنجامەی، کە جیاوازی ئاماری بە دیدەکرێت لە نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری و تایبەتمەندی کەسیەتیدا، بە واتایەکی دیکە تایبەتمەندی کەسیەتی کاریگەریی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە، ئەو هاوسەرانەی، کە کەسیەتیکی جیاوازیان هەیە لە بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەریدا ڕووبەڕووی کێشە دەبنەوە، هەروەها جیاوازیی ئاستی خوێندن و بوونی منداڵ و ژمارەی منداڵ و تەمەنی هاوسەرگیری و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری، کاریگەریی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە (الشهري،□□□□،ص□).

ت. توێژینەوەی (یارکندی،□□□□): بە ناونیشانی " التوافق الزواجي لدى عينات من الزواجات اللاتي التحقن ببرامج تأهيل ما قبل الزواج وزوجات لم يلتحقن بمثل هذة البرامج بمدينة جدة"

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە زانینی سروشتی پەیوەندی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری و بەرنامەی ئامادەسازی پێش هاوسەری، لە لای ژنانی نموونەی توێژینەوەکە، هەروەها زانینی ئاستی کاریگەریی هەندێك لە گۆڕاوەکانی وەك تەمەنی هاوسەری و جیاوازی تەمەن و ژمارەی منداڵ لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی شاری جدەیە لە وڵاتی سعودیە، ئەو ژنانەی تەمەنی هاوسەرییان (□ مانگ بۆ □ ساڵ) بێت، نموونەی توێژینەوەکەشی بریتیە لە(□□□) ژن، کە(□□) ژنیان بە شێوەی مەبەستدار وەرگیرابوون، کە پێشتر بەشدارییان لە خولی ئامادەسازی بۆ هاوسەری کردبوو، کە لە لایەن سەنتەری ڕاوێژکاریی وەزرارەتی کار وکاروباری کۆمەڵایەتی لە زانکۆی ملك عبدالعزيز بۆیان ڕێکخرابوو،(□□) ژنی دیکەش لە بەرنامەی ئامادەسازی بۆ هاوسەری سودمەند نەبوون و بە شێوەی هەڕەمەکی وەرگیراون، توێژەر بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر توێژینەوەکەی فۆرمی ڕاپرسی (إستبيان) دروستکردووە، کە لە (□□) پرسیاری تایبەت پێك هاتووە لەو ڕێگەیەوە زانیاری لە سەر ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری کۆدەکاتەوە، هەروەها چاوپێکەوتنی ڕووبەڕوو و ئازادانەشی لەگەڵ کۆمەڵێك توێژەر و ڕاوێژکار و کۆمەڵێك لە ژنانی سودمەندبوو و سودمەندنەبوو، لە بەرنامەی ئامادەسازی بۆ هاوسەری ئەنجامداوە، لە

ئەنجامە گرنگەکانی توێژینەوەکەش، ئاماژەی بە بوونی جیاوازیی ئاماری داوە، لە نێوان ئەو ژنانەی بەشدارییان لە بەرنامەی ئامادەسازی بۆ هاوسەری کردووە، لەگەڵ ئەو ژنانەی بەشدارییان لەبەرنامەی ئامادەسازی بۆ هاوسەری نەکردووە، هەموو ئامارەکانی خۆگونجاندنی هاوسەری لە بەرژەوەندیی ئەو ژنانەیە، کە لە بەرنامەی ئامادەسازی بۆ هاوسەری بەشداربوون، جیاوازیی تەمەنی نێوان هاوسەران و ماوەی هاوسەری و ژمارەی منداڵ کاریگەریی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری نیە لە لای ئەو ژنانەی لە بەرنامەی ئامادەسازیی بۆ هاوسەری بەشداربوون (یارکندی، □□□□، المستخلص).

● توێژینەوە بیانیەکان:

أ. توێژینەوەی (فولادی و همکاران، □□□□): بە ناونیشانی " نەبوونی منداڵ و کاریگەریی لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری، لە تێڕوانینی ئەو هاوسەرانەی سەردانی سەنتەری منداڵبوونی(ڕویان) یان کردووە لە شاری تاران"

ئامانج لە ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیە زانینی جیاوازی تێڕوانینی هاوسەرانە ، سەبارەت بە نەبوونی منداڵ و هۆکارە کاریگەرییەکانی تایبەت بەم بابەتە لە سەر خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران، هەروەها زانینی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز (نێر، مێ)، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی شاری تارانە لە وڵاتی ئێران، بە تەنها ئەو هاوسەرانەی ، کە بە هۆی نەبوونی منداڵەوە سەردانی سەنتەری منداڵبوونی (رویان) یان کردووە بە مەبەستی وەرگرتنی چارەسەری پزشکی پێویست، نموونەی توێژینەوەکەشی لە (□□□) هاوسەر پێکهاتووە، کە منداڵیان نەبووە و زیاتر لە ساڵێك ە هاوسەرگیریان کردووە، بە مەبەستی وەرگرتنی چارەسەری پێویست بە بەردەوامی سەردانی سەنتەری (ڕویان) یان کردووە، بۆ کۆکردنەوەی زانیاریش لەم بارەیەوە توێژەر دوو فۆرمی دروستکردووە فۆرمێکی ڕاپرسی خۆگونجاندنی هاوسەری و فۆرمێکی ڕاپرسی ئاستی متمانە بەخۆبوونی نێوان هاوسەران، بۆ ئەوەی هەردو گۆڕاوەکەی پێ هەڵبسنگێنێت ، دواجار گەشتووەتە ئەو ئەنجامەی ، کە پیاوانیش هاوشانی ژنان حەزو و ئارەزوویان بۆ منداڵ هەیە، و بە گرنگترین بابەتی ژیانی خۆیانی دەزانن، هەروەها جیاوازیی تێڕوانینی هاوسەران سەبارەت بە چەمکی خۆگونجاندنی هاوسەری، نەبوونی جیاوازیی لە نێوان متمانە بەخۆبوون و خۆگونجاندنی هاوسەریدا، هەروەها زۆربەی ئەندامانی نموونەکە پێیان وابوو نەبوونی منداڵ سەرچاوەی هەندێك کێشەی خێزانیە و خۆگونجاندنی هاوسەری ئاڵۆز دەکات، هەندێك جاریش بە جیابوونەوە کۆتایی بە ژیانی هاوبەش دەهێنرێت (فولادی وهمکاران، □□□□، ص□□).

ب. **توێژینەوەی (شاکریان،□□□□): بە ناونیشانی " ڕۆڵی هەر دوو گۆڕاوی ڕەگەز و کەسیەتی لە خۆگونجاندنی هاوسەریدا "**

توێژەر بە پشت بەستن بە ڕێگەی وەسفی و شیکاری، و بە ئامانجی زانینی ڕۆڵی هەر دوو گۆڕاوی ڕەگەز و کەسیەتی لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا توێژینەوەکەی ئەنجامداوە، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی کوردستانی ڕۆژهەلأته، زانکۆی ئازادی ئیسلامی کوردستان لە هەر سێ شاری (سنە و سەقز و مەریوان). نموونەی توێژینەوەکەش بریتیە لە(□□□) کەس، کە لە یەکێك لە زانکۆکانی ئەو سێ شارە خوێندکاری زانکۆن یان لە ئاستی خوێندنی ماستەر و دکتۆران، بە مەرجێك پرۆسەی هاوسەرییان ئەنجام دابێت، توێژەر فۆرمی پێوانە ی خۆگونجاندنی هاوسەری لە سەر شێوەی پێنج خشتەکی لیگرتی بدروستکردووە، بۆ ئەوەی ڕۆڵی هەر دوو بواری کەسیەتی و ڕەگەزی لای نموونەی توێژینەوەکە پێ هەڵبسەنگێنێت ، لەکۆتایدا گەشتووە بەو ئەنجامەی، کە تایبەتمەندی کەسیەتی ڕۆڵی لە خۆگونجاندنی هاوسەریدا هەیە، هەروەها لایەنی دەروونی هاوسەران کاریگەری لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە (شاکریان،□□□□،ص□□□-□□).

ت. **توێژینەوەی (Hashmi,Khurshid,Hassan,2006): بە ناونیشانی "خۆگونجاندنی هاوسەری، دڵەڕاوکێ و خەمۆکی لە نێوان ژنانی ئیشکەر وژنانی ماڵەوە"**

“Marital Adjustment, Stress and Depression among Working and Non-Working married women”

ئامانجی توێژینەوەکەیان بریتیە لە دۆزینەوەی پەیوەندی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری و دڵەڕاوکێ و خەمۆکی لە نێوان ژنانی ئیشکەر و ژنانی ماڵەوە، کۆمەڵگای توێژینەوەکەیان ولأتی پاکستانە لە هەر سێ شاری (ئیسلام ئاباد، مولتان، باولپور)، نموونەی توێژینەوەکەیان بریتیە لە(□□□) ژن، کە ژیانی هاوسەرییان پێکهێناوە، (□□) ژنی ئیشکەر و (□□) ژنی ماڵەوە، کە تەمەنیان لە نێوان (□□-□□) ساڵیدابووە، توێژەران فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەرییان بۆ دۆزینەوەی پەیوەندی لە نێوان گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە دروستکردوە، لە گرنگترین ئەنجامەکانی توێژینەوەکەش ژنانی ئیشکەر ڕووبەڕووی کێشەی زیاتر دەبنەوە لە ژیانی هاوسەریەتیدا بە بەراورد بە ژنانی ماڵەوە بە هۆی ئەو سەرقاڵیەی ، کە هەیانە لە ژیاندا ، بەڵام ڕێژەی توشبوون بە دڵەڕاوکی و خەمۆکیان کەمترە، هەروەها ئەو ژنانەی، کە ئاستی خوێندنی بەرزیان هەیە (ئیشکەر یان ژنی ماڵەوە) ژیانێکی هاوسەری ئاسودەترییان هەیە و دوورن لە دڵەڕاوکێ و خەمۆکی، بەڵام ئەو ژنانەی، کە ئاستی خوێندنی نزمیان هەیە زیاتر گومانی توشبوونیان بە دڵەڕاوکی و خەمۆکی و کەمی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەرییان لێدەکرێت (Hashmi,Khurshid,Hassan,2006.p.20-25).

ث. توێژینەوەی (Okoh,2008): بە ناونیشانی "گۆڕاوەکانی کەسێتی و پەیوەندی بە خۆگونجاندنی هاوسەرییەوە لە نێوان هاوسەرانی شاری(دێلتا) لە وڵاتی نەیجیریا"

Personality variables as correlates of marital adjustment among Marriedpersons In Delta State Of Nigeria"

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە دۆزینەوەی ئاستی پەیوەندی نێوان (سۆزو خۆشەویستی و هەستی دەربڕاو و ڕێکخستنی بواری ئابووری و شێوازی پەیوەندیەکۆمەڵایەتیەکان و جۆری کەسێتی و جێندەر و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری و ئیش و کاری هاوبەش) لە گەڵ خۆگونجاندنی هاوسەرییدا، هەروەها کاریگەر ی ئەو بوارانە لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری، کۆمەڵگای توێژینەوەکەی شاری دێلتایە لە ولاتی نەیجیریایە، نموونەی توێژینەوەکەشی پێکهاتووە لە(□□□□) هاوسەر لە سێ شوێنی سەرەکی ئەو شارە (□□٪) نموونەکە پیاوە و (□□٪) یش ژنانن، توێژەر خۆی فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری دروستکردووە و هەوڵیداوە پەیوەندی نێوان ئەو بوارانە لە گەڵ خۆگونجاندنی هاوسەرییدا بدۆزێتەوە، گەشتووە بەو ئەنجامانەی، کە پەیوەندیەکی ئەرێنی لە نێوان بوارەکانی (سۆزو خۆشەویستی و ڕێکخستنی لایەنی ئابووری و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان و ئیشکردنی بە هاوبەشی) لەگەڵ خۆگونجاندنی هاوسەرییدا هەیە، هەروەها پەیوەندیەکی لاوەکیش لە نێوان بوارەکانی (جێندەر و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری و جۆری کەسێتی) لەگەڵ خۆگونجاندنی هاوسەرییدا هەیە (Okoh,2008,p.275-276).

ج. توێژینەوەی (Shin,2012): بە ناونیشانی " هۆکارەکانی *خۆگونجاندنی هاوسەری* بۆ هاوسەرگیری دەرەکی لە کۆریای باشور"

(Marital Adjustment Factors For International Marriages In South Korea)

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە دیاریکردنی ئەو هۆکارانەیە، کە کاریگەری لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە بە تایبەت جەختکردنە سەر کاریگەری (کەسێتی هاوسەران و پەیوەندی کۆمەڵایەتی نێوان هاوسەران و هاوسەرگیری دەرەکی) لە سەر پڕۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری، کۆمەڵگای توێژینەوەکەشی بریتیە لە وڵاتی کۆریای باشور، هەموو ئەو ژن و پیاوانەی، کە هاوسەرگیری دەرەکییان ئەنجام داوە و بەردەوامن لە سەر ژیانی خێزانیان، نموونەی توێژینەوەکەشی لە (□□□) هاوسەر پێکهاتووە، کە بە شێوەی هەڕەمەکی وەرگیرابوون، ئەو ئامرازەی توێژەر بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە توێژینەوەکەیدا پشتی پێ بەستووە بریتیە لە فۆرمی ڕ اپرسی خۆگونجاندنی هاوسەری، لە کۆتایی توێژینەوەکەدا توێژەر گەشتووەتە ئەو ئەنجامەی، کە کەسێتی هاوسەران ڕۆڵێکی سەرەکی لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا دەبینێت، هۆکارێکی کاریگەرە لەسەر پەیوەندیەکانی نێوان هاوسەران و بەرزی ئاستی خۆگونجاندنیان، خاڵێکی بەهێزە بۆ درێژەدان بە ژیانی هاوسەری دەرەکی، هەروەها کەسیەتی مێرد و ڕەزامەندی

و کرانەوەی کاریگەریی ئەرێنی لەسەر پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان و خۆگونجاندن لە گەڵ ژیانی هاوسەریەتی دەرەکی هەیە، هەروەها کەسیەتی ژن و چالاکبوونی و هاوشانی پیاو کارکردن و هاوکاری کردنی بە فاکتەرێکی گرنگ بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری دەرەکی دەستنیشان دەکرێت (Shin,2012,p.69-70).

گفتوگۆکردنی توێژینەوەکانی پێشوو :–

لەم باسەدا هەوڵماندا وە سود لە کۆمەڵێك توێژینەوەی زانستی وەربگرین ، کە تاڕادەیەکی زۆر نزیکایەتیان لەگەڵ ناونیشان و ناوەڕۆکی توێژینەوەکەی ئیمەدا هەبوو، بەرچاو ڕوونیەك بوون بۆ ئاڕاستەکردنی توێژینەوەکە بەرەو زانستی بوون، هەریەك لەو توێژینەوانە جەختیان لە سەر پەیوەندی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری لەگەڵ گۆڕاوێك یان بوارێك دەکردەوە، یان باسیان لە پەیوەندیە خێزانیەکان دەکرد ، کە نزیکایەتی تەواویان لەگەڵ ئەم توێژینەوەیدا هەیە.

توێژینەوەی (حسێن، [illegible]). باس لە هاوبەندی کۆمەڵایەتی لە خێزانی کوردیدا دەکات، لەو چوارچێوەیەدا کۆمەڵە فاکتەرێکی دیاریکردووە ، کە کاریگەری لە سەر خێزانی کوردی هەبووە ، ئەوانەش فاکتەری ئابووری و تەکنۆلۆجیا و دەروونی و کۆمەڵایەتیە، توێژینەوەکەی ئێمەش لەکاتی دروستکردنی فۆرمی پێوانە ی خۆگونجاندنی هاوسەریدا ئەم فاکتەرانەی لە بەر چاوو گرتووە، باس لە کاریگەری کۆمەڵە بوارێکی وەك بواری دەروونی و تەکنۆلۆجیا و ئابووری ...هتد، لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەین. بەڵام لە وەرگرتنی ژمارەی نموونەکە و کۆمەڵگای توێژینەوەکەی و ئەو ئامرازانەی کە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری بەکاریهێناون، جیاوازی بەدی دەکرێت لەگەڵ ئەم توێژینەوەیەدا.

توێژینەوەی (مصطفى، [illegible]). ئامانجی ئەم توێژینەوە تاڕادیەك نزیکە لە ئامانجی توێژینەوەکەی ئێمەوە، بە تایبەت لە دیاریکردنی ڕۆڵی گۆڕاوی ڕەگەز (نێر– مێ) لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا، هەروەها توێژەر فۆرمی ڕاپرسی سەرەتایی (استطلاعی) بەکارهێناوە بۆکۆکردنەوەی زانیاری سەرەتایی لە سەر توێژینەوەکە ، لە چوارچێوەی توێژینەوەکەشدا باسی پەیوەندی نێوان هاوسەران دەکات ، لە ڕووی بڕیاردان لەسەر پێگەیاندنی منداڵ و بڕیاڕدان لە سەر کڕینی شت ومەکی خێزان و شێوازی خەرجکردنی داهات، هەموو ئەم پەیوەندیانە ڕادەی خۆگونجاندنی هاوسەری دیاری دەکات.

توێژینەوەکەی (الناصري، □□□□). ئەم توێژینەوە باس لە کۆمەڵێك بنەمای پەسەندکراو دەکات ، کە کوڕان و کچان لە کاتی هەڵبژاردنی هاوسەری ژیانیاندا جەختی لەسەر دەکەنەوە، لەو چوارچیوەیەدا باس لە هەندێك بوار دەکات، کە کاریگەریی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری دەبێت، لەوانەش بواری کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری و ئابووری و جیاوازی تەمەن، توێژەر نموونەی توێژینەوەکەی بە شێوەی هەڕەمە کی وەرگرتووە ، و گەشتووەتە ئەو ئەنجامەش، کە هەموو ئەو بوارانە کاریگەریی لەسەر خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران دروست دەکات. توێژینەوەکەی ئێمەش گرنگی بەو بوارانە داوە بە تایبەت لە کاتی د روستکردنی فۆرمی پێوانە ی خۆگونجاندنی هاوسەریدا ، وەك بوارێکی گرنگ و سەربەخۆ کارمان لەسەر بوارەکانی ئابووری و ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتی کۆمەڵایەتی کردووە وەك لایەنێکی کاریگەر لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری .

توێژینەوەی (بیومي، □□□□). ئەم توێژینەوەیە باس لە پەیوەند یی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری لەگەڵ زیرەکی ویژدانی دەکات، بە ئامانجی زانینی جیاواز یی نێوان هاوسەران لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا، هەروەها بۆ کۆکردنەوەی زانیاری سودی لە پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری وەرگرتووە و پشتی بە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و ئابووری و رۆشنبیری بەستووە، گەشتووەتە ئەو ئەنجامەی کە بواری سۆزو خۆشەویستی و هاوکاری بە شێوەیەکی ئەرێنی لە نێوان ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەیدا بەدی دەکرێت، لە ڕووی ئامانج ی توێژینەوەکە و وەرگرتنی بوارەکانی پەیوەندیدار بە خۆگونجاندنی هاوسەرییەوە تاڕادەیەك نزیکایەتی بەدیٚ دەکرێت لەگەڵ توێژینەوەکەی ئیمەدا.

توێژینەوەی (الشهري، □□□□). توێژەر بە ئامانجی زانینی سروشتی پەیوند یی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری و هەندێك تایبەتمەندی کەسیەتی بە تایبەت جەختکردنە سەر گۆڕاوەکانی ئاستی خوێندن و ژمارەی منداڵ و ماوەی هاوسەری و جیاوازی تەمەنی نێوان هاوسەران توێژینەوەکەی ئەنجامداوە، ئێمەش لەم توێژینەوەیدا سودمان لەو ئامانجانە وەرگرتووە بە تایبەت لە کاتی دانانی پر سیارە گشتیەکانی فۆرمی پێوانەکە، توێژەر پشتی بە فۆرمی پێوانەی پێنج خشتەکی لیگرت بەستووە و بە شێوەی هەڕەمەکی نم وونەکەی وەرگرتووە و میتۆدی وەسفی بەکارهێناوە، هەموو ئەمانەش لە توێژینەوەکەی ئێمەدا بە ڕوونی هەستی پێدەکرێت.

توێژینەوەی (یارکندي، □□□□). ئامانجی توێژینەوەکەی خۆی دەبینێتەوە لە زانینی کاریگەریی گۆڕاوی تەمەن و جیاوازیی تەمەنی هاوسەران و ژمارەی منداڵ لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری، هەروەها توێژەر پشتی بە فۆرمی ڕاپرسی بەستووە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری، گەشتووەتە ئەو ئەنجامەش ئەو گۆڕاوانە کاریگەریەکی ئەوتۆییان لە سەر خۆگونجاندنی هاوسەری نیە، توێژینەوەکەی ئێمەش باس لە کۆمەڵە گۆڕاوێك دەکات وکاریگەرییان لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری دەخاتە ڕوو.

توێژینەوەکەی (فولادی و همکاران،□□□□). باس لە فاکتەرێك دەکات پەیوەندی بە خۆگونجاندنی هاوسەرییەوە هەیە، ئەویش نەبوونی منداڵە، گەشتووەتە ئەو ئەنجامەش پیاوانیش حەز و ئارەزوویەکی زۆریان بۆ بوون بە باوك هەیە و تێروانینی هاوسەرانیش جیاوازە لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری، هەروەها زۆرێك لە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە نەبوونی منداڵ بە سەرچاوەی سەرهەڵدانی کێشە لە ن ێوان هاوسەراندا دەزانن، ئیمەش هەوڵمانداوە هەندێك لە پرسیارەکانی پێوانەکەمان لەم چوارچێوەیەدا بێ ت و بزانین ئایا ئەو فاکتەرە کاریگەر ی لەسەر خۆگونجاندن هەیە.

توێژینەوەی (شاکریان،□□□□). باس لە کاریگەر ی دوو گۆڕاو دەکات ، لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری ئەوانیش (کەسیەتی و ڕەگەز)ە، هەروەها پشتی بە پێوانە ی پێنج خشتەکی لێگرت بەستووە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر توێژینەوەکەی، گەشتووەتە ئەو ئەنجامەش ، کە لایەنی دەروونی کاریگەر ی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە، ئیمەش لە توێژینەوەکەماندا ڕ ەچاوی ئەو دوو گۆڕاوەمان کردووە و بۆ کۆکردنەوەی زانیاریش لە سەر بابەتەکەمان پشتمان بەستووە بە دروستکردنی فۆرمی پێوانەی پێنج خشتەکی لێگرت.

توێژینەوەی (Hashmi,Khurshid,Hassan,2006). ئەم توێژینەوەیە ئاماژە بە بواری دەروونی دەکات، جەخت دەکاتە سەر (دڵەڕاوکێ و خەمۆکی) لە لای ژنانی ئیشکەر و ژنانی ماڵەوە و پەیوەندیان بە خۆگونجاندنی هاوسەرییە وە، سودیان وەرگرتووە لە فۆرمی پێوانە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر (□□) ژن و گەشتوونەتە ئەو ئەنجامەی ، ژنانی ئیشکەر زیاتر رووبەرووی کێشەی خێزانی دەبنەوە ، بەڵام ئەو ژنانەی ئاستی خوێندنیان بەرزە بەراورد بەو ژنانەی ئاستی خوێندیان نزمە ئاسودەتر و بەخت وەوەرتون لەگەڵ هاوسەرەکانیاندا، لایەنی دەروونی لە توێژینەوەکەی ئێمەدا گرنگی پێ دراوە بە تایبەت لە کاتی دروستکردنی پێوانەکەدا کە بواریکی تایبەت تەرخان کراوە بەم بابەتەوە.

توێژینەوەی (Okon,2008). ئەم توێژینەوەیە باس لە ڕۆڵی کەسیەتی دەکات لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا بە ئامانجی زانینی دۆزینەوەی پەیوەندی نێوان سۆز و خۆشەویستی و ئابووری و ماوەی هاوسەری، بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر توێژینەوەکە، پشتی بە فۆرمی پێوانە بەستووە و گەشتووەتە ئەو ئەنجامەش، کە پەیوەندیەکی ئەرێنی هەیە لە نێوان ئەو بوارانە لەگەڵ خۆگونجاندنی هاوسەری، توێژینەوەکەی ئێمەش ئەم بوارەی بە گرنگ زانیوە و وەك بوارێکی سەرەکی لە خۆگونجاندنی هاوسەری ئاماژەمان پێداوە لە کاتی دروستکردنی پێوانەکەدا.

توێژینەوەی (Shin,2012). باس لە ئەو هۆکارانە دەکات، کە کاریگەری لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە بە تایبەت کەسیەتی هاوسەران ڕۆڵی هەر یەکە لە هاوسەران لەو پڕ ۆسەیەدا ئێمەش لە فۆرمی پێوانەی

توێژینەوەکەدا کارمان لەسەر کەسیەتی هاوسەران کردووە ، لە ڕوانگەی بواری ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتی کۆمەڵایەتی و بواری دەروونی هاوسەران، کە تێدا تیشك خراوەتە سەر چەندین لایەنی کەسیەتی نێوان هاوسەران.

هەموو ئەو توێژینەوە زانستیانەی ، کە وەك توێژینەوەی پێشوو سودمان لێ وەرگرتوون ، نزیکایەتیەکی تەواویان لەگەڵ ناوەڕۆکی ئەم توێژینەوەیدا هەیە، زۆربە ی ئەو توێژینەوانە باسیان لە پەیوەندی نێوان خۆگونجاندنی هاوسەری و بواریك یا ن فاکتەرێك کردووەتەوە ، و هەوڵیانداوە لە ڕ ێگەی ئامرازە جیاوازەکانیانەوە زانیاریی لەسەر ئەو بابەتە یا ن ئەو پەیوەندیە بدۆزنەوە، ئێمە لەم توێژینەوەیدا هەموو ئەو بوار و فاکتەرانەمان لە بەرچاو گرتوو ە، ئەمە جگە لەوەی هەوڵماندا وە بە دوای چەندین بوار و فاکتەری نوێدا بگەرێین بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی زانستی تر ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای نموونەی توێژینەوەکەمان دیاری بکەین.

لەبەر ئەوەی بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری پرۆسەیەکی بەردەوام و فرە لایەنی نێوان هاوسەرانە، هەر بۆیە دەکرێت لە ڕوانگەی جیاوازەوە خویندنەوە ی بۆ بکرێت و ناتوانرێت لە توێژینەوەیەکەدا هەموو لایەن و بوارەکانی خۆگونجاندنی هاوسەری بخرێتە ڕوو، هەموو ئە م توێژینەوانانە لە گۆشەنیگایەکی زانستیەوە خزمەت بە بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری دەکەن.

بەشی سێهەم : ڕێکارییەکانی توێژینەوەکە

یەکەم: میتۆدی توێژینەوەکە

دووەم: کۆمەڵگای توێژینەوەکە

سێیەم: نموونەی توێژینەوەکە

چوارەم: ئامرازەکانی توێژینەوە

پێنجەم: کەرەستە ئامارییەکان

یەکەم: میتۆدی توێژینەوەکە (Research Methods)

میتۆد ئاماژەیە بۆ ڕێگە و شێوازی جۆراوجۆر یا ن کۆمەڵێك یاسا و ڕێسا و بنەمای گشتیە، کە توێژەر لە کاتی ئەنجامدانی توێژینەوەکەی سودی لێ وەردەگرێت، لە کۆکردنەوەی زانیاری و پۆلێنکردن و ڕاڤەکردنی زانستیانە خۆی دەبینێتەوە (خمش،□□□□،ص□□-□□). ئەم توێژینەوەیە لە ڕووی شێوازەوە بە توێژینەوەیەکی وەسفی (Descriptive Method) دادەنرێت، کە یەکێکە لە میتۆدە زۆر بلاو و بەکارهاتووەکان، گونجاوە لەگەڵ زۆرێك لەو توێژینەوانەی ، کە لە بواری مرۆییدا ئەنجام دەدرێت بە ئامانجی دیاریکردنی دۆخی ئێستای دیاردەکە یان کێشە و بابەتەکە بەکاردەهێنرێت (عبدالمؤمن،□□□□،ص□□□). لە چوارچێوەی ئەم میتۆدەدا داتا و زانیارییەکان کۆدەکرێنەوە و پاشان شیکردنەوەیان بۆ دەکرێت و هەوڵی ڕاڤەکردن و گەشتن بە ڕاستی زانستی دەدرێت، بەلاّم لە رووی جۆرەوە دەتوانین بڵێ ین توێژینەوەیەکی چەندیەتیە (الكمي Quantitative)، چونکە پشتمان بە وەلاّمی فۆرمی پێوانە بەستووە و بە شێوازی ژمارە و خشتەی ژمێرەیی خراوەتەروو.

دووەم: کۆمەلگای توێژینەوەکە (Research Population)

کۆمەڵگای توێژینەوەکە پێکدێت لە فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومی و ناحکومیەکانی شاری هەڵەبجە، بۆ هەر دوو ڕەگەز (نێر-مێ)، بە مەرجێك پرۆسەی هاوسەرییان پێکهێنابێت و لە سەر ژیانی هاوبەش بەردەوام بن و نیشتەجێی ئەو شارە بن بۆ ساڵی□□□□، کە ژمارەییان (□□□□) فەرمانبەرە بە (هەمیشەیی و گرێبەست)ەوە

سێیەم: نموونەی توێژینەوەکە (Research Sample)

لە ژمارەیەکی دیاریکراو لە ئەندامانی کۆمەڵگای توێژینەوەکە پێك دێت، دەستنیشانکراوە بە(□□□) فەرمانبەر لە فەرمانگە حکومیەکانی ناو شاری هەڵەبجە لە هەردوو ڕەگەز، کە دەگاتە رێژەی نزیکەی (□□٪) فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومییەکان، بە مەبەستی دیاریکردنی نموونەی توێژینەوە کە پشتمان بە شێوەی نموونەی هەڕەمەکی فرە قۆناغ (العينة العشوائية متعددة المراحل) (Multiple Stages Randome Sample) بەستووە، کە چەندین قۆناغی بە خۆوە بینوە لەوانەش :-

□ له قۆناغی یەکەمدا کۆمەڵگای توێژینەوەکەمان دابەشکرد بەسەر (ناوەندی شار و ناحیەکان و گوندەکان) ی دەورووبەریدا، دواتر بە شێوەی هەرەمەکی سادە ناوەندی شارەکە دەستنیشانکرا.

□ له قۆناغی دووەمدا فەرمانگەکانی کۆمەڵگای توێژینەوەکەمان دابەشکرد بە سەر فەرمانگە حکومییەکان و ناحکومیەکانی ناوەندی شاری هەڵەبجە، کە ژمارەیان (□□) فەرمانگەی حکومی و (□□) قوتابخانە و (□□) فەرمانگە و ڕێکخراوەی ناحکومی بوو[1]. دواتر تەنها فەرمانگە حکومیەکانی ناو شاری هەڵەبجەمان وەرگرت کە لە (□□) فەرمانگە پێکهاتبوو، و ژمارەی فەرمانبەرانی دەگاتە نزیکەی (□□□□) هەزار فەرمانبەر بە (هەمیشەیی وگرێبەست)ەوە.[2] لە کۆی ئەو (□□) فەرمانگەیەش تەنها (□□) فەرمانگەمان وەرگرتووە، لە ڕێگەی تیروپشکەوە بە شێوەیەکی هەرەمەکی سادە.

□ لە قۆناغی سێ‌هەمدا توێژەر ژمارەیەك فەرمانبەری لە بەش و یەکە ئیداریەکانی ئەو فەرمانگانەی ، کە پێشتر دیاریکرابوون وەرگرت و فۆرمەکانی تێدا پڕکرانەوە (خشتەی□).

---

[1] بە پشت بەستن بە ئاماری ژمارەی فەرمانگەکانی ناو شاری هەڵەبجە لە بەڕێوەبەرایەتی ئاماری سلێمانی، داتای بڵاونەکراوە، بەرواری سەردان□□/□/□□□□.

[2] بە پشت بەستن بە ئاماری تایبەت بە ژمارەی فەرمانگەکانی ناو شاری هەلەبجە بۆ ساڵی□□□□، لە فەرمانگەی ئاماری هەڵەبجە، داتای بڵاونەکراوە. بەرواری سەردان□□/□/□□□□.

(خشتەی[illegible])

دابەشبوونی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بە پێی ڕەگەز

ژمارە	ناوی فەرمانگە	نێر	مێ	کۆ
[illegible]	قائمقامیەتی شاری هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی باجی خانووبەرەی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی گشتی تەندروستی شارەزور	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی چاودێری وگەشەپێدانی شارەزور	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی دابەشکردنی کارەبای شارەزور	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی رۆشنبیری وهونەری هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	فەرمانگەی ئاوی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	سەرۆکایەتی شارەوانی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی پەروەردەی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی بانکی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی خانەنشینی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	سەرۆکایەتی زانکۆی هەڵەبجە/ کاروباری زانستی	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	سەرۆکایەتی زانکۆی هەڵەبجە/کاروباری کارگێری	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	دادگای بەرایی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	کتێبخانەی گشتی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	خانەی رۆشنبیری منداڵانی هەڵەبجە.	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بنکەی پۆلیسی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	دادنوسی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	کۆلێژی تەکنیکی کشتوکاڵی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	فەرمانگەی جێبەجێکردنی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	نوسینگەی زانیاری هەڵەبجە	[illegible]	[illegible]	[illegible]
کۆ	**[illegible] فەرمانگە**	**[illegible]**	**[illegible]**	**[illegible]**

چوارەم: ئامرازەکانی توێژینەوەکە (Research Instruments):

□. **فۆرمی ڕاپرسی سەرەتایی (استطلاعي):** لە سەرەتای دەستپێکردنی بە کارە مەیدانییەکان توێژەر فۆرمێکی ڕاپرسی سەرەتایی (استطلاعي) دروستکرد، کە پرسیارێکی لە خۆگرتبوو ئەویش بریت ی بوو لە (گرنگترین نیشانە تایبەتەکانی هاوسەران چین ، کە ئاماژن بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزاندا ؟) (پاشکۆی□) پاشان ئەم فۆرمە بە سەر (□□) فەرمانبەر لە هەردوو ڕەگەز دابەشکرا، کە ژیانی هاوسەرییان پێکهێنابوو، دواتر تەنها (□□) فۆرمان بۆ گەڕاوەتەو ە. دوای خوێندنەوەی هەموو فۆرمەکان لە دیاریکردنی بوارەکانی خۆ گونجاندن و دانانی پرسیاری فۆرمی پێوانەکە سودمان لە بۆچوون و تێڕوانینی ئەو ئەندامانە وەرگرت (خشتەی□).

(خشتەی□)

دابەشبوونی ئەندامانی نموونەی فۆرمی ڕاپرسی سەرەتایی (استطلاعي)

ناوی فەرمانگە	نێر	مێ	کۆ
دادگای هەڵەبجە	□	□	□□
دادنوسی هەڵەبجە	□	□	□
جێبەجێکردنی هەڵەبجە	□	□	□
قوتابخانەی هەڵەبجەی ئێوارانی کوڕان	□□	□	□□
قائمقامیەتی هەڵەبجە	□	□	□□
سەرۆکایەتی زانکۆی هەڵەبجە	□	□□	□□
کۆی گشتی	□□	□□	□□

□ **فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنیهاوسەری (Marital Adjustment Scale):**

ئەم ئامرازە ڕێگە و شێوازێکی زانستیە ، توێژەر بۆ پێوانەی هەندێك دیاردە و چەمك بەکاری دەهێنێت ، بۆ ئەوەی زانیاری وردتر لەسەر بابەتەکە دەستبخات (سید□□□، طه□□□□). ئەم فۆرمە یەکێکە لە ئامرازە سەرەکی و زانستیەکانی ئەم توێژینەوەیە، کۆمەڵێك هەنگاو و ڕێوشوێن گیراوەتەبەر تاوەکو فۆرمەکە دروستکرا و کاری توێژینەوەکەی پێی ئەنجامدرا لەوانەش:-

أ. خوێندنەوەی کۆمەڵێك سەرچاوەی زانستی، کە پێشتر لەسەر بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری ئەنجام درابوون، و سود وەرگرتن لەو پێوانانەی، کە بۆ مەبەستی توێژینەوەکەیان بەکاریان هێنابوون.

ب. سود وەرگرتن لە وەڵامی فۆرمی ڕ اپرسی سەرەتایی (استطلاعي) بە تایبەت لە دەستنیشانکردنی بوارەکانی خۆگونحاندنی هاوسەری.

ت. سود وەرگرتن لە لایەنی تیۆری توێژینەوەکە، بۆچوون و تێڕوانینی ئەو زانایانەی ، کە ڕاڤەی دیاردەی خۆگونجاندن و خۆگونجاندنی هاوسەرییان کردبوو.

پ. دواتر گرنگترین ئەو بوارانەی ، کە ڕۆڵی سەرەکیان هەیە لە خۆگونجاندنی نێوان هاوسەراندا دیاریکران، بە شێوەیەکی گشتی خۆی لە پێنج بواری سەرەکیدا دەبینیەوە کە ئەوانیش :ـ

- **بواری ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتی کۆمەڵایەتی:** مەبەستمان لەم بوارە توانای هەریەکە لە هاوسەرانە لەسەر بەستنی پەیوەندیەکی ئەرێنی لە ژیاندا، بە سەربردنی ژیانێکی سەربەخۆ و دوور لە دەستێوەردان، هەروەها وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی کۆمەلآیەتی و ڕێکەوتن لەسەر بابەتە کۆمەلآیەتیە جیاوازەکانی ژیانی هاوسەری.
- **بواری سۆز و خۆشەویستی** : پەیوەندی سۆزداری و لێکتێگەشتنی ویژدانی نێوان هاوسەرانە، ڕادەی گرنگیدان بە سۆز وخۆشەویستی دوولایەنە و گونجانیان لەگەڵ بابەتی سێکسی، ڕادەی ڕەزامەندبوون لە سەر پرۆسەکە.
- **بواری دەروونی** : گرنگیدانی هاوسەرانە بە لایەنی دەروونی و هەست و حەز و ئارەزووی نێوانیان، بوونی متمانە و دووربونە لە نەخۆشی دەروونی و دڵپیسی....هتد.
- **بواری ئابووری** : ڕێکەوتنی نێوان هاوسەرانە لەسەر بابەتە پەیوەندیدارەکان بە مادە و بژێوی خێزان و پیشەی هاوسەران، هەروەها چۆنیەتی دابینکردن و خەرجکردن و پاشەکەوتکردنی داهاتی خێزان.
- **بواری تەکنۆلۆجیا:** شێواز و چۆنیەتی سود وەرگرتن و بەکارهێنانی ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیایە، هەروەها ئاستی هوشیاری هاوسەران و خۆگونجاندنیانە لەگەل ئەو گۆڕانکارییە خێرایانەی بە سەر ژیانیاندا دێت ، چۆنیەتی خۆپاراستنە لە زیانەکانی ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا.

ج. لە قۆناغی کۆتاییدا فۆرمی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری دروستکرا، کە لە دوو تەوەر پێکهاتبوو:ـ

تەوەری یەکەم :

تایبەت بوو بە کۆمەلێك پرسیاری گشتی لەسەر ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە خۆی لە () گۆڕاوی سەرەکیدا دەبینیەوە لەوانەش گۆڕاوەکانی (ڕەگەز، تەمەن، ئاستی خوێندن، ماوەی پێکهێنانی هاوسەری، ژمارەی ئەندامانی خێزان، جۆری خانوو، تەمەنت لەکاتی هاوسەریدا، تەمەنی هاوسەرەکەت لەکاتی هاوسەرییدا، باری ئابووری خێزان) ی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە.

تەوەری دووەم :

تایبەت بوو بە بڕگەکانی بابەتی توێژینەوەکە، دوای ئەوەی بۆ هەر بوارێکی توێژینەوەکە سێ ڕ ەگەزمان دیاریکردبوو، بۆ هەر ڕەگەزێکیش سێ بڕگەی تایبەتمان دانابوو، واتە بۆ هەر بوارێك (□) پرسیار ئامادە کرابوو، بەم شێوەیە کۆی بڕگەکانی توێژینەوەکە گەشتە (□□) بڕگە، و بە شێوەی یەکسان بەسەر هەر (□) بوارە سەرەکیەکەدا دابەشکرابوون (پاشکۆی□). دواتر ئەم قۆناغانەی خوارەوەمان جێبەجێکرد:

□. گونجاوی (شیاوی) بڕگەکان (صلاحية الفقرات)

لەم قۆناغەدا فۆرمی ئامادەکراو ئاراستەی کۆمەڵ ێك پسپۆر و شارەزا لە بوارە جیاوازەکاندا کراوە ، کە ژمارەیان(□□) پسپۆر بوو، بۆ ئەوەی بۆچوونی خۆیان لەسەر بڕگەکان و پرسیارەکان دەربڕن و ڕاستگۆیی ئاشکرا بەسەر فۆرمەکەدا جێبەجێ بکرێت (پاشکۆی□). دوای وەرگرتنەوەی فۆرمەکان و س ود وەرگرتن لە تێبینی و پێشنیاری پسپۆران هەندێك گۆڕانکاری بەسەر فۆرمەکەدا هات و دوای ئەنجامدانی ئەو گۆرانکارییانە هەستاین بە ئەنجامدانی ڕاستی پێوەر بۆ فۆرمەکە و تێکرای ڕاستی پێوەری فۆرمی پێوانەکەش بریتی بوو لە (□□.□□٪). (پاشکۆی□). پاشان ئامادەکرا بۆ ئەوەی ئاڕاستەی نموونەی توێژینەوەکە بکرێت (پاشکۆی□).

□. پێدانی نمرەکان :-

لێرەدا هەوڵماندواە بڕگە ئەرێنی و بڕگە نەرێنیەکانی فۆرمەکە دەستنیشان بکەین لەگەڵ بەهای بڕگەکان و ئەو وەڵامانەی، کە بۆ لێتوێژراو دانرا بوون، لە کۆی (□□) بڕگەی توێژینەوەکە (□□) بڕگەیان بە شێوەیەکی ئەرێنی داڕێژرابوون و لە بەرامبەردا (□□) بڕگەکەی دیکە بە شێوەیەکی نەرێنی داڕێژرابوون. بەم شێوەیە :-

بڕگە ئەرێنیەکان ژمارەیان (□□) بڕگەیە و بریتین لە بڕگەکانی:-

(□، □، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□)

بڕگە نەرێنیەکان ژمارەیان (□□) بڕگەیە و بریتین لە بڕگەکانی:-

(□، □، □، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□، □□)

بەهای بڕگەکان و هەڵبژاردنی وەڵامەکانی پێوەری توێژینەوەکە بەم شێوەیە بوو (خشتەی□).

(خشتەی□)

بەهای بڕگە و هەڵبژاردەی وڵامەکان روون دەکاتەوە.

بەهای بڕگەکان	هەمیشە	زۆر جار	هەندێك جار	بەدەگمەن	هەرگیز
بڕگە ئەرێنیەکان	□	□	□	□	□
بڕگە نەرێنیەکان	□	□	□	□	□

دوای دڵنیابوون لە شیاوی و گونجاوی بڕگەکان، لە قۆناغی دواتردا توێژەر (□□□) فەرمانبەری لە هەر دوو ڕەگەز بە شێوەیەکی یەکسان وەرگرت، واتە (□□) ئەندام لە رەگەزی (نێر) و (□□) ئەندامی دیکەش لە ڕەگەزی (مێ)، کە بەشێوەی هەرەمەکی سادە وەرگیرابوون، دوای دابەشکردنی فۆڕمەکان بە سەر نموونەکەدا تەنها (□□□) فۆرمان بۆ گەڕاوەتەوە، دوای ئەنجامدانی پشکنینی وردی فۆرمەکان و لابردنی هەندێك فۆرم ، کە بە هەڵە وەڵام درابوونەوە یا ن بەشێکی پرسیارەکانیان وەڵام نەدابوویەوە تەنها توانیمان سود لە (□□□) فۆرم وەربگرین ، کە (□□□) فۆرم لە ڕەگەزی (نێر) و (□□□) فۆرمیش بۆ ڕەگەزی (مێ) بوو (خشتەی□) و (شیوەی□).

(خشتەی□)

دابەشبوونی سروشتی بۆ پلەکانی پێوانەی خۆگونجاندنیهاوسەری (Normal Distribution).

خۆگونجاندنی هاوسەری	بەها
ناوەندە ژمێرەیی (Mean)	□□□□□□
ناوەراستینە (Median)	□□□□□□
جیاوازی (Variance)	□□□□□□□
لادانی پێوەری (Std.Deviation)	□□□□□□
نزمترین پلە (Minimum)	□□
بەرزترین پلە (Maximum)	□□□
بوار (Range)	□□
لاربوونەوە (Skewness)	-,□□□
تەپین (Kurtosis)	-,□□□

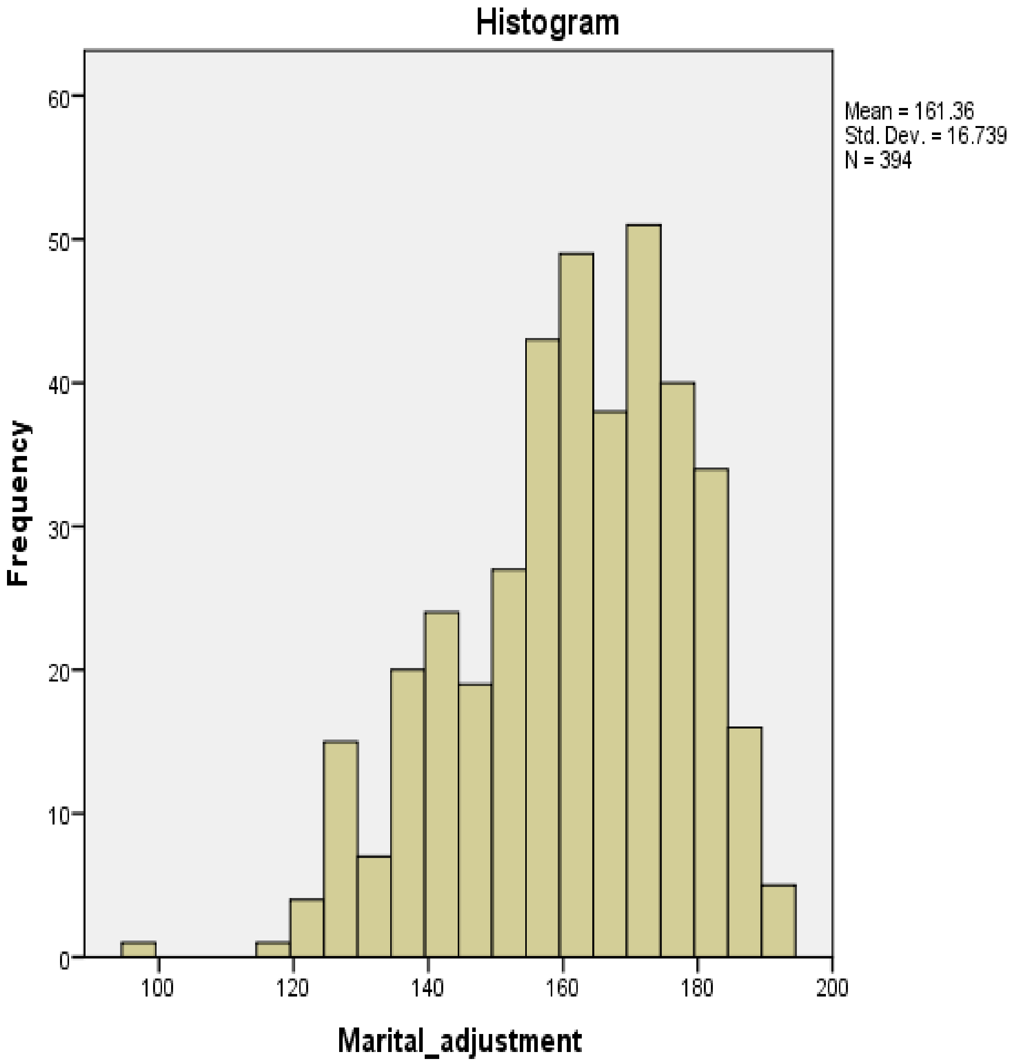

(شیوەی)

چەماوەی دابەشبوونی سروشتی بۆ پلەکانی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری

(Normal Distribution)

رێکارەکانی شیکردنەوەی بڕگەکان (اجراء تحليل الفقرات):

ئامانجی سەرەکی لە جێبەجێکردنی ئەم شێوازە مانەوەی بڕگە بەهێزەکانە و لابردنی بڕگە لاوازەکانی ناو پێوانەکەیە، دوو ڕێگەمان گرتووەتە بەر ئەوانیش:-

أ. **کۆمەڵەی هەردوو جەمسەرەکان (المجموعتان المتطرفتان) Contrasted Groups**: بۆ گەشتن بەم ڕێگەیەش کۆمەڵێك هەنگاو نراوە لەوانەش:-

- ❖ دیاریکردنی کۆی پلەی گشتی بۆ هەموو فۆرمێك.
- ❖ ڕێکخستنی فۆرمەکان لە بەرزترین پلەوە تاوەکو نزمترین پلە.
- ❖ دەستنیشانکردنی (□□٪) ئەو فۆرمانەی کە لە پێوانەکەدا بەرزترین پلەیان بەدەستهێناوە، لەگەڵ (□□٪) ئەو فۆرمانەی، کە لە پێوانەکەدا نزمترین پلەیان بەدەستهێناوە، بۆ ئەوەی بەسەر کۆمەڵگادا بگشتێنرێت، تیدا (□□□) فۆرمان لە پلەی سەروەدا و (□□□) فۆرمی دیکەش لە پلەی خوارەوە داناوە، کۆی هەردووکیان دەگاتە (□□□) فۆرم، دوای جێبەجێکردنی یاسای (t.test) بەسەر هەردوو نموونەکەدا بە ئاستی دەلالەت (□□□) و پلەی ئازادی (□□□) بۆمان دەرکەوت تەنها یەك بڕگە لە بڕگەکانی توێژینەوەکە دەلالەتی نەبوو، واتە لاواز بوو.

ب. **پەیوەندی پلەی بڕگە بە کۆی پلەکانەوە(علاقة درجة الفقرة بالدرجة الكلية) Internal Consistency Coefficient**

شێوازێکی دیکەی شیکردنەوەی بڕگەکانە ، کە تێدا پەیوەندی بەهێزی نێوان پلەی هەر بڕگەیەك بە کۆی پلەکانەوە ڕوون دەکاتەوە، پاش بەکارهێنانی ئامرازی پەیوەندی پیرسن (Pearson) بۆ دەرهێنانی پەیوەندی نێوان پلەی هەر بڕگەیەکی پێوانەکە لەگەڵ کۆی پلەکا ندا بۆ هەموو بڕگەکانی فۆرمەکە، بە پلەی ئازادی (□□□) و ئاستی دەلالەتی (□□□) دەرکەوت، کە (□) بڕگە لە بڕگەکانی پێوانەکە ئاستی دەلالەتیان نیە و لاوازن.

لە ئەنجامی جێبەجێکردنی شیکردنەوە بڕگەکان بە هەردوو ڕێگاکە بۆمان دەرکەوت ، کە (□) بڕگەی نێو فۆرمەکە دەلالەتیان نیە و لاوازن، ئەوانیش بڕگەکانی (□، □□، □□، □□، □□). لە کۆتاییدا ئەو (□) بڕگەیە لە نێو فۆرمەکەدا لابران تەنها (□□) بڕگە مایەوە، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی ژمارەی بڕگەکانی نێو بوارەکانی توێژینەوەکە گۆڕانی بە سەردا بێت بەم شێوەیە: بواری ڕۆڵ و بەرپوسیاریەتی کۆمەڵایەتی (□) بڕگە، بواری سۆز و خۆشەویستی (□) بڕگە، بواری دەروونی (□) بڕگە، بواری ئابووری (□) بڕگە، بواری تەکنۆلۆجیا (□) بڕگە، جێگیری فۆرم و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە لە سەر ئەو (□□) بڕگەیە جێبەجێکرا.

❖ ڕاستگۆیی و جێگیری پێوانەکە:-

أ. **ڕاستگۆیی (الصدق) Validity**: چەندین جۆری هەیە، بەلاّم ئێمە لەم توێژینەوەدا سودمان لەم جۆرانەی خوارەوە بینیوە:-

❖ **ڕاستگۆیی ڕواڵەتی (الصدق الظاهري) Face Validity**: لەم جۆرە راستگۆیەدا فۆرمی ئامادەکراو مان ئاراستەی کۆمەلێك پسپۆر و شارەزای بوارە جیاوازەکان کرد بۆ هەڵسەنگاندن، کە پێشتر ئاماژەمان پێکرد.

❖ **ڕاستگۆیی بونیادی (صدق البناء) Constract Validity**: ئەم جۆرە لە ڕ استگۆیی توانا و ووردی پێوانەکەنە لە پێوانەکردنی ئەو خەسڵەتە یان ئەو دیاردەیەی ، کە مەبەستمانە پێوانەی بکەین نیشان دەدات (محەمەد، □□□□□□□□). ئەم جۆرە لە ڕ استگۆیە جێبەجێکرا کاتێك پەیوەندی نێوان پلەی بڕگە بە کۆی پلەکانەوە دەرکرا.

ب. **جێگیری (الثبات) Reliability**: چەندین شێواز بۆ گەشتن بە جێگیری هەیە ، لەم توێژینەوەیەدا جەختمان لەسەر ئەم دوو شێوازە کردووەتەوە:-

❖ **دابەشکردنی نیوەیی (التجزئة النصفية) Split Half**

لەم جۆرە جێگیریەدا بڕگەکانی فۆرمەکەمان بەسەر دوو بەشدا دابەشکرد، ئەویش بە دانانی بڕگەی ژمارە تاکەکان لە یەك بەشدا و بڕگەی ژمارە جووتەکان لەبەشەکەی تردا، دابەشکردن بەم ڕێگەیە دەبێتە هۆی هاوسەنگی لە جۆر و شێوازی بڕگە و بەرفراوانی ناوەڕۆکەکەی و ئاستی قورسیەکەی، ئەگەرەکان باش دەبێت کاتێك هەردوو بەشی پێوانەکاریەکە ، کە بەم ڕێگەیە درووست بوون هاوشێوە بن، دوای ئەنجامدانی ڕێگەی ئاماری بۆ دەستکەوتنی ئەم بەهایە بە بەکارهێنانی هاوکێشەی (سپێرمان- براون) بۆمان دەرکەوت، بەهای جێگیری بەم ڕێگەیە بریتیە لە (□□□).

❖ **هاوکێشەی ئاماری ئەلفا (معامل الفا) Coefficient Alpha**

ئەم هاوکێشەیە لە زۆربەی هەڵویستەکاندا پلەیەکی باشی جێگیر یمان دەداتی و پشت دەبەستی بە هەماهەنگی کردەی تاك لە بڕگەیەکەوە بۆ بڕگەیەکی تر بەم ڕ ێگەیەش هاوکێشەی جێگیری بۆفۆرمەکە بۆ (□□) بڕگەکە گەشتە بەهای پەیوەندیاری (□□□)ە

پێنجەم: کەرەستە ئاماریيەکان : -

به مەبەستی ئەنجامدانی کاره مەیدانیەکان و گەشتن بە ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، توێژەر پشتی بە کۆمەڵە ڕێگەیەکی ئاماری بەستبوو لە بەرنامەی ئاماری (هەگبەی ئاماری بۆ زانستە کۆمەڵایەتیەکان)(SPSS). لەناو خودی بەرنامەکەشدا سودمان لەم هاوکێشە و یاسا ئاماریانە وەرگرتووە:-

- تاقیکردنەوەی (ت)ی بۆ دوو نموونە (t.test for two Sample) بۆ دەرکردنی جیاوازی نێوان کۆمەڵەی هەردوو جەمسەرەکە، لە شیکردنەوەی بڕگەکانی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری.
- تاقیکردنەوەی (ت)ی بۆ یەك نموونە (t.test for One Sample) بۆ دەرکردنی جیاوازی لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی و ناوەندی گریمانەیی.
- هاوکێشەی ئاماری سپێرمان– براون (Sperman-Brown Formula) بۆ دەرکردنی پەیوەندی نێوان دابەشکردنی نیوەیی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری.
- هاوکێشەی ئاماری ئەلفا (Coefficient Alpha) بۆ دەرکردنی پلەی جیگیری بڕگەکانی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری.
- هاوکێشەی ئاماری پێرسن (Person Product- Moment Correlation Coefficient) بۆ دەرکردنی پەیوەندی نێوان پلەی هەموو بڕگەیەك بە پلەی گشتی پێوانەی خۆگونجاندنی هاوسەری.
- شیکردنەوەی جیاوازی سیانی (تحليل التباين ا لثلاثي) (Three- way ANOVA). بۆ زانینی جیاوازی خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی گۆڕاوەکانی (ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی ژیانی هاوسەری و باری ئابووری)

بەشی چوارەم

ئاکام و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و گفتوگۆکردنیان

یەکەم : خستنەڕووی زانیارییە گشتیەکانی نموونەی توێژینەوەکە

دووەم : ئاکام و ئەنجامەکان و گفتوگۆکردنیان

سێیەم : ڕاسپاردەکان

چوارەم : پێشنیارەکان

یەکەم: خستنەڕووی زانیارییە گشتیەکانی نموونەی توێژینەوەکە–

شیکردنەوە و لێکدانەوەی زانیارییە گشتیەکانی نموونەی توێژینەوە کە، بە یەکێك لە بابەتە سەرەکییەکانی لایەنی مەیدانی توێژینەوە دادنرێت، چونکە لەو ڕێگەیەوە بە خسڵەت و تایبەتمەندیی ئەندامانی نموونەی توێژینەوکە ئاشنا دەبین، گۆڕاوی ڕەگەزی نموونەی توێژینەوەکە یەکێکە لەو گۆڕاوانەی بە شێوازێکی سەربەخۆ کارمان لەسەر کردووە، بەو پێیەی خۆگونجاندنی هاوسەری بابەتێکی پەیوەندیداری نێوان هەردوو ڕەگەزە، هەروەها زانینی ئاستی خۆگونجاندنی نێوان هاوسەران بە پێی ئەم گۆڕاوە بە یەکێك لە ئامانجەکانی توێژینەوەکە دانراوە، هەرچەندە فۆرمەکانمان بە یەکسانی دابەشکرد بەسەر ئەندامەکاندا، بەڵام لە کاتی وەرگرتنەوەی فۆرمەکان و ئەنجامدانی وردبینی بۆ وەڵامەکان دەرکەوت، کە ژمارەی رەگەزی نێر (□□□) ئەندامە بە رێژەی (□□□□٪)ە، بەڵام ژمارەی رەگەزی مێ (□□□) ئەندامە و رێژەی (□□□□٪) ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە پێکدێنێت. سەبارەت بە گۆڕاوی تەمەن، سێ قۆناغ لە تەمەنی ئەندامانی نموونەکە دیاریکراوە لە ئەنجامدا ڕوون دەبێتەوە، کە رێژەکانی هەر سێ قۆناغی تەمەنەکە تا ڕادەیەك لە یەکەوە نزیکە و بەرزترین رێژەی ئەندامانی نموونەکە تەمەنیان لە نێوان (□□–□□) ساڵدایە، کە دەگاتە (□□□□)، بەڵام نزمترین رێژە لای ئەو ئەندامانەیە ، کە تەمەنیان (□□) ساڵ زیاترە، کە دەگاتە (□□□□)ی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە.

سەبارەت بە ئاستی خوێندن ی ئەندامان ، لە هەموو قۆناغەکانی خوێندندا نموونەمان وەرگرتووە، بەرزترین ڕێژەش بۆ خاوەن بڕوانامەی بەکالۆریۆسە، کە (□□□) ئەندامە بە ریژەی (□□□□٪)، بەڵام کەمترین رێژە بڕوانامەی خوێندنی باڵایە، کە هەر دوو بڕوانامەی ماستەر و دکتۆرا دەگرێتەوە، کە ژمارەیان تەنها (□□) ئەندامە و بە رێژەی (□□□٪). گۆڕاوی تەمەنت لە کاتی هاوسەرییدا یەکێکی دیکەیە لەو گۆڕاوانەی ، کە سەربەخۆیانە کارمان لەسەر کردووە، بۆ وەرگرتنی زانیاری لەسەر ئەو تەمەنەی، کە ئەندامانی نموونەکە پرۆسەی هاوسەرییان تێدا ئەنجامداوە، ئەندامەکانمان بە سەر سێ ئاستی جیاواز لە تەمەن دابەشکردووە، (□□□) ئەندامی نموونەکە تەمەنیان لە نێوان (□□–□□) ساڵیدا بووە کاتێك، کە چوونەتە نێو پرۆسەی هاوسەرییەوە بە رێژەی (□□□□٪)، کە بەرزترین ڕێژەیە، بەڵام (□□) ئەندامیش لە سەروو تەمەنی (□□) ساڵیەوە ئەم پرۆسەیان ئەنجام داوە بە رێژەی (□□□□)، کە نزمترین رێژەیە. گۆڕاوی پێنجەم تایبەتە بە تەمەنی هاوسەرەکەت لە کاتی هاوسەرییدا، (□□□) ئەندامی نموونەکە تەمەنی هاوسەرەکەیان لە کاتی هاوسەرییدا لە خوارووی (□□) ساڵیەوە بوو بە رێژەی (□□□□٪)، کە ئەمەش بەرزترین رێژەی ئەندامانە ، بەڵام (□□) ئەندام تەمەنی هاوسەرییان لە سەروو (□□) ساڵەوە بووە بە رێژەی (□□□□)، کە ئەمەش نزمترین رێژەیە.

گۆڕاوی ماوەی پێکهێنانی هاوسەری یەکێکی دیکەیە لە خ ەسڵەتە گشتیەکانی نموونەکە بۆ زانینی ئەو قۆناغەی ژیانی هاوسەریی ، کە زیاتر خۆگونجاندنی تێدا بەرجەستە دەبێت، بەو پێیەی ئەم گۆڕاوە یەکێك ە لە ئامانجەکانی توێژینەوەکەش، بە شێوەیەکی گشتی ماوەی پێکهێنانی هاوسەریمان بە سەر چوار قۆناغدا دابەشکردوە،(□□) ئەندام لە نموونەکە ماوەی پێکهێنانی هاوسەرییان کەمتر لە (□) ساڵە بە رێژەی (□□□٪)، کە ئەمەش بەرزترین ڕ ێژەی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەیە ، بەڵام نزمترین ڕ ێژەیە لای ئەو ئەندامانە یە، کە ماوەی پێکهێنانی هاوسەرییان لە نێوان (□□-□□) ساڵدایە بە ڕ ێژەی (□□□). گۆڕاوی حەوتەم وەسفی جۆری خانووی ئەندامانی نموونەکە دەکات، یەکێکە لەو گۆڕاوە گشتیانەی، کە بۆ وەرگرتنی زانیاری سەبارەت بە شێوازی ژیانی ئەندامان دەخرێتەروو، لە کۆی گشتی ئەن دامانی نموونەکە (□□□) ئەندام ئەو خانووەی تێدا دەژین موڵکی خۆیانە، کە بەرزترین رێژەی ئەندامانە و دەگاتە (□□□□٪). گۆڕاوی هەشتەم وەسفی ژمارەی ئەندامانی خێزانی ئەندامان دەکات زانیاری کۆدەکاتەوە لە سەر ژمارەی ئەندامانی خێزانی نموونەی توێژینەوەکە، بۆ ئەوەی بزانین لە چ ئاستێکدایە، بۆمان دەرکەوت ، کە(□□□) ئەندامی نموونەکە ژمارەی ئەندامی خێزانییان (□) کەسە بە ڕ ێژەی (□□□□٪)، کە ئەمەش بەرزترین ڕ ێژەی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەیە، بەڵام نزمترین ڕ ێژە لای ئەو ئەندامانەیە، کە ژمارەیان (□) کەس یان زیاترە لەو ژمارەیە بە رێژەی (□□□٪).

کۆتا گۆڕاو بە مەبەستی وەسفکردنی ئەندامان دانراوبوو بریتی بوو لە باری ئابووری خێزان، بە شێوەیەکی سەربەخۆ مامەڵەمان لەگەڵدا کردووە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر باری ژیانی ئەندامانی نموونەکە پشتمان پێبەستووە لە بەر ئەوەی ئەم گۆڕاوە یەکێکە لە ئامانجە سەرەکیەکانی توێژینەوەکەش، هەوڵمانداوە لەم ڕێگەیەوە ئەو ڕاستیە ئاشکرا بکەین ، کە ئایا باری ئابووری کاریگەر یی لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە یا ن نا، بە شێوەیەکی گشتی(□□□) ئەندامی نموونەکە باری ئابووریان باشە بە ڕێژەی(□□□□٪)، کە ئەمە بەرزترین ڕێژەی ئەندامانی نموونەکەیە، نزمترین ڕێژەش لای ئەو ئەندامانەیە کە باری ئابوور ی خراپیان هەیە ژمارەیان دەگاتە (□) ئەندام و بە ڕێژەی (□□□٪) (خشتەی□).

(خشتەی [illegible])

زانیارییە گشتیەکانی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە

ژ	گۆڕاوەکان	دابەشبوونی گۆڕاوەکان	ژمارە	ڕێژەی سەدی	کۆ
[illegible]	ڕەگەز	نێر	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		مێ	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	تەمەن	کەمتر لە [illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] ساڵ زیاتر	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	ئاستی خوێندن	سەرەتایی	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		ئامادەیی	[illegible]	[illegible]	
		ناوەندی	[illegible]	[illegible]	
		دبلۆم	[illegible]	[illegible]	
		بەکالۆریۆس	[illegible]	[illegible]	
		خوێندنی باڵا	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	تەمەنت لە کاتی هاوسەرییدا	[illegible] ساڵ کەمتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible]–[illegible]	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] زیاتر	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	تەمەنی هاوسەرەکەت لە کاتی هاوسەریدا	[illegible] ساڵ کەمتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] ساڵ زیاتر	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	ماوەی پێکهێنانی هاوسەری	[illegible] ساڵ کەمتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	
		[illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] ساڵ زیاتر	[illegible]	[illegible]	

[illegible]	جۆری خانوو	موڵك	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		کرێ	[illegible]	[illegible]	
		حکومی	[illegible]	[illegible]	
		هی تر	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	ژمارەی ئەندامانی خێزان	[illegible] کەس	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible] کەس	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] کەس	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] کەس	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] کەس	[illegible]	[illegible]	
		[illegible] کەس	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	باری ئابووری خێزان	زۆرباش	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		باش	[illegible]	[illegible]	
		مامناوەند	[illegible]	[illegible]	
		خراپ	[illegible]	[illegible]	

دووەم : ئاکام و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و گفتوگۆکردنیان

ئامانجی یەکەم: بونیادنانی پێوانەکارییەك بۆ پێوانەکردنی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومیەکانی شاری هەڵەبجە

ئەم ئامانجەمان لە بەشی سێهەمی توێژینەوەکەدا هاتووەتە دی، دوای ئەوەی توێژەر بە مەبەستی زانینی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری پێوانەیەکی بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری دروستکرد.

ئامانجی دووەم: زانینی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی فەرمانگە حکومییەکانی شاری هەڵەبجە.

ئەنجامی تایبەت بە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی شاری هەڵەبجە ئاماژە بەوە دەدات ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە ، کە ژمارەیان (□□□) ئەندامە بە شێوەیەکی گشتی توانیویانە ناوەندە ژمێرەیی (□□□□□) پلە و لادانی پێوەری (□□□□□) پلە تۆمار بکەن، بە بەراوردکردنی لەگەڵ ناوەندی گریمانەیی پێوانەکە، کە (□□□)[1] پلەیە بۆمان دەردەکەوێت، کە ناوەندە ژمێرەیی بەرزترە ، پاشان بە پێی بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی (ت)ی بۆ یەك نموونە (t.test for one sample) بۆمان دەرکەوت، کە ئەو جیاوازیە دەلالەتی هەبوو لە ئاستی کەمتر لە (□□□□)، و بە پلەی ئازادی (□□□) پلە، ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای فەرمانبەرانی شاری هەڵەبجە لە ئاستێکی بەرزدایە (خشتەی □).

---

[1]: ناوەندی گریمانەیی= کۆی بەهای هەڵبژاردەکان ٪ ژمارەی هەڵبژاردەکان X ژمارەی برگەکانی پێوەرەکە. بەم شێوەیە □+□+□+□+□=□□ ٪ □ = (□) X (□□) کۆی برگەکان=□□□ (ناوەندی گریمانەیی).

(خشتەی [illegible])

تاقیکردنەوەی (ت)ی بۆ زانینی ئاستی خۆگونجاندنیهاوسەری.

t.test For one sample statistcs

	ژ. (ت) (N)	ناوەندە ژمێرەیی (Mean)	ناوەندی گریمانەیی	لادانی پێوەری (Std.Dev)	بەهای (ت) (T)	پلەی ئازادی (df)	ئاستی دەلالەت (Sig)
خۆگونجاندنی هاوسەری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

توێژەر هۆکاری بەرزی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بۆ کۆمەڵە فاکتەرێك دەگەڕێنێتەوە، یەکێك لەو فاکتەرانەش تایبەتە بە خودی نموونەی توێژینەوەکەوە ، کە چینی فەرمانبەرانە، دەتوانین بڵێین لە هەموو کۆمەڵگاکاندا ژیانی چینی فەرمانبەران تا ڕادەیەك جێگیرە و خاوەنی پیشەیەکی بەردەوام و ئابوریەکی سەربەخۆن، بە بوونی هوشیاری و بەرزی ئاستی مەعریفی دەناسرێنەوە، هەموو ئەمانە ڕەنگدانەوەی ئەرێنی لەسەر ژیانی خێزانی دروست دەکات، ئەگەر هاتوو هەردوو هاوسەرەکەش فەرمانبەر بن، ئەوا تاڕادەیەکی زۆر دەتوانن بە ئاسانی لە کێشەکانی یەکتر بگەن و بە هاوکاری یەکتر و دابەشکردنی ڕۆڵ و ئەرکەکانی نێوانیان ژیانی ئاسایی و دور لە کێشە بەسەر بەرن.

فاکتەری دووەم تایبەتە بە کۆمەڵگای توێژینەوەکە ، کە شاری هەڵەبجەیە، توێژەر تێبینی ئەوەی کردووە ، کە ڕێژەی دانیشتوان و ژمارەی خێزانەکانی تاڕادەیەك کەمە، ئەمەش وا دەکات ژیانی هاوسەری بەجۆرێك لە جۆرەکان سادە بێت و بە ئاسانیش پێویستیەکانی ژیان دەستەبەر بکرێت و بەدور بێت لەو کێشە و گرفتانەی، کە ڕووبەڕووی هاوسەران و خێزان دەبێتەوە لە شارە قەرباڵغ و گەورەکاندا، وەك کێشەی شوێنی نیشتەجێبوون، بەرزی ڕێژەی تاوان و توندوتیژی....هتد. هەروەها لە خەسڵەتە دیارەکانی کۆمەڵگا بچووکەکان زاڵبوونی ئامرازە نارەسمیەکانی کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتیە، لە گرنگترین ئەو ئامرازانەش بەهێزی کاریگەری ئایین و داب ونەریت و بەهای کۆمەڵایەتیە، هەروەها بەهێزی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی نێوان خێزانەکان و خزمان ئەمەش هۆکارە بۆ ئەوەی ژیانی هاوسەری دور لە کێشە بونیاد بنرێت و هەر جۆرە ناکۆکی و خۆنەگونجاندنێکیش هەبێت، دەکرێتە قوربانی هەندێك لە داب ونەریت و بەهای کۆمەڵایەتی.

ئامانجی سێهەم: زانینی ئاستی جیاوازی لە خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی گۆڕاوەکانی :–

□ **ڕەگەز (نێر ، مێ)**

□ **ماوەی هاوسەری (□) ساڵ کەمتر ، (□–□) ساڵ ،(□□–□□) ساڵ ،(□□) ساڵ زیاتر.**

□ **باری ئابووری (خراپ ، مامناوەند، باش ، زۆرباش).**

به مەبەستی گەشتن بەم ئامانجە کۆمەڵێك ڕێ و شوێنی ئاماری تایبەتمان گرتوو ەتە بەر، لە سەرەتادا هەوڵماندداوە لە ڕ ێگەی شیکاری جیاوازی سێیی (تحليل التباين الثلاثي) (Three - Way ANOVA) وە شیکردنەوە بۆ هەر سێ گۆڕاوەکە بکەین و پاشان بوونی کارلێك لە نێوان ئەو سێ گۆڕاوەدا بخەینە روو، دوای ئەنجامدانی ئەم ڕێگە ئامارییانە بۆمان دەرکەوت جیاواز ی هەبوو لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا بە پێی هەردوو گۆڕاوی (ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەریی)، بەڵام جیاوازی نەبوو بە پێی گۆڕاوی (باری ئابووری)، هەروەها سەبارەت بە بوونی کارلێکی نێوان گۆڕاوەکان گەشتینە ئەو ئەنجامەی ، کە گۆڕاوی (ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری) لەگەڵ گۆڕاوی (ماوەی پێکهێنانی هاوسەری و باری ئابووری) کارلێکردن لە نێوانیاندا هەبوو(خشتەی □).

(خشتەی [illegible])

ئەنجامی جیاوازی سێیی(Three - Way ANOVA) بۆ زانینی جیاوازی لە نێوان گۆڕاوەکاندا

سەرچاوەی جیاوازی (S.V)	(S S)	پلەی ئازادی (df)	(M S)	بەهای فائی (F)	ئاستی دەلالەت (sig)
ڕەگەز	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	* ,[illegible]
ماوەی هاوسەری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	* ,[illegible]
باری ئابووری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	,[illegible]
کارلێکی ڕەگەز و ماوەی هاوسەری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	* ,[illegible]
کارلێکی ڕەگەز و باری ئابووری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	,[illegible]	,[illegible]
کارلێکی ماوەی هاوسەری و باری ئابووری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	* ,[illegible]
کارلێکی ڕەگەز و ماوەی هاوسەری و باری ئابووری	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	,[illegible]
هەڵە	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
کۆ	[illegible]	[illegible]			

*** ئاستی دەلالەتی کەمترلە ([illegible])**

گۆڕاوی ڕەگەز (نێر ، مێ) : -

ئەنجامی تایبەت بە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە ، بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز (نێر ، مێ) ئاماژە بەوە دەکات، ڕەگەزی (نێر) توانیویانە ناوەندە ژمێرەیی ([illegible]) و هەڵەی پێوەری ([illegible]) تۆمار بکەن، لە بەرامبەردا ڕ ەگەزی (مێ) توانیویانە ناوەندە ژمێرەیی ([illegible]) و هەڵەی پێوەری ([illegible]) تۆماربکەن، ئەمەش ئەو واتایە دەگەیەنێت ، کە جیاوازی هەبوو لە خۆگونجاندنی هاوسەرییدا بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز لە بەرژەوەندی ڕ ەگەزی (نێر)، چونکە بە بەراورد بە ڕ ەگەزی (مێ) توانیویەتی ناوەندە ژمێرەیی بەرزتر تۆمار بکات (خشتەی[illegible]). ئەم دەرئەنجامەش هاوشێوەی دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (العمودي، [illegible]) و عبدالحميد، [illegible])یە، کە گەشتبوونە ئەو ئەنجامەی ، کە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لای ڕەگەزی (نێر) زیاترە بە بەراورد بە ڕ ەگەزی (مێ)، بەڵام دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (العامر، [illegible] و بيومي، [illegible] و ابوموسى، [illegible]) بە پێچەوانەوە ئاماژە بەوە دەکەن، کە جیاوازی نیە لە خۆگونجاندنی هاوسەریدا بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز.

(خشتەی[illegible])

جیاوازی لە خۆگونجاندنیهاوسەری بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز

95% confidence interval		هەڵەی پێوەری (Std.Error)	ناوەندە ژمێرەیی (Mean)	ڕەگەز
Lower Bound	Upper Bound			
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	نێر
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	مێ

توێژەر ڕاڤەی ئەم جیاوازیە لە خۆگونجاندنی هاوسەری بەو شێوەیە دەکات ، کە کۆمەڵە فاکتەرێك لە پشت بەرزی ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای ڕ ەگەزی (نێر)ەوە هەیە ، لەوانەش ئەو گۆڕانەی بەسەر شێوازی هەلبژاردنی هاوسەردا هاتووە ، کە بە ڕادەیەکی زۆر ویست و ئارەزووی هەردوو ڕ ەگەز لە بەرچاو دەگیرێت، تاڕادەیەك هەست بە کەمبوونەوەی دەستێوەردانی دەرەکی لە کاتی هەڵبژاردنی هاوسەردا دەکرێت، و هەر دوولا خاوەن بۆچوونی تایبەتن لە کاتی هەڵبژاردنی هاوسەری ئایندەیاندا، پاشان ژنان هاوشانی پیاوان لە دەرەوە سەرقاڵی کارکردنن و یارمەتی پیاوان دەدەن لە بەڕێوبردنی کاروباردا، ئەمەش تاڕادەیەك چەمکی پیاوسالاری کاڵ کردووەتەوە و چەمکی هاوکاری و دابەشکردنی کار و وەرگرتنی ئەرك و ماف لە ژیانی خێزانیدا ڕ ەنگی داوەتەوە،

هەروەها دەستپێشخەری پیاوان لەم پرۆسەیدا بە ئامانجی پێکهێنانی خێزانێکە، کە ئاسودەیی و بەختەوەری باڵی بەسەردا بکێشێت و ئەو رۆڵەی پیاو لە نێو خێزاندا دەیگێرێت وەك کەسی یەکەم سەیر دەکرێت، دەبێت هەموو هەولێکی بخاتەگەر بۆ ئەوەی ئارامی و ئاسودەیی لە نێو خێزاندا بەرقەرار بکات و لەم روانگەشەوە ئاسایی هەندێك جار قوربانی بدات لە پێناو هاوسەر و منداڵەکانیدا.

سەبارەت بە نموونەی توێژینەوەکە، کە چینی فەرمانبەرانن لە هەردوو ڕەگەز تاڕادەیەك ڕەگەزی (مێ) ئەرکی زیاتری لەسەر شانە چونکە سەرەڕای ئەوەی کاری فەرمانبەری دەکات لە هەمان کاتدا ئەرکی بەخێوکردنی منداڵ و ڕاپەڕاندنی کاروباری ماڵەوەشی لە ئەستۆیە، هەر بۆیە دەکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەم ئەرکە زۆرە ی ڕەگەزی (مێ) لە بەرامبەردا ڕەگەزی (نێر) زیاتر هەوڵی خۆگونجاندن بدات.

□. گۆڕاوی ماوەی پێکهێنانی هاوسەری (□) ساڵ کەمتر ، (□–□) ساڵ ،(□□–□□) ساڵ ، (□□) ساڵ زیاتر

زانیاریە ئامارییەکانی تایبەت بە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لە لای ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە ئاماژە بەوە دەدەن ، کە ئەو هاوسەرانەی ماوەی پێکهێنانی هاوسەرییان لە(□) ساڵ کەمترە بەرزترین ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەرییان هەیە، چونکە توانیویانە ناوەندە ژمێرەیی (□□□□□) پلە و هەڵەی پێوەری (□□□□) پلە تۆمار بکەن ، کە بەرزترین رێژەیە لە نێو ماوەکانی دیکەی هاوسەریدا، هەروەها ئەو هاوسەرانەی ، کە ماوەی هاوسەرییان (□–□) ساڵە نزمترین ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەرییان هەیە، چونکە نزمترین ناوەندە ژمێرەییان هەیە، کە دەگاتە (□□□□□) پلە و بە هەڵەی پێوەری (□□□□) (خشتەی□).

ئەم دەرئەنجامەش پێچەوانەی دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (ابوموسی، □□□□ و یارکندی، □□□□)یە، کە گەشتبوونە ئەو ئەنجامەی، کە ماوەی پێکهێنانی هاوسەری کاریگەری لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری نیە، بەڵام هاوشیوەی دەرئەنجامی توێژینەوەی (العمودی، □□□□ و الشهری، □□□□)یە، کە گەشتبوونە ئەو ئەنجامەی ماوەی پێکهێنانی هاوسەری کاریگەری لەسەر خۆگونجاندنی هاوسەری هەیە.

(خشتەی[illegible])

ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ماوەیهاوسەری

ماوەی هاوسەری	ناوەندە ژمێرەیی (Mean)	هەڵەی پێوەری (Std.Error)	95% confidence interval	
			Upper Bound	Lower Bound
[illegible] ساڵ کەمتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible] ساڵ زیاتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

توێژەر ڕاڤەی هۆکاری ئەم جیاوازیە لە خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی ماوەی هاوسەری بەم جۆرە دەکات، کە ماوەی پێکهێنانی هاوسەری ([illegible]) ساڵ کەمتر یەکەم قۆناغی دەستپێکردنی ژیانی هاوبەشی نێوان ژن و مێردە، لەم قۆناغەدا هەردوو لا خاوەن کۆمەڵێك خولیا و ئامانج و خەونی تایبەتن، هەوڵ دەدەن زۆرترین حەز و ویستی یەکتر بەدی بێنن، پەیوەندی هاوسەرییان زۆر بەهێزە و زۆربەی کاتەکانی ژیانیان بە خۆشی بەسەر دەبن و کەمترین کێشەی خێزانی ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، هەردوولا ئامادەن قوربانی بدەن لە پێناو بەرامبەردا، هەر بۆیە خۆگونجاندنی هاوسەری بەرزە، بەڵام لە ماوەی دوایدا، کە ([illegible]–[illegible]) ساڵە، کە قۆناغی دووەمی ژیانی هاوسەرییە و دۆخی خێزان گۆڕانی بەسەردا دێت و ژیانی خێزانی سروشتی ئاسایی بوونەوە وەردەگرێت، ژیانی واقعی لە نێوان هاوسەراندا دەستپێدەکات، کۆسپی زیاتر دێتە بەردەمیان و کێشەی نوێ سەرهەڵدەدات، کە دەبێتە ڕێگر لە بەردەم بەدیهێنانی خەون و ئامانجی نێوان هاوسەراندا، هەر بۆیە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لەم قۆناغەدا نزم دەبێت بە بەراورد بە ماوەکانی دیکەی هاوسەری، ئەگەر ئەم قۆناغە بە سەرکەوتوویی تێپەڕی کرد، ئەوا لە قۆناغی دیکەدا ژیانی خێزانی بەرەو جێگیری و سەقامگیری زیاتر دەڕوات.

لە بەر ئەوەی گۆڕاوی ماوەی هاوسەری زیاتر لە دوو ئاستی هەیە، هەر بۆیە پێویستمان بە ئەنجامدانی بەراوردێکی فرەیی (Multiple Comparisons) هەیە، کە لە ڕێگەی هاوکێشەی (Post Hok Tests)ەوە پێی دەگەین، و بۆمان دەرکەوت، کە جیاوازی لە نێوان ماوەی هاوسەری [(□) ساڵ کەمتر و (□–□) ساڵ] هەروەها ماوەی هاوسەری [(□–□) ساڵ و (□□) ساڵ زیاتر] دەلالەتیان هەبوو لە ئاستی کەمتر لە (□□□□) (خشتەی □).

بە گەڕانەوە بۆ خشتەی پێشوو و بەراورد کردنی لەگەڵ ئەم ئەنجامانەدا دووپاتی راستی ووتەکانمان دەکاتەوە، لە بەر ئەوەی ماوەی هاوسەری (□) ساڵ کەمتر بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی هەبوو و ماوەی (□–□) ساڵیش نزمترین ناوەندە ژمێرەیی هـ ەبوو هەر بۆیە جیاوازییەکە لەو ماوەیەدا دەرکەوتووە، هەروەها ماوەی هاوسەری (□–□) ساڵیش لە گەڵ ماوەی (□□) ساڵ زیاتریش بەهۆی ئەو جیاوازیە زۆرەی، کە لە ناوەندە ژمێرەیی هەیانە ، هەر بۆیە ئەو جیاوازیە لەو دوو ماوە هاوسەرییە جیاوازەدا دەرکەوتووە.

(خشتەی [illegible])

ئەنجامی شیکردنەوەی بەراوردی فرەیی (Multiple Comparisons)

95% Confidence Interval		Sig	هەڵەی پێوەری	ناوەندە جیاوازی	ماوەی	ماوەی
Lower Bound	Upper Bound		Std.Error	(Mean.Diff)	هاوسەری	هاوسەری
,[illegible] –[illegible] –[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	*,[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible] ,[illegible] –[illegible]	[illegible]–[illegible] ساڵ [illegible]–[illegible] ساڵ [illegible] ساڵ زیاتر	[illegible] ساڵ کەمتر
–[illegible] –[illegible] –[illegible]	–,[illegible] [illegible] –[illegible]	[illegible] ,[illegible] *,[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	–[illegible] –[illegible] –[illegible]	[illegible] ساڵ کەمتر [illegible]–[illegible] ساڵ [illegible] ساڵ زیاتر	[illegible]–[illegible] ساڵ
–[illegible] –[illegible] –[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible] ,[illegible] [illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	–,[illegible] [illegible] –[illegible]	[illegible] ساڵ کەمتر [illegible]–[illegible] ساڵ [illegible] ساڵ زیاتر	[illegible]–[illegible] ساڵ
–[illegible] [illegible] –[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible] ,[illegible] [illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible] ساڵ کەمتر [illegible]–[illegible] ساڵ [illegible]–[illegible] ساڵ	[illegible] ساڵ زیاتر

***ئاستی دەلالەتی کەمتر لە ([illegible])**

کارلێککردن (Interaction) له نێوان گۆڕاوەکاندا :–

دوای ئەنجامدانی کۆمەڵێك ڕێگەی ئاماری تایبەت بە بوونی کارلێك لە نێوان گۆڕاوەکاندا، دەرکەوت ، کە تەنها گۆڕاوی **(ڕەگەز و ماوە ی پێکهێنانی هاوسەری)** و گۆڕاوی **(باری ئابووری و ماوە ی پێکهێنانی هاوسەری)** کارلێکردنیان له نێوانیاندا هەبوو.

□. گۆڕاوی ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری:

سەبارەت بە ڕەگەزی (نێر) بەرزترین ئاستی خۆگونجاندن لای ئەو ئەندامانەیە، کە ماوە ی پێکهێنانی هاوسەرییان (□□ ساڵ) زیاترە، چونکە توانیویانە بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی ، کە (□□□□□□) پلەیە و لادانی پێوەری (□□□□) پلە تۆمار بکەن، بەڵام نزمترین ئاستی خۆگونجاندن لای ئەو ئەندامانەیە ، کە ماوەی هاوسەرییان لە نێوان (□–□) ساڵدایە لە بەر ئەوەی نزمترین ناوەندە ژمێرییان تۆمار کردووە ، کە دەگاتە (□□□□□□) و بە لادانی پێوەری (□□□□). بەڵام سەبارەت بە ڕەگەزی (مێ) بەرزترین ئاستی خۆگونجاندن لای ئەو ئەندامانەیە ، کە ماوەی پێکهێنانی هاوسەرییان لە نێوان (□) ساڵ کەمتردایە، چونکە توانیویانە بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی، کە (□□□□□□) پلەیە و لادانی پێوەری (□□□□) پلەیە تۆمار بکەن، بەڵام نزمترین ئاستی خۆگونجاندن لای ئەو ئەندامانەیە، کە ماوەی هاوسەرییان لە نێوان (□–□) ساڵدایە، چونکە نزمترین ناوەندە ژمیریان تۆمار کردووە ، کە دەگاتە (□□□□□□) و بە لادانی پێوەری (□□□□) (خشتەی□□) و (شیوەی□)

لەم دەرئەنجامانەوە دەردەکەوێت خۆگونجاندنی هاوسەری لای ڕەگەزی (نێر) لە ماوەی درێژ خایەندایە، و لای ڕەگەزی (مێ) لە ماوەی کورت خایەندایە. توێژەر هۆکاری ئەم جیاوازیەش بۆ شێوازی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی ڕەگەزی (نێر و مێ) لە نێو خێزانی کۆمەڵگای کوردیدا دەگەڕێنێتەوە، بەو پێیەی ڕەگەزی (مێ) لە خێزاندا زووتر ئامادە دەکرێت و پێش ئەوەی بچێتە نێو پڕۆسەی هاوسەرییەوە ، بەڵام ڕەگەزی (نێر) پێویستی بە کاتی زیاتر هەیە بۆ خوگونجاندن لە بەر ئەوەی لە خێزاندا درنگتر ئامادە دەکرێت.

(خشتەی [illegible])

جیاوازی ئاستی خۆگونجاندنیهاوسەری بە پێی ڕەگەز و ماوەی هاوسەری

ڕەگەز	ماوەی هاوسەری	ناوەندە ژمێرەیی (Mean)	هەڵەی پێوەری (Std.Error)	95% confidence interval	
				Upper Bound	Lower Bound
نێر	[illegible] سالّ کەمتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]–[illegible] سالّ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]–[illegible] سالّ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible] سالّ زیاتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
مێ	[illegible] سالّ کەمتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]–[illegible] سالّ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]–[illegible] سالّ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible] سالّ زیاتر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

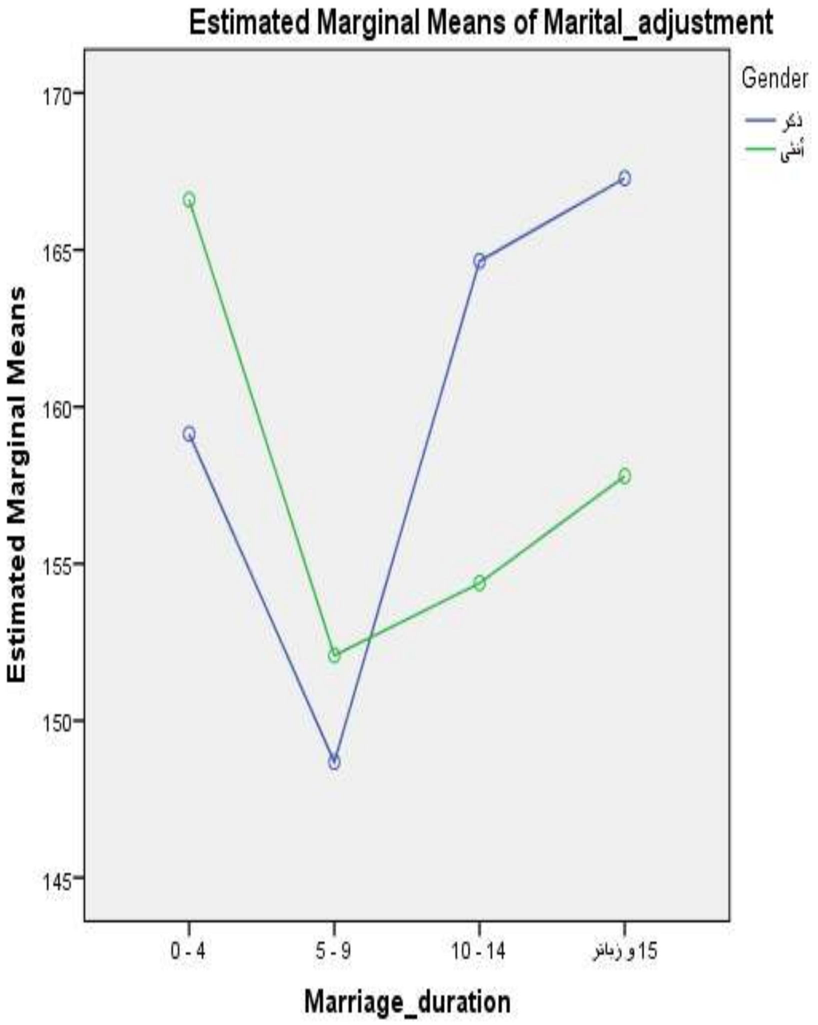

(شیوەی)

شێوازی کارلێکردن لە نێوان گۆڕاوی ڕەگەز و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری

□ گۆڕاوی باری ئابووری و ماوەی پێکهێنانیهاوسەری :-

ئەنجامی ئاماری تایبەت بە کارلێکردن لە نێوان گۆڕاوی باری ئابووری و گۆڕاوی ماوەی پێکهێنانی هاوسەری ئەو ڕاستیە دەخاتە ڕوو، کە بەرزترین ئاستی خۆگونجاندن لای ئەو هاوسەرانەیە، کە ماوەی پێکهێنانی هاوسەرییان (□) ساڵ کەمترە و باری ئابوریان خراپە ، چونکە توانیویانە بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی ، کە (□□□□□□) پلەیە و لادانی پێوەری (□□□□□) پلە تۆمار بکەن. بەڵام سەبارەت بە ماوەی هاوسەری (□-□) ساڵ بەرزترین خۆگونجاندنی هاوسەری لەگەڵ باری ئابووری مامناوەند بوو، چونکە بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی تۆمار کردووە بە بەراورد بە ئاستەکانی دیکە ، کە بریتیە لە (□□□□□□) پلە، و بە لادانی پێوەری (□□□□) پلە، هەروەها ماوەی هاوسەری (□-□) لەگەڵ باری ئابووری مامناوند بەرزترین خۆگونجاندیان هەبوو بەو پێیەی، کە بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی تۆمارکردووە کە دەگاتە (□□□□□□) پلە و بە لادانی پێوەری (□□□□) پلە، بەڵام سەبارەت بە ماو ەی هاوسەری (□) ساڵ زیاتر لە گەڵ باری ئابووری خراپدا زۆرترین خۆگونجاندنی هاوسەرییان هەیە، بەو پێیەی کە توانیویەتی بەرزترین ناوەندە ژمێرەیی ، کە (□□□□□) پلەیە و بە لادانی پێوەری (□□□□□) پلە تۆمار بکەن (خشتەی□)

(خشتەی[illegible])

ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ماوەی هاوسەری و باری ئابووری

95% confidence interval		هەڵەی پێوەری	ناوەندە ژمێرەیی	باری ئابووری	ماوەی
Lower Bound	Upper Bound	(Std.Error)	(Mean)		هاوسەری
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	زۆر باش	[illegible] ساڵ کەمتر
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باش	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	مامناوەند	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	خراپ	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	زۆر باش	[illegible]–[illegible] ساڵ
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باش	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	مامناوەند	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	خراپ	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	زۆر باش	[illegible]–[illegible] ساڵ
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باش	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	مامناوەند	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	خراپ	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	زۆرباش	[illegible] ساڵ زیاتر
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باش	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	مامناوەند	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	خراپ	

سەبارەت بە بوونی کارلێکردن لە نێوان گۆڕاوی باری ئابووری و ماوەی پێکهێنانی هاوسەری، بۆمان دەردەکەوێ کاریگەری ئاستی ئابووری خراپ جیاوازی هەبوو بە پێی گۆڕاوی ماوەی پێکهێنانی هاوسەری، ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە باری ئابووری خراپ لە ماوەی پێکهێنانی هاوسەری (□) ساڵ کەمتر و ماوەی هاوسەری (□□) ساڵ زیاتر بەرزترین ناوەندە ژمێرەییان هەیە ، بەڵام لە ماوەی هاوسەری (□-□) ساڵ و ماوەی هاوسەری (□□-□□) ساڵدا باری ئابووری خراپ نزمترین ناوەندە ژمێرەییان هەیە.

توێژەر پێی وایە خراپی باری ئابووری تاڕادەیەك لە قۆناغە کانی دیکەی ماوەی هاوسەریدا کاریگەریەکەی دەرناکەوێت، بەو پێیەی ئ استی خۆگونجاندنی هاوسەری بەرزە و وەك کێشەیەك هەستی پێ ناکرێت ، کە ڕەنگدانەوەی لەسەر ژیانیان هەبێت ، بەڵام لە ماوەی هاوسەری (□-□) ساڵ و (□□-□□) ساڵەوە، کە پێشتر ئاماژەمان پێکرد قۆناغێکە خۆی لە خۆیدا ئاستی خۆگونجاندن هاوسەری کەمە، بە هۆی ئەو تایبەتمەندیانەی، کە قۆناغەکە هەیەتی، دەکرێت یەکێ لەو هۆکارنەش، کە کار لەسەر خۆگونجاندنی نێوان ئەو دوو هاوسەرە بکات لەو ماوەیەدا مەسەلەی خراپی باری ئابووری و کێ شە ئابووریەکانی وەك قەرزاری و نەبوونی شوێنی نیشتەجێبوون ....هتد بێت. دەتوانین بڵێین کاریگەری خراپی باری ئابووری لە سەر خێزان زیاتر لە ماوەی هاوسەری (□-□) ساڵ و (□□-□□) ساڵدا دەردەکەوێت، چونکە ئاستی خۆگونجاندنی هاوسەری لەو ماوەیەدا بە بەراورد بە ماوەکانی دیکەی هاوسەری کەمە.

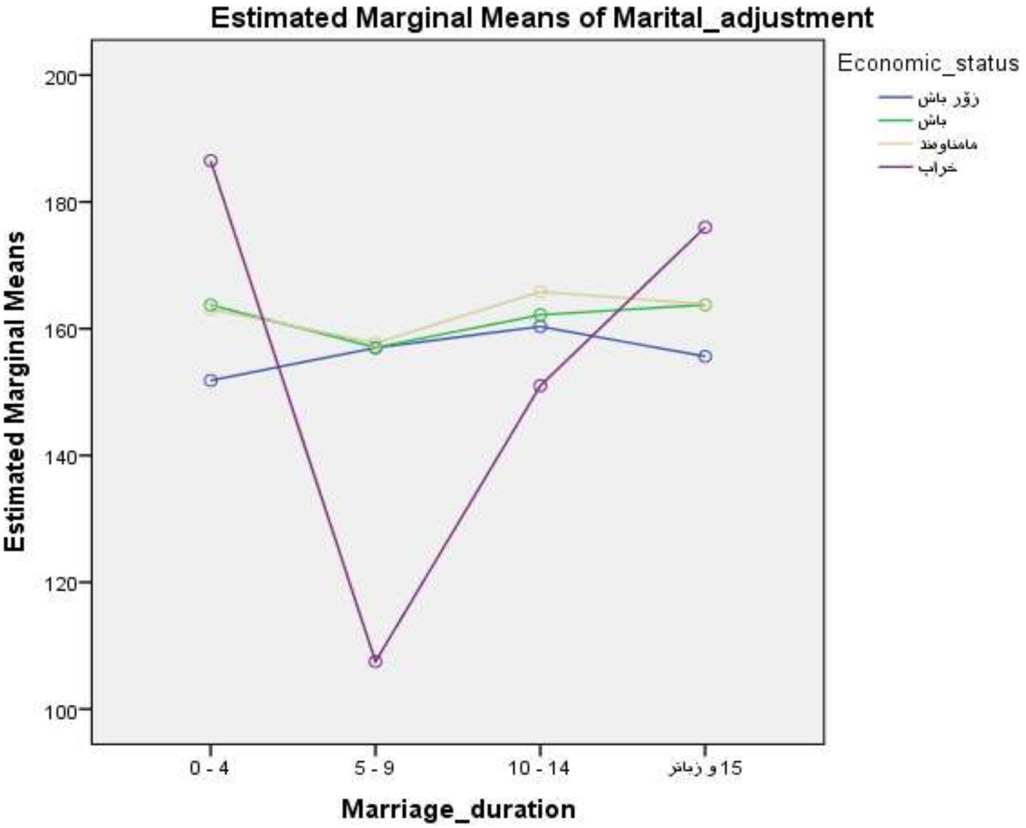

(شیوەی [illegible])

شێوازی کارلێکردنی باری ئابووری و ماوەی پێکهێنانیهاوسەری.

سێیەم : ڕاسپاردەکــان :–

- **بۆ وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی :** گرنگیدان بە کردنەوەی سەنتەری راوێژکاری خێزانی لە شارەکاندا، ڕەخساندنی هەلی کارکردن بۆ توێژەرانی کۆمەڵایەتی و دەروونی و کەسانی پسپۆر لەو سەنتەرانەدا، بۆ ئەوەی لە ڕێگە ی ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستیەوە ئاگاداری ڕەوشی خێزانەکان بن و زیاتر کار لە سەر بابەتە خێزانی و کێشە خێزانیەکان بکەن، لە ڕێگەی بەستنی سیمینار و کۆڕ و کردنەوەی خولی تایبەتەوە، هەوڵی هوشیار بوونەوەی هاوسەران بدەن و زیاتر ئاشنا بن بە پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری.
- **بۆ وەزارەتی داد:** کردنەوەی بنکە و سەنتەری تایبەت بە خێزان لە نێو دادگاکاندا، بە بەشداری توێژەرانی دەروونی و کۆمەڵایەتی و یاساناسان، بۆ چارەسەری کێشەی ئەو هاوسەرانەی ، کە سەردانیان دەکەن ، هەروەها ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی لەسەر بابەتە خێزانیەکان.
- **بۆ وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی:** بەتایبەت مامۆستایانی ئایینی هەوڵ بدەن لە وتارەکانیاندا زیاتر گرنگی بە بابەتی کۆمەڵایەتی و پەیوەندیە هاوسەری و خێزانیەکان بدەن، بە هەستێکی لێپرسراوانەوە مامەڵە لە گەڵ ئەو هاوسەرانەدا بکەن، کە بە مەبەستی چارەسەرکردنی کێشەکانیان سەردانیان دەکەن.
- **بۆ کەناڵەکانی ڕاگەیاندن:** گرنگیدانی زیاتر بە بابەت و بەرنامەی تایبەت بە هاوسەران، پەخشکردنی ئەو دراما کۆمەڵایەتیانەی، کە خزمەت بە پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری دەکات لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی هاوسەریدا بە تایبەت لای ڕەگەزی (مێ).
- **بۆ ڕێکخراوەکانی بواری:–**

أ. **خێزان:** کردنەوەی سەنتەری تایبەت بە خێزان بە مەبەستی چارەسەر کردنی کێشە هاوسەری و خێزانیەکان، بوونی بەرنامەی تایبەت بە هاوسەران و ئاشناکردنیان بە بابەتی خۆگونجاندن لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی هاوسەریدا.

ب. **ژنان:** هەوڵ بدەن لە ڕێگەی بەرنامەی تایبەتەوە هەوڵی هوشیارکردنەوەی ژنان بدەن، کار بکەن بۆ زیاتر ئاشنا کردنی ژنان بە پرۆسەی خۆگونجاندنی هاوسەری لە هەموو قۆناغەکانی هاوسەریدا بە تایبەت لە ماوەی هاوسەری (–) ساڵ و ماوەکانی دیکە بە دواوە.

ت. **گەنجان:** سازدانی ۆرك شۆپ و خول و سیمیناری تایبەت بەو گەنجانەی کە دەچنە ژێو پرۆسەی هاوسەرییەوە هۆشیارکردنەوە و ئاشناکردنیان بە بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری و بابەتە هەستیارەکانی ژیانی هاوسەری. بە تایبەت ڕەگەزی (نێر).

- **ڕاسپاردەی تایەت بە هاوسەران** : پێویستە هاوسەران لە پێناو بەردەوام بوونی ژیانی هاوبەشیاندا هەوڵ بدەن، هەندێك بەرژەوندی تایبەتی وەلا بنێن و قوربانی بدەن لە پێناو داهاتووی خۆیانن و ئەو منداڵانەشی ، کە چارەنوسیان بەستراوەتەوە بەو پەیوەندیەوە، هەست بە لێپرسراویەتی بکەن و هاوکاری ی ەکدی بن و خێزانەکەیان بپارێزن لە هەر دەستێوەردانێکی دەرەکی، بە هوشیاریەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو کێشانەدا بکەن، کە ڕۆژانە ڕ ووبەڕوویان دەبێتەوە ، هەروەها خۆگونجاندنی هاوسەری وەك پڕ ۆسەیەکی بەردەوام لە ژیانی هاوسەریدا بەرجەستە بکەن و نەك وەك پێویستیەك بۆ قۆناغێکی دیاریکراو.

- **ڕاسپاردەی تایبەت بە گەنجان:** هەڵبژاردنی هاوسەر یەکەم هەنگاوە بۆ پێکهێنانی ژیانی خێزانی، هەر جۆرە کێشە و کەمتەرخەمیەك ڕوودات، کاریگەری لەسەر داهاتووی ژیان دەبێت، پێویستە بە هەستیاریەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو قۆناغەدا بکەن و ڕەچاوی جیاوازی تەمەن و ئاستی خوێندن و ڕۆشنبیری و پلەوپایەی کۆمەڵایەتی باری ئابووی خێزان بکرێت.

چوارەم : پێشنیارەکـــان :ـ

- ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لەسەر بابەتی خۆگونجاندنی هاوسەری لە شارەکانی دیکەی کوردستان، وەرگرتنی چین و توێژە جیاوازەکانی دیکەی کۆمەڵگا.
- ئەنجامدانی توێژینەوە لەسەر جیاوازی خۆگونجاندنی هاوسەری بە پێی ئەم گۆڕاوانەی خوارەوە:

أ. جیاوازی تەمەنی نێوان هاوسەران.

ب. جیاوازی ئاستی خوێندن لە نێوان هاوسەران.

ت. شوێنی نیشتەجێبوونی هاوسەران .

پ. تەمەن لە کاتی هاوسەرییدا .

ج. ژمارەی ئەندامانی خێزان.

ح. پیشەی نێوان هاوسەران .

سەرچاوەکان

قورئانی پیرۆز. سورەتی الروم. ئایەتی ([illegible]).

یەکەم: سەرچاوە کوردییەکان:

[illegible]. حەمەساڵح، عیززەت فەتاح ([illegible]). **هەورامان توێژینەوەیەکی سۆسیۆئێتنۆپۆلۆجی**. سلێمانی: سەنتەری لێکۆلینەوە ستراتیژی کوردستان.

[illegible]. حسن، احسان محمد ([illegible]). **تیۆرە کۆمەڵایەتیە پێشکەوتووەکان** وەرگێرانی. دیدار ئەبوزید. هەولێر: چاپخانەی رۆژهەلات. چاپ یەکەم.

[illegible]. حسین، توانا فریدوون ([illegible]). **هاوبەندی کۆمەڵایەتی لە خێزانی کوردیدا، توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری سلێمانی**. نامەی ماستەری بلاّونەکراوە، زانکۆی سلێمانی، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان، بەشی کۆمەلّناسی.

[illegible]. زێباری، تاهیر حەسۆ و شوانی، محەمەد حوسین ([illegible]). **دەروازەیەك بۆكۆمەلّناسی**. سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم. چاپی یەکەم.

[illegible]. شاملو، سەعید ([illegible]). **قوتابخانەکانە و تیۆرەکانی دەروونزانی کەسایەتی**. وەرگێرانی.فرمێسك رزگار و سیدو داود. سلێمانی: چاپخانە گەنج. چاپی یەکەم.

[illegible]. طاهر، زەریا احمد ([illegible]). **جیابوونەوەی ژن و مێرد، هۆکارو ئەنجامەکانی، لێکۆلینەوەیەکی مەیدانییە لە پارێزگای هەولێر.** نامەی ماستەری بلاّونەکراوە، زانکۆی سەلاّح الدین ، کۆلێجی ئەدەبیات. بەشی کۆمەلّناسی

[illegible]. عبدالله، محمد بن محمود ([illegible]). **دەروونزانی کۆمەڵایەتی**. وەرگێرانی ئارام ئەمین شوانی. هەولێر: چاپخانەی رۆژهەلاّت.

[illegible]. عوسمان، نازەنین ([illegible]). **بنەماکانی دروستیی دەروونی** سلێمانی: بەرێوبەرایەتی چاپ و بلاوکردنەوە.

[illegible]. قەرەچەتانی، کەریم شەریف ([illegible]). **هەندێك نەخۆشی و گرفتی دەروونی و کۆمەڵایەتی** . هەولێر: چاپخانەی زانکۆی سەلاحەالدین. چاپی یەکەم.

[illegible]. ....([illegible]). **سایکۆلۆژیای گشتی**. هەولێر: چاپخانەی زانکۆی سەلاحەالدین.

چاپی یەکەم.

. القصیر، ملیحه عونی و احمد، صبیح عبدالمنعم (). **سۆسیۆلۆژیای خێزان**. وەرگێرانی. صابر بکر بۆکانی.
سلێمانی: چاپخانەی داناز. چاپی یەکەم.

. محەمەد، ناز ەنێن عوسمان (). **دەروازەیەك بۆ رێنمایی دەروونی و پەروەردەیی**. سلێمانی: بەریوبەرایەتی
چاپ و بلاوکردنەوەی سلێمانی.

. محمد، کوردستان عومەر (). **پاڵپشتی کۆمەلاّیەتی و پەیوەندی بە خۆگونجاندنی خودی و کۆمەلاّیەتیەوە لای ژنانی توشبوو بە نەخۆشی شێرپەنجەی مەمك، توێژینەوەیەکی مەیدانیە**.
لە پارێزگای سلێمانی، تێزی دکتۆرای بلاّ ونەکراوە، زانکۆی سلێمانی، کۆلێژی
زانستە مرۆڤایەتیەکان، بەشی کۆمەڵناسی –کاری کۆمەلاّیەتی–.

. مصطفی، تەلار احمد (). **دەسەلاّتی بڕیاردان لە خێزانی کوردیدا، توێژینەوەیەکی مەیدانیە لەشاری**
سلێمانی. نامەی ماستەری بلاونەکراوە، زانکۆی سلێمانی، کۆلیچی زانستە
مرۆڤایەتیەکان، بەشی کۆمەڵناسی.

سەرچاوە عەرەبیەکان :

. ابو حویج، مروان و ابومغلي، سمیر ().**المدخل الى علم النفس التربوي** . عمان: دارالیازوری العلمیة للنشر والتوزیع.

□. ابو عمرة، اكرم نصار طلاق□(□□□). **التوافق الزواجي كما يدركة الابناء وعلاقتة بالنضج الخلقي لدى طلبة المرحلة الثانوية فى مدينة غزة** . رسالة ماجستر غيرمنشورة، جامعة ازهر، كلية التربية، قسم علم النفس.

□. ابو موسى، سمية محمد جمعة□(□□□). **التوافق الزواجي و علاقتة ببعض سمات الشخصية لدى المعاقين** . رسالة ماجستر غير منشورة، جامعة الاسلامية، كلية التربية، قسم علم النفس.

□. احمد، سيروان قادر□(□□□). **الكفاءة في الزواج دراسة مقارنة بين الفقة و القانون و علم الاجتماع**.رسالة ماجستر غيرمنشورة، جامعة السليمانية، كلية العلوم الانسانية، قسم الدراسات الاسلامية.

□. احمد، سليمان على□(□□□). الكدر الزواجي وعلاقتة ببعض سمات الشخصية لدى المتزوجين بمحلية كرري . **مجلة دراسات الاسرة** (مجلة علمية محكمة نصف سنوية يصدرها معهد دراسات الاسرة، جامعة ام درمان الاسلامية). عدد□ . اكتوبر.

□. انجلر، باربرا□(□□□). **مدخل الى نظريات الشخصية** . ترجمة. فهد بن عبداللة بن دليم . دارالحارثى للطباعة والنشر.

□. بطرس، حافظ بطرس□(□□□). **التكيف و الصحة النفسية للطفل** . عمان: دارالمسيرة للنشر والتوزيع . الطبعة الاولى.

□. بلميهوب،كلثوم□(□□□). اثر اضطراب العلاقة الزوجية على الصحة النفسية للابناء . **مجلة شبكة العلوم النفسية العربية**. عدد□□–□□.

□. بيومي، شيماء محمد محمد□(□□□). **الذكاء الوجداني وعلاقتة بالتوافق الزواجي**. رسالة ماجسترغير منشورة، جامعة الزقازيق، كلية الاداب، قسم علم النفس.

□□. تايلور، ان و يسلوسلاكن، وليد و ديفز، د،ر و ريزون، ج،ت و تومسون، ر و كولمان، ا،م□(□□□). **مدخل الى علم النفس**. ترجمة. عيسى سمعان. دمشق: وزارة الثقافة. جزء الثانى.

□□. تركية، بهاءالدين خليل (□□□□). **علم الاجتماع العائلي** سورية: الاهالي للطباعة والنشر. الطبعة الاولى.

□□. جابر، عبدالحميد جابر (□□□□). **نظريات الشخصية** القاهرة: دارالنهضة العربية.

□□. الجموعي، مومن بكوش (□□□□). **القيم الاجتماعي وعلاقتها بالتوافق النفسي الاجتماعي لدى الطالب الجامعي. دراسة ميدانية بجامعة الوادي** . رسالة ماجستر غيرمنشورة، جامعة محمد خيضر، قسم علوم الاجتماعية.

□□. جودة، سهير حسين سليم (□□□□). **برنامج ارشادى مقترح لتعزيز التوافق الزوجي عن طريق فنيئ الحوار**. رسالة ماجستر غيرمنشورة. جامعة الاسلامية الغزة، كلية التربية، قسم علم النفس.

□□. الحسن، احسان محمد (□□□□). **رواد الفكر الاجتماعي** بغداد: دارالحكمة للطباعة.

□□. .... (□□□□). **موسوعة علم الاجتماع** بيروت: دار العربية للموسوعات. الطبعة الاولى.

□□. حسن، محمود (□□□□). **الاسرة و مشكلاتها**. بيروت: دارالنهضة العربية.

□□. حسيب، عبدالمنعم عبدالله (□□□□). **مقدمة فى الصحة النفسية** الاسكندرية: دارالوفاء لدنيا.الطبعة الاولى.

□□. حسين، طة عبدالعظيم (□□□□). **العلاج النفسي المعرفي مفاهيم و تطبيقات** الاسكندرية: دارالوفاء لدنيا للطباعة والنشر.الطبعة الاولى.

□□. الخالدي، اديب (□□□□). **الصحة النفسية** ليبا: المكتبة الجامعية. الطبعة الثاني.

□□. الخالدي، عطاالله فواد و العلمي، دلال سعدالدين (□□□□). **الصحة النفسية وعلاقتها بالتكيف و التوافق** . عمان:دارصفاء للنشر والتوزيع.الطبعة الاولى.

□□. الخطيب، سلوى عبدالحميد (□□□□). **نظرة فى العلم الاجتماع الاسري** القاهرة: مكتب الشقرى.

□□. الخطيب، هشام و الزبادي، احمد محمد (□□□□). **الصحة النفسية للطفل**. عمان: دارالثقافة. الطبعة الاولى.

□□. خمش، مجدالدين عمر خيري (□□□□). **علم الاجتماع الموضوع و المنهج** الاردن: دار مجدلاوى. الطبعة الثالث.

□□. الخوري، نسيم (□□□□). **الزواج مقاربة نفسية و اجتماعية** بيروت: دار المنهل اللبنانى. الطبعة الاولى.

□□. الخولي، سناء (□□□□). **الاسرة و الحياة العائلية** بيروت: دار النهضة العربية.

□□. .... (□□□□). **الاسرة فى العالم المتغير** الاسكندرية: دارالمعرفة.

[illegible]. الخولي، هشام عبدالرحمن ([illegible]). **دراسات و البحوث فى علم النفس و الصحة النفسية** الاسكندرية: دار الوفاء لدنيا للطباعة والنشر. الطبعة الاولى

[illegible]. داكو، بيير ([illegible]). **انتصارات التحليل النفسي**. ترجمة: وجية اسعد. سوريا: الشركة المتحدة للتوزيع. الطبعة الثانى.

[illegible]. الداهري، صالح حسيم احمد و الكبيسي، وهيب مجيد ([illegible]). **علم النفس العام** الاردن: دار الكندى للنشر والتوزيع. الطبعة الاولى.

[illegible]. دسوقي، راوية محمود حسين ([illegible]). **التوافق الزواجي**. اطروحة دكتورا غيرمنشورة، جامعة الزقازيق، كلية الاداب قسم علم النفس.

[illegible]. دسوقي، كمال ([illegible]). **علم النفس و دراسة التوافق** تكنولوجيا علوم الاجتماعية. الطبعة الثالثة.

[illegible]. دورون، ولان و بارو، فرانسواز ([illegible]). **موسوعة علم النفس.** ترجمة. فواد شاهين. المجلد الثانى. بيروت: عويدات. الطبعة الاولى.

[illegible]. راجح، احمد عزت ([illegible]). **اصول علم النفس** قاهرة: دارالمعارف. الطبعة الحادية العشر.

[illegible]. راشد، محمد يوسف احمد ([illegible]). التوافق الدراسي والشخصي والاجتماعي بعد توحيد المسارات في المملكة البحرين. دراسة ميدانية على طلبة المرحلة الثانوية بالمحافظة الوسطي . **مجلة جامعة دمشق**. مجلد[illegible]. ملحق.

[illegible]. ربيع، محمد شحاتة ([illegible]). **اصول الصحة النفسية** قاهرة: دارغريب. الطبعة السادسة.

[illegible]. رشوان، حسين عبدالحميد احمد ([illegible]). **علم الاجتماع بين ابن خلدون و اوجست كونت**. الاسكندرية: المكتب الجامعي الحديث.

[illegible]. رضا، نازه نين عثمان محمد ([illegible]). **الوافق النفسي و الاجتماعي لدى الناجين من القصف الكيمياوي لقضاء حلبجة.**

رسالة ماجستر غيرمنشورة، جامعة السليمانية، كلية التربية الاساسية، قسم التربية و علم النفس.

□□. رضوان، سامرجميل (□□□□). **الصحة النفسية**. عمان: دارالمسيرة.

□□. الرواجبة، عايدة (□□□□). **موسوعة عالم المراة**. عمان: دار اسامة للنشر و التوزيع. الطبعة الاولى.

□□. .... (□□□□). **الحياة الزوجية السعيدة**. بيروت: مكتبة الثقافية. الطبعة الثانية.

□□. الريماوي، محمد عودة و اخرون (□□□□). **علم النفس العام**. عمان: دار الميسرة للنشر و التوزيع والطباعة. الطبعة الثالثة

□□. الزبيدي، كامل علوان (□□□□). **الصحة النفسية من وجهة نظر علماء النفس**. سورية: دارعلاءالدين. الطبعة الاولى.

□□. زيعور، على (□□□□). **مذاهب علم النفس (مدخل الى علم النفس مع قراءات و نصوص).** دار الاندلس. الطبعة الثالثة.

□□. السروجي، طلعت مصطفى (□□□□). **التخطيط الاجتماعى (نظريات و مناهج).** الاسكندرية. المكتبة الجامعية الحديث.

الطبعة الاولى.

□□. سري، اجلال محمد (□□□□). **علم النفس العلاجي**. القاهرة: عالم الكتب. الطبعة الثانية.

□□. السفاسفة، محمد و عربيات، احمد (□□□□). **مبادي الصحة النفسية**. الاردن: المكتبة الوطنية.

□□. سفيان، نبيل صالح (□□□□). **المختصر فى الشخصية و الارشاد النفسي**. قاهرة: ايترك للنشر و الطباعة، الطبعة الاولى.

□□. سفيان، بوعطيط (□□□□). **الاشراف وعلاقتها بالتوافق المهني (دراسة ميدانية بمركب ميثال ستيل –عنابة–).** رسالة

ماجستر غيرمنشورة، جامعة منتورى، كلية العلوم الانسانية، قسم علم النفس وعلوم التربية.

□□. سكوت، جون (□□□□). **علم الاجتماع المفاهيم الاساسية** ترجمة. محمد عثمان. بيروت: الشبكة العربية للابحاث والنشر. الطبعة الاولى.

□□. سكوت، جون و مارشال، جوردون (□□□□). **موسوعة علم الاجتماع** ترجمة. احمد زايد. محمد الجواهري. محمود عبدالرشيد. عدلى السمرى . محمد محيى الدين . هناء الجوهرى . المجلدالثانى. المركز القومى للترجمة.

- سليم، شاكر مصطفى ([illegible]). قاموس انثرۆپۆلۆجيا. الطبعة الاولى.
- سليمان، حسين حسن و عبدالمجيد، هشام سيد و البحر، منى جمعة ([illegible]). **الممارسة العامة في الخدمة الاجتماعية مع الفرد و الاسرة**. بيروت: مجد الموسسة الجامعية للدراسات و النشر و التوزيع. الطبعة الاولى.
- السيد، سميرة احمد ([illegible]). **مصطلحات علم الاجتماع** المملكة العربية السعودية: مكتب الشقري. الطبع الاولى.
- سيد، جابر عوض ([illegible]). **البحث في الخدمة الاجتماعية** المكتب الجامعي الحديث.
- السيد، عبدالحليم محمود و سليمان، شاكر عبدالحميد و الصبوة، محمد نجيب و يوسف، جمعة سيد و خليفة، عبداللطيف محمد و عبداللة، معتز سيد و الغباشى، سهير مهيم ([illegible]). **علم النفس العام**. قاهرة: مكتب غريب. الطبعة الثالثة.
- سيلامي، نوربير ([illegible]). **المعجم الموسوعي فى العلم النفس**. ترجمة. وجية اسعد. سوريا. دمشق: منشورات وزارة الثقافية. المجلد الاول.
- الشامسي، ميثاء سالم ([illegible]). **دليل الزواج الناجح** امارات: الطبعة الاولى.
- شريف، عبدالستار طاهر ([illegible]). **المجتمع الكوردية. دراسة اجتماعية ثقافية سياسية**. من منشورات جمعية الثقافية الكردية. عدد [illegible].
- الشهري، وليد بن محمد ([illegible]). **التوافق الزواجي وعلاقتة ببعض سمات الشخصية لدى عينة من المعلمين المتزوجين بمحافظة الجدة**. رسالة ماجستر غيرمنشورة، جامعة ام القرى ، كلية التربية، قسم علم النفس.
- صبحي، سيد ([illegible]). **الانسان و صحتة النفسية** قاهرة: دار المصرية اللبنانية. الطبعة الاولى.
- صيام، شحاتة ([illegible]). **النظرية الاجتماعية من مرحلة الكلاسيكية الى ما بعد الحداثة** . مصر العربية للنشر والتوزيع. الطبع الاولى.

الضبغ، عبدالرؤوف ( ). **علم الاجتماع العائلي** الاسكندرية: دارالوفاء لدنيا للطباعة والنشر. الطبعة الاولى.

طه، فرج عبدالقادر ( ). **اصول علم النفس الحديث** القاهرة: دارقباء.

الطويل، عزت عبدالعظيم ( ). **معالم علم النفس المعاصر** الاسكندرية: دار المعرفة الجامعية. الطبعة الثالث.

عباس، فيصل و العنبكي، مالك ( ). **مدخل الى علم النفس (مبادي، مدارس، ميادين).** بيروت: دارالمنهل اللبناني.
الطبعة الاولى.

عبدالحميد، جديات ( ). **الانهاك النفسي وعلاقتة بالتوافق الزواجي لدى اطباء وممرضي** رسالة ماجستر غير منشورة، جامعة الجزائر ، الكلية العلوم الانسانية و العلوم الاجتماعية، قسم علم النفس العم ل والتنظيم.

عبدالرحمن، عبداللة محمد ( ). **النظرية فى علم الاجتماع** دارالمعرفية الجامعية.

عبداللطيف، مدحت عبدالحميد ( ). **الصحة النفسية و التفوق الدراسي** بيروت: دارالمعرفية الجامعية.

عبدالمؤمن، علي معمر ( ). **مناهج البحث في العلوم الاجتماعية(الاساسيات و التقنيات و الاساليب).** ليبيا: دارالكتب الوطنى.الطبعة الاولى.

العتوم، عدنان يوسف ( ). **علم النفس الاجتماعي** اردن: اثراء للنشر و التوزيع. الطبعة الاولى.

عدس، عبدالرحمن ( ). **علم النفس التربوي نظرة معاصرة** عمان: دار الفكر للنشر و التوزيع. الطبعة الثالثة.

عرابى، بلال و العبدالله، محمد ( ). **علم الاجتماع العام**. دمشق: منشورات جامعه دمشق . كليه الاداب و العلوم
الانسانيه.

علي، حسام محمود زكي ( ). **الانهياك النفسي و علاقتة باالتوافق الزواجي و بعض المتغيرات الديموجرافية لدى عينة من معلمي الفئات الخاصة بمحافظة منيا** رسالة ماجسترغير منشورة، جامعة المنيا،
كلية التربية، قسم الصحة النفسية.

عمر، معن خليل ( ). **علم اجتماع الاسرة** عمان: دارالشروق. الطبعة العربية الاولى الاصدار الثالث.

العناني، حنان عبدالحميد ( ). **الصحة النفسية** عمان: دار الفكر. الطبعة الثالثة.

عويضة، كامل محمد محمد ( ). **رحلة فى علم النفس** بيروت: دارالكتب العلمي. الطبعة الاولى.

. العيسوي، عبدالرحمن (). **العلاج السلوكي**. بيروت: دارالكتب الجامعية.

. غانم، محمد حسن (). **مقدمة لعلم النفس المرضي** الاسكندرية: المكتبة المصري. الطبعة الاولى.

. الفار، على محمود اسلام () **معجم علم الاجتماع** القاهرة. دارالمعرفة. الطبعة الثانية.

. فروجة، بلحاج (). **التوافق النفسي الاجتماعي و علاقتة بالدافعة للتعلم لدى المراهقين المتمدرس فى التعليم الثانوي، دراسة ميدانية بولاية تيزى وزو وبومرداس**. رسالة ماجستر غير منشورة، جامعة مولود معمري، كلية الاداب و العلوم الانسانية، قسم علم النفس و علوم التربوي.

. فرويد، سيگموند (). **الانا و الهو**. ترجمة. محمد عثمان نجاتى. دارالشروق. الطبعة الرابع.

. فريزة، حامل () **الاختلاف فى المستوى التعليمي و الثقافي و الاقتصادي وعلاقتة بالتوافق الزواجي للزوجين العاملين.(دراسة لعشر حالات بولاية تيزى وزو)**. رسالة ماجستر غيرمنشورة، جامعة مولود معمرى تيزى وزو. كلية العلوم الانسانية و الاجتماعي، قسم علم النفس.

. فلاتة، محمود ابراهين قمر (). **التوافق الزواجي بين الوالدين و علاقتة بمفهوم الذات لدى الابناء المراهقين بالمدينة المنورة**. اطروحة دكتوراة غير منشورة، جامعة الطيبة ، كلية التربية والعلوم الانسانية، قسم علم النفس التربوي

. فهمي، مصطفى (). **التوافق الشخصي والاجتماعي** مصر: مكتبة الخانجي. الطبعة الاولى.

. ... ().**الصحة النفسية دراسات فى سيكلوجية التكيف** . مصر: مكتبة الخانج ي. الطبعة الثالثة.

. القائمي، علي (). **تكوين الاسرة فى الاسلام** بيروت: دارالنبلاء. الطبعة الاولى.

. ... (). **الاسرة وقضايا الزواج** لبنان: دارالنبلاء. الطبعة الاولى.

. القريشي، غني ناصر حسين (). **المداخل النظرية لعلم الاجتماع**. عمان: دارصفاء للنشر و التوزيع. الطبعة الاولى.

. القصير، عبدالقادر(). **الاسرة المتغيرة فى مجتمع المدينة العربية** . دراسة ميدانية فى علم الاجتماع الحضري والاسري. بيروت: دارالنهضة العربية. الطبعة الاولى.

□□. القيسي، نايف (□□□□). **المعجم التربوي و العلم النفس** . الاردن: دارالاسامة للنشر والتوزيع و دار المشرق الثقافى.

الطبعة الاولى.

□□. كفافي، علاء الدين (□□□□). **الصحة النفسية**. القاهرة: هجر للطباعة و النشر. الطبعة الثالثة.

□□. الكندري، احمد محمد مبارك (□□□□). **علم النفس الاسري**. كويت: مكتبة الفلاح للنشر و التوزيع. الطبعة الرابعة.

□□. لطفي، عبدالحميد (□□□□). **علم الاجتماع**. مصر: مطبعة الاسكندرية. الطبعة الثامن.

□□. محمد، عبدالفتاح محمد (□□□□). **ظواهر و مشكلات الاسرة و الطفولة المعاصرة من منظور الخدمة الاجتماعية**

الاسكندرية: المكتب الجامعي للحديث.

□□. محمد، محمدجاسم (□□□□). **المدخل الى علم النفس العام**. عمان: دارالثقافة للنشر و التوزيع، الطبعة الاولى.

□□. محمود، فرمان على (□□□□). **التوافق النفسى و الاجتماعي والدراسي لدى الطلبة العائدين فى جامعة صلاح الدين**.

رسالة ماجستر غيرمنشورة . جامعة صلاح الدين ، كلية التربية و العلوم الانسانية، قسم علم النفس التربوي.

□□. مرسي، كمال ابراهيم (□□□□). **الزواج و البناء الاسرة** كويت: دار القلم. الطبعة الاولى.

□□. منسى، محمود عبدالحليم و الطواب، سيد و صالح، احمد و قاسم، ناجى محمد و هاشم، مها اسماعيل و مكارى، نبيلة

ميخائيل (□□□□). **مدخل الى علم النفس التربوى**

□□□. المنصور، ابراهيم يوسف (□□□□). **علم النفس العام**. بغداد: مطبعة جامعة بغداد. الطبعة الثالثة.

□□□. ميشل، دينكن (□□□□). **معجم علم الاجتماع**. ترجمة. احسان محمد الحسن. العراق: منشورات وزارة الثقافة و الاعلام. دارالرشيد للنشر.

□□□. الناصري، لطيف غازى مكي (□□□□). الاسس المفصلة في الاختيار الطرف الاخر لتحقيق التوافق الزواجي لدى الذكور و الاناث غير المتزوجين. **مجلة جامعة تكريت للعلوم الانسانية** عدد □. مجلد□□.

□□□. نايت، ركس و نايت، مرجيت (□□□□). **المدخل الى علم النفس الحديث**. ترجمة.عبد على الجسمانى. الاردن: الموسسة العربية للدراسة و النشر. الطبعة الثانى.

□□□. نبيل، حليلو (□□□□). الاسرة و عوامل نجاحها. **الملتقى الوطني الثاني حول الاتصال و جودة الحياة في**

الاسرة، جامعة القاصدي مرباح و رقلة، كل ية العلوم الانسانية والاجتماعية، قسم العلوم الاجتماعي.

نخبة من المتخصصين ( ). **علم الاجتماع الاسري** مصر: الشركة العربية المتحدة للتسويق و التوزيعات

الهنائية، ميمونة بنت يعقوب ( ). **بعض العوامل المسهمة في سوء التوافق الزواجي كما يدركها القائمون على لجان التوفيق و المصالحة المترددين عليها بمحافظة مسقط** . رسالة ماجستر غيرمنشورة.

جامعة نزوى، كلية العلوم و الاداب، قسم التربية و الدراسات الانسانية.

ونوغي، فطيمة ( ). **اثر سوء التوافق الزواجي فى تكوين الميل الى الامراض النفسية لدى المراة من خلال تطبيق اختيار (MMPI 2). دراسة ميدانية بمدينة بسكرة** . اطروحة دكتوراة غيرمنشورة.

جامعة محمد خضير بسكرة، كلية العلوم الانسانية و الاجتماعية، قسم العلوم الاجتماعية.

ياركندي، أماني محمد محمد ( ). **التوافق الزواجي لدى عيناتمن الزواجات اللاتي التحقن ببرامج تأهيل ما قبل الزواج و زوجات لم يلتحقن بمثل هذه البرامج بمدينة جدة** . رسالة ماجستر غيرمنشورة.

جامعة ملك عبدالعزيز. كلية الاداب و العلوم الانسانية.

يحيى، خولة احمد ( ). **الاظطرابات السلوكية و الانفعالية.** عمان: دار الفكر للطباعة و النشر . الطبعة لاولى.

سەرچاوە فارسیەکان :

اشلى، ديود ( ). **نظرية جامعة شناسى (اصول و مبانى كلاسيك).** ترجمة: سيد على اكبر. انتشارت دانشگاه كرمان. چاپ اول.

اعزازى، شهلا ( ). **جامعەشناسى خانواده.** تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان. چاپ چهارم.

- برناردز، جان (). **درامدی به مطالعات خانواده**. ترجمه. حسین قاضیان. تهران. نشر نی. چاپ سوم
- بیابانگرد، اسماعیل (). **جوانان و ازدواج**. تهران: نشر فرهنگ اسلامی. چاپ ششم.
- تقوی، نعمت الله (). **جامعه‌شناسی خانواده**. تهران: دانشگاه پیام نور. چاپ ششم.
- ریتزر، جورج (). **نظرية جامعه‌شناسی در دوران معاصر** . ترجمة. محسن ثلاثی . تهران: انتشارات علمی.
  چاپ دهم.
- ساروخانی، باقر (). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده. تهران: انتشارات سروش. چاپ سیزدهم.
- شاکریان، عطا (). **نقش ابعاد شخصیت و جنسیت در پیش بینی سازگاری زناشویی . دوو ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی‌کرمانشاه**. سال شانزدهم. شماره اول.
- فولادی، انسیة و همکاران (). بررسی دیدگاه زوجین نابارور نسبت به نازایی و سازگاری زناشویی در مراجعین به مرکز رویان تهران (). **مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران .دوره شانزدهم. شماره**.
- کوئن، بروس (). **مبانی جامعه‌شناسی**. ترجمه. د. غلامعباس توسلی و د. رضا فاضل. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. چاپ بیستم.
- لبیبی، محمد مهدی (). **خانواده در قرن بیست و یکم، از نگاه جامعه‌شناسان ایرانی و غربی** تهران: نشر علم. چاپ اول.
- محسنی، منوچهر (). **مقدمات جامعه شناسی**. تهران: موسسة انتشارات اگاه. چاپ چوارەم.
- مقدم، امان اله قرائی (). **مبانی جامعه‌شناسی**. تهران: انتشارات ابجد. چاپ هفتم.

English References:-

1. Allan, G. (1994).**Family Life**. Oxford: Blackwell.

2. Brennan J, F. (2003**). History and Systems of psychology**. New Jersey:

3. Wilson, A. (1991**). Family(Society Now)**. London: Routledge.

4. Geddens, A. (2002**).Sociology**. Cambridge: Polity Press. Fifth Edition.

5. Eshleman, J. R. (2003**).The Family.America**: Tenth Edition.

6. Macionis, J. J. & Plummer, K. (2005).**Sociology A Global Introduction**.British: Pearson Prentice Hall. Therd Edition

7. Donnell, O. M. (1992**). A new Introduction To Soclology**. Britain: Nelson. Therd Edition.

8. Schaefer, T. R.(2005**). Sociology**.Newyork: Mc Graw- Hill. Ninth Edition.

9. Hammond, j. R. (2010). **Sociology Of The Family**.Uvu.edu.

10. Midmer, D. K. (1997). Family **Of Orign, Marital Adjustment And The Brith Of The First Child**. Canada: National library of Canada.

11. Oslon, H. D. & Defrain, J. (2006). **Marriages And Families(Intimacy, Diversity And Strengths**):Mc Graw Hill. Fifth Edition.

12. Kroehler, J. C. & Hughes, M. (2005) .**Sociology The Core**. :Mc Graw Hill . Seventh Edition.

13. Hashmi, H. K. & Hassan, I. (2006) .**Marital Adjustment, Stress And Depression Among Working And Non-Working Married Women**.Internet Journal Of Medical Update. 2 : 1, 20-25.

14. Shin,Y. (2012). **Marital Adjustment Factors For International Marriages In South Korea**.International Journal Of Human Ecology.10: 69.

15. Okoh, E. (2008). **Personality Variables Of Marital Adjustment Among Married Persons In Delta State Of Nigeria**.Educational Research And Review.3.8:275-276.

سەرچاوەی ئەنتەرنێت:

. خانزادی، علی ([illegible]). **رولوــمی**. لەسەر سایتی http// www.Journals.ut.at.ir

. الهادي، احمد ([illegible]). **الوجوديون**. له سەر سایتی http// www.cbtarabiao.com

. القريشري، ناصر ([illegible]). **العائلة فی نظر بعض المفكرين الاجتماعين(كونت، لسترواد، سمنر)** لەسەر سایتی http// www.Uobabylon.edu.iq

پاشكۆكان

(پاشکۆی)

زانکۆی سلیمانی

سکولی زانسته مرۆڤایەتیەکان

بەشی کۆمەڵناسی – کاری کۆمەلایەتی – ماستەر

فۆرمی ڕاپرسی سەرەتایی (استطلاعي)

سلاو بەڕێزم.........

ئەم فۆرمەی لە بەردەستتدایە بەشێکە لە داواکاری توێژینەوەیەکی زانستی بۆ بەدەست هێنانی بڕوانامەی ماستەر لە کۆمەڵناسیدا، لە ژێر ناونیشانی ((خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزانی کوردیدا، توێژینەوەیەکی مەیدانییە بە شاری هەڵەبجە))

مەبەستمان لە چەمکی خۆگونجاندنی هاوسەری : سازان و ڕێکەوتنی نێوان هاوسەرانە لە سەر بابەتە هەستیارەکانی ژیانی خێزانییان، هەروەها قبوول کردنی بیروبۆچوون و ڕێزگرتنی کەسایەتی و هەست بە ئارامی و خۆشگوزەرانیە لە سایەی یەکتردا

وەلامدانەوەت بە هەستێکی لێپرسراوانە و ڕاشکاوانە، خزمەتێکی گەورە بە توێژینەوەکە دەکات.

لەگەڵ ڕێزدا

خوێندکاری ماستەر:

مەروان مەزهەر جافر

پرسیار: گرنگترین سیما تایبەتەکانی نێوان هاوسەران چین، کە ئاماژن بۆ خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزاند ؟

وەڵام:

□:

□:

□:

(پاشکۆی□)

فۆرمی سەرتایی پێوانەی خۆگونجاندنیهاوسەری

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

سەرۆکایەتی زانکۆی سلێمانی

سکوڵی زانستە مرۆڤایەتیەکان – بەشی کۆمەڵناسی–کاری کۆمەڵایەتی–

مامۆستای بەڕێز : ....

ئەم فۆڕمەی لەبەردەستتدایە بۆئەنجامدانی توێژینەوەیەکی زانستیە، بۆبەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە بواری –کاری کۆمەڵایەتی–. لە ژێر ناونیشانی:

(خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزانی کوردیدا، توێژینەوەیەکیمەیدانییە لە شاریهەڵەبجە) مەبەستمان لە چەمکی **خۆگونجاندنی هاوسەری:** سازان وتەبابوونێکی ڕێ ژەیی وگۆڕاو وبەردەوامی نێوان هاوسەرانە لەسەر بابەتە پەیوەندیدارەکان بەژیانی هاوبەشیانەوە، لەو چوارچێوەدا ناکۆکی وبەرژەوندی تایبەت وەلا دەنرێت، سۆز وخۆشەویستی و ڕێزگرتن و هەستکردن بە ئاسوەدیی و وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی دەستەبەر دەکرێت، ئەمە سەرەڕای ئەوەی گونجاویەکی تەواو لە رووی ڕەفتارو هەڵسوکەوت و بەڕیوبردنی کاروباری خێزان بەدیدەکرێت، بە هوشیارییەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو کارتێکەرانەش دەکەن، کە ڕووبەرووی سروشتی پەیوەندیە هاوسەرییەکەیان دەبێتەوە.

گرنگترین ئەو بوارانەش ئاماژەن بۆ خۆگونجانی هاوسەری بریتین لەبوارەکانی (ڕۆڵ وبەرپرسیاریەتی کۆمەڵایەتی و سۆز و خۆشەویستی و دەروونی و ئابووری و ڕۆشنبیری و تەکنەلۆجیا).

بەو پێیەی بەڕێزتان پسپۆڕن لە بوارەکەدا، دەستنیشانکراون بۆ ئەوەی ڕاو وپێشن یاری خۆتان سەبارەت بەبڕگەکانی ئەم فۆڕمەدا بخەنە روو، بۆئەوەی پێوەرەکە خەسڵەتی راستگۆیی و زانستی بوون وەربگرێت.

سوپاس بۆ هاوکاری کردنتان...

تێبینی:

□: لە بەرامبەر هەڵبژاردنی هەر بڕگەیەکدا بەهای (هەمیشە، زۆرجار، هەندێك جار، بەدەگمەن، هەرگیز) بوونی هەیە.

□: بەهای بڕگە نەرێنیەکان بریتین لە (□، □، □، □، □) بەلاَم بۆ بەهای بڕگە ئەرێنیەکان (□، □، □، □، □).

خوێندکاری ماستەر : سەرپەرشتیار :

مەروان مەزهەر جافر پرۆفیسۆر. د. رشدي علی میرزة جاف

- پلەی زانستی وپسپۆری:
- شوێنی کار:

یەکەم : زانیاریە گشتیەکان :

□: ڕەگەز : نێر □ مێ □

□: تەمەن : ساڵ □

□: ئاستی خوێندن : سەرەتایی □ ئامادەیی □ ناوەندی □

دبلۆم □ بەکالۆریوس □ خوێندنی بالاَ(ماستەر/دکتۆرا) □

□ : تەمەنت لە کاتی هاوسەرییدا: □ ساڵ

□: تەمەنی هاوسەرەکەت لە کاتی هاوسەرییدا: □ ساڵ

: ماوەی پێکهێنانی هاوسەری: ☐ ساڵ

: جۆری خانوو : ☐ موڵك ☐ کرێ ☐ حکو ☐ هی

: ژمارەی ئەندامانی خێزان: ☐ کەس

: باری ئابووری خێزان: ☐ زۆرباش ☐ با ☐ مامناوە ☐ خرا

دووەم: زانیاریە تایبەتیەکان:

بواری ڕۆڵ وبەرپرسیاریەتی کۆمەلآیەتی: توانای هەریەکە لە هاوسەران لەسەر بەستنی پەیوەندیەکی ئەرێنی لە ژیاندا، بەسەربردنی ژیانێکی سەربەخۆ و دوور لە دەستێوەردان، هەروەها وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی کۆمەلآیەتی‌و ڕێکەوتن لەسەر بابەتە کۆمەلآیەتیە جیاوازەکانی ژیانی هاوسەری.

	یەکەم: بڕگەکانی بواری ڕۆڵ وبەرپرسیاریەتی کۆمەلآیەتی	گونجاوە	نەگونجاوە	تێبینی
	لە ژیانی هاوسەریەتیدا هەست بە سەربەخۆی و ئازادی دەکەین.			
	خێزانی هەردوولامان دەست دەخەنە ناو کاروباری ژیانمانەوە.			
	خۆمان توانای چارەسەرکردنی کێشەکانمان نیە، پەنا بۆ دەوربەرمان دەبەین.			
	هەست دەکەم پەیوەندی هاوسەرییمان بەهێزە.			
	منداڵەکانمان هۆکارن بۆ بەهێزبوونی پەیوەندی و پێکەوبوونمان.			
	هەردووکمان هاوڕاین لەسەر شێوازی پەروەردەکردنی منداڵ.			
	هاوسەرەکەم هەمیشە هەر قسەی خۆی دەسەپێنێ.			
	دابەشکردنی کار لە نێوانماندا هەیە.			
	کۆتا دەسەڵاتی بڕیاردان لە خێزانەکەماندا لەلای هاوسەرەکەمە.			

 بواری سۆز و خۆشەویستی: پەیوەندی وکارلێکی سۆزدا ری ولێکتێگەشتنی ویژدانی نێوان هاوسەرانە ، ڕادەی گرنگیدان بەیەکتر وخۆشەویستی دوولایەنەو   گونجانیان لەگەڵ بابەتی سێکسی و   ڕەزامەند بوونی هەردوولا لەسەر ئەو پرۆسەیە.

تێبینی	نەگونجاوە	گونجاوە	بڕگەکانی بواری سۆز و خۆشەویستی	
			هەردوولامان پرۆسەی سێکسی بە پیرۆز و گرنگ دەزانین.	
			حەزو ویستێکی هاوبەشمان بۆپرۆسەی سێکسی هەیەو سودمەندین لە چێژ و خۆشیەکانی.	
			هیچ کات لایەنی سێکسی نەبووەتە کێشە لە ژیانی خێزانیماندا.	
			لە سەر بنەمای خۆشەویستی وبە ویستی خۆم هاوسەری ژیانم هەڵبژاردووە.	
			هەندێ جار هەست دەکەم بە پێی تێپەربوونی کات خۆشەویستی نێوانمان کەم دەبێتەوە.	
			بوون و نەبوونی منداڵ هەستی خۆشەویستیم بۆ هاوسەرەکەم کەم ناکەتەوە.	
			لەیەك تێگەشتن و گفتوگۆ لە نێوانماندا هەیەو ریز لە بۆچوونی یەکدەگرین.	
			هاوسەرکەم ڕێز لە کەسوکارم ناگرێت و بەکەمی سەردانیان دەکات.	
			بە ئاسانی بۆچوون و هەستەکانم دەردەبڕم بۆهاوسەرکەم و ڕێز لە هەستەکانم دەگرێت.	

بواری دەرونی: گرنگیدانی هاوسەرانە بە لایەنی دەروونی و هەست و حەزو ئارەزووی نێوانیان، بوونی متمانە و دووربونە لە نەخۆشی دەروونی و دڵپیسی....هتد.

تێبینی	نەگونجاوە	گونجاوە	بڕگەکانی بواری دەروونی
			لە ژیانی هاوسەریمدا هەست بە خۆشبەختی و ئاسودەیی دەکەم.
			دۆخی خێزانیمان خەمۆکیەو لە ماڵەوە هەست بە بێزاری دەکەم.
			هاوسەرەکەم ڕەخنەم لێ دەگرێت و بێ هێچ هۆکارێك بێزارم دەکات.
			بایەخ وگرنگی هاوبەشمان هەیە وگرنگی بەحەز وئارەزووی یەکتر دەدەین.
			هەمیشە هەوڵم داوە حەز و ئارەزووی هاوسەرەکەم بەدی بێنم.
			لە بابەتی پۆشینی جلێ وبەرگ وجوانکاری و ڕوخسارمدا حەز و ئارەزووی هاوسەرکەم لا مەبەستە
			هاوسەرەکەم حەز بە زانینی نهێنەکانم دەکات.
			هەست دەکەم هاوسەرەکەم دڵپیس و خانگمانە ولیپرسینەوەم لەگەڵدا دەکات.
			متمانەی تەواوم بە هاوسەرەکەم هەیە.

بواری ئابووری: ڕێکەوتنی نێوان هاوسەرانە لەسەر بابەتە پەیوەندیدارەکان بە مادە وبژێوی خێزانو پیشەی هاوسەران، هەروەها چۆنیەتی دابینکردنو خەرجکردنو پاشەکەوتکردنی داهاتی خێزان.

	برگەکانی بواری ئابووری	گونجاوە	نەگونجاوە	تێبینی
	پیشەی هاوسەرەکەم پەیوەندیەکانی نێوانمانی لاواز کردووە.			
	پیشەی هاوسەرەکەم لەگەڵ حەز ویستی مندا ناگونجێ وگرفتمان بۆدروست دەکات.			
	حەزو ویستم لەگەڵ پیشەکەمدا نەگونجاوە وکاریگەری دروستکردووە لە سەر ژیانی هاوسەریم			
	داهاتەکەمان بە هاوبەشی خەرج دەکەین نەك بە بەسەربەخۆیی.			
	سەربەخۆیی ئابووریم هۆکارە بۆ بریاردانم وکرینی پیداویستیەکانم بە ویستی خۆم.			
	هاوسەرەکەم بە بێ پرس و راوێژ کرین و فرۆشتن دەکات.			
	دەست بلاوی هاوسەرەکەم واد ەکات زۆربەی جار قەرزاربین.			
	هاوسەرەکەم هاوکارمە لە کاتی قەیرانی ئابووری خێزانیدا.			
	هەست دەکەم هاوسەرەکەم خسڵەتی رەزیلی تیدایە.			

بواری رۆشنبیری : ڕادەی لێك نزیکی ئاستی رۆشنبیریو ئاستی خوێندن وجیاوازی تەمەنو شێوازی بیرکردنەوە بیروبۆچوون وبەهای کۆمەلأیەتی هەریەکە لە هاوسەران دەگرێتەوە.

تێبینی	نەگونجاوە	گونجاوە	بڕگەکانی بواری رۆشنبیری	
			جیاوازی ئاستی خوێندن هیچ کێشەیەکی بۆ دروست نەکردووین.	
			ئاستی خوێندن و بڕوانامەی هاوسەرەکەم لا گرنگ نیە.	
			هەست بە کەمی دەکەم ئەگەر هاوسەرەکەم ئاستی خوێندنی بەرزتر بێت.	
			ئایین هۆکارێکی سەرەکیە بۆ زیادبوونی ئاستی خۆگونجاندنی نێوانمان.	
			هەردوولامان ئەنجامدانی ئەرکە ئاینیەکان بە گرنگ دەزانین.	
			تەمەنی هاوسەگیرم گونجاو بوو، هیچ کێشەیەکی خێزانیشی بۆدروست نەکردووم.	
			جیاوازی تەمەنمان کاری کردووەتە سەر شێوازی بیرکردنەوە و بۆچوونمان.	
			جیاوازی ژینگەی خێزانیمان نەبووەتە بەربەست لەبەردەم خۆگونجاندماندا.	
			زۆربەی کێشەکانی نێوانمان دەگەڕیتەوە بۆ جیاوازی داب ونەریت و بیرکردنەوەمان.	

- بواری تەکنۆلۆجیا: شێواز و چۆنیەتی سود وەرگرتن و بەکارهێنانی ئامرازەکانی تەکنەلۆجیایە، هەروەها ئاستی هوشیاری هاوسەران و خۆگونجاندنیانە لەگەل ئەوگۆڕانکارییە خێرانەی بەسەر خێزاندا دێن، چۆنیەتی خۆپاراستنە لە زیانەکانی ئامرازەکانی تەکنەلۆجیا.

	بڕگەکانی بواری تەکنۆلۆجیا	گونجاوە	نەگونجاوە	تێبینی
	ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا کاری نەکردووەتە سەر سروشتی پەیوەندیە هاوسەرییەکانمان.			
	ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانمانی لاواز کردووە.			
	ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا متمانەی هاوسەرەکەمی لا کەم کردوومەتەوە.			
	شەوان هاوسەرەکەم لە دوای منەوە دەخەوێت، کاتێکی زۆر بەسەیری فلیم یان یاری بەسەردەبات.			
	کاتی بەتاڵیم بەسەیر کردنی تەلەفزیۆنەوە بەسەردەبەم			
	سەیری ئەو بەرنامانە دەکەم کە بەسودن بۆ ژیانی هاوسەریم.			
	هاوسەرەکەم هێندە سەرقاڵی فەیسبووک و موبایل دەبێت هەندێ جار دڵپیس وخانگمان دەبم			
	هەندی جار موبایل و فەیسبووک کێشەی خێزانی بۆ دروست کردووین.			
	هیچ کات هەوڵ نادەم نهێنی ناو موبایل یاخود فەیسبووکی هاوسەرەکەم بزانم.			

<u>سەرەنج و تێبینی زیاتر</u>

....

....

....

....

....

....

....

سوپاس بۆ ئەو کاتەی بە ئێمەت بەخشی.

(پاشکۆی□)

ناوی مامۆستایانی شارەزا بەمەبەستی بڕیاردان لەسەر ڕادەی ڕاستگۆیی بڕگەکانی پێوەرەکە

ژ	ناوی شارەزایان	نازناوی زانستی	زانکۆ	سکوڵ	بەشی	پسپۆری
□	کریم شریف قەرەچەتانی	پرۆفیسۆر	سلێمانی	پەروەردەی بنەرەت	باخچەی ساوایان	دەروونناسی گەشە
□	یوسف حمەصالح مستەفا	پرۆفیسۆر	سەلاّح الدین	ئەدەبیات	دەروونزانی	تەندروستی دەروونی
□	ئازاد علی اسماعیل	پرۆفیسۆری یاریدەرەر	کۆیە	پەروەردە	کلینکەڵ سایکۆلۆجی	تەندروستی دەروونی
□	صابر بکر بۆکانی	پرۆفیسۆری یاریدەرەر	سلێمانی	زانستە مرۆڤایتیەکان	ڕاگەیاندن	دەروونناسی پەروەردەی
□	عزت فتاح حمەصالّح	پرۆفیسۆری یاریدەرەر	سلێمانی	زانستە مرۆڤایتیەکان	کۆمەڵناسی	انثرۆپۆلۆجیا
□	نجاة محمد فرج	پرۆفیسۆری یاریدەرەر	سلێمانی	زانستە مرۆڤایتیەکان	کۆمەڵناسی	ڕێکخستنی کۆمەلاّیەتی
□	نیان نامیق صابر	پرۆفیسۆری یاریدەرەر	سلێمانی	زانستە مرۆڤایتیەکان	کاری کۆمەلاّیەتی	فەلسەفەی پەروەردە
□	حسن فخرالدین خالد	مامۆستا	سلێمانی	پەروەردەی بنەرەت	باخچەی ساوایان	دەروونناسی پەروەردەی
□	دارە مشیر المام سینی	مامۆستا	سەلاّح الدین	پەروەردە	پەروەردە و دەروونناسی	دەروونناسی پەروەردەی
□□	عالیە فرج مصطفی	مامۆستا	سلێمانی	زانستە مرۆڤایتیەکان	کۆمەڵناسی	کۆمەڵناسی خێزان

(پاشکۆی [illegible])

ڕێژەی پەسەندی بڕگەکان بە پێی بۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان

ژ	ناوی شارەزا و پسپۆڕان	ژ.برگەی پەسەندکراو	ژ.برگەی پەسەندنەکراو	ژ.برگەی تیبینی لەسەربوو	ژ. بڕگە پەسند نەکراوەکان و تێبینی لەسەربوو	ڕێژەی سەدی
[illegible]	پ.د. کریم شریف قەرەچەتانی	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	پ.د. یوسف حمەصاڵح مستەفا	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	پ.ی.د. ازاد علی اسماعیل	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	پ.ی.د. صابربکر بۆکانی	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	پ.ی.د. عزت فتاح حمەصاڵح	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	پ.ی.د. نجاة محمد فرج	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	پ.ی.د. نیان نامیق صابر	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	د. حسن فخرالدین خالد	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	د. دارە مشیر المامسینی	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
[illegible]	د. عالیە فرج مصطفی	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	٪[illegible]
	کۆی گشتی	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

شێوازی جێگیر کردن و دەرکردنی ئاستی ڕاستگۆیی فۆرمەکە بەم جۆرە بوو:

کۆی گشتی پرسیارەکانی فۆرمی پێوانەکە = (□□) پرسیار (گۆڕاوەکان و بڕگەکان).

ژمارەی شارەزیان، کە هەڵسەنگاندنیان بۆ فۆرمەکە ئەنجام داوە = (□) کەس.

کۆی گشتی بڕگەکان = ژمارەی بڕگەکان × ژمارەی شارەزاکان = (□ × □□ = □□□)

کۆی گشتی ژمارەی بڕگە پەسەندکراوەکان = □□□ بڕگە

کۆی گشتی ژمارەی بڕگە پەسەند نەکراوەکان = □□ بڕگە

کۆی گشتی ژمارەی برگە تێبینی لەسەربوو = □□ بڕگە

ڕێژەی سەدی راستگۆی گشتی فۆرمەکە = ژمارەی بڕگەپەسەندکراوەکان ÷ ژمارەی گشتی بڕگەکان × □□□

ڕێژەی سەدی = □□ ÷ □□□ × □□□ = □□□□ ئاستی ڕاستگۆیی پرسیاری فۆرمەکە.

ئاستی ڕاستگۆیی پرسیاری فۆرمەکە بریتیە لە □□□□□

(پاشکۆی)

فۆرمی کۆتایی پێوانەی خۆگونجاندنیهاوسەری

وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی.

سەرۆکایەتی زانکۆی سلێمانی–سکوڵی زانستە مرۆڤایەتیەکان.

بەشی کۆمەڵناسی – کاری کۆمەلایەتی– خوێندنی باڵا– ماستەر.

فۆرمی راپرسی:

سلاو بەڕێزم :

ئەم فۆڕمەی لەبەردەستتدایە بۆئەنجامدانی توێژینەوەیەکی زانستیە، بۆبەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر، بە ناونیشانی:

(خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزانی کوردیدا، توێژینەوەیەکیمەیدانییە لە شاریهەڵەبجە)

مەبەستمان لە خۆگونجاندنی هاوسەری: سازان و تەبابوونێکی ڕێژەیی و گۆڕاو وبەردەوامی نێوان هاوسەرانە لەسەر بابەتە پەیوەندیدارەکان بەژیانی هاوبەشیانەوە، لەو چوارچێوەدا ناکۆکی و بەرژەوندی تایبەت وەلا دەنرێت، سۆز وخۆشەویستی و ڕێزگرتن و هەستکردن بە ئاسوەدیی دەستەبەر دەکرێت، وگونجاوییەکی تەواو لە رووی هەڵسوکەوت و بەرێوبردنی کاروباری خێزان بەدیدەکرێت

وەڵامدانەوەت بە هەستێکی لێپرسراوانە و راشکاوانە خزمەتێکی گەورە بە توێژینەوەکە دەکات .... سوپاس بۆهاوکاریت

<u>تێبینی:</u>

- پێویست بە ناو نوسین ناکات.
- لە بەرامبەر هەر پرسیارێکدا پێنج وەڵام دانراوە، *هێمای ($\surd$) لە شوێنی گونجاو بۆ یەک وەڵام دابنێ.*

خوێندکاری ماستەر : | سەرپەرشتیار :

مەروان مەزهەر جافر | پرۆفیسۆر. د. رشدي علی میرزة جاف

زانیاریە گشتیەکان:

/ ڕەگەز : نێر

/ تەمەن : سالّ

/ ئاستی خوێندن : سەرەتایی ئامادەیی ناوەندی

دبلۆم بەکالۆریوس خوێندنی بالاّ(ماستەر/ دکتۆرا)

/ تەمەنت لە کاتی هاوسەرییدا: سالّ

/ تەمەنی هاوسەرەکەت لە کاتی هاوسەرییدا: سالّ

/ ماوەی پێکهێنانی هاوسەریی: سالّ

/ جۆری خانوو : موڵك کرێ حکومی هی تر

/ ژمارەی ئەندامانی خێزان: کەس

/ باری ئابووری خێزان: زۆرباش باش مامناوەند خراپ

زانیارییە تایبەتەکان:

برگەکان	هەمیشە	زۆر جار	هەندیك جار	بە دەگمەن	هەرگیز
لە ژیانی هاوسەریەتیماندا هەست بە سەربەخۆیی دەکەین.					
هەردوولامان پرۆسەی سێکسی بە گرنگ دەزانین.					
لە ژیانی هاوسەریمدا هەست بە خۆشبەختی دەکەم.					
پیشەی هاوسەرەکەم پەیوەندیەکانی نێوانمانی لاواز کردووە.					
ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا کاریگەری نەرێنی کردووەتە سەر سروشتی پەیوەندیەکانمان.					
خێزانی هەردوولامان دەست دەخەنە ناو کاروباری ژیانمانەوە.					
حەزو ویستی هاوبەشمان بۆپرۆسەی سێکسی هەیەو لەچێژ وخۆشیەکانی سودمەندین.					
دۆخی خێزانیمان ئاسودە نیە و هەست بە بێزاری دەکەم.					
پیشەی هاوسەرەکەم لەگەڵ حەزو ویستی مندا ناگونجێ وگرفتمان بۆدروست دەکات.					
ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانمانی لاواز کردووە.					
بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نێوانمان، پەنا بۆ دەوربەرمان دەبەین.					
لە ژیانی خێزانیماندا هیچ کات لایەنی سێکسی نەبووەتە کێشە.					
هاوسەرەکەم رەخنەم لێ دەگرێت وبێ هێچ هۆکارێك بێزارم دەکات.					
حەزو ویستم لەگەڵ پیشەکەمدا نەگونجاوە وکاریگەری نەرێنی لە سەر ژیانی هاوسەریم دروستکردووە					
ئامرازەکانی تەکنۆلۆجیا متمانەی هاوسەرەکەمی لا کەم کردوومەتەوە.					
پەیوەندی هاوسەریی نێوانمان بەهێزە.					
بە ویستی خۆم و لە سەر بنەمای خۆشەویستی هاوسەری ژیانم هەڵبژاردووە.					

[illegible]	بایەخ وگرنگی هاوبەشمان هەیە وگرنگی بەحەز وئارەزووی یەکتر دەدەین.					
[illegible]	داهاتەکەمان بە هاوبەشی خەرج دەکەین نەك بە سەربەخۆیی.					
[illegible]	شەوان هاوسەرەکەم کاتێکی زۆر بە سەیرکردنی تەلەفزیون بەسەردەبات.					
[illegible]	منداڵەکانمان هۆکارن بۆ بەهێزبوونی پەیوەندی و پێکەوبوونمان.					
[illegible]	هەست دەکەم بە پێی تێپەربوونی کات خۆشەویستی نێوانمان زیاد دەبێت.					
[illegible]	هەوڵ دەدەم حەز و ئارەزووی هاوسەرەکەم بەدی بێنم.					
[illegible]	سەربەخۆیی ئابووریم هۆکارە بۆ بریاردانم وکڕینی پێداویستیەکانم بە ویستی خۆم.					
[illegible]	کاتی بەتاڵیم بەسەیر کردنی تەلەفزیۆنەوە بەسەردەبەم.					
[illegible]	هەردووکمان هاوڕاین لەسەر شێوازی پەروەردەکردنی منداڵ.					
[illegible]	بوون و نەبوونی منداڵ هەستی خۆشەویستیم بۆ هاوسەرەکەم کەم ناکەتەوە.					
[illegible]	لە بابەتی پۆشینی جلً وبەرگ وجوانکاری وروخسارمدا حەز و ئارەزووی هاوسەرەکەمم لا مەبەستە.					
[illegible]	هاوسەرەکەم بە بێ پرس و راوێژ کڕین و فرۆشتن دەکات.					
[illegible]	سەیری ئەو بەرنامانە دەکەم کە بەسودن بۆ ژیانی هاوسەریم.					
[illegible]	هاوسەرەکەم قسەی خۆی دەسەپێنێ.					
[illegible]	لەیەك تێگەشتن و گفتوگۆ لە نێوانماندا هەیە.					
[illegible]	بێزارم بەوەی کە هاوسەرەکەم حەز بە زانینی نهێنیەکانم بکات.					
[illegible]	دەست بڵاوی هاوسەرەکەم وا دەکات داهاتەکەمان بەشمان نەکات.					
[illegible]	هاوسەرەکەم هێندە سەرقاڵی ئەنتەرنێت و موبایل دەبێت لێی دڵپیس دەبم.					
[illegible]	دابەشکردنی کاروباری ناوماڵ لە نێوانماندا هەیە.					
[illegible]	هاوسەرەکەم بەکەمی سەردانی خزم وکەسوکارم دەکات.					

[illegible]	هەست دەکەم هاوسەرەکەم دڵپیسە ولێپرسینەوەم لەگەڵدا دەکات.					
[illegible]	لە کاتی قەیرانی ئابووری خێزانیدا هاوکاری یەکتر دەکەین.					
[illegible]	موبایل و ئەنتەرنێت کێشەی خێزانی بۆ دروست کردووین.					
[illegible]	لە خێزانەکەماندا کۆتا دەسەڵاتی بریاردان لەلای هاوسەرەکەمە.					
[illegible]	هاوسەرەکەم رێز لە هەست وبۆچوونەکانم دەگرێت.					
[illegible]	متمانەی تەواوم بە هاوسەرەکەم هەیە.					
[illegible]	هاوسەرەکەم خەسڵەتی رەزیلی تیدایە.					
[illegible]	هەوڵ نادەم نهێنی ناو موبایل یاخود فەیسبووکی هاوسەرەکەم بزانم.					

"سوپاس بۆ ئەو کاتەی بە ئێمەت بەخشی"

ملخص البحث

التوافق الزواجي في العائلة الكوردية

(دراسة ميدانية في مدينة حلبجة)

التوافق الزواجي أحد أهم الأبعاد الرئيسية في حياة كل إنسان، هو عملية أو قوة التي تتضمن السعادة ورسخ العلاقة بين الزوجين فضلاً عن العائلة، التوافق الزواجي مفهوم عام يشمل مجالا واسعاً في الحياة الزوجية، ويعطي أيضاً التوازن و الانتظام للعلاقات الزوجية والعوائل.

لقد أشار أغلب الدراسات العلمية عن التأثيرات السلبية و عدم التوافق الزواجى فضلاً عن العلاقات الزوجية في عصرنا الحاضر، والتي تظهر حقيقة جلية بأن العلاقات الزوجية بحاجة إلى مراجعة و تنظيم، ذلك بسبب التغيرات التي طرأت على بناء و وظيفة العائلة، أما بالنسبة للمجتمع البحث، والذى يحتضن مدينة حلبجة، فتشير الإحصائيات بارتفاع نسبة الطلاق بين كل من الزوجين في المحاكم، و هذه تعد صلصلة خطراً عن مستقبل العائلة والمجتمع، حيث توضح مدى انسحاب موضوع عدم التوافق الزواجي، و تفسح المجال أيضاً للتطرق الى موضوع التوافق الزواجي، وكانت العوامل هذه سبباً كى يعرض للباحث أسئلة جمة عن مدى التوافق الزواجي فى مجتمع مدينة حلبجة، والتى أصبحت الإجابة عنها لبعض من المؤسسات و المنظمات في غاية الأهمية بمكان، و منها (وزارة العدل –لاسيما المحاكم– و وزارة العمل و الشؤون الاجتماعية، و المنظمات و مراكز المختصة بمجال العوائل و النسوة) و تتركز أهداف البحث في هذه النقاط الآتية:

- بناء مقياس لقياس مستوى التوافق الزواجي لدى الموظفين في الدوائر الحكومية في مدينة حلبجة.
- التعرف على مستوى التوافق الزواجي لدى الموظفين في الدوائر الحكومية في مدينة حلبجة.
- التعرف على فروق في التوافق الزواجي وفق متغيرات (الجنس و مدة الزواج و المستوى الاقتصادي).

وتمثلت حدود البحث بمركز مدينة حلبجة، حيث يصل مجموع عدد العائلات إلى ([illegible]) عائلة، أما مجموع عدد سكانها فيصل إلى ([illegible]) نسمة، حيث يشمل كل رجال و نساء كوّنا الحياة الزوجية ويستمران في الحياة العائلية، بشرط أن يكون من ساكني مدينة حلبجة وفي الوقت نفسه موظفاً في الدوائر الحكومية في المدينة نفسها للسنة [illegible]م، وأصبحا أيضاً عضواً لعينة دراستنا والتى يصل مجموعها إلى ([illegible]) دائرة، ويصل المجموع العام من عدد الموظفين في كلا الجنسين إلى ([illegible]) موظفٍ فضلاً عن (دائمي و عقد).

وللوصول إلى أهداف البحث قام الباحث ببناء مقياس للتوافق الزواجي، المكون من (□) متغيرات عامة، و(□□) فقرة، و مقسم إلى: (□) مجالات، حيث يشمل: (الدور والمسؤولية الاجتماعية، والنفسي، والاقتصادي، والعطف والحنان، والتكنولوجيا). وبعد ذلك قُسّم هذا المقياس على عدد موظفي الدوائر الحكومية في مدينة حلبجة، والذى يصل عددهم إلى(□□□) عضواً، وبعد ذلك أجري من خلال كلا طريقتي المجموعتين المتطرفتين وعلاقة درجة الفقرة بالدرجة الكلية تحليلاً للفقرات، ولكن (□) فقرات منها لم تكن لها دلالة واضحة، وبعدئذ طُبق ثبات ونتائج الدراسة على(□□) فقرة. حيث أشارت النتائج إلى أنّ مستوى التوافق الزواجي لدى عينات البحث عالٍ، وأنّ مستوى التوافق الزواجي لدى جنس (ذكر) أعلى مقارنة بـ(أنثى).

وعن تأثير متغيرات الجنس و مدة الزواج والمستوى الاقتصادي على التوافق الزواجي وصلنا إلى: أنّ كلا متغيري الجنس و مدة الزواج، لهما تأثير على التوافق الزواجي. لكن بنسبة التفاعل ما بين المتغيرات، فقد ظهر لنا أنّ متغير (الجنس، و مدة الزواج) ومتغير (المستوى الاقتصادي، و مدة الزواج) لهما قوة على التفاعل.

وفي ضوء نتائج الدراسة، إقترح الباحث بعضاً من التوصيات المفيدة لرفع مستوى التوافق الزواجي، فضلاً عن تقديم مجموعة مقترحات، التي تتثمل في عناوين بعض البحوث، والتي يمكن أن تجرى بحوث عنها في المستقبل، و بوضع قائمة المصادر و المراجع و وضع الملحقات أنهينا الدراسة.

Summery

Marital adjustment in Kurdish family

A Field Study in Halabjah city

One of the principles of adjustment in the human life is marital adjustment, since as Process or strong power which make happiness among family members, which includes some family life styles; this makes balance and organizations in term of family and marital relationships.

There are several researches which refers to the negative effect of (lack of marital adjustment) and family problems, this because of the lack of marital adjustment, and that's why nowadays family relationship needs to organize and renew because the structure of family has been changed with regard to role and lifestyle. In term of the research society which is Halabja city, the divorce statistical between men and women shows how the rate of divorce has been increased, that will be problems for family and society. This explains the lack of marital adjustment and may helpful for work about marital adjustment; those factors make questions for research about the level of marital adjustment in Halabja city. This might be useful to government institutions and civil society organizations such as (Ministry of justice specially courts, Ministry of social development, family, and women center and insinuations). There are some research aims

1- Standard structure shows the level marital adjustment from the employ Halabjah government institutions.
2- Knowing the level of marital adjustment from the employ Halabjah government institutions.
3- Knowing the differences level of marital adjustment by the Race (man and woman) , social life and economic.

The researcher chose the province of Halabjah, the family over all is (14796) and the number of population is (66585). The research sample has been taken for this research, includes men and women, who they are married. In addition, they are citizen and employ in Halabja in 2015. In addition, the overall institutions is (44) institutions which have (4000) employers (contract or always) who men and women.

It is clear that researcher made the standard marital adjustments form which include (9) general questions and (45) specific phrases, this is divided to (5) dimensions that include (role, social responsibility, psycho, economic, emotion and love, technology), the form has been separated among employers in Halabja institutions and the number of participations is (394), those have been analyzed by the contrasted groups and international consistency coffin, but there is only (5) phrases which are not sig, so the reliability and results have been done for (40) phrases. Finally, the research receives some important results which show the level of marital adjustment is high, but the man adjustment is higher than woman. In addition, both Race and the duration of marriage have been affected the marital adjustment. However, the Economic dimension does not affect the marital adjustment.

Furthermore, there is interaction between all dimensions such as (Race and the duration of marriage) and Race (economic and the duration of marriage).

From the research results, the researcher presents some recommendations, which might be useful to decrease marital adjustment level and it shows some research topic suggestions for working in the future.

The research has been done with Bibliographic and Appendices.